تاریم

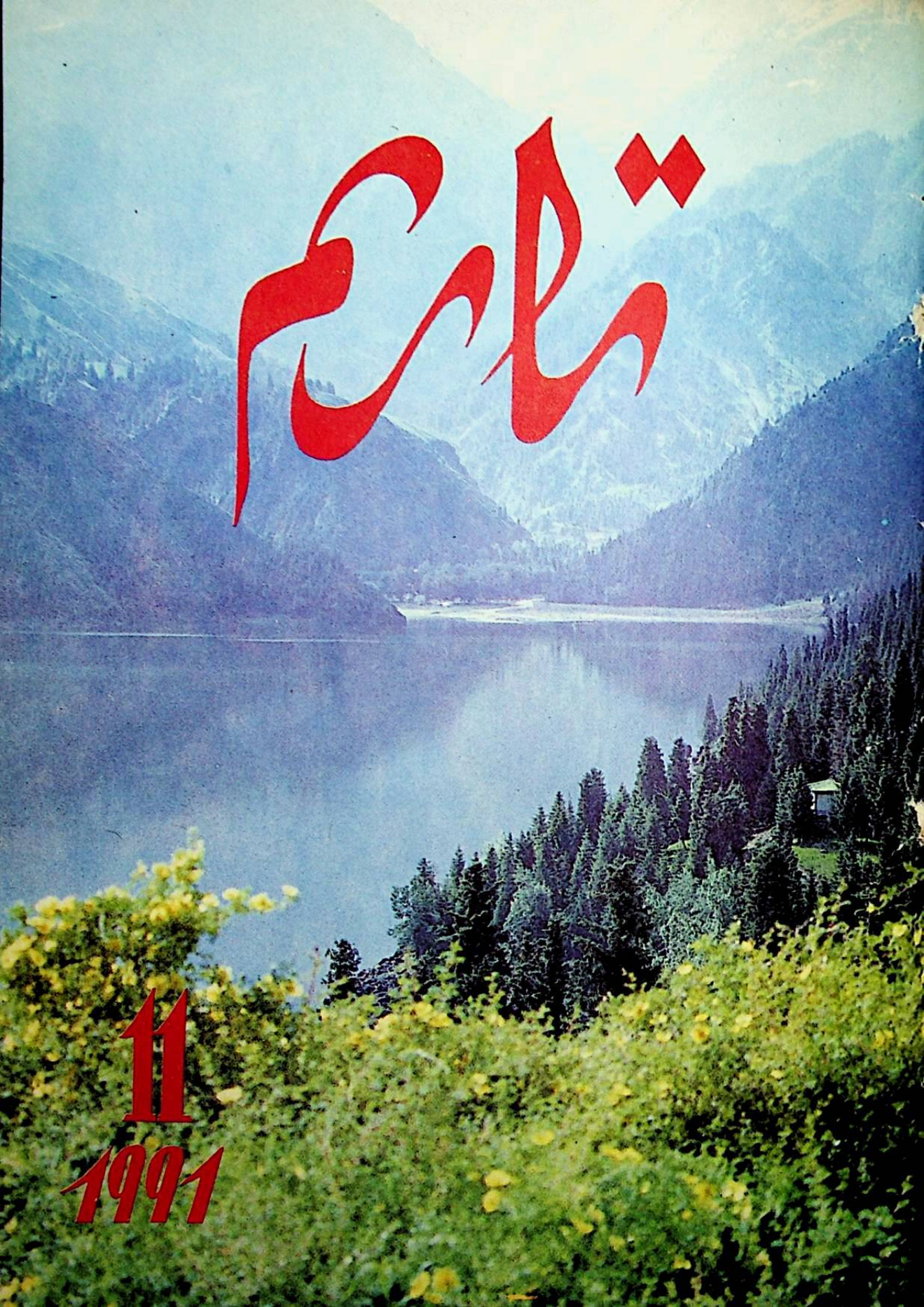

11

1991

جۇڭگو تۇرپان قەلەمشەلەر يىغىندىن كۆرۈنۈشلەر

جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ
مائاۋېن رەئىسى چېن خۇاگەمپې ، مەشھۇر
يازغۇچى دىڭ يۈمبېلار سۆھبەت يىغىندا

چېن خۇاگەمپې ، دىڭ يۈمپې ،
لى جۈن قاتارلىقلار ھەر مىللەت
ئەدەبلىرى بىلەن بىللە .

يىغىنغا قاتناشقان ياش ئەدەبلەر .

ماریم

ګډیلیق ژړه بې ژورنال

11

11-یل نه شری

1991

نەسرىي ئەسەرلەر

غ. ئاسىم.....كونا گىلەم (ھېكايە)..... 4
ئە. ئۆمەر.....يىراق سەھرادىكى لەتىپە (ھېكايە)..... 16
ئا. ئىسمايىل.....يىغلىما، قىز (پوۋېست)..... 35
ن. يۈسۈپ.....دەريا قىزى (ھېكايە)..... 75
ر. ئېلى.....ياۋروپادا ئۆتكەن كۈنلەر (خاتىرە)..... 86

شېئىرلار

ر. سەيىت.....ئاھ تۈيغۇن لىرىكا، خىيالىي كۈلكە..... 27
پ. مۇھەممەت.....كۈن پېتىپ ئاي چىققاندا..... 29
گ. ئابدۇرېھىم.....سۆيۈملۈك سەن شۇنچە، تۆھپەك بەك ئۇلۇغ..... 30
ز. پاكزات.....ئانا سەھرايىم..... 31
ھ. ماموت.....ئىككى لىرىكا..... 32
ئە. داۋۇت.....تىكەنلىك مىسرالار..... 33
ب. زەپەر.....سەنمۇ بەرگىن كۆڭلۈڭنى 34
ئا. سۇلايمان.....غەزەللەر..... 98
ت. ھۈسەيىن.....شېئىرلار 103
ئا. خېۋىر.....قۇياش هممىتىدىن هاياتتا مىك رەڭ..... 105
م. بارى.....كەتتى ئۇ باللىقىم مېنى تاشلاپ..... 107
ئا. ئابدۇخېۋىر.....نەزمىلەر 108
ئا. ھېكمى.....قىلايلى تاقەت 109

گۈلىستاندىن گۈل دەستە

ت. مەنسۇر.....چۆلدە ئېچىلغان گۈل (ئەدەبىي ئاخبارات)... 110
ھ ''.....ناماقۇللۇق (ھېكايە)..... 119

گ. سەدىق .....كۆيۈۋاتقان شام (ھېكايە).....122
ئا. يۈسۈپ .....سۇ ئىچمدۇ كۆڭۈلدىن كۆڭۈل (شېئىر).....133
ئا. زەۋقىي.....ئىككى شېئىر.....134
ر. مامۇت.....خىياللىرىم ئۇزەر ساماڭا (شېئىر).....134
م. ۋەلىيۇ .....مايتاغ دېسە (شېئىر).....135
ئا. مۇسا .....خۇش چىراي ئىدىك (شېئىر).....135
ن. مىجىت.....يۇلغۇن چېچىكى (شېئىر).....136
ن. مۇھەممەت .....«گۈڭگا شېئىر» لار ئۈستىدە قىسقىچە مۇلاھىزە (ئوبزور)
.....136

مۇھاكىمە ۋە تەقرىز

م. مەخسۇت .....ئەخمەتجان ئوسمانىنىڭ شېئىرلىرى توغرىسىدا 145

چەت ئەل ئەدەبىياتى

ۋىلىيام سومېرسېت ماۇگھام.....چۈشلۈك تاماق (ھېكايە).....157

مۇقاۋىدا: تاغ ۋە دەريا.....سۇماۋچۇن فوتوسى

* * *

بۇ سانىدىكى رەسىم ۋە ھۆسن خەتلەرنى م. ئايۇپ، مۇختارلار ئىشلىگەن

غەيرەت ئاسىم

كونا گىلەم

(ھېكايە)

تىرىشچان كىشىلەرلا تاكى پەيزىدىن ھۇزۇرلىنالايدۇ. مۇختار ئۇستام مانا مۇشۇنداق كىشى. يېقىملىق تاكى شامىلى ھەر كۈنى مۇختار ئۇستام ۋە ئۇنىڭ ئوغلىنى يورۇق دۇنياغا يېتىلەپ چىقىپ ئولارغا ساپ ھاۋا، يىللىق قۇياش، شۇنداقلا ھاياتلىقا بولغان ئۈمىد ئاتا قىلىدۇ.

مۇختار ئۇستام ئادىتى بويىچە بۈگۈنمۇ سەھەر تۇرۇپ تەھارەت ئالدى. ئوغلى ئۈمىد بولسا قازان بېشىدا پايپېتەك بولۇپ، چاي قايىنىتۇاتقان ئاپىسىنىڭ قېشىدا ئولتۇرۇپ، دادىسىنى ساقلاپ تۇردى. مۇختار ئۇستام تەرەتنى ئېلىپ بولۇپ ئوغلى بىلەن بىللە ئولتۇرۇپ نامازغا ئوقىدى. نامازدىن كېيىن بىر داستىخاندا چاي ئىچتى. ئاندىن كىچىك ھارۇنىنى ئىتتىرىپ ئۆيدىن چىقىشتى.

ئوتتۇز نەچچە يىلدىن بېرى، مۇختار ئۇستام ياماقچىلىق ئوقىتى بىلەن ئائىلىسىنى بېقىپ كەلگەنىدى. ئۇنىڭ ئالدىدا ھارۇنى ئىتتىرىپ كېتىۋاتقان ئوغلى ئۈمىد ئون يېشىدىن باشلاپ دادىسىغا ھەمراھ بولۇپ ھۈنەر ئۆگەنگەنىدى. بىر-بىرىنى قوغلىشىپ ئۆتكەن ئون بىر باھار ئۈمىدنى يېگىت قىلىپ يېتىشتۈرۈپ چىقتى. مۇختار ئۇستام ئوغلىنىڭ ھۈنەرنى تولۇق ئىگىلىگەنلىكىدىن بەكمۇ خۇشال ئىدى. چۈنكى ئۇ پەقەت ئەمگەك ــ ھۈنەرلا ئىنسانىنى ئەۋلادىن ئەۋلادقا ئۇلايدۇ دەپ ئىشىنەتتى.

ئۈمىد دادىسىدىن خېلىلا ئۇزاپ كەتتى. يېقىنىدىن بېرى مۇختار ئۇستامنىڭ ئاشقازان كېسىلى يەنە قوزغىلىپ قالغانىدى، دوختۇر ئۇنىڭغا چوڭ دوختۇرخانىغا بېرىپ داۋالانمىسىڭىز بولمايدۇ، دەپ بىر نەچچە قېتىم نەسىھەتمۇ قىلىدى. لېكىن مۇختار ئۇستام دوختۇرنىڭ نەسىھىتىگە ئانچە ئېھتىمال قىلىپ كەتمىدى. داۋالىنىش ھەققىدە مەسلىھەت بەرگەنلەرگە ئۇ «بەندىنىڭ جېنى خۇدانىڭ قولىدا، ۋاقتى ساقتى يەتسە، خۇدا ئۆز ئامانىتىنى ئالىدۇ» دەيتتى. راستىنى ئېيتقاندا ئۇنىڭ داۋالانغۇسى يوقمۇ ئەمەستى، لېكىن ئۇنىڭدا يېتەرلىك ئىقتىساد بولمىغانلىقتىن، ئۆزىگە كۆيۈنۈپ مەسلىھەت بەرگەن ئاق كۆڭۈل كىشىلەرگە يۈزلىرىنى سۆزلەرنى دەيتتى. لېكىن ئۇ مۇشۇ سۆزلەرنى ئاغزىدىن چىقارغىنىدا ئۇنىڭ چوڭقۇر قورۇق باسقان يۈزى بىردىنلا ئوسالللىشىپ كېتەتتى.

ئۇمىد غالتەك ھارۋىسىنى فەچەرلاتقىنچە دادىسىنىڭ ئالدىدا كېتىۋاتاتتى. ئۇمىد دەسلەپتە دادىسىنىڭ كەسپىنى كۆڭۈل قويۇپ ئۆگەنگەن بولسىمۇ ئەمما بارا ـ بارا ئۇنىڭدا موزدۇزلۇقتىن كۆڭلى سوۋۇۋاتقاندەك بىر ھېسسىيات پەيدا بولدى. كېيىنرەك ئۇ ئاغىنىلىرى ئارقىلىق دادىسىغا بۇنىڭدىن كېيىن ياماقچىلىق قىلمىسام، دېگەن تەلىپىنى يەتكۈزگەنىدى، لېكىن دادىسى ئۇنىڭغا:

ـــ سەن ھارىمىي ئەگەر بىر قەدەم قىڭغىر دەسسەيدىكەنسەن، پۇتۇڭنى چېقىپ ئۆيدىن تالاغا چىقالماس قىلىپ قويمەن، ـــ دېدى قەتئىي تۇرۇپ.

ئۇمىدنى ئاتا كەسپىدىن ۋاز كەچىشكە تەسىر قىلغان نەرسە ئىككى قولىنى بۇرنىغا تىقىپ گۇاڭجۇغا بېرىپ، سومكا ـ سومكىلاپ پۇل ئەكىلىپ بىرىدىغىلا باي بولۇشۇپ كەتكەن ئەل ـ ئاغىنىلىرى ئىدى. كىچىك ۋاقىتلىرىدا بىر ئالما تاپسا تەڭ يەيدىغان بۇ ئاغىنىلىرى بۇرۇنقىغا ئوخشاش باغلاردا، دوقمۇشلاردا، تويلاردا ئۇنىڭ بىلەن بىللە كۇننى كەچ قىلىشنى خالىمايدىغان بولۇپ قالغانىدى. پۇل ـــ بايلىق ئۇلارنى كونا ئاغىنىلىرىنى تاشلاتقۇزۇپ، ئۆزلىرىگە ئوخشاش پۇل تاپقان يېگىتلەرگە قېتىپ، ئۇلارنى كوفىخانىغا ئەكىرىپ، باشقا بىر خىل ئالىي تۇرمۇشقا ئادەتلەندۈرۈۋەتكەنىدى. بۇ ئىش ئۇمىدنى تېخىمۇ بەتتەر ئازابلايتتى.

ئۇمىد چوڭ بولۇپ ئەقىل تاپقانسېرى ئەتراپىدىكى ئىشلارغا قاراپ نۇرغۇنلىغان خىياللارنى قىلاتتى. كىشىلىك ھاياتتىكى شېرىن ئازرۇ ـ خىياللارنى ئىشقا ئاشۇرۇشتا بىردىنبىر تىرەك ـ يۆلەك ئاتا ـ ئانىمۇ، ئەل ـ ئاغىنىمۇ ياكى پۇلمۇ؟...

مۇختار ئۇستام بالىسىغا ئەگىشىپ تۆت كوچىنىڭ چېتىدىكى بوش يەرگە كەلدى. ئۇمىد غالتەك ھارۋىسىنىڭ ئۇستىدىن سۈپۈرگىنى ئېلىپ مەيدانىنى سۈپۈرۈشكە باشلىدى. تۆت كوچىدىكى مۇشۇ كىچىككىنە بوش يەردە، مۇختار ئۇستام 10 نەچچە يىلدىن بېرى موزدۇزلۇق قىلىپ كەلگەنىدى. ئۇنىڭ بىرەر ئېغىز دۇكىنىمۇ يوق ئىدى. قىش ـ ياز تالادا ئىش قىلاتتى. لېكىن ئۇ ھاياتقا بولغان ئىشەنچ ـ ئۇمىدنى يوقاتمىغانىدى.

ئۇمىد مەيدانىنى سۈپۈرۈپ بولغاندىن كېيىن، ھارۋىنىڭ ئۇستىدىن كىچىك سانـ دۇقلارنى يەرگە ئېلىپ، ياماقچىلىققا ئىشلىتىدىغان ماتېرىياللار بىلەن جابدۇقلارنى ساندۇق ئۇستىگە رەت ـ رېتى بىلەن تىزىپ، دادىسى بىلەن بىرلىكتە يېغىلىپ قالغان ئاياغ كىيىملەرنى تىكىشكە باشلىدى.

ئاردىدىن ئانچىكى ئۆتمەيلا، مۇختار ئۇستامنىڭ قېشىدا ئولتۇرۇپ ياماقچىلىق قىلىدىغان نىياز ئۇستامۇ غالتەك ھارۋىسىنى ئىتتەرگىنىچە يېتىپ كەلدى.

— ئەسسالامۇئەلەيكۇم، مۇختار ئۇستام!
— ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام، كېلىڭ نىياز ئۇستام!
— بۇگۈن مەن يەنە كېچىكىپ قاپتىمەن، — دېدى نىياز ئۇستام، — ئەسلى مەن بۇگۈن سەھەر كېلىپ مەيدانىنى ئۆزۈم سۈپۈرەي دېگۈدەك، يەنىلا كېچىكىپ قاپتىمەن!

— يەر سۈپۈرۈش قانچىلىك ئىش ئىدى، ھە، بۇ ئىشلارنى بىزنىڭ ئۇمىدكە قويۇپ بېرەيلى، ئۇ ياش بولغاندىن كېيىن، جەقراق ئىشلىسۇن، — دېدى مۇختار ئۇستام.

نىياز ئۇستام ھارۋىدىن ماتېرىياللىرى بىلەن جابدۇقلىرىنى چۈشۈرۈپ، ئىشنى باشلىدى.

يېقىن ئەتراپتىن جارانلىق قوڭغۇراق ئاۋازى ئاڭلاندى. ئۇمىد بېشىنى كۆتۈرۈپ يول تەرەپكە دىققەت بىلەن نەزەر تاشلىدى. تولىمۇ چىرايلىق بېزەلگەن بىر خادىمنىڭ كۆز ئالدىدا پەيدا بولىدى - دە، ئىتتىنىڭ ئۆتۈپ كەتتى.

— مۇختار ئۇستام، ئاشقازىنىڭىز قانداق بولۇپ قالدى؟ — نىياز ئۇستام ئىشتىن باش كۆتۈرمەي تۇرۇپ سورىدى.

— قانداق بولاتتى دەيسىز، يەنە بۇرۇنقىدەك، بىردەم ئاغرىيدۇ، بىردەم ساقىيىدۇ. خۇدايىم شىپالىق بەرسە ياخشى بولۇپ قالارمەن.

— ھېنىڭچە سىز بىر مەزگىل يېتىپ دەم ئالسىڭىز بولاتتى، سىزنىڭ يوقلىقىڭىزنى ئۇمىد چاندۇرمايتتى.

— شۇنداق قىلسام بولاتتى، بىراق ئۇيدە ياتسام زېرىكىپ كېتىمەن، ئۇنىڭدىن بازارغا چىقىپ ئىش قىلغىنىم تۈزۈك ئوخشايدۇ.

— ھە راستىنى سىزنىڭ ھېلىقى ئانارگۈل نوسخىلىق كونا گىلىمىڭىز ئۆيدە بارمۇ؟! — دېدى نىياز قولىدىكى ئىشنى توختىتىپ.

— بار، قانداق دەيسىز؟

— ياخشى، ھەرنېمە بولسا ئۇنى يوقتىپ قويماپتىكەنسىز! ماانا ئەمدى ئىشىڭىز ئوڭىدىن كېلىدىغان بولدى. تۈنۈگۈن كەچتە دەرۋازا ئالدىدا ئولتۇراتتىم، قاراڭ، ئىكىكى چەت ئەللىك ماڭا قاراپ ئۇدۇللاپ كېلىۋاتىدۇ. ئەسلىدە ئۇلار پاكىستانلىق سایاھەتچىلەر ئىكەن، ئۇلار قېشىمغا كېلىپ، مەندىن ساتىدىغان كونا گىلەم بارمۇ، دەپ سورىدى. مەن بۇ گەپنى ئاڭلاپ بىردىنلا گاڭگىراپ قالدىم، قاراڭ، ئۇلار كونا گىلەملەرنى ئىلىپ نېمە قىلار دەيمەن ئىچىمدە. شۇنىڭ بىلەن مەن ئۇلارنى ئۆيگە باشلىدىم. ئۇلار ئۆيدىكى كونا گىلەمنى كۆردى. ئۆتكەن يىلى بىز دەريا بويىغا ئويىنغىلى بارغانىدا ئاپارغان ھېلىقى كونا گىلەم يادىگىزدا باردۇر. شۇ گىلەم، ئىككى پاكىستانلىق گىلەمنى ھەدىگەندىلا ئالتەمىڭ سوم قىلدى، مەن بۇ گەپنى ئاڭلاپ گاڭگىراپ قالدىم، ئەگەر ئۇ گىلەمنى بازارغا ئېچىقسىڭىز ئاتمىش سومغىمۇ ئالمايدۇ دەگە، شۇنىڭ بىلەن مەن گىلەمنى قاتلاپ ئۇ ئىككىسىگە تۇتقۇزۇپ قويدۇم. ئۇلار ماڭا ئالتەمىڭ سوم پۇلنى نەق ساناپ بېرىپ كەتتى. مەن كۆزۈمگە ئىشەنمەي قالدىم، ھېلىقى ئىككى پاكىستانلىق ھايال ئۆتمەي يەنە يېتىپ كەلدى. قاراڭ، مەن ئېچىمدە كەلگەن ئامەت قاچىدىغان بولدى - دە، دەپ بىر قىسما بولۇپ كەتتىم، نەدىكىنى دەيسىز، ئۇلار ھېنىڭ قېشىمغا كېلىپ: بىر نەچچە كۈندىن كېيىن يەنە كېلىمىز، سىز ئۇرۇق - تۇغقانلىرىڭىز، ئەل - ئاغىنىلىرىڭىزغا ئېيتىپ قويىسىڭىز، بىز ئانار گۈللۈك گىلەم بولسا ئالتىمىز، ئەگەر ئۇلاردا كونا گىلەملەر بولسا، گىلەم بازىرىغا بېرىپ بىزنى ئىزدىسە

بولىدۇ. بىز بۇ يەردە خېلى تۇرىمىز، دەيدۇ. مەن بۇ گەپنى ئاڭلاپ ناھايىتى خۇشال بولۇپ كەتتىم. قاراڭ، بىزنىڭ ئۆيدىكىمۇ: خۇدايىم بىزگە بەردى، بالىلىرىمىزنىڭ تەلىيى بار ئىكەن، دەپ قىنى - قىنىغا پاتماي قالدى. مۇشۇ كەمگىچە ئالتە مىڭ سوم پۇلنى كۆرۈپ باقماپتىمەن، بۇ ئوكۇمۇمۇ، چۈشۈمۇ دەپ قالدىم قاراڭ! كېچىسى پەقەتلا ئۇيقۇم كەلمىدى، شۇنىڭ بىلەن بىردىنلا سىزنىڭ ھېلىقى ئانار گۈلىڭ كونا گىلەمنى ئېسىمگە كەلدى، خوش، قانداق قىلىمىز مۇختار ئۇستام، ئاشۇ گىلەمنى ساتمايلىما، ئۇ گىلەمنى ئۇلار چوقۇم ياخشى پۇلغا ئالىدۇ! — دېدى نىياز خۇشال بولۇپ.

ئۇمىد نىياز ئۇستامغا قاراپ ئولتۇرۇپ قالدى.

— نىيازكا، سىزنىڭ ئاشۇ گىلەمنىڭ-نىڭ چوڭلۇقى قانچىلىكتى؟ — دەپ سورىدى ئۇمىد.

— تۆت گەز ئوكام.

مۇختار ئۇستام ئوغلىغا قاراپ ئالىيىپ قويدى.

— نىياز ئۇستام، ئىشقىلىپ ئامەتلا بولسا ھەممىسى سىلىگە ئۇچراپ تۇرىدۇ. مۇشۇ يىللاردا ئادەم ئاڭلىمىغان ئىشلارنى ئاڭلايدىغان بولدىغۇ تاڭ، خوش، ئۇلار كونا گىلەملەرنى سېتىۋېلىپ نېمە قىلىدىكىنا؟!

— ئۇلارنىڭ ئېيتىشچە پاكستانلىقلارنىڭ ھازىرقى بايلىرى ئۆز مال دۇنياسىنىڭ ئاتا - بوۋىلىرىدىن قالغانلىقىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن، ئۆيلىرىگە مەخسۇس كونا گىلەم ئېلىپ سالىدىكەن. ئۇلارنىڭ ئېيتىشچە، پاكستاندىن باشقا ئەللەردىنمۇ مۇشۇنداق ئىشلار بار ئىكەن.

— ھە مۇنداق دەڭ، ئائىلە جەمەتىگە شان - شەرەپ كەلتۈرىمىز دەيدىكەن - دە! توغرا، نىياز ئۇستام، ئادەم دېگەن شۇ، پۇل تاپقاندىن كېيىن ھەممە ئىشلارنى قىلغۇسى كېلىدۇ.

— قانداق، مۇختار ئۇستام، گىلەمنى ئىمزانى سېتىۋېتەمدۇق! سىزنىڭ گىلەمنى ئىمزانى ئونمىڭ سومدىن كەم ئالمايدۇ.

— ياق ساتمايمەن، نىياز ئۇستام، ئۇلار ئائىلە جەمەتىگە شان - شەرەپ كەلتۈرسە، مەنمۇ ئائىلەمگە شان - شەرەپ كەلتۈرىمەن، ئۇلارغا كېرەك نەرسە ماڭمۇ كېرەك، بۇ گىلەم ماڭا دادامدىن قالغان، مەنمۇ ئۇنى بالامغا قالدۇرۇشۇم كېرەك. شۇڭا مەن ئۇنى ساتمايمەن.

— ئەخمەقلىق قىلمائ، مۇختار ئۇستام، سىز بىر گىلەم بىلەن ئاتا - ئانىنىڭ روھىنى خۇش قىلالمايسىز. قولىڭىز پۇل كۆرسە، تۇرمۇشىڭىز ياخشىلىنىدۇ. دادىڭىزنىڭ روھىمۇ خۇشال بولىدۇ ئەمەسمۇ؟ — دېدى نىياز.

— ئىش سىز دېگەنىدەك بولمايدۇ ئۇستام، دادامنىڭ روھى بىزنىڭ ئۆيدە، شۇنداق، ئاشۇ گىلەمدە، ئەگەر مەن ئۇ گىلەمنى پۇلنى دەپ سېتىۋەتسەم، دادامنىڭ روھى بىزنىڭ ئۆيدىن غايىب بولىدۇ دېگەن گەپ، دادامنىڭ روھى ئۆيدىن يوقالسا، بىزنىڭ تۇرمۇشىممىزمۇ كەينىگە چېكىنىدۇ. سىز نېمە ئۈچۈن مۇشۇ ئىشلارنى ئويلىمايسىز؟

— ئۇغۇ شۇنداق، مۇختار ئۇستام، مەن سىز دېگەن گەپلەرنى بىلمەمەن، لېكىن مەن سىز ئۈچۈن غەم قىلمۇاتىمەن. سىزنىڭمۇ ئېيتقانلىرىڭىز توغرا، لېكىن

بۇ ئىشتا مەنمۇ بىر نېمىلەرنى ئويلاۋاتىمەن. بەزى نەرسىلەرگە بەك چىڭ تۇتسىلۇالساق بولمايدۇ ئۇستام، قازاندىكى بارى بىلەن ھېسابلاشمىساق بولمايدۇ، — دېدى نىياز ئۇستام ئەستايىدىللىق بىلەن.

— مەنغۇ سىزنىڭ نىيىتىڭىزنى چۈشىنۇاتىمەن ئۇستام. سىز مەن ئۈچۈن باش قاتۇرۇۋاتىسىز، لېكىن مەن گىلەمنى ھەرگىز قولۇمدىن چىقىرىۋەتمەيمەن!

— بولىدۇ ئەمىسە، — دېدى نىياز ئۇستام، — مەن پەقەت سىزگە بۇ خەۋەرنى يەتكۈزۈپلا قويدۇم، گىلەمنى سېتىش - ساتماسلىقنى ئەلۋەتتە ئۆزىڭىز بەلگىلەيسىز.

بىر خېرىدار سومكىسىدىن بىر جۈپ ئاياغ كىيىمنى ئېلىپ مۇختار ئۇستامنىڭ ئالدىدا ئولتۇردى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ سۆھبىتى ئۈزۈلۈپ قالدى.

چۈشتە، مۇختار ئۇستام ئۆيىگە چاي ئىچكىلى كەتكەندە ئۇمىد نىياز ئۇستامدىن:

— نىيازكا، بىزنىڭ ئۆيىدىكى ئاشۇ كونا گىلەمنى ئاشۇنچىلىك جىق پۇلغا ئالامدىكەن؟ — دەپ سورىدى.

— ئەگەر ساتمىدىغان ئىش بولسا ئۇنىڭدىنمۇ كۆپ پۇلغا ئالىدۇ. بىراق داداڭ ساتمايمەن دەيدۇ، ئامال يوق - تە ئۇكا!

— نىيازكا، ھېلىقى ئىككى پاكىستانلىقلار كەلگەندە سىز ئۇلارنى بىزنىڭ ئۆيىگە ئاپىرىپ گىلەمنى كۆرسىتىپ باقسىڭىز بوپتىكەن!

— ئۇنىڭدا چاتاق يوق ئۇكام، بىراق داداڭ ساتمايمەن دېدى ئەمەسمۇ؟ — دېدى نىياز ئۇستام ئۇمىدنىڭ كۆزىگە قاراپ.

— بىز ئالدى بىلەن گىلەمنى ئۇلارغا باھالىتىۋالايلى، قالغان ئىشلارنى ئاستا-ئاستا كەلتۈرمەيمىزمۇ!

— بولىدۇ. ئەمىسە، ئۇلار كەلگەندە مەن سىلەرنىڭ ئۆيگە ئاپىراي.

بىر نەچچە كۈندىن كېيىن، ئۇمىد بىلەن نىياز ئۇستام مۇختار ئۇستامدىن ئوغرىلىقچە ھېلىقى ئىككى پاكىستانلىقنى مۇختار ئۇستامنىڭ ئۆيىگە باشلاپ باردى. بۇ ئىككى پاكىستانلىق نىياز ئۇستامنىڭ ئۆيىدىكى كونا گىلەمنى كۆرگەندىن كېيىن بىردىنلا خۇشال بولۇپ كەتتى. ئۇلار ئۆز تىللىرىدا بىر نېمىلەرنى دېيىشىپ ئاخىرى گىلەمنى ئون ئۈچ مىڭ سوم قىلىدى. ئۇمىد ھەيران بولىدى، ۋۇجۇدى شادلىققا تولدى. چۈنكى بۇنچىلىك پۇلنى ئۇ ياماقچىلىق بىلەن ئۆمۈرۈايەتمۇ تېپىشى تەس ئىدى - دە، ئەمما ئۇمىد دادىسىدىن ئوغرىلىقچە بۇ گىلەمنى قانداق ساتسۇن.

— ھە، ئۇكا، ئەمدى بىز بۇلارنى قانداق يولغا سالىمىز؟ — دېدى نىياز ئۇستام ئۇڭايسىزلانغاندەك بولۇپ.

— ھازىر دادام ئۆيىدە يوق، مەن گىلەمنى ئۆز ئالدىمغا ساتالمايمەن، دادام بىر نەچچە كۈندىن كېيىن كېلىدۇ. گىلەمنى شۇ ۋاقىتتا ساتساق! — دېدى ئۇمىد ئىككى پاكىستانلىققا.

ئىككى پاكىستانلىق ئۇمىدنىڭ گېپىنى چۈشەنمەي، گىلەمگە يەنە ئىككى مىڭ سوم قوشۇپ بەردى.

— بولمىسا ئۇكا سېتىۋېتىپ قاراپ ئولتۇرمامسەن، داداڭمۇ بىر نېمە دەپ كەتمەس، يامنى كەلسە ئازراق تىل ئاڭلايسەن شۇ. ئون بەش مىڭ سوم ئاز پۇلمۇ ئۇكا. سەن بىلەن بىز ئۆمۈر بويى ئىشلەپمۇ شۇنچىلىك پۇل تاپالمايمىز دېگىنا! —

دېدى نىياز ئۇستام ئۇمىدنى تالاغا ئەپچىقىپ.

ــ ئۇغۇ شۇنداق نىيازكا، لېكىن دادامدىن ئوغرىلىقچە قانداق ساتىمەن، دادامنىڭ مەجەزىنى بىلىسىز. ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۇ ئاغرىدى، مەن ئۇنى ئاسرىمسام بولامدۇ. بىز ئالدى بىلەن ئىككى چەت ئەللىكنى يولغا سالايلى، قالغان ئىشنى مەسلىھەتچە بىر نېمە دېمەيمىزمۇ؟

ئۇلار بىر ھەپتىدىن كېيىن ئۇچرىشىدىغان بولۇپ ئىككى پاكىستانلىقنى يولغا سېلىپ قويدى.

بىر نەچچە كۈندىن بېرى ئۇمىد خىيالدىن بېشىنى كۆتۈرەلمەيدىغان بولدى. ئۇنىڭ ئون بەش مىڭ سوم پۇل قاتتىق ئازابلاۋاتاتتى. بۇ پۇل بىلەن خېلى ئىشلارنى قىلغۇسى بار ئىدى. بىر كۈنى كەچتە ئۇ جۇرئەت قىلىپ دادىسىغا گەپ ئاچتى.

ــ مەن بۇ گەپنى ئۆتكەندە تۈگەتكەن ئوغلۇم، بىز بۇ گەپنى سېتىۋەتسەك بولمايدۇ. سەن تېخى كىچىك، نۇرغۇن ئىشلارنى ئۇقمايسەن. مەن ساڭا بىرلا ئېغىز گەپ قىلاي، بۇ گەپنى بىزنىڭ ئائىلىمىزنىڭ ئەڭگۈشتىرى ھېسابلىنىدۇ. بۇ گەپنى قولدىن چىقىپ كەتسە، بىزدىن ئامەت، بەرىكەت قاچىدۇ، يېقىنقى بىر نەچچە يىلدىن بېرى تۇرمۇشىمىز خېلى ياخشى بولۇپ قالدى، راست بىز يەنىلا كۈنلۈكىمىزنى كۈندە تېپىپ يەپ كېتىۋاتىمىز. لېكىن ئاچ قالمىدۇق، يالىڭاچ قالمىدۇق، بىز مۇشۇ كۈنلەرگە شۈكرى قىلساق بولىدۇ. ئادەم تۇرمۇشتا يىلتىزىدىن ئايرىلىپ قالسا بولمايدۇ ئوغلۇم، ھېنىڭ يىلتىزىم ھېنىڭ دادام، سېنىڭ يىلتىزىڭ مەن ــ مانا بۇ كونا گىلەم بىزنىڭ يىلتىزىمىزغا ۋەكىللىك قىلىدۇ، ئەگەر بىز بۇ گىلەمنى سېتىۋەتسەك، ئۆزىمىزنىڭ يىلتىزىنى سېتىۋەتكەن بولىمىز، سەن ئويلاپ باق، بالام، يىلتىزى يوق ئادەمنىڭ تۇرمۇشى قانچىلىك مەنىلىك بولار؟ سەن نىياز ئاكاڭ بىلەن ھېلىقى ئىككى پاكىستانلىقنى ئۆيگە ئەكىلىپ گىلەمنى كۆرسەتكەن ئىشىڭنى شۇ ۋاقىتتىلا ئاڭلىغان، توغرا بالام، سەنمۇ بىر نېمىلەرنى ئويلاۋاتمسەن، ئون بەش مىڭ سوم دېگەن ئاز پۇل ئەمەس، بۈلۈپمۇ بىز ئۈچۈن ئېيتقاندا تېخىمۇ شۇنداق، لېكىن بىز گىلەمنى سېتىۋەتسەك زادىلا بولمايدۇ، ھېنىڭ گېپىمنى ئىسىڭدە چىڭ تۇت بالام، ئەر كىشى پۇلنى دەپ خىيالىغا كەلگەن ئىشنى قىلىۋەرسە بولمايدۇ. پۇل ھەممە ئادەم ئۈچۈن ئاتلىق نەرسە، لېكىن ئادەم ئۆزىنىڭ ئاغزىنى تاتلىق قىلمىغان دەپلا ياشىسا بولمايدۇ. بەلكىم سەن گىلەمنى سېتىۋېتىپ شۇ پۇل بىلەن گۈاڭجۇغا بېرىپ ئوقەت قىلغۇڭ باردۇ، لېكىن ھۇنەرۋەن ئۈچۈن ئېيتقاندا بۇ توغرا يول ئەمەس، بىز ئۈچۈن ئېيتقاندا، ھۇنەر بىزنىڭ قانچىلىغان تاماق كەلتۈرىدىغان ئەڭگۈشتەر، بىزنىڭ كەسپىمىز ناھايىتى ياخشى كەسىپ بالام، بىز باشقىلارنىڭ ئايىغ كىيىمىنى ياماپ بېرىش بىلەن كىشىلەردىن ساۋاپ ئالمىز. دېمەك بىز ھالال ئەمگەككە تايىنىپ جان باقىمىز، بىزنىڭ كەسپىمىز ھۈرمەتكە سازاۋەر كەسىپ، شۇڭا بىز ئۆزىمىز ئۆزىمىزنى كەمسىتسەك بولمايدۇ. مانا بۇ بىزنىڭ ياخشى تۇرمۇش كەچۈرۈشىمىزدىكى ئاساسلىق نەرسە، خوش، ئوغلۇم، بۇنىڭدىن كېيىن گىلەم ساتمىدىغان ئىشنى ئىككىنچى ئېغىزىڭغا ئالما! ــ دېدى مۇختار ئۇستام

سەمىمي ئاھاڭدا.

ئۇمىد دادىسىنىڭ ئالدىدا زۇۋانىمۇ سۈرمەي، بېشىنىمۇ كۆتۈرمەي ئولتۇراتتى. دادىسىنىڭ گېپىمغۇ ئورۇنلۇق ئىدى. لېكىن ئۇ ئۆيدىكى ئاشۇ ئون بەش مىڭ سومغا ۋەكىللىك قىلىپ تۇرۇۋاتقان كونا گىلەم يىللارنىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ بىر پۇلغىمۇ ئالمايدىغان نەرسىگە ئايلىنىپ قالىدىغانلىقىنى ئويلىغىنىدا، يۈرىكى يارا ئۇستىگە تۇز سەپكەندەك ئېچىشاتتى.

ئۇمىد يەنە ھەر كۈنى تۆت كوچا دوقمۇشىدىكى كونا جايمدا بېشىنى كۆتۈرمىگەن ھالدا ياماقچىلىقىنى داۋام قىلدۇرماقتا ئىدى. ئۇ ئاندا-ساندا چىرايلىق ياسىنىپ يولدىن ئۆتۈشۈپ كېتىۋاتقان قىز-يىگىتلەرنى كۆرگىنىدە ئىچىنىڭ بىر يېرىلىرى نېمە ئۈچۈندۇر ئېچىشىپ كېتەتتى. ئولۇپمۇ قىزىل پۆپۈكلۈك لېنتا، ھەيۋەتلىك مىس قوڭغۇراقلار بىلەن بېزەلگەن چىرايلىق خادىكلار كوچىدىن ئۆتكەنىدە، ئۇمىد ئەنە شۇ خادىكقا ۋە خادىك ئۇستىدە مەغرۇرانە ئولتۇرۇشقان قىز-چوكانلارغا ئاجايىپ بىر ھەۋەس ۋە ئەلەم بىلەن ئۇزاقتىن-ئۇزاق قاراپ قالاتتى. چۈنكى تۇرمۇش پەقەت ئۇنىڭغا كىنولار-دىلا ئاشۇنداق چىرايلىق قىزلارنى كۆرۈشكە رۇخسەت قىلغاندىدى خالاس. مۇشۇنداق بىر خادىككە ئېگە بولۇپ يېڭى، باشقىچە بىر خىل تۇرمۇش كەچۈرۈش بولسا، ئۇنىڭ بىردىنبىر ئارزۇسى ئىدى.

مېنىڭ بىر نامرات قوشنام بار ئىدى. ئۇ ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالغىنىغا چېغىمدا ماڭا: «مۇھەببەت باي كىشىلەرنىڭ ئىشى ئىكەن» دېگەنىدى، مەن ئۇ ۋاقتىمدا ئۇنىڭ بۇ سۆزىدىن خاپا بولغانىدىم، مېنىڭچە ئۆز غۇرۇرىنى يوقاتقان كىشىلەرلا تۇرمۇشقا شۇنداق كۆزقاراشتا بولاتتى، قوشنام ماڭا مۇھەببەت بىلەن نەپرەت ھۆكۈمدارلىق قىلىۋاتقان دۇنيادىن ئايرىلىش ئالدىدا ياخشىراق گەپ قىلىشى كېرەك ئىدى. چۈنكى باي كىشىلەرنىڭ دۇنيادىكى نىسبىتى ناھايىتى ئاز، نېمە ئۈچۈن مۇشۇنداق بىر ئۇلۇغ گۈزەل ھېسسىيات پەقەت ئاشۇنداق ئاز سانىدىكى كىشىلەرگىلا تەئەللۇق بولىدۇ؟ نامرات كىشىلەر نېمە ئۈچۈن مۇھەببەتكە ئىگە بولالمايدۇ؟ مۇھەببەت بارلىق كىشىلەرگە مەنسۇپ ئىدىغۇ؟!

نىياز ئۇستام كونا گىلەم پۇل بولىدىكەن، دېگەن خەۋەرنى كۆتۈرۈپ كەلگەندىن كېيىن، ئۇمىدنىڭ بىر خادىككە ئېگە بولۇش غايىسى ئۇنىڭ ياش قەلبىنى تېخىمۇ كۈچلۈك ئازابلاشقا باشلىدى، بەزىدە ئۇ خادىككە ئېگە بولۇپمۇ چۈش كۆرەتتى.

كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن مۇختار ئۇستام ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالدى، بىر كۈنى چۈشتە، مۇختار ئۇستامنىڭ ئاكىسى بىلەن ھەدىسى ئۇنى يوقلاپ كەلدى.

— دوختۇر بالىنىستا يېتىپ داۋالىنىڭ دېگەن بولسا ئۇكام بالىنىستا يېتىڭ!— دېدى مۇختار ئۇستامنىڭ ھەدىسى ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتىپ.

— ياخشى بولۇپ قالىمەن ھەدە، ئىلگىرىمۇ مۇشۇنداق بولغان، بىر مەزگىل يېتىپ دەم ئالسام ساقىيىپ قالىمەن،— دېدى مۇختار ئۇستام پەس ئاۋاز بىلەن.

— ئىنىم مۇختار،— دېدى ئاكىسى،— ماڭا ئۇمىد ئانار گۈللۈك كونا گىلەمنى سېتىۋېتەيلى، سەن دادامغا دەپ باقساڭ دەپ بىر نەچچە قېتىم دېگەندى، مانا ھازىر

ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالدىك، داۋالىنىشىڭغا پۇل كېرەك، ئاشۇ گىمناستىكا تەيلى ئۇكام، شۇ پۇل بىلەن كېسىلىڭنى ياخشىراق داۋالايلى!

— ئاكا، — دېدى مۇختار ئۇستام ئاكىسىغا قاراپ، — مەن گىمناستىكا ساتالمايمەن، مېنىڭدە دادامدىن قالغان ئاشۇ گىمناستىكا باشقا ھېچنەرسە يوق، مېنىك كېسىلىمگە كەلسەك، ئەگەر يەيدىغان رىسقىم بولسا ساقىيىپ قالارمەن، رىسقىم تۈگىگەن بولسا خۇدا ئۆز ئامانىتىنى ئالار.

— گېپىمگە قۇلاق سال ئۇكام، — دېدى مۇختار ئۇستامنىڭ ئاكىسى يىغلاپ تۇرۇپ، — گىمناستىكا سېتىۋېتەيلى، دادامدىن قالغان نەرسىلەردىن مەندە خېلى بار، ئۇلاردىن مەن ساڭا بېرەي، گەپتىن گەپ چىقىپ قالدى ئۇكام، بۇ ئىشقا كەلگەندە مەن سېنىڭ ئالدىڭدا بەكمۇ خىجىل. ئۆز ۋاقتىدا دادام تۈگەپ مىراس بۆلۈشكەندە مەن ساڭا ئەسكىلىك قىلدىم، دادامدىن قالغان پۇلغا يارايدىغان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى ئۆزۈم ئېلىۋالدىم، ساڭا پەقەت ئاشۇ بىر پارچە گىمناستىكا بەرگەندىم. مەن سېنىڭ ئاكاڭ تۇرۇپ ئاكىغا لايىق ئىش قىلىپ بېرەلمىدىم. سۆگىلىم بىلەن ئىككىڭلارنىڭ ئالدىدا گۇناھلىقمەن، مېنى كەچۈرگىلار... خۇدايىم ئاخىرقى ھېسابتا دىلى يۇمشاق، ئاق كۆڭۈل كىشىلەرگە بېرىدىكەن، «كۆزگە ئىلمىغان پۇتقا چۈماق» دېگەندەك ئۆز ۋاقتىدا مەن كۆزگە ئىلماي ساڭا بېرىۋەتكەن كونا گىمناستىكى كۆندە ئون بەش مىڭ سوملۇق قىممەتلىك مالغا ئايلىنىپتۇ. مېنىڭ گېپىمگە كىرىپ ئۇكام، گىمناستىكا سېتىۋەت. گىمناستىكا پۇلىغا كېسىلىڭنى داۋالىتايلى!

— ئاكا، — دېدى مۇختار ئۇستام پەس ئاۋاز بىلەن، — گىمناستىكا قولۇمدىن ھەرگىز چىقىرىۋەتمەيمەن، ئۇ گىمناستىكا دادامنىڭ روھى بار! مەن ئۇنى تەۋەرۈك سۈپىتىدە ساقلايمەن.

— بولىدۇ ئەمىسە، — دېدى مۇختار ئۇستامنىڭ ئاكىسى ئېغىر تىنىپ، — ئەمىسە سەن دوختۇرخانىغا بېرىپ بالنېستا يېتىپ داۋالانغىن، پۇلىنىڭ ئىشىنى بىر ئامال قىلارمىز!

ئاكا - سىڭىل شۇنچە ياخشى گەپ قىلىپمۇ مۇختار ئۇستامنى قايىل قىلالمىدى، ئاخىرى ئۇلار ئۇنىڭ بىلەن خاپا خوشلاشتى.

كۈنلەر يەنىلا بىر - بىرىنى قوغلىشىپ ئۆتىۋەردى، مۇختار ئۇستامنىڭ كېسىلىمۇ كۈندىن كۈنگە ئېغىرلىشىپ كەتتى، بىر كۈنى ئۇمىد نىياز ئۇستامغا:

— نىياز كا، دادامنىڭ كېسىلى كۈندىن كۈنگە ئېغىرلىشىپ كېتىۋاتىدۇ. مەن گىمناستىكا سېتىۋېتىپ، دادامنى دوختۇرخانىدا ياتقۇزۇپ داۋالىتايمىكەن دەيمەن! — دېدى.

— ھەي ئۇكا، — دېدى نىياز ئۇستام ھەسرەت چېكىپ، — ئەسلىغۇ باشتىلا مۇشۇنداق قىلساق بولاتتى، ئەمدى بۇ گىمناستىكىنى ئوغرىلىقچە سېتىۋەتسەك، داداڭ بىلىپ قالسا بىر ئاغرىقى ئىككى بولىدۇ ئۇكام، قاراپ تۇرۇپ ياخشى ئىشنى يامان ئىشقا ئايلاندۇرۇۋالامدۇق قانداق؟!

مۇختار ئۇستام بالنېستا يېتىپ داۋالىنىشقا زادىلا ئۇنىمىدى، قۇياش كاسىناتنى قايتىدىن يورۇتۇۋاتقان گۈزەل بىر ھەسەردە ئەزرائىل بىر ئاق كۆڭۈل بەندىسىنى قارا ئاغۇ بىغرىغا سولىدى.

ئۇمىد دادىسىنىڭ ئۆلۈمىنى ئۆزىتىپ بولغاندىن كېيىنمۇ ئۆزۈلۈپ چىچە تالاغا

چىقمىدى. دادىسىنىڭ ئۆلۈمى ھاياتۇ تۇرمۇشنى باشقىدىن چۈشىنىش ۋە ئويلاشقا مەجبۇر قىلدى. مۇشۇنداق ئويلاش ۋە چۈشىنىش ئۇنى مەيلى ھاياتلىق، مەيلى ئۆلۈم بولسۇن، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى خۇدا بەلگىلەيدۇ دېگەن قاراشقا كەلتۈرگەنىدى. لېكىن، ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ رۇپ رېئال دۇنياغا نەزەر تاشلىغاندا، ئۇ ئۆزىنىڭ ئاتالمىش يېڭى بايقاشلىرىنى ئەسلىدە ئۆزىنىڭ دادىسى ئۇزۇن يىللاردىن بېرى ئۇنىڭغا سىڭدۈرگەن تۇرمۇش تەشۋىشلىرى ئىكەنلىكىنى بايقىدى.

ئاردىدىن بىر قانچە ئاي ئۆتۈپ كەتتى، ئۇمىد بازارغا چىقمىدى. دادىسى ئۇنىڭغا قالدۇرۇپ كەتكەن مەبلەغلەرمۇ تۈگەپ قالغانىدى. ئۇ قەتئىي نىيەتكە كېلىپ ياماقچىلىق كەسپىنى تاشلاپ، باشقا بىر خىل يېڭى تۇرمۇش كەچۈرۈش قارارىغا كەلدى.

بىر كۈنى، چۈشلۈك تاماقتىن كېيىن ئۇمىد ئاپىسىغا ئۆزىنىڭ گەلەم سېتىش تۇغرىسىدىكى ئويىنى ئېيتتى.

— مېنىڭ گېپىمنى ئاڭلا بالام، سەن بولساڭ بىر ھۈنەرۋەن، سېنىڭ ھۈنىرىڭ بىلەنمۇ كۈنىمىزنى ئۆتكۈزەلەيمىز، داداڭنىڭ روھى قوروڭنىسۇن بالام، گىلەمنى ساتمەن دېمە،— ئۇمىدنىڭ ئاپىسى يىغلىغۇدەك بولۇپ ئۇنىڭغا يالۋۇردى. ئۇمىد ئاپىسىغا گەپ يېگۈزەلمىگەنىدىن كېيىن چوڭ دادىسىغا بېرىپ يالۋۇردى.

— مەن ئاشۇ گىلەمنى جەزمەن ساتمەن، چوڭ دادا، مەن تۇرمۇشۇمنى ئۆزگەرتىمەن، مەن دادام بىلەن ئون يىل ياماقچىلىق قىلدىم، ئەمدى بولدى، مەن ئەمدى ياماقچىلىق قىلىپ جان باقىدىغان ئىشنى تاشلايمەن، ئۇ گىلەمنى ئون بەش مىڭ سومغا ئالىدۇ، بۇ خۇدادىن كەلگەن ئامەت، مەن بۇ پۇلغا بىر خادىڭ ئېلىپ، كىرا كەشلىك قىلىمەن. قىسقىسى، مەن تۇرمۇشۇمنى ئۆزگەرتىمەن!

ئۇمىدنىڭ چوڭ دادىسى ئۇزۇنغىچە سۈكۈتتە تۇرغاندىن كېيىن:

— ئوغلۇم، بۇنداق قىلساڭ دادامنىڭ روھى قورۇنۇپ قالارمىكەن!— دېدى.

— ئەمىسە مەن دادامنىڭ روھىنى قورۇنغۇدەك دەپ بىر ئۆمۈر ياماقچىلىق قىلامدىم؟ ئەگەر مەن گىلەمنى سېتىۋەتسەم دادامنى ئۇنىتۇپ قالغان بولامدىم؟ مەنچە ئۇنداق ئەمەس چوڭ دادا، مەن باشقىچە بىر خىل يېڭى تۇرمۇش كەچۈرىمەن، ئاپامغا ئېيتىپ قويۇڭ، مەن گىلەمنى ساتقىنىم ساتقان!

ئۇمىدنىڭ چوڭ دادىسى بۇ گەپلەرنى ئۇنىڭ ئاپىسىغا يەتكۈزگەندە ئۇ، بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ ئۆكسۈپ - ئۆكسۈپ يىغلىۋەتتى.

ئۇمىد دېگىنىنى قىلدى. نىياز ئۇستام بىلەن بىرلىكتە ھېلىقى ئىككى پاكىتانلىقنى ئىزدەپ تېپىپ، گىلەمنى ئۇلارغا ساتتى.

— خۇداغا مىڭ رەھمەت نىيازكا، ئەمدى مەن ياماقچىلىقتىن قۇتۇلدۇم، بۇ ئىگىدىن كېيىن مەنمۇ باشقىلارغا ئوخشاش بىر خادىكىنىڭ ئىگىسى بولىدىغان بولدۇم. يېڭى تۇرمۇشۇمنى باشلايمەن، خۇدايىم بۇيرۇسا ھەر كۈنى سىزنى ئۆيىمىزگە تاپىرىپ قويىمەن!— دېدى ئۇمىد خۇشاللىق بىلەن.

— خۇدا تىلىگىنىڭنى بېرەر ئۇكام، داداڭ رەھمەتلىك ياخشى ئادەم ئىدى،

ئەمدى، ئۆينى باقمدىغان ئىش ساڭا قالدى، دوست ـ دۇشمەن ئالدىدا ياخشى ياشا ئوكا! ـ دېدى نىياز ئوستام.

ئوسمد چوڭ دادىسىنىڭ ياردەم بېرىشى بىلەن خادىك ئېلىشقا تەييارلىق كۆرۈۋاتقاندا، ئۇنى گۇاڭجۇغا كەتكەن ئاغىنىسى ئىزدەپ كەلدى.

ـ يۇر ئوسمد، بىز كوفىخانىغا بېرىپ ياخشى بىر ئويناپ كېلەيلى! ـ ئىنايەت ئوڭنىڭ بالا چېغىدىن باشلاپ بىللە ئوسكەن ئاغىنىسى ئىدى، ئو گۇاڭجۇغا بېرىپ ئوقەت قىلىۋاتقىلى تۆت يىل بولغانىدى.

ئولار شەھەردىكى ئەڭ كۆركەم كوفىخانىغا كىردى، ئىنايەت كوتكۈچى قىزغا شاراب بويرۇدى.

ـ ئىككىلەنىمە ئاداش، ئىككىمىز گۇاڭجۇغا بېرىپ ئوقەت قىلايلى، قولىمىزغا پول چوشكەندىن كېيىن، ھەممە ئىشلىرىمىز ئوڭغا تارتىدۇ، ئۆزۈڭ بىلىسەن، مەن ئۆز ۋاقتىمدا گۇاڭجۇغا بارغاندا قولۇمدا پولىنىڭ تايىنى يوق ئىدى. ھازىر قاراپ باقە، كۇنۇم ياخشى، يېڭىدىن نەچچە ئېغىز ئۆي سالدىم، كىچىك ماشىنا ئالدىم، يەنە بىر قورۇ ـ جاي سېتىۋالدىم، مانا بۇنىڭ ھەممىسى ئوقەتنىڭ پايدىسى. سەندە ھازىر ھېچ بولمىغاندا ئون بەش مىڭ سوم دەسمىي بار-دە، ئۆز ۋاقتىدا مەن گۇاڭجۇغا بېرىپ ئوقەت قىلغاندا ئەگەر مۇشۇنچىلىك پول بولغاندا ھازىر مەن مۇشۇ شەھەرنى سېتىۋالغۇچىلىك پول تاپقان بولاتتىم، قانداق، گۇاڭجۇغا بارامدۇق!؟

ـ مېنىڭ ئەھۋالىم ساڭا ئوخشايدۇ ئاداش، سېنىڭ داداڭنىڭ خىزمىتى بار، سېنىڭ ئۆي-بىلەن كارىڭ بولمىسىمۇ بولىدۇ، ئەگەر مەن ئۆينى تاشلاپ كەتسەم ئۇلارغا كىم قارايدۇ؟ ـ دېدى ئوسمد مۇڭلىنىپ.

ـ سەن بۇ ئىشلاردىن خاتىرجەم بول. پۇل تاپقاندىن كېيىن ئاپاڭغا ئەۋەتىپ قويساڭ ھەممە ئىش ھەل بولۇپ كېتىۋېرىدۇ ئەمەسمۇ! ئىككىلەنمە، گۇاڭجۇغا بېرىپ ئوقەت قىلايلى! ـ دېدى ئىنايەت.

ـ راستىنى ئېيتسام مەنمۇ ئوقەت قىلغاچ گۇاڭجۇغا بېرىپ ئويناپ كەلگۈم بار ئىدى، بىراق مەن ئاپامغا كىراكەشلىك قىلىمەن دەپ ۋەدە قىلىپ قويدۇم. ئۇنداق دېيىشىم ئاپام گىلەمنى ساتقىلى ئۇنىمايتتى.

ـ ئاداش، سەن بەك گۆدەك ئىكەنسەن، ھارۋىكەشلىك بىلەن سېنىڭ ئاشۇ ياماقچىلىقىڭنىڭ نېمە پەرقى بار؟! ئوغۇل بالا دېگەن قانداق قىلسام چوڭ ئىش قىلالايمەن دەپ باش قاتۇرغۇلۇق. خادىك ئالمەن دېگەن گەپلەرنى قىلىپ يۈرسىنا، ماشىنا ئالغۇڭ يوقمۇ؟ داداڭ قىشنى قىش، يازنى ياز دېمەي بىر ئۆمۈر ياماقچىلىق قىلدى، مانا بۇ تۆت ـ بەش تەڭگەڭنىڭ يوقلۇقىدىن بولۇۋاتقان ئىش، مېنىڭ گېپىمگە كىر ئوسمد، بىز بىرلىكتە گۇاڭجۇغا بېرىپ ئوقەت قىلايلى!

ئوسمد ئۇزۇنغىچە ئويلىنىپ ئولتۇرۇپ:

ـ ئەسلىغۇ ئاشۇ گۇاڭجۇ دېگەن شەھەرنى بىر كۆرۈپ كەلگۈم بار، بىراق ئاپام ئۇنىمايدۇ ـ دە! ـ دېدى.

ـ بۇ چوڭ ئىش ئەمەس، سەن ئاپاڭغا خىراجەت قىلىپ تۇر دەپ مىڭ سوم قويۇپ قوي، ناھىيىگە چىقىپ ئات ئەكىلىمەن، دە، ئاندىن بىز ئاستاغىنە

گۇاڭجۇغا كېتمىز، گۇاڭجۇغا بارغاندىن كېيىن ئاپاڭغا خەت يازىمەن، ئىشنى مۇشۇنداق توغرىلايمىز! قانداق؟!

ئۇمىد بىردىنلا غەيرەتكە كەلدى، ئىنايەت بىلەن گۇاڭجۇغا بېرىپ ئوقەت قىلمدىغان بولدى.

يولغا چىقىشتىن بىر كۈن ئاۋۋال ئۇ مىڭ سوم پۇلنى چاندۇرماي ئۆيدىكى ئۇن خالتىسىنىڭ ئىچىگە سېلىپ قويۇپ، ئاندىن نىياز ئۇستامنىڭ ئۆيىگە كېلىپ ئۇنىڭغا ھەقىقىي ئەھۋالنى ئېيتتى.

— ئاپامنى يوقلاپ تۇرارسىز نىيازكا، سىزنىڭ قىلغان ياخشىلىقىڭىزنى ئۇنتۇپ قالمايمەن! — دېدى ئۇمىد سەمىمىي ھالدا.

— خاتىرجەم بول ئۇكا، مەن چوقۇم ئاپاڭنى پات-پات يوقلاپ تۇرىمەن، ھەي ئۇكا، يوقلاڭ بىر ئىشلارغا كېتىپ بارسەن-دە، سەن تېخى كىچىك، نۇرغۇنلىغان ئىشلارنى بىلمەيسەن، بەزى گەپلەرنى ئېيتسامۇ قولىقىڭغا كىرمەيدۇ، مېنىڭچە سەن ئىنايەت بىلەن گۇاڭجۇغا بارمىساڭ بولاتتى، كۆڭلۈڭگە كەلسىمۇ دەۋېرەي ئۇكا، مۇنداقچە ئېيتقاندا ئۇ ئاسماندىكى غاز، سەن يەردىكى ئۆردەك، ئىككىلارنىڭ بىر يولدا بولۇشىڭلار تەس، سەن بولساڭ بىر ھۇنەرۋەن، شۇڭا ئۆز ئىشىڭنى خاتىرجەم ئىشلىسەڭ بولاتتى، ھەي ئۇكا، ئەگەر داداڭ بولغان بولسا...— نىياز ئۇستام يىغلىۋەتتى.

ئۇمىد بىلەن ئىنايەت ئايروپىلانغا ئولتۇرۇپ يولغا چىقتى. ئاندىن بىر نەچچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، نىياز ئۇستام ئۇمىدنىڭ ئۆيىگە كېلىپ، ئۇنىڭ ئاپىسىغا ئۇمىدنىڭ گۇاڭجۇغا كەتكەنلىكىنى ئېيتتى.

ئۇمىدنىڭ ئاپىسى بۇ گەپنى ئاڭلاپ خېلى ئۇزاق كۆز يېشى قىلدى.

— ئالدىنقى كۈنى خېمىر يۇغۇراي دەپ ئۇن ئالسام خالتىدىن مىڭ سوم پۇل چىققاندا كۆڭلۈم تۇيۇۋىدى، ئۇ ئاخىرى بەڭباشلىق قىلمىتۇ-دە!

ئاندىن ئىككى ئاي ئۆتكەندىن كېيىن ئۇمىد بېيجىڭنى ساغىنىپ ئۆيگە قايتىپ كەلدى، ئۇ ئاپىسىغا ئېسىدەپ تۇرۇپ پۇلنى يوقىتىپ قويدۇم، دېدى.

— مەيلى بالام، يوقالغان بولسا يوقالغاندۇ، كۆڭلۈڭنى ئەسكى قىلما، ھەممىدىن ئۆزۈڭنىڭ ساق-سالامەت قايتىپ كەلگىنىڭ غەنىيمەت، — ئۇمىدنىڭ ئاپىسى ئوغلىغا ئوشۇقچە گەپ قىلمىشنى خالىمىدى.

كېيىنچە گۇاڭجۇدىن كەلگەن كىشىلەرنىڭ ئېيتىشىچە، ئۇمىد گۇاڭجۇغا بارغاندىن كېيىن ئىنايەتنىڭ كەينىگە كىرىپ ئويۇن-تاماشىغا بېرىلىپ، قولىدىكى پۇلىدىن ئايرىلىپ قاپتۇ، ئىنايەت بولسا ئۇنى تاشلاپ باشقا شەھەرگە قېچىپ كېتىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن گۇاڭجۇدا ئوقەت قىلمۇاتقان يۈرتداشلار پۇل چىقىرىشىپ ئۇمىدنى يولغا سېلىپ قويۇپتۇ.

گۇاڭجۇدىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، ئۇمىد پۇلنى يوقىتىپ قويدۇم دېگەن گەپتە چىڭ تۇردى. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ ئاپىسى ۋە چوڭ دادىلىرىمۇ ئۇنى ئوشۇقچە ئەيىبلىمىدى، ئۇلار ئۇمىدنىڭ ساق-سالامەت قايتىپ كەلگەنلىكىدىن خۇشال ئىدى. مال-دۇنيا ئادەمگە باقمۇدە ئەمەس، ئادەملا بولسا ھەممە نەرسە تېپىلدۇ، دەپ قارايتتى. بىر كۈنى كەچتە نىياز ئۇستام ئۇمىدنى يوقلاپ كەلدى.

— بېشىڭنى كۆتۈرۈپ ياشا ئۇكا، سەن ئوغرىلىق قىلدىڭمۇ ياكى ئادەم ئۆلتۈردۈڭمۇ، نېمە بۇ! كەتكەن ئىش كەتتى، ئەمدى بۇنىڭدىن كېيىنكىسىنىڭ غېمىنى قىلساڭ بولىدۇ. ھازىر بىر ئۆي

سېنىڭ بېشىڭغا قالدى، ئازراق مىدىر-لىمسالا بولمايدۇ. قانداق، ئەتە بازارغا چىقامسەن؟!

ئۇمىد نىياز ئۇستامغا تىكىلىپ قاراپ تۇرۇپ، ئۇزۇنغىچە زۇۋان سۇرمىدى. ئاخىرى ئۇ ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي يىغلىۋەتتى.

— يىغلىما ئۇكا، خۇدا يىغىنى ئەرلەرگە بەرمىگەن. ئوغۇل بالىنىڭ بېشىغا ھەر كۈنلەر كېلىدۇ. سەن دېگەن ھۇنەر-ۋەن، باشقىلارغا ئوخشاش تۆت كوچىغا چىقىپ نېمە قىلسام بولار دەپ يۈرمەي-سەن، ئىككىمىز بىرلىشىپ ياماقچىلىق قىلايلى ئۇكا، يېقىندا مەن قورۇنىڭ ئالدىدىكى تېرەكلەرنى كەستۈرۈپ تاختا يىمدا بىر بوتكا دۇكان ياساتتىم، ئۇنى بازارغا ئاپىرىپ ئورۇنلاشتۇرۇپمۇ بولدۇم، ئىككىمىز شېرىكلىشىپ شۇ دۇكاندا ياماق چىلىق قىلايلى، بۇنىڭدىن كېيىن يامغۇردا قالدۇق، توڭلاپ كەتتۇق دەيدىغان ئىش بولمايدۇ. قانداق، ئاشۇنداق قىلامدۇق؟

— ماقۇل نىيازكا، ئەمدى مەن سىز بىلەن ياماقچىلىق قىلمايمۇ ئامالىم يوق، — دېدى ئۇمىد.

ئەتىسى سەھەردە، ئۇمىد دادىسىدىن قالغان جابدۇقلارنى ئېلىپ، غالتەك ھار-ۋىسىنى ئىتتىرىپ تۆت كوچىدىكى نىياز ئۇستامنىڭ بوتكىسىغا كەلدى.

— بوتكىنى ناھايىتى ياخشى ياسا-تىپسىز نىيازكا، — دېدى ئۇمىد بوتكىنىڭ ئىچىگە كىرىپ، — مەنمۇ سىز بىلەن بىللە ئىشلەي دەپ كەلدىم.

— ھە مانا، ماۋۇ گېپىڭنىڭ جېنى بار ئۇكا، ھەممە ئىشلار ئۆتۈپ كېتىدۇ ئۇكا، بىزمۇ ياخشى بولۇپ قالىمىز، چۈنكى بىزنىڭ قولىمىزدا ھۇنەر بار - دە ئۇكا.

كۈنلەر ئىلگىرىكىدەك ئۆتۈشكە باش-لىدى. ئۇمىد پەقەت خادىكىنىڭ جاراڭلىق قوڭغۇراق ئاۋازىنى ئاڭلىسىلا قولىدىكى ئىشىنى توختىتىپ، بېشىنى كۆتۈرۈپ، يولغا قارايتتى. قامچىلىرىنى ئويىنىتىپ، ئېتىنى ئەركىلىتىپ كېتىۋاتقان ھارۋا-كەشنى، خادىكىتا ئولتۇرغان چىرايلىق قىزلارنى كۆرگەندە كۆڭلى بىر قىسما بولۇپ قالاتتى، يولنىڭ ئىككى قاسنىقى-دىكى باققاللار مۇڭلۇق ئاۋازلىرى بىلەن خېرىدارلارنى چاقىرىشاتتى. ناخشا لېنتى-لىرىنى كۆچۈرۈۋاتقان يىگىتلەرنىڭ ئۇن-ئالغۇلىرىدىن مۇڭلۇق ناخشىلار ياڭرايتتى، دېمەك، بازاردا ھايات قاينىماقتا ئىدى. لېكىن ئۇمىد ئۆچۈن ئېيتقاندا ئۇنىڭغا ئەڭ قەدىرلىك نەرسە يەنىلا جاراڭلىق قوڭغۇراق ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇرىدىغان خادىك ئىدى...

— ئۇكا ھوي، گۇاڭجۇ دېگەن يەرنىڭ گېپىنى قىلىپ بەرمەيسىنا! — دېدى نىياز ئۇستام بېشىنى كۆتۈرمەي ئىشىنى قىلغاچ، — گۇاڭجۇدىمۇ بىزگە ئوخشاش ياماقچىلار بارمىكەن؟!

ئۇمىد نىياز ئۇستامنىڭ گېپىگە قۇلاق سالمىدى.

— ئەگەر مەن گۇاڭجۇغا بارمىغان بولسام... چوقۇم ئاشۇنداق خادىكلاردىن بىرىگە ئىگە بولغان بولاتتىم! — دېدى ئۇ ئۆز - ئۆزىگە.

نىياز ئۇستام ھاڭ - تاڭ بولۇپ بېشىنى كۆتۈردى...

مەسئۇل مۇھەررىر ئالىمجان ئىسمايىل

يراق سەھرادىكى لەتىپە

ئەختەم ئۆمەر

(ھېكايە)

1

ئالتۇنكۆل مۇشۇ سەھرانىڭ ئۇزۇن-كۈن ئۇزۇنغا سوزۇلغان قوملۇقلىرىدا بوستان چاچلىرىنى لەپىلدىتىپ، شوخ كېيىك بالىسىدەك ئويناقلاپ ئۆسكەن. ئۇنىڭ ۋۇجۇدى خۇددى قۇم ئارىسىدا يالتىراپ كۆز چاقنىتىدىغان سېھىرلىك زەررىچىلەردىن تۇزۇلگەنىدەك ئاپئاق ۋە سۇزۇك. ئۇنىڭ قىزغۇچ مەڭزىدە رەڭگارەڭ كۈلۈپ ئېچىلغان يايلاق گۈللىرىنىڭ سىيماسى بار. ئۇ ياپيېشىل يايلاقنىڭ ياۋا چۆپلىرى ئارىسىدا قوي پادىسىنى ھەيدەپ يۈرۈپ، ئالتۇن قوڭغۇراقتەك ئاۋازى بىلەن ناخشا ئېيتىدىغان بولسا بىپايان زېمىن ۋە ئاسمان ئۇنىڭ ناخشىسىدىن مەست بولىدۇ. قويۇق ئۆسكەن قومۇشلۇق ئارىسىدىن تىنىمسىز بۇلدۇقلاپ چىقىپ، ساناقسىز ئۇششاق ئېرىنچىلار ئارقىلىق بىپايان يايلاقتىكى گىياھلارنى سۈغىرىدىغان بىر بۇلاق بار. بۇلاقنىڭ سۈيى يازدا مۇزدەك سوغۇق، قىشتا يىللىق، ئالتۇنكۆل ئەنە شۇ بۇلاقتىن ئۆيىگە ئىىدىشتا سۇ توشۇيدۇ. ئۇ ماڭغانىدا قومۇشلار ئۇنىڭ ئەۋرىشىملىكىنى دوراپ لەرزان ئىرغاڭلاپ بىر-بىرىگە قۇلاقلىرىنى يېقىشىپ

شۇدرلىشىدۇ. ئۇلارنىڭ قىلمىشىدىغىنى بىرلا گەپ، يەنى ئاللادىن ئۆزلىرىگە ئالتۇنگۈل ئىسىملىك ئەۋرىشىم، زىبا بوي تىلمىشىدۇ.

ئالتۇنگۈل مۇشۇ بۇلاقتىن سۇ ئىچىپ چوڭ بولدى. ئۇنىڭ ۋۇجۇدى بۇلاق سۈيىدەك پاك، كۆزى مۇشۇ بۇلاق كۆزى بىلەن ھۇسنداش. ئالتۇنگۈل دائىم چىكىگى چۈش مەزگىلىدە ئادەملەر ئۆيلىرىدە ئارام ئېلىۋاتقاندا بۇ بۇلاق بويىدا پەرىزاتتەك پەيدا بولىدۇ - دە، كىيىملىرىنى سېلىپ تاشلاپ، بۇلاق سۈيىگە چۆمۈلىدۇ. ئۇ بۇنداق چاغلاردا چەكسىز راھەتلىنىدۇ ۋە ھېچقاچان ئۆز بەدىنىگە مۇشۇ چاغدىكىدەك خاتىرجەم قارىيالمايدۇ. ئۇنىڭ بۇلاق سۈيىدەك پاك بەدىنى شۇنچىلىك نازاكەتلىك كۆرۈنىدۇكى، سۇ يۈزىدە لەيلەشلىرى كىرىستال قۇتىدىكى ئالتۇن بېلىقلىرىنغا ئوخشاش كۆرۈنەتتى. بۇلاق ئاستىغا چۆكۈشلىرى بۇلاق تېگىدە ۋاللىداپ تۇرغان قۇمساق مەرۋايلىتقا ئوخشايدۇ. ئۇ ئۆز بەدىنىگە قاراپ مەغرۇرلىنىپ كۈلىدۇ، سۇدا ئوڭدىسىغا بولۇپ كۆك چايناغان بېلىقتەك تىپچەكلىگىنىدە بىردىنلا ئىزا تارتىپ ۋىللىدە قىزىرىپ كېتىدۇ. بۇلاق سۈيى، بۇلاقنىڭ كۆزى ئۇنىڭ ھەممە يېرلىرىنى كۆرۈۋالىدۇ، ئەگەر شۇ تاپتا يات بىرى بۇ يەرگە كېلىپ قالسا، بۇلاق سۈيى ئۇنى يات كۆزدىن ھەرگىزمۇ ساقلاپ قالالمايدۇ، بەلكى ئۇنىڭ ھەممە يېرىنى ئەينەكتەك كۆرسىتىپ قويىدۇ. ئالتۇنگۈل ئەندىكىپ، سۇ ئىچىدىن شوخشىپ چىقىپ ئەتراپقا قارايدۇ، ھېچكىم كۆرۈنمەيدۇ. ئۇ بۇلاقتىن چىقىپ كىيىنىدۇ - دە، بۇلاق سۈيىدە ئۇنىدۇرەك پارقىراپ كەتكەن قاپقارا بوستان چاچلىرىنى تارىشقا باشلايدۇ.

2

ئالتۇنگۈلنىڭ چېچى قۇرىدى. ئۇ چاچلىرىنى قىرىق ئۆرۈم قىلىپ ئۆرۈۋېلىشنى ياخشى كۆرىدۇ، بۇرۇن ئۇ، قانداق ئۆرۈۋالسام بولىۋېرىدۇ دەپ، چاچنىڭ قانداق ئۆرۈلۈشىگە پەرۋاسىز قارايتتى، كېيىنچە ئۇنداق سەل قارىمايدىغان بولدى. يەنە بىر كىشى ئۇنىڭ چېچىنى ئۇششاق ئۆرۈۋېلىشنى ياخشى كۆرگىنى ئۈچۈن ئۇ چاچلىرىنى مۇشۇنداق ئۆرۈۋالدىغان بولدى. بۇنداق قىلىش بۇرۇنقى چاغلاردا ئونىڭغا تولىمۇ ئاۋارىچىلىق ۋە زېرىكىشلىك تۇيۇلغاندى، ھازىر ئۇنداق تۇيۇلمايدۇ. ئۇ شۇ تاپتىمۇ چاچلىرىنى كۆڭۈل قويۇپ چىرايلىق قىلىپ ئالماشقا تىرىشتى. ئونىڭ چاچلىرى ھەربىر ئالمىغاندا ئونىڭ ئارىسىدا پەيدا بولىدىغان كىچىك كىنە تۆشۈك گويا كۆزگە ئوخشاپ كۆرۈنەتتى. بۇ مۇشۇ چاچنى ياخشى كۆرگەن كۆزمىدۇ - يا؟ ئونىڭ كۆزىگە چاچلارنىڭ ئارىسىدىن بىر جۈپ كۆز كۈلۈمسىرەپ تىكىلگەندەك بىلىنىدى، بۇ كۆزلەر كىمنىڭ كۆزىدۇ؟ ئۇ ماڭا نېمانچە يېقىملىق تىكىلىدۇ؟ بۇ زادى... ھە، ئەمدى ئونىڭ ئېسىگە چۈشتى. بۇ كۆز مەھەللىنىڭ ئاۋۇ چېتىدىكى ھېلىقى ھاۋارەڭ موتسىكلىت مىنىپ يۈرىدىغان شاكىرنىڭ كۆزى.

ئۇ ئادەتتە ئەينەك قالپىقىنى كىيىپ موتسىكلىتنى مىنىپ مەغرۇر يۈرۈيدۇ. ئۇ شەھەر يىگىتلىرىدەك يانتۇپ يۈرۈشكە ئەنسىرەيدۇ، قاچىلا قارىماق، كەپكىسىنىڭ ئاستىدىن پۇلاڭلىمىپ چىقىپ تۇرىدىغان ئۇزۇن چاچلىرىنى رەتلىپ تارىلىپ پەرقىتىپ مايلانغان راكاستېيۇم - شىمى

سپتا دەزمالسلانغان بولمدۇ. ئەگەر ئۇ، مەھەللىدىكى دېھقانلار، سەللە ئوردىغان مۇتەۋەرلەردىن، ئەك مۇھىمى، ئاتىسىدىن قورقمسا، يالاڭباش يۈرگەن بولاتتى. ئۇنىڭسىزمۇ مەھەللىدىكى ئادەملەر، جاۋدىلداق ئايالىلار، ھەتتا تەكتۈشلىرى ئۇنى مەسخىرە قىلمىشمدۇ. يىگىتلەر ئۇنىڭ يېنىدىن ئۆتكەندە ئۇنىڭدىن چىققان خۇش پۇراقتىن ياندۇرغۇسى كېلىپ كېتىپ يۈرىنى ئېتىۋېلمىشمدۇ. «ھەي بىچارە، ئايال بولۇپ قالمىغىنغا پۇشايمان قىلىپ ياسىنۋالغىنىنى ئاز دەپ، ئەمدى ئايالالارنىڭ بىر تېمىلىرىنى سۈۋايدىغان بوپتۇ. ئايال بولغان بولسا قانچە ئېسىل، سەتەڭ ئايال بولاتتىمكىنە» دېيىشىپ خىرىلدىشىپ كۈلۈشمدۇ. ئايالالار ئۇنىڭ ياسىنىشىغا، راستىنى ئېيتقاندا ھەسەت قىلىشاتتى. ئۇلار ئۇنى ئۆزئارا تىللاپمۇ، غەيۋەتنى قىلىشىپمۇ، مەسخىرە قىلىشىپمۇ ھاردى. دېمەك يېزىدىكىلەر ئۇنى ئاشۇنداق ياسىنىۋالغىنى ئۈچۈنلا يامان كۆرىدۇ. ئۇ كۆندە بەش ۋاق نامازنى مۇشۇ يېزىدىكى ئەل - جاماەت بىلەن بىللە مەسچىتتە ئوقۇمغىنىدا ئۇنى مەھەللىدىن ھەيدەپ چىقىرىۋېتەتتىمىكەن تاڭ؟

ھەر كۈنى بامداتتىن كېيىن ئىمام بەندىلەر ئايالالاردىن رەھىم - شەپقەت، ئىنساپ، ئىمان تىلىشى كېرەكلىكى ھەققىدە سۆزلىگەندە، كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا شاكىرغا قاراپ قويۇپ:

— ھازىر بىر قىسىم ياشلار غەلىتە كىيىنىپ، چاچىنى بولۇشىغا قويۇپ، ئۆزىنى پەردازلاپ يۈرۈيدۇ. گەرچە ئۇ نامازنى تەرك ئەتمىسىمۇ، ئۇنىڭ ئۆتىگەن نامىزىنى ئايالا قوبۇل كۆرەمدۇ - يوق؟ دەپ قويياتتى.

بۇ چاغدا كىشىلەر شاكىرغا مەسخىرە بىلەن غەلىتە كۆلۈمسىرەپ قارىشاتتى. شاكىرنىڭ ئاتىسى بولسا گاس ئۆە ئەما ئادەمدەك ئىمامنىڭ سۆزلىرىگىمۇ، جامائەتنىڭ ئوغلىغا زائىلىق قىلىپ قاراشلىرىغىمۇ پەرۋا قىلماي ئولتۇرۇۋېرەتتى. شاكىر بولسا ئىمامغا مەيلىدا كۈلۈمسىرەپ قويۇپ، بىلىپ قوي، ھەممىدىن نېيەت ئەلا، ئايالاھېنىڭ نامىزىمنى قوبۇل قىلامدۇ، سېنىڭكىنىمۇ، ئۆزى بىلمدۇ. پاكىزلىقنى ئايالا راۋا كۆرىدۇ، دەپ ئويلايتتى. شاكىر ئىمام جامائەت ئارىسىدا ئۆزىنى ئاشۇنداق گەپلەر بىلەن ئوسال قىلغان دەسلەپكى چاغلاردا شەھەردىكى چوڭ دامولىمنىڭ ئۆيىگە بارغان ھەمدە ئۇنىڭ ئالدىدا ھۆكۈرەپ يىغلاپ سالغانىدى. دامولام بولسا «يىغلىمىغىن ئوغلۇم، ھەممىدىن نېيەت ئەلا، سەن قانداق كىيىنمە، چېچىڭنى قانداق قويما، ئۇنى پاكىز تۇتساڭ دۇرۇس بولىدۇ. بەزى چالا موللىلار ئايالاغا ئىبادەت قىلمۇاتقان ياشلارغا مۇشۇنىڭغا ئوخشاش ھەر خىل تۆھمەتنى چىقىرىپ ئۇلارنى مەسچىتكە كەلمەس قىلىۋەتتى. مانا بۇنىڭ ئۆزى ئېغىر گۇناھ ئەمەسمۇ؟ ئۇلارنىڭ نەزىرىدە كىيىمنى پاكىز، رەتلىك كىيسە، ئۆزىنى تۇزىسە نامازنى ئادا بولماسمىش. ئۇستىبېشى كونا، رەتسىز بولسا مۇسۇلمان بولارمىش، مانا بۇ بەزى ئۆزىنى موللا، كاتتا مۇسۇلمان ئاتىۋالغان نادان ئادەملىرىمىزنىڭ دەسمايىسى. ئوغلۇم، بۇنداق گەپلەرگە ھەرگىز پەرۋا قىلمىغىن» دېگەنىدى.

بىر كۈنى بامداتتىن كېيىن غازى ئىسمىلىك بۇ چار ساقال ئىمام ۋەز ئېيتىپ:

ـ هازىر تولغاق كېسەللىكسى، جىگەر كېسەللىكى دېگەندەك كېسەللەر كۆپەيمەپ كەتتى. بۇلار بەندىلەر تارىسىدىكى گۇناھىي - كىبىرنىڭ غالىلىقىدىن بولغان، بۇ ئاللانىڭ بەندىلەرگە قىلغان غەزىپى، مەسىلەن ،هازىر ياش بالىلار ناھايىتى قېلىپتىن چىقىپ كەتتى. زىنا - ھىي - ھارام كۆپ بولغانلىقتىن مانا مۇشۇنداق كېسەللەرگە گىرىپتار بولۇۋاتىمىز، دېدى.

ـ مېنىڭ گېپىم بار، ـ دەپ ئورنىدىن تۇردى شاكىر ئىمامنىڭ گېپىنىڭ ئايىغى تۇگە - تۇگىمەي.

ھەممە كىشى شاكىرغا قارىدى. توپ ئىچىدە، شاكىر چوكانىنىڭ نېمە گېپى بارىدۇ؟ دېگەندەك گۇدۇڭشىغان ئاۋازلار مۇ ئاڭلاندى (شاكىرنى يېقىندىن بېرى كىشىلەر «چوكان» دەپ ئاتىۋالغانىدى). غازى ئىمامنىڭ شۇ ئان قوشۇمىسى تۇرۇلدى، ئۇ شاكىرغا ئالىيىپ بىر قارىدى - دە، يۇزىنى باشقا ياقتا بۇراپ، لېۋىنى چىڭ پۈرۈشتۇرۇپ تۇردى. شۇ تاپتا بۇ چاتاقچى ھارىمى مېنىڭ گېپىمدىن قۇسۇر تاپتى بولغاي، ئەستەغپۇرۇللا نېمە دەپ قالغاندىمەن، دەپ ئويلاپ، يۈرىكى پوكۇلداپ سوقماقتا ئىدى. جامائەتنىڭ تولىسى شاكىرغا يامان كۆز بىلەن تىكىلىشتى. شاكىر يېنىدا ئولتۇرغان ئاتىسىغا قارىدى، ئاتىسى يەنىلا خاتىرجەم ئولتۇراتتى، ئۇ، ھېنى ئاتاملا ياخشى چۈشىنىدۇ، ئۇنىڭ ئۇن - تىنسىز سۆكۈت قىلىپ قاراپ ئولتۇرغىنى مېنى قوللىغىنى، دېگەننى خىيالىدىن ئۆتكۈزدى ۋە خاتىرجەملىك بىلەن:

ـ ئىسلام ئاخۇنۇم، بايا ئۆزلىرى ئېيتقاندەك ھارامنىڭ كۆپلۈكىدىن تولغاق، جىگەر كېسەللىكى كۆپ بولۇپ كېتىۋاتقانلىقى، دېگەن پەتۋانى چىقارىدىلا، لېكىن ھازىر تولغاق، جىگەر كېسەللىكى بىلەن ياتقانلارنىڭ تولىسى تۆت ياشتىن تۆۋەن بالىلار تۇرسا، بۇ گەپ ئەقىلگە سىغامدۇ؟ ـ دەپ سورىدى.

ئىمامنىڭ چىرايى تاتىرىپ، زۇۋان سۈرىلمەي تۇرۇپلا قالدى. جامائەت شاكىرنى شۇنچە يامان كۆرسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ ھازىرقى سۆزلىرى ھەق بولغاچقا ئىمامنىڭ يېنىنى ئېلىپ، شاكىرغا دەككە بېرىدىغان كىشى چىقمىدى. ھەممە ئاغزىنى ئېچىشقان ھالدا ئويلىشىپ قالغانىدى. بامدات نامىزى ئوقۇلۇپ بولغاچقا، شاكىر چىقىپ كەتتى. ئۇنىڭدىن كېيىن جامائەت بىر - بىرلەپ مەسچىتتىن تارىدى. كىشىلەر چىقىپ كېتىۋېتىپ بىر - بىرى بىلەن قۇلاقلىشىپ، نېمىلەرنىدۇر دېيىشىپ مېڭىشتى. تېخىچە ئورنىدىن قوزغىلالماي ئولتۇرغان غازى ئىمام بولسا ئېچىدە بوغۇلۇپ، ھەي شاكىر... شاكىر... دەيتتى.

3

ئالتۇنگۈلنىڭ مۇشۇ يېزىدىكى نۇرغۇن ئادەملەردەك شاكىردىن يىرگىنىدۇ، بىراق شاكىر ئۇنىڭ ئوتىدا كويمدۇ...

ئالتۇنگۈل بۇلاق بېشىدا ئولتۇرۇپ چاچلىرىنى ئۇششاق ئۆرۈپ بولىدى. كۆز ئاپتىپى ئۇنىڭ چاچلىرىنى تولۇق قۇرۇتقانىدى. ئۇ بىر تال چېچىنى ئالخىرقى قېتىم ئالمغاندا يۈرىكىنىڭ چوڭقۇر يېرىدىن ئېچىنىپ تۇرۇپ، ئەگەر شاكىر چوكاندەك ئۆزىنى يالىسىسا... خېلى جايىدا مۇسۇلمان بالىسى ئىدى. لېكىن ئۇ مۇسۇلمانغا ئوخشىمايدۇ قالدى - دە، دېگەننى خىيالىدىن ئۆتكۈزدى.

ـــ سىزنىڭچە مەن بېشىمنىڭ ئەيـ
نەكتەك قىردۇرۇپ، يېڭى كاستيۇم - شىم
ئورنىغا ئۆزۈن پەردىجە كىيىسەم مۇسۇلمان
بولۇپ، ناممزىم دۇرۇس بولارمۇ؟

شاكىر بىر قېتىم مۇشۇ بۇلاقنىڭ
يولىدا ئالتۇنگۈلنىڭ ئالدىنى توسۇۋېلىپ
ئاشىق بولۇپ قالغانلىقىنى ئېيتقان ۋە
ھەسرەتلىك كۆلۈمسىرەپ تۇرۇپ شۇنداق
دېگەنىدى، ئالتۇنگۈل بولسا قاپاقلىرىنى
تۇرۇپ، تەتۇر قاراپ تۇرۇۋالغانىدى.

ـــ سىزگە كۆيدۈم دەپ يۈرگەن
ھېچقانداق يىگىتنىڭ مەن سىزگە كۆيگەنـ
دەك كۆيمەيدىغانلىقىنى كېيىن بىلىپ
قالارسىز.

شاكىر شۇ سۆزنى ئېيتقاندا لىغىرـ
لاپ تۇرغان ياشلىرى كىرپىكلىرىدە توختـ
تاپ قالغانىدى. ئاۋازى بوغۇلۇپ، بىرمۇنـ
چە گېپىنى ئاغزىدىن چىقىرالماي، ئاستىنـ
نى كالپۇكىنى قاتتىق چىشلىگەن ۋە شۇـ
نان ئېڭىكىگە قان ساقىپ چۈشكەنىدى.
شۇ چاغدا ئالتۇنگۈل پەرۋاسىزلا دىمىقـ
نى قېقىپ:

ـــ ھىم، كۆيۈش - پۈيۈش دېگەننى
بىلمەيمەن. بۇنى ئۆزىڭىزگە ئوخشاش
ياساناقچۇققا بېرىپ دەڭ، ـــ دەپدى - دە،
كېيىنىپ قالدى.

ئۇ، قىزنىڭ سۆزىگە غەزەپلەنسۇنمۇ؟
يېنى بەرجەس يىگىت ئۇنىڭ شۇنچىلىك
ياخشى كۆرسۇنۇۋاتقانلىقىغا ئۇ پەرۋا قىلماي
يۇرۇۋەرسۇن... شاكىر چۈشىنەتتىكى، ئىنـ
جام جامائەتكە ستۇدىيىگە ئۇنىڭ يامان
كۆرۈنۈش كەيپىياتى ئالتۇنگۈلگىمۇ سىڭگەـ
نىدى. قىز ئۇنىڭ ياخشى كۆرگەن تەقدىرـ
دىمۇ ئاشۇ قاراش توسالغۇ بولاتتى. شاكىر
ئۇلاۋغ - كىچىك تىنىدى ۋە بېشىنى تۆۋەن
سېلىپ ئارقىغا قايتتى. ئۇ ئۆزاق ساقـ
ماياپ يول چېتىدىكى جىگدىلىكتە ئالتۇنـ
گۈلنىڭ بىر يىگىت بىلەن بىللە تۇرغىنىـ
نى كۆردى. شاكىرنىڭ يۈرىكى پىچاق
بىلەن تىلغاندەك ئېچىشىپ كەتتى. ئۇـ
نىڭ ئالتۇنگۈلنى ئۆزىگە قارىتىۋالغۇدەك،
ئالتۇنگۈل ئۇنىڭغا قاراپ شۇنچىلىك ئېـ
چىلىپ - يايراپ كەتكۈدەك قانچىلىك يىـ
گىت ئىكەنلىكىنى بىر كۆرۈپ باققۇسى
كەلدى.

بىراق ئۇ شۇ تاپتا ئىچىگە سىغـ
مايۋاتقان چەكسىز رەشك ئوتىنى كۆزـ
دىن، كىرىشىپ كەتكەن چىشلىرىدىن، تۆگۈـ
لۈپ كەتكەن بازغاندەك مۇشتىدىن نامـ
يان قىلىپ ئۇلارنىڭ يېنىغا بارسۇنمۇ؟
ياق، رەقىبى ئالدىدا غەزەپلىنىپ ئۆزىنى
يوقىتىپ قويۇش يىگىت ئۈچۈن ئاجىزلىق.
ئەڭ مۇھىمى، ئۇنى كۆزگە ئىلمىغانـدەك
مەغرۇر قىياپەتتە بېرىش كېرەك، ئەپـ
سۇسكى، ھازىر شاكىر ئۇنداق قىلالماي
دۇ، ئۇنىڭدا ھازىر ۋۇجۇدىنى ئۆرتەۋاتـ
قان چەكسىز غەزەپ يالقۇنى بارىكى، ئۇـ
نى بىسىۋالالىغۇدەك كۈچ يوق ... ئۇ
لېۋىنى قاتتىق چىشلەپ، ئارقىسىغا قايتـ
تى. ئۇنىڭ لېۋىدىكى ئەمدىلا قېتىشقان
يارىدىن يەنە قان چىقتى.

4

ئالتۇنگۈل بۇلاقتا پۈتىنى چىلىدى،
ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا يېڭى سىزىم، يېڭى
ئۆزگىرىش ھاسىل بولدى. ئۇ ئۆز ھەجەـ
زىدىكى يېڭى ئۆزگىرىشتىن بىچارە بولۇپ
قالدى. خىيالى خۇددى تېگى يوق بۇلاقـ
قا ئوخشايتتى. ئۇنىڭغا پاك، نازۇك بەدـ
ىنىدە بىر سۆگەل پەيدا بولغاندەك بەـ
لىتىلەتتى. بۇ سۆگەل قانداق پەيدا بولـ

دى؟ كونىلار «ئىتقا تۆكۈرسە شۇنداق بولىدۇ» دەيدۇ. ئالتۇنگۈل قاچان ئىتقا تۆكۈرۈپ باققان؟ بۇلاق سۈيىنىڭ ئاستىدىن، بۇلاق كۆزىدىن بىر كۆز ئۇنمىگا كۆلۈمسىرەپ قاريدى. بۇ دەل ئالتۇنگۈل ياخشى كۆرگەن كۆز. بۇ كۆزنىڭ ئىگىسى مۇشۇ يېزىدىكى ئارىپ ئىسمىلىك يىگىت، ئۇمۇ كېلىشكەن يىگىت، مۇھەممى، ئۇ ھەقىقىي مۇسۇلمان بالىسى. بېشىنى چۈشۈرۈپ شاپاق دوپپا كىيىپ يۇرۇيدۇ، بەلباغ باغلاپ، ئىككى غېرىچ كېلىدىغان ئۇزۇن غىلاپلىق پىچاق ئاسىدۇ. يۈملاق يۈزىدە يىگىتلەرگە خاس زىنىقى بار. قىرقىم بۇرۇتى ئۇنى سۈباتلىق كۆرسىتىدۇ. ئۇلار دائىم يېزا چېتىدىكى جىگدىلىكتە ئۇچرىشىدۇ.

ئاشۇ كۈندىكى ئۇچرىشىش ئۆتكەن كۈنلەرنىكىدىن باشقىچە بولدى. ئۇلار ئايدىڭدا قېرى جىگدە دەرىخى ئاستىدا كۆرۈشتى، تولۇن ئاينىڭ شولىسى قويۇق جىگدە يوپۇرماقلىرى ئارىسىنى يېرىپ ئۆتۈپ، ئوت-چۆپ ئۈستىدە جىمىرلايتتى، ئارىپ قايسى كۈنى ناھىيە بازىرىغا بارغاندا ۋايىزدىن ئاڭلىۋالغان بىر جۈپ ساداقەتمەن ئاشىق - مەشۇقنىڭ ھېكايىسىنى ئالتۇنگۈلگە پۈتۈن ئىشتىياقى بىلەن سۆزلەپ بەردى. ئالتۇنگۈلمۇ ناھايىتى قىزىقىپ ئاڭلىدى. بەزىدە ئۇنىڭ ۋۇجۇدىغا تىترەك ئولىشىپ، قەلبىدە شېرىن ھېسلار قوزغىلاتتى. ھېكايە شۇنداق ئۇزۇن ۋە تەسىرلىك ئىدىكى، ئالتۇنگۈل ئۆيىگە قايتىشىنىمۇ ئۇنۇتتى، قانچىلىك ۋاقىت ئۆتكەنلىكىنىمۇ بىلەلمەي قالدى. پەقەت ھېكايە ئاخىرلاشقاندىلا چۆچۈپ ئېسىگە كەلدى. بۇ چاغدا ئايمۇ ئولتۇرۇپ كەتكەنىدى. مەھەللە تەرەپتىن خورازنىڭ چىللىغان ئاۋازى ئاڭلىناتتى. ئالتۇنگۈلنى ۋەھىمە باستى. ئۇ دۈدۈقلاپ:

— ۋاي ئىست، كېچە بولۇپ كېتىپتۇ، ئۆيگە قانداقمۇ كىرەرمەن؟ — دېدى.

— قورقماڭ، مەن ئەكىرىپ قويىمەن.

ئالتۇنگۈل ۋارقىرىۋەتتى:

— نېمە؟ سىز ئەكىرىپ قويامسىز؟ ياق، ياق ... ئاتا - ئانام بىلىپ قالىدىغان بولسا مېنى تىرىك كۆمۈۋېتمىشتىن يانمايدۇ...

قىز يۈزىنى توسۇپ، بۇلدۇقلاپ يىغلىدى. ئۇنىڭ مۇرىلىرى تىترەۋاتاتتى. ئارىپنىڭ ۋۇجۇدىنىمۇ تىترەك باستى. ئاغزى قۇرۇپ، تىلى تامىقىغا چاپلىشىپ قالغاندەك بولدى. ئۇ گەپ قىلماقچى بولۇۋىدى، تىلى ئۆزىگە بويسۇنماي ئاغزىدىن گەپ چىقمىشنىڭ ئورنىغا چىشلىرى كاسىلداپ كەتتى. ئۇ قىزنىڭ مۇرىسىدىن تۇتتى، قىز شۇئان چۆچۈپ، ئۇنىڭ قولىنى مۇرىسىدىن ئېلىۋەتتى، ئارىپ قىزنىڭ قولىدىن تۇتۇۋالدى، قىز بار كۈچى بىلەن يۇلقۇنۇپ، قولىنى بوشىتىۋالدى، قىز ھاسىرىغان ھالدا:

— سىز بۇنداق قىلىمىڭىز مەن يۈزىڭىزگە ئىككىنچى قارىيالمەن، — دېدى.

ئارىپ بىر ھازا جىم بولۇپ كەتتى. ئۇ دەمىاللىقا نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي قالغانىدى.

— ئالتۇنگۈل، ئىككىمىز يۇرگىلى بىر يىلدىن ئاشتى، بىراق ھازىرغىچە قولىڭىزنىڭ ئۇچىنىمۇ تۇتقىلى قويمىدىڭىز... قولىنى تۇتقانغا نېمە بولدۇ؟

— نامەھرەم بولىدۇ، مەن كېتىمەن، ئارىپ ئۇنىڭ ئالدىنى توسۇپ قولىدىن تۇتۇۋالدى:

— ئەمدى ئۆيگە كىرسىڭىز چوقۇم ائىڭىزنىڭ جازاسىنى قالمىسۇن، ئۇنىڭدىن كۆرە ئەتە تاڭ ئاتقاندا بېرىڭ.

— نېمە؟ — قىز ئەندىكىپ يەنە قولىنى تارتىۋالدى.

— قورقماڭ، نېمانچە ھودۇقمىسىز؟ مەن سىزگە ياخشى نىيەتتە گەپ قىلىۋاتىمەن، — ئاربېنىڭ ئاۋازى ئەمدى مۇلايىملىشىپ قالغانىدى. دېمەك، ئۇ ئۆزىنى جىرئاز بېسىۋالغاندەك قىلاتتى، — ئاتا - ئانىڭىزنى قايىل قىلمىش ناھايىتى ئاسان، بىر ئېغىزلا گەپ. تۇنەككە بارىدىم دەيسىز، ئىش تۈگەيدۇ.

قىز يېنىككىنە ئۇھ تارتتى، بۇ ھەقىقەتەنمۇ ياخشى چارە ئىدى. ئۇنىڭ ئۇستىدىن تاغ ئۇلاپ چوشكەندەك بولدى - دە، لاسسىدە بوشىشىپ ئىزباغا ئولتۇرۇپ قالدى. يىگىت ئۇنىڭ قولىنى تۇتتى، قىز تارتمۇالماقچى بولۇۋىدى، يىگىت چىڭ تۇتۇۋېلىپ:

— مەندىن ئەپقېچىپ قانداق قىلىسىز؟ بەكلا جاھىلكەنسىز، بۇ قوللار بەربىر ماڭا تەئەللۇقتۇ؟ — دېدى.

قىز دەمالالمىقا باشقا گەپ تاپالماي قالدى. يىگىت قىزنىڭ قولىنى سۆيدى، قىزنىڭ تېنى شۇرىدە قىلىپ قالدى، قىز قولىنى يەنە تارتمۇالماقچى بولدى. بىراق نېمىشقىدۇر ئۇنداق قىلالمىدى. يىگىت قىزغا يېقىن كېلىپ ئولتۇردى، قىز نېرى سۇرۇلمەكچى بولۇۋىدى، يىگىت ئۇنىڭ مۇرىسىدىن قۇچاقلىۋالدى، قىز پۇلقۇندى:

— ئۇنچىۋالا قىلىپ كەتمىسىگىزمۇ بولمىدۇ.

— توكلاۋاتىمەن، بۇنچىلىك ئىشقا نېمە بولمىدۇ؟ — يىگىتنىڭ ئاۋازىدىن نازىلىق چىقىپ تۇراتتى.

ـ نامەھرەم بولمىدۇ، ـ قىز مۇلايىم ھىنا جاۋاب بەردى.

ـ نامەھرەم بولمىدۇ، نامەھرەم بولمىدۇ دەۋېرىدىكەنسىز، ماڭا نامەھرەم بولمايدۇ، مەندىن باشقا ئادەمگە نامەھرەم بولمىدۇ.

يىگىتنىڭ غەزىپى ئۆرلىگەنىدى، قىز بىر نەرسە دېيەلمەي قالدى. ئۆزىنى ئەنتايىن بىچارە ھېس قىلىپ، بۇقۇلداپ يىغلىۋەتتى. يىگىت ئۇنى بارغانسېرى چىڭ قىساقتا ئىدى، قىز ئاخىر يېلىنىدى:

ـ جەھنەم تارتىپ، ئۇنداق قىلماڭ، بۇ... توي قىلغاندىن كېيىن ...

قىزنىڭ ئۇنى ئەچىگە چۈشۈپ كەتتى.

ـ قورقماڭ، ھەرقانداق گۇناھ بولسا ماڭا، پات ئارىدا تويىنى قىلىۋەتسەكلا بولدى، ـ دېدى تارتىپ ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىپ.

ئارىدىن ئىككى ئاي ئۆتكەندە، ئالتۇنگۈلنىڭ بويىدا قالغانلىقى رەسمىي مەلۇم بولدى. قىزنىڭ بۇرۇنقى شوخلۇقىدىن ئەسەرمۇ قالمىدى. قورسىقىغا چىققان سۆگەل ئۇنىڭ پۈتكۈل شوخلۇقىنى، مەڭزىدىكى سېھرى قىزىللىقنى، كۆزىدىكى ئۆتكۈر نۇرلارنى يوقاتقانىدى. قىزنىڭ بۇ ھالىتىنى كۆرگەن شاكىرىنىڭ ئەچى سىيرىلىپ، كۆزلىرىگە قاراڭغۇلۇق تېقىلدى، ئۇ كېسەل بولۇپ يېتىپ قالدى. بىر نەچچە كۈنگىچە گىپلىدىن سۆز ئاڭمۇ ئۆتمىدى. بۇنداق چاغلاردا ئۇ ئالتۇنگۈلنىڭ ئىسمىنى چاقىرىپ جۆيلۈيتتى. كېسەلنىڭ سەۋەبى ئەنە شۇ چاغدىلا بىلىنىدى. كىشىلەر تارىمدىكى سۆز ـ چۆچەكلەردە شاكىرنىڭ كېسىلى تومۇرسىدىكى ئىككى رۇايەت بىلەن ئالتۇنگۈلنىڭ قورسىقىدىكى بالا تومۇرسىدىكى رۇايەت بىر-بىرى بىلەن ئۇلاندى. لېكىن كىشىلەر ئويلىمىغان ئىش يۈز بەردى، ئالتۇنگۈل نى تارتىپ ئەمرىگە ئالدى.

بۇ كىشىلەرگە تولىمۇ كۈلكىلىك تۇيۇلدى. بۇنى كىشىلەرگە قانداقمۇ چۈشەندۈرۈپ بولۇش مۇمكىن؟ بۇ ئىشنى كىشىلەر مەڭگۈ چۈشەنمەيدۇ. ئۇ ئىشنى پەقەت ئالتۇنگۈل بىلەن تارتىپلا چۈشىنىدۇ. بىراق كىشىلەر، بولۇپمۇ يىگىتلەر تارتىپ نى كۆرگەندە غەلىتە قارىشىپ، بىر ـ بىرىگە كۈسۈرلىشاتتى، تارتىپ تەلەيلىك، قەيىنچىلىق تارتمايلا خوتۇن ئالدى، جاپا تارتمايلا بالىغا ئىگە بولدى، دېگەندەك سۆزلەر ئۇنىڭ قۇلىقىغا كىرىپ قالاتتى. لېكىن ئۇ بۇنداق سۆزلەرگە قىلچە پەرۋا قىلمايتتى. كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئۇنداق گەپ ـ سۆزلەر تېخىمۇ ئۇلغايدى. ئۇلغايغانسېرى تارتىپ ئۆزىچە دەرگۇمان بولۇپ قالدى ۋە ئاخىر ئالتۇنگۈلنى قىستاقلا ئېلىپ، بالىنىڭ ئاتىسىنىڭ زادى كىملىكىنى ھەققىدە قۇرئان تۇتقۇزۇپ قەسەم قىلدۇردى. شۇنداق قىلىپمۇ ئۇ يەنىلا ئالتۇنگۈلنىڭ قورسىقىدا كۈندىن ـ كۈنگە چوڭىيىۋاتقان بالىنىڭ ئۆزىنىڭ يا-كى ئۆزىنىڭ ئەمەسلىكىگە ئىشەنەلمەي قالدى. كىشىلەرنىڭ ھەممىسى شۇنداق جۆيلىشىدۇ، توي قىلىشتىن ئىلگىرى ئۇ مېنى بۇياقتا كولدۇرلىتىپ، شاكىر بىلەن... بۇنداق ئەبىزىتقۇ خىيال تۇپەيلى ئۇنىڭ ھېكمىسى زىكىلداپ كېتەتتى، ۋە شاكىرغا قاتتىق غەزىپى، ئۆچمەنلىكى قوزغىلاتتى. شۇ كۈنلەردە تالاي سۆز ـ چۆچەكنىڭ سەۋەبچىسى بولغان بالا بەش ئايلىق بولۇپ چۈشۈپ كەتتى. ئەمدى

ئارىپ زىيان تارتتى، تەييار موزاينى كۆز-لەپ ئېنەك ئېلىۋېدى، موزاي ئۇنىڭغا نېسىپ بولمىدى، دېگەندەك گەپ-سۆز-لەر پەيدا بولدى. بۇنداق سۆز-چۆچەكلەر قۇلىقىغا يەتكەن ئارىپ سارىك بولايلا دېدى. ئۇ بۇنداق گەپلەرگە ئەھمىيەتتى، ئەلۋەتتە. ئايالىنىڭ پاكلىقىغا ئىشىنەتتى، لېكىن سۆز-چۆچەك ئۇنىڭغا ئارام بەرمەيتتى. ھەممە بالانىڭ بېشى ئاشۇ شاكىر دېگەن ماز پەيىنەك، ئۇ ئوك-تەتۇر جۆيلۇمسە مۇنداق گەپ-لەرمۇ چىقمايتتى، دەپ ئويلاپ تېرىكەتتى. شۇڭا ئۇ ئاخىر، خەپ خۇما، سەندىن كېلىشتۇرۇپ بىر ئۆچ ئالمايدىغان بولسام، دېگەن ئويغا كەلدى.

بىر كۈنى كەچتە ئارىپ يېزا يولىنىڭ دوقمۇشىدا ئاغىنىلىرى بىلەن شاھمات ئويناۋاتاتتى، چىرايى تامدەك تاتارغان، ئەمما يەنىلا رەتلىك كىيىنگەن شاكىر ئۇلارنىڭ يېنىدىن ئۆتتى. ئۇنىڭ چىرايى شۇنچىلىك سولغۇن ھەم جۇدەڭگۇ ئىدىكى، بۇرۇنقى شاكىرغا زادىلا ئوخشىمايتتى. ياشلار ئۇنى كۆرۈپ ھەيران قېلىشتى. ئارىپنىڭ قاپىقى تۇرۇلدى، شۇئان ئۇنىڭ كۆڭلىگە يىغا خىيال كەچتى. ئۇ شاكىرنى گەپتە تازا بىر سوقماقچى بولدى. شۇ ئاردا بىر ياش:

— شاكىر ئەجەب ئورۇقلاپ كېتىپتىمغۇ؟ — دېدى.

— بۇنداق چوكانلار بىزدەك قاۋۇل يىگىتلەردىن ئايرىلسا تۇغىشىدۇ - دە، — دېدى ئارىپ مەسخىرە بىلەن كۈلۈپ.

شاكىرنىڭ چىرايى دەھشەتلىك تۇس ئالدى. ئۇ ئارىپقا مىختەك تىكىلدى. ئۇنىڭ يۈرىكى ياخشى كۆرىدىغان قىزىڭنى سەندىن تارتىۋالغان ئەڭ ئەشەددىي رەقىبىنى مۇشۇ شۇ، ئۇ يەنە سېنىك يىگىتلىك غۇرۇرىڭنى دەپسەندە قىلىۋاتىدۇ، دەپ ناله قىلىماقتا ئىدى. بىراق ھازىر شاكىردا ئۆز رەقىبىنىڭ ئەدىبىنى بەرگۈدەك مادار يوق، بەلكى رەقىبى پۈۋلىسە ئۇچۇپ كېتىشى مۇمكىن. ئەمسە...

— سېنى پەقەت چوكاندەك پۇراۋاتقان دېسەم، قارىشىڭمۇ ئېرىنى سېغىنغان چوكانغا ئوخشاپ قاپتىمغۇ؟ — ئارىپ كۈلۈپ تۇرۇپ سۆزلىدى.

— شۇنداق، چوكانىنىڭ يېنىغا بارغانىدىم، پۇرىقى بەدىنىمگە، قارىشى كۆزۈمگە سىڭىپ قالغان ئوخشايدۇ، — دېدى شاكىر تەمكىن قىياپەتتە.

— ھا... ھا... ھا، سەنمۇ؟ ھا... ھا... ھا... ۋاي قوۋۇرغام، ھا... ھا... ھا... قايسى چوكانىنىڭ قېشىغا بارغانتىڭ؟ ھا... ھا... ھا...

ئارىپنىڭ مەسخىرە سۆزلىرى، كۈلكىسى شاكىرنىڭ سۆڭەك-سۆڭەكلىرىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ بار كۈچى بىلەن ئۆزىنى توتۇۋېلىپ، ئۇنىڭ كۆزلىرىگە قادالغىنىچە قاقاقلاپ كۈلدى:

— ئۇنداق بولسا ھازىرلا بېرىپ ئالتۇنگۈلدىن سورا، ھا، ھا، ھا...

ئارىپنىڭ كۈلكىسى ئۆچۈپ، چىرايى تاتىرىپ كەتتى. ئۇ شاكىرغا ئېتىلغانىدى، باشقىلار توتۇۋالدى. شاكىر بولسا قاقاقلاپ كۈلگىنىچە كېتىپ قالدى. ئارىپنىڭ كۆزىگە قان تولغانىدى.

5

ئاردىن ئۈچ يىلچە ۋاقىت ئۆتتى، بىر باھار ئەتىگىنى كىشىلەر مەھەللىنىڭ چېتىدىكى قەبرى جىگدە دەرىخىدە قارا

ئارغامچىغا ئېسىلىپ تۇرغان ئالتۇنگۈلەنىڭ جەستىنى كۆردى. ئۇنىڭ ئۇن - تىنسىز-لا يەرلىكدە قويۇشتى. ھەپچىكىم ئۇنىڭ ئۆلۈمىگە ھازا ئاچمىدى. ئاتا - ئانىسىمۇ ئازابچە ھەسرەتلىنىپ كەتمىدى. پەقەت ئۇنىڭدىن قالغان بىر يېرىم ياشلىق ئوغۇل بالا كۆڭلى بىر نەرسىنى تۇيغانلىقتىنمۇ ياكى قورسىقى ئاچقانلىقتىنمۇ قىقىراپ يىغلىدى. بۇ قېرى جىگدە ئالتۇنگۈلنىڭ مۇھەببەتكىمۇ، ئۆلۈمىگىمۇ شاھىد بولدى.

... ئارىپ شاكىرنىڭ ھېلىقى سۆزىدىن كېيىن ئوغا يۈتۈۋالغاندەك بولۇپ ئۆيگە كىردى - دە، ئالتۇنگۈلنىڭ يۈزىگە بىرنەچچە شاپىلاق سالدى. ئالتۇنگۈل بوغچىسىنى كۆتۈرۈپ ھۇ تارتىپ يىغلىغانچە يامانلاپ ماڭدى. ئارىپ ئىشىك تۈۋىدىگە چىقىپ جىنىنىڭ بارچە ۋارقىرىدى:

— ھەي خوتۇن، ئارقاڭغا قايت! دەيمەن، ئارقاڭغا قايت! ھېلى بىكار كەلمەسكە كېتىپ قالسەن!...

بۇ چاغدا قولۇم - قوشنىلار كىچىك بالىلارغىچە ئىشىك ئالدىغا چىقىشقانىدى. ئالتۇنگۈل ئارىپنىڭ ۋارقىرىغىنىغا پەرۋاسىز قىلماي كېتىۋەردى. ئارىپ تېخىمۇ ئەسەبىيلىشىپ ۋارقىرىدى:

— كېتە، كەت!... كەلمەسكە كەت! بولدى، بۇگۈندىن تارتىپ سەندەك خوتۇنۇم يوق، ئۈچ تالاق!

قولۇم - قوشنىلار ياقىسىنى تۇتقانچە، ۋاي، دەپ قېلىشتى. ئالتۇنگۈلمۇ چۆچۈپ ئارقىسىغا بۇرۇلدى، بوغچا قولىدىن چۈشۈپ كەتتى. ئارىپ بولسا ئاچىرىدىن چىقىپ كەتكەن گەپتىن گاڭگىراپ ئىزىغا ئولتۇرۇپ قالدى.

ئۇ ئۆيگە قايتىپ كىردى، ئۆي ئىچى قالايمىقان بولۇپ كەتكەنىدى. ئالتۇنگۈلنىڭ چۆچۈرە ئوچۇن قىلىپ قويغان قىيما - چىلتىلىرى چېچىلىپ ياتاتتى. ئۇ كارىۋاتقا ئۆزىنى تاشلاپ، ھۆركىرەپ يىغلاپ كەتتى، ئۆزىنى كاچاتلىدى، بارمىقىنى چىشلەپ قانىتىۋەتتى. ئۆزىنىڭ ئالتۇنگۈلسىز ياشىيالمايدىغانلىقىنى ھېس قىلدى. ئۇ مۇشۇنداق ئاقىۋەتنىڭ كېلىپ چىقىشىغا سەۋەبچى بولغان شاكىرنى ئۆلتۈرۈۋەتمەكچى بولدى. ئۇ پىچاقنى بىلەپ ئۆيدىن چىقتى. شاكىرنىڭ مەھەللىسىگە كەلگەندە تاڭ ئاتقان بولۇپ، شاكىرنىڭ ئىشىكى ئالدىدا ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسى، قوۋۇم - قېرىنداشلىرى بەللىرىگە ئاق باغلاپ ھازا ئېچىشماقتا ئىدى. دېمەك، شاكىرنى ئارىپ ئۆلتۈرۈشتىن بۇرۇن ئەزرائىل جېنىنى ئالغانىدى. بالدۇرراق ئۆلگەن بولساڭ مۇشۇ كۈندىگە قالماستىم خۇمسى، دېگەننى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزدى ئارىپ بوشاشقان ھالدا.

ئارىدىن ئۇزۇن ئۆتمەي ئارىپ ئالىرىغا ئادەم قويۇپ، ئالتۇنگۈل بىلەن يارىشىپ قېلىشنى تەلەپ قىلدى. ئالتۇنگۈلنىڭ ئاتا - ئانىسى «قىزىمىز ئۈچ تالاق بولغۇدەك نېمە قىلدى؟ خېتىنى بەرسۇن» دەپ چىڭ تۇرۇۋالدى. يېزىدىكى خېلى ئادەملەر ئارىغا چۈشۈپمۇ بۇ ئىشنى ئەپلەشتۈرەلمىدى. ئارىپ كىشىلەرنىڭ مەسلىھىتى بويىچە غازى ئىمامىدىن ياردەم سورىماقچى بولدى. غازى ئىمام ئوتتۇرىغا چۈشسە، ئالتۇنگۈلنىڭ ئاتا - ئانىسى ئۇنىڭ گېپىنى يېرالمايدۇ. ئاتا - ئانىسى قوشۇلسا، ئالتۇنگۈلمۇ ياق دېمەيدۇ، دەپ ئويلايتتى ئۇ. بىراق ئالتۇنگۈلنىڭ ئاتا - ئانىسى بىلەن ئىمامنىڭ گېپى بىر يەردىن چىقتى. ئىمام شەرىئەت قائىدىسى بويىچە ئېرى تالاق قىلغان خوتۇننى باشقىلارغا تەلى قىلدۇرغاندىن كېيىن ئېرىگە نىكاھ قىلدۇرمىسا ھارام، دېدى. ئالتۇنگۈلنىڭ ئاتا - ئانىسىمۇ شۇنداق قارايتتى. بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئارىپنىڭ تاپىنىدىن كىرگەن

تۇقتۇن مەكسىمدىن چىقىپ كەتتى. ئۇ ئوك قولىنىڭ چىمچىلىقىنى چىشلەپ ئۈزۈۋەتتى. ئۇنىڭ قولىنىڭ ئاغرىقى يۈرەكنىڭ ئاغرىقى، ۋىجدانىنىڭ ئازابى، غۇرۇرىنىڭ پەريادى ئالدىدا ھېچ گەپ ئەمەس ئىدى.

ئارىدىن بىر ئاي ۋاقىت ئۆتتى، ئارىپ تولا ئويلاپ ساراڭ بولايلا دەپ قالدى، جۈدەپ بىر تەرەپ، بىر سۆكەك بولۇپ قالدى. ئىمام ئۇنىڭغا تەللىي بەردى.

— ئوغلۇم، قارىسام سەن ئالتۇنگۈل گە چىدىمايدىكەنسەن، بىراق ئۇنى ئەمدى نىكاھىڭغا ئېلىش ئۈچۈن تەلى قىلدۇرۇش بىز ئەھلى مۇسۇلمانلارنىڭ ئىشى، ئاتا بوۋىمىز ئىمان ئېيتىپ مۇسۇلمان بولغاندىن تارتىپلا تالاق قىلغان خوتۇنىنى قايتا ئەمرىگە ئالغاندا تەلى قىلدۇرغان. بۇ يالغۇز سېنىڭ ئىشىڭ ئەمەس، بەلكى پۈتۈن مۇسۇلمانلارنىڭ ئىشى، ئىمانىم كامىل بولسۇن دېسەڭ مۇشۇنداق قىلمايلا ئامال يوق. ئەگەر... — ئىمام شۇنداق دەپ گېپىنى توختىتىۋالدى. ئارىپ ئۇنىڭغا:

— ئەگەر... نېمە؟ — دەپ تىكىلدى.

— ئەگەر سەن باشقىلار بىلىپ قېلىپ سۆز - چۆچەك بولۇشىدىن قورقساڭ، سەن، مەن، ئاندىن خوتۇنۇڭ، قېيىن ئاتاڭ، قېيىن ئاناڭدىن باشقاھېچكىم بىلمەيدىغان بىر چارەبار، ئەگەر ماقۇل كۆرسەڭ... — قانداق چارە؟ — ئالدىراپ سورىدى ئارىپ جانلىنىپ. ئىمام ئىنتايىن پەس ئاۋازدا:

— مەن ئۆزۈم تەلى قىلىپ قويسام لا بولىدۇ.

ئارىپ چاچراپ ئورنىدىن تۇردى- دە، ئىمامنىڭ ياقىسىدىن تۇتتى:

— سەن... سەن... بۇ... بۇ مۇسۇلمانچىلىق...

قورقمىدىن ئىمامنىڭ كۆزلىرى چاچراپ چىقىپ كەتكۈدەك بولۇپ كەتتى. ئارىپ ئۇنى قويۇۋەتتى. ئىمام بوشىنىۋېلىپلا ئارىپنى قارغىغانچە كېتىپ قالدى. ئارىپ بولسا بېشىنى چاڭگالالاپ ئولتۇرۇپ قالدى.

كۈنلەر ئۆتتى، ئايلار ئۆتتى. ئارىپ ئاخىر ئىمامغا چاي قويۇپ ئۇنىڭ ئېيتقانلىرىغا كۆندى، ئۇ ئىمامدىن بۇ ئىشنى ئىنتايىن خۇپىيانە قىلىشنى يېغلاپ تۇرۇپ ئۆتۈندى.

ئارىپ بىلەن ئالتۇنگۈل يارىشىپ قالدى. ئالتۇنگۈل قورساق كۆتۈرۈپ توغدى. بالا تۇغۇلۇپ ئۇزاق ۋاقىت ئۆتمەي، بۇ ئائىلىدىكى تىنچلىق يەنە بۇزۇلدى. بالا ئوغۇل بولۇپ، كۆكۈچ كۆزلىرى... ئىشقىلىپ، ھەممە يېرى يا ئاتىسىغا، يا ئانىسىغا ئوخشايتتى، بەلكى ئىمامغا ئوخشايتتى. قايسى ئىنسى - جىن بۇ سىرنى ئېچىۋەتتىكىنىڭ ياكى بالىنىڭ ئىمامغا قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشاپ تۇغۇلغانلىقى سەۋەب بولدىمۇ، ئىش قىلىپ يېزىدىكى كىشىلەرنىڭ ئاغزىدا سۆز- چۆچەك سەلدەك يامرىدى. ئارىپ نومۇس كۈچىدە بىر كېچىدىلا يۇرتتىن غايىب بولدى. ئۇنىڭ نەگە كەتكىنىنى ھېچكىم بىلمەيدى. دەرد - ئەلەم ئاخىر ئالتۇنگۈلنى ئۆز قولى بىلەن ئۆز بوينىغا ئۆلۈم سىرتمىقىنى سېلىشقا مەجبۇر قىلدى. كېيىن كىشىلەر ئالتۇنگۈلنى شاكىرنىڭ قىساسى تۇتتى، رەھىمەتلىك يېگىنىڭ ئاشۇنداق دەردىدىلا ئۆلۈپ كەتكەن، — دېيىشتى.

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

ئاھ، تۇيغۇن لىرىكا، خىيالىي كۆلكە

گۈگۈم

ھەممە نەرسە خۇددى سايىدەك،
سۇس كۆرۈنۈپ تۇرار خىيالىي.
تەكرار ئۆتكەن دەقىقىلەردىن
كەتتىمۇ يا ھېرىپ ماجالى.

پەقەت ئاشۇ تونۇش كۆل بويى
بىلىمجانلار يۈرەر پىلتىلداپ.
يەر باغرىدا ئويغاق چېكەتكە
يىلتىز غاجاپ سايرار چىرىلداپ.

كۆزلىرىمدە خىيال تۇمانى،
ئەتراپىمغا قارايمەن تويماي.
ئەپ قاچىدۇ پىكىرىمنى شامال
خىيال پېتى مەيلىمگە قويماي.

سۇس كۆرۈنەر ئاسمان قەرىدە،
يۇمران بۇلۇت باغرىدا يۇلتۇز.
ئاي ئاشلايدۇ نۇرلۇق كۆلەڭگە،
سۇ يۈزىدە جىلۋىلىنەر ئۇز.

ئاچچىق - چۈچۈك پۇراپ چىگگىلىك،
خىيالىمغا كۆلكە بېغىشلار.
بىلمەي قالدىم نەلەرگە كەتتى
كۆزلىرىمدىن غەمكىن بېقىشلار.

بىلمەي قالدىم نەلەرگە كەتتى
يۈرىكىمنى غاجىغان ھېسلار.
لىرىك تۇيغۇ جىسسىمدا شۇنداق
خىيالىمغا ئاستا تور تاشلار.

تۆكۈلگەن بەرگ

بوران چىقتى گۈلدۈرلىتىپ جاھانىنى،
ياۋايىدەك ئۇچار قۇيۇن چۆرگىلەپ.
ئىرىقلارغا تولدى رەڭدار بەرگلەر،
قاپتاللارغا ئىشتىلىپتۇ دۆۋىلەپ.

ماتەم تۇتۇپ بىخ، ياپراقلار شۇ تاپتا
توپا چىرايى تۇرار جىمجىت شاخلاردا.
بەزى چېچەك مېۋىسىنى قالدۇرغان،
بەزىلىرى بىللە چۈشكەن باغلارغا.

يۇمران چېچەك ساپمقىدىن ئۈزۈلگەن،
نازۇك قىزنى خۇددى قىلىچ چاپقاندەك.
كۆككە باقسام لەيلەپ يۈرەر ئاق بۇلۇت،
ئاق شايىنى بەرگىلەرگە ياپقاندەك.

گۈل ھەسرىتى

ئاياغلاردا ئۇچار خازانلار،
مۇڭلىرىمنى ئاۋۇتۇپ ھەر كۈن.

قۇياش پاتسا قارىيار ئالەم
يەر يۈزىدە باشلىنىدۇ تۈن.

كۆز تىكىمەن ئەنە شۇ چاغدا
ئەتراپىمغا ھەسرەتتە بېقىپ.
ئويلاپ ئاشۇ غۇنچە چېغىمنى،
يۈرەكلىرىم كېتىدۇ ئېقىپ.

ئەي گۈزەل تاغ، يېشىل مەخمەل باغ،
ياشلىقىمنىڭ شاھىدى سىلەر.
تەلمۈرىمەن ئاھ ئاشۇ باھار،
قاچان، يەنە قاچانمۇ كېلەر.

ھايات پەسلىم شۇنچىلىك قىسقا،
ئارمانلىرىم قالدى ئېچىمدە.
يېشىل زېمىن، چىلان تۈپراقلار
مېنى سۆيگەن چاغلار ئېسىمدە.

بىلگەن بولسام ئاشۇ مېھرىنى،
ئۆسەر ئىدىم تىكەنسىز بولۇپ.
كۈلەر ئىدىم ئەلنىڭ قولىدا
تېخىمۇ بەك پۇراقلا تولۇپ.

تىلەك

ئەي ئۇستازىم — مېھنەت ئىگىسى،
سەن قەلبىلەر كۆكىدە قۇياش.
ئاقارسىمۇ قۇندۇز چاچلىرىڭ
يۈرەكلەردە يەنىلا سەن ياش.

بىراق ئۇچقۇر يىللار يېپەرۋا،
ئەجزىڭ ئۇچۇن بەدەل تۆلىمەس.

ھايات ساڭا باقمايدۇ ئوخشاش،
ماغدۇرىڭدا قويماس - يۆلىمەس.

ئاق پايانداز بولسا ئالدىڭدا
غايىلىرىڭ چېچەكلىك يولغا،
ئارمانلىرىڭ ئەلىبە بايرىقى،
ئېلىپ چىقسا سېنىڭ ئالدىڭغا؛

ھەر سائەتتە توزىغان بورلار
مەلھەم بولسا تىنىقلىرىڭغا.
كېسەللىكىنىڭ دەردى - ئازابى
قايتسا جەددىي مىنۇتلىرىڭغا.

كۆزلىرىڭدە كۈلسە قۇياش، ئاي،
نۇرلىرىنى بەخشەندە ئېتىپ،
ھور ئۆكسۈمەس ئاشۇ كۆزەينەك
كۆزلىرىڭدىن تاشلانسا ئېلىپ؛

باشقىلاردىن باشقىچە ھالدا
كۆرەي دەيمەن دۇنيادا سېنى.
پېشانەڭگە كۆچسە يۇلتۇزلار،
ئەيلەپ سېنى مەرىپەت پېرى.

مەيلى قانداق زايا بولمىغىن،
كۆز ئالدىمدا مېھرىبان ئۇستاز.
سەن دىلىمدا ئېچىلىغان بىر گۈل،
توزىمايسەن تائەبەت قىش - ياز.

شاھلىق تاجى قالار نەلەردە،
ئاددىي نامىڭ ئالدىدا ھەر چاغ.
دەرس سائىتى شۇ مۇنبەر ئالدى،
سەن پەرۋاز قىپ يايرايدىغان باغ.

پەرھاد مۇھەممەد

كۈن پېتىپ ئاي چىققاندا

ئاي ئەگىدۇ بېشىمدا

كۆكتە نۇرلۇق تۇلۇن ئاي
دېرىزەمدىن مارايدۇ.
خۇددى ماڭا كۆيگەندەك،
تويماي بېقىپ قارايدۇ.

كۈندەشلىكى تۈتتىمۇ
تۇرسا يارىم قېشىمدا.
كېلىۋالار ھەر كۈنى
كۆك پەرىسى بېشىمغا.

قىلامدىكەن ئاي ھەسەت
مەن يارىمغا كۆيگەنگە.
يوشۇرۇندى بۇلۇتقا،
يارىمنى مەن سۆيگەندە.

يۇرىكىمگە سىزىلىپ بولغان

رەسىم سىزىپ كۆلنىڭ بويىمدا،
ئولتۇراتتىم كۆلگە مەن قاراپ.
گۈل بويۇگىنى يوشۇرۇپ مەندىن،
كېلىپ قالدىڭ ئارقامدىن ماراپ.

كۆزلىرىمنى ئەتتىڭ قولۇڭدا،
دېگەندەك قىپ كىملىكىمنى تاپ.
تونۇپ قالدى چېچەن يۇرىكىم
ئۇچۇق كۆزدە ساڭا بىر قاراپ.

دېدىم، كۆلىدۇڭ قاقاقلاپ،
قويۇۋەتتىڭ كۆزۈمنى، شۇتلاپ.

دېدىڭ «مېنى سىزىپ قويۇڭا»
سىزدىڭ اتقان رەسىمگە قاراپ.

رەسىمدىكى سىزىپ گۈزەل ئاي،
نېمە قىلاي قەغەزنى بوياپ.
يۇرىكىمگە سىزىلىپ بولغان
ئۆچمەس بولۇپ جامالىڭ شۇ تاپ.

ئىزغىرىن شامال

ئېلىپ كېلىپ تىنىقلىرىڭنى،
ئېلىپ كېتەر تىنىقلىرىمنى.

ئون سەككىز ياش ناخشىسى

ئون سەككىز ياش ئالتۇن چاغلىرىم
ئون سەككىزدە ئۇچراتتىم سېنى.
ئون سەككىزدە خىيالچان بولۇپ،
ئون سەككىزدە سۆيگەنتىم سېنى.

گۈزەلكىمكى، تەنتەك قىلمىقى
ئون سەككىزدە تاشلىمغانمىدىم.
غەمسىزلىكنى بېرىپ قۇشلارغا،
يىگىتلىكنى باشلىمغانتىدىم.

ئون سەككىزدە ئۆگەنگەنىدىم
سۆيگۈ، ۋاپا ھەمدە ۋەدىنى.
ئون سەككىزدە نېشانلىمغانمەن
كېلىچىكىم — گۈزەل ئەتىنى.

ئون سەككىز ياش قۇرۇن ياشلىقىم
قەدىمى قويدۇم يېڭى ھاياتقا.
ئون سەككىزدە ھېچنېمىنى بەردىم
نىگاھ بىلەن كەشپىياتچىلىققا.

جاۋابسىز سوئال

مەن سەندىن سۆيگۈ تىلەپ يۈرگەن چاغلار
كۆرگەنمۇ كۆزلىرىمدە بىر تاۋچە ياش؟
تەلمۈرسەم كۆزلىرىڭگە سەن باقمىساڭ،
دېمىگەن سېنى يىگىت ئەي باغرى تاش.

ئېرىشتىم سۆيگۈڭگە مەن سۆيگۈم بىلەن
سۆيدۈردى مېھرىڭ مېنى بولۇپ قۇياش.
مەن سەندىن رەنجىپ ئۆتكەن چاغلىرىم يوق،
نە سەۋەب كۆزلىرىمدىن ئاقمدۇ ياش؟

گۈلبوستان ئابدۇرېھىم

سۆيۈملۈك سەن شۇنچە، تۆھپەڭ بىلەن ئۇلۇغ

سەن شەرق ئاسمىنىدا بالقىغان قۇياش

سۆيۈملۈك پارتىيەم ئۇلۇغلاپ دىلدىن
پەخرىمدۇر شەرەپلىك نامىڭنى ئاتاش.
چۈنكى سەن يەتمىش يىل شان قۇچۇپ كەلدىڭ،
ۋەتىنىم قوينىغا نۇر چېچىپ ئوخشاش.
شۇڭلاشقا مېھرىڭگە مېھرىم چىڭ تۇتاش،
سەن شەرق ئاسمىنىدا بالقىغان قۇياش.

سەن خەلقىم قەلبىنى يورۇتۇپ كەلگەن
قۇدرەتلىك ئاجايىپ يارقىن، ئېسىل تاڭ.
سەن بولغاچ خەلقىمىز ياشار بايراشات،
قونالماس ھۈسىنگە مەڭگۈ توپا-چاڭ.
شۇڭلاشقا مېھرىڭگە مېھرىم چىڭ تۇتاش،
سەن شەرق ئاسمىنىدا بالقىغان قۇياش.

پارتىيەم نۇرىڭدا ئۆستۈم چوڭ بولۇپ،
ھەم سېنىڭ قەدرىڭگە يەتتىم تېخىمۇ.
كۆكلىدىم مېھرىڭدىن ئېلىپ كۈچ-قۇۋۋەت،
ئۆسكەندەك كۆچەتنىڭ يۇمران بەخىمۇ.
شۇڭلاشقا مېھرىڭگە، مېھرىم چىڭ تۇتاش،
سەن شەرق ئاسمىنىدا بالقىغان قۇياش.

سەن ئۇلۇغ، شەرەپلىك، توغرا پارتىيە،
لاۋۇلدار ئىشقىدا ۋۇجۇدۇم، قەلبىم.
ياشايمەن بىر ئۆمۈر سادىق بوپ ساڭا
بۇ ئۆچمەس، ئەڭ بۈيۈك يۈرەك قەسىمىم.
شۇڭلاشقا مېھرىڭگە مېھرىم چىڭ تۇتاش،
سەن شەرق ئاسمىنىدا بالقىغان قۇياش.

مۇئەللىم

ئالەمدە ئىنسان كۆپ تىلىغا ئالغۇدەك،
تۆھپىسى ئۇلارنىڭ ئوخشىماس بىراق.
ۋە لېكىن مۇئەللىم باشقا بىر دۇنيا،
ئەجرىدىن دىللارغا ياققان نۇر چىراغ.

ئۇ گۆھەر، ئۇ ئالتۇن، ئۇ ئېسىل بايلىق،
قىممىتى قەدرىگە يەتمەس ھېچ نېمە.
ئۇنىڭسىز ئادەمنىڭ بەختىمۇ چاغلىق،
ئۇنىڭسىز دوستۇم سەن مەن ھايات دېمە.

ئۇ شۇنداق ئاق كۆڭۈل تەربىچان، باغۇەن،
مەرىپەت بېغىنى ياشنىتىپ كەلگەن.
بىغ سۈرۈپ كۆچەتنى بەرگەندە مېۋە،
ئىپتىخار ئىلكىدە شادلىنىپ كۈلگەن.

ئۇ گۈزەل كەلگۈسى — كېلەچەكنى دەپ،
يەتكۈزدى مېھرىنى ئەۋلاد قەلبىگە.
ئۇلىتۇدى ئۆزىنى سۆيۈپ كەسپىنى،
ئۆمرىنى ئاتىدى ۋەتەن خەلقىگە.

ئۇنتۇلماس ئەبەدىي ئۇنىك تۆھپىسى،
ئەۋلاد قەلبىدە نۇر چېچىپ هامان.
ئۇ شۇڭا ئەڭ يۈكسەك شەرەپ ئىگىسى،
موهتاجدۇر ئۇنىڭغا بىزنىڭ بۇ زامان.

زاماننىڭ پاكزات مۇھەررىر ۋە ئاسار

مۇھەررىر رەھىمسىز بولغاچقا هامان
ئاشىدۇ ئەسەرنىڭ قىممىتى - جېنى.
كىرپىكى جۇپلەشمەي نەچچە - نەچچە تاڭ
سىڭگەچكە ئۇنىڭغا ساپ يۈرەك قېنى.

ئۇ شۇنداق رەھىمسىز تاشلايدۇ كېسىپ،
ئەسەرنىڭ ئارتۇقچە ياۋا شېخىنى.
يېشىن دەپ هەر قاچان ئۇرقۇغان كىشى
ئاغزىدا قالغۇدەك شېرىن مېۋىنى.

ئانا سەھرايىم

سەھەردە

كۆك كەپتەرلەر ئەگەشتۈرۈپ باچكىسىنى
توپ - توپ بولۇپ دان ئىزدەيدۇ سامانلاردىن.
چەشنى ئايرىپ ئۇچۇپ ئۆتكەن شامال بىلەن،
لەيلەپ كېلەر يېقىملىق كۈي خامانلاردىن.

چۈۋۈ - چۈۋۈلىسا بوز تورغايلار سوزۇپ كۆكتە،
بۆدىنىلەر سايراپ كېتەر بېدىلىكتە.
ئاق قۇشقاچلار چۈرۈلدىشىپ تىنىم تاپماي
غەزەلخانلىق قىلىشىدۇ سىدىلىكتە.

سەھرا قىزلىرى

خۇش بۇيى بولسۇن زىلۇا بويۇم، دەپ
گۈل ئۆستۈرەر سەھرا قىزلىرى.
قوۋناق بولسۇن مەردىكە تويۇم، دەپ
كەچتە ئىشلەر سەھرا قىزلىرى.
چىمەنلىكتىن تۆت قۇلاق ئىزدەر
بارمۇ مېنىڭ بەخت قۇشۇم، دەپ.
تەلەيى سىنار سەھرا قىزلىرى،
ياخشى بولسۇن نام - ئابرويۇم، دەپ.
چېچەن كېلەر سەھرا قىزلىرى،
ئىشقا ئاشسۇن ئارزۇ - ئۇيۇم، دەپ.

پاك دىل بۇلار سەھرا قىزلىرى،
يۈرۈق بولسۇن ماڭغان يولۇم، دەپ.
سەھرا، سەھرا، سەھرا قىزلىرى،
سىلەر كۆكنىڭ هۇر پەرىلىرى.
سىلەرسىزلا قېتىپ قالىدۇ
بەخت قۇشنىڭ ئالتۇن پەرلىرى.
سەھرا، سەھرا، سەھرا قىزلىرى
سىلەر باغنىڭ سەرخىل گۈللىرى.
سىلەر بىلەن ئاۋاتتۇر ئۆيلەر
هەم گۈزەلدۇر سەھرا يوللىرى.

سەبىي بالىلار

شۇنچە مەسۇم، شۇنچە تاتلىق، شۇنچە ئوماق،
ئويناپ يۈرەر توپىلىقتا بىر توپ سەبىي.
ھايات گۈزەل، بۇ سەھرا ادا ھايات قوۋناق،
شۇڭا ئۇلار چېچەن ۋە شوخ جەرەن كەبى.

پادىشاھى ئۇلار گويا بۇ كەڭ يۇرتنىڭ،
باغلاردىمۇ، ئېتىزدىمۇ يۈرەر يايراپ.

سىرداشمدۇر ئۇلار ھەربىر قۇش - قاناتنىڭ،
بۆدىنىلەر ئۇلار ئۇچۇن بەرەر سايراپ.

ئېگىز تاغلار، كەڭرى باغلار باللارنىڭ،
سەبىيلەرگە بەرگەن ئۇنى كەڭ تەبىئەت.
ئۇلار ئەركە قوزىلىرى دالىلارنىڭ،
ئادەملەرنىڭ پەرىشتىسى ئۇلار ئەبەت.

ھۇرنىسا ماموت

ئىككى ئىر دىكا

سۆيگۈ

سەن مىسكىن قەلبىمنى يىللىستقانىدىك
تۇنجى رەت سۆيگۈنىڭ يالقۇنى بىلەن.
شۇ چاغلار ئاي نۇرى نەقەدەر لېۋەن،
سۆزلىرىڭ تىترەتكەن جىسمىمنى مەيمەن.
چىن سۆيگۈ ئەللەيلەپ كەتكەنتى بىزنى،
پەرىشان كۆڭلۈمۇ تاپقانتى ئىمەن.

ئېيتقىنا، ئاي نۇرى، پىچىرلاش، ۋەدە
مەيلىمۇ ئايلانسا بىر گۈزەل چۈشكە.
ئۆتسۇنمۇ يۈرىكىم ھەسرەت ئىلكىدە،
پاك روھىم تەلپۈنۇپ سۆيگۈ بەختىگە.
سەن شۇتاپ كىملەرنى يۈرىسەن سۆيۈپ،
ھۆكۈمران كىملەرنىڭ قەلب تەختىگە.

ھەسرەتلىك ياشلىرىم تۆگمىدى ئېقىپ،
ئەيلەمسەن بۇ نازۇك قەلبىمنى خازان.
ئۇ ئايدەك كېچىلەر كېلىدۇ يەنە،

تىنچىغان دەردلەرنى قويمايدۇ ئامان.
ئازابلىق ئېگىزايمەن بىمارغا ئوخشاش،
ئاھلىرىم ئەگمىيدۇ مانانلارسىمان.

يوقلايمەن يېگانە دەريا بويىنى،
ئۆكسىگەن قەلبىمنىڭ تەڭكەش شاۋقۇنى.
ئولتۇرۇپ گۈلزاردا تۆكمەن كۆز ياش،
باغرىمغا تېڭىپ شۇ سولغۇن غۇنچىنى.
كۆزدىكى خازانىنى قىلمەن دەپنە،
ئاھ، تەنھا ئايلىنىپ ئورمان ئىچىنى.

كەلگەندە ھاياتنىڭ ئالتۇن رەڭ كۆزى
ئەرۋاھلار ئەجەللىدىن بەرگەندە دېرەك.
ئامرىقىم، ياش تۆكۈپ كېلەرسەن شۇ چاغ،
ئالدىمغا، جىسمىڭغا ھەمراھ قىلىپ تېرەك.
خەنجەر بىلەن ئىلدۇ يۈرىكىڭنى ھەم،
بىر چاغلار ئىمكىكىمنى ئىلىسىگەن ئىلىك.

بىلىنەر شۇ چاغدا كىملەر بىۋاپا،
كىم ساداقەتنى چىن ئەيلىدى ھەمراھ.
سۆيۈۋەر خالىغان قىزنى ھەر قاچان،
سۆيگۈمنى نەقىشلە قەلبىڭگە ئەمما.
ئۇنۇتما نامىمنى، يادلا تا ئەبەت،
يوق مەندە ئۇنىڭدىن بۆلەكچە تەمە.

ئامرىقىم

سەن مېنى ئۇنۇتساڭ جېنىم ئامرىقىم
ئاھلىرىم كۆكسۈڭگە ئۇرىدۇ خەنجەر.
لالمرەڭ غۇنچىلار بەرمەيدۇ ئارام
ئازابلاپ قەلبىڭنى تاشلىساڭ نەزەر،
تەڭرىمۇ ئايىماس سېنىڭدىن جازا،
تاكى سەن ئازابىم چۈشەنگەن قەدەر.

مەنغۇ بۇ دەردلەرنى كېتىمەن يۇتۇپ،
خورسىنىپ ئۆھ تارتىپ ئۆتىمەن پەقەت.
يۈرىكىم كۈل بولۇپ كەتسىمۇ بىراق،
تىلەپمۇ يۈرمەيمەن سېنىڭدىن شەپقەت.
ۋە لېكىن بىممەزگىل سولىسا ياش گۈلۈم،
چىدارمۇ ئۆستۈرگەن ئانا تەبىئەت.

ئەركىن داۋۇت

گۈلزارنىڭ پەيزىنى سۈرەلمەيسەن ھېچ،
ئازابلىق يۈرىكىم قىزىل گۈل كەبى.
يامغۇرلار گويا كى ھەسرەتلىك يېشىم،
دولقۇنى ئېقىتىپ كېتىدۇ سېنى.
قەلبىڭگە ئارامىلىق ئەتمەيدۇ بەخش،
ئاھلىرىم سېگىگەن شۇ سەھەر سالقىنى.

كەتمەيمەن بۇ ئەزىز ماكانىنى تاشلاپ،
چىقمايمەن مەجنۇندەك تاغ - جىلغىلارغا.
رازىمەن بۇ يۇرتتا ئازابلار چېكىپ،
ياشىسام ھەمراھ بوپ تەنھا خىيالغا.
ئۆتىمەن ئەسلىمە قوينىدا شۇنداق،
دەردىمنى تۆكمەن ئانا تۇپراققا.

سۆيگۈڭنى قەلبىمدىن ئۆچۈرەلمىدىم،
رازىمەن تارتىشقا بىر ئۆمۈر ئازاب.
دالىلار ئارىلاپ چۈشكەن ئىزىڭنى،
ئاتەشلىك چېچىرىمدە قىلمەن تاۋاپ،
تىلەيمەن تەڭرىمدىن شۇ جازالىرىڭ،
ئامرىقىم يۈرىكىمن قىلمىسۇن خاراب!

تىكەنلىك مىسرالار

خېلى بولدى

ئېھگىلىمەن خۇددى قىسماقتەك
قاپمقىنى تۇرسىمۇ تۇرۇپ.
باشلىقىمنى كۆرسەم قەيەردە،
سالام - سائەت قىلىمەن كۈلۈپ.

تېڭمپ قالار پېقىرغا مەنسەپ،
دېگەن ئويىنى كۆڭلۈمگە پۈكۈپ.
غايىسىنانە بەختە قۇشىنى
خېلى بولدى ساقلىدىم كۈتۈپ.
ئۆزگىرىپتۇ دېمەكلار مېنى
قىلمىشىڭغا مەرگىز ئۆكۈنۈپ.
تاپالمىدىم تىرناقچە پايدا،
سۈۋادانده‌ك غادىيىپ يۈرۈپ.

قاتتىق يەردە

ئۇنىمۇ ھەم چەتكە قاقمايمەن،
بۇنىمۇ ھەم چەتكە قاقمايمەن.

مەيلى باشلىق، مەيلى پۇقرا غا
ئاسانلىقچە چاپان يېپمايمەن.
ياخشى قايسى، يامىنى قايسى،
بۇ توغرۇلۇق ئېغىز ئاچمايمەن.
تىنچ تۇرغان نېرۋامنى قوزغاپ،
ئورۇق كەبى ھەر يان چاچمايمەن.
ماڭا رىسق - نېسىۋە بەرسە،
سارايدىنمۇ يېراق قاچمايمەن،
چىتقا يېيىپ نۇقسانلىرىنى،
بېشەملەرچە چىشلەپ تارتمايمەن.
يۈرۈشلەشكەن تەدبىرلىردىم بار،
قاتتىق يەردە ھەرگىز يالتمايمەن.

بارىجان زەپەر

سەنمۇ بەرگىن كۆڭلۈڭنى

تاڭ سەھەردە ئېچىلغان چوغلۇق
كۈلۈپ تۇرغان ئۇماق لەۋلىرىڭ.
چېھرىڭ گويا نۇرلۇق بىر قۇياش،
مىسلى ئىپار خۇش تىنىقلىرىڭ.

بويۇڭ زىلۋا سەرۋىنىڭ ئۆزى،
قارا چېچىڭ تۈنگە ئۆرنەكتۇ؛
جۇپ كۆزلىرىڭ تۈندىكى چولپان،
نىگاھلىرىڭ سىرلىق ئېزىتقۇ.

نازاكەتتىن ئەندىزە بېرىپ،
زىناقلىرىڭ ياسايدۇ ئۆزھال.

قېشىڭ ئەگرى، يېڭى ئاي كەبى
خوپ ياراشقان مەڭزىڭدىكى خال.

بىلدىم ئايغىز مۇبارەك ناملىڭ،
سېنىڭ سۆزۈڭ بالدىنمۇ تاتلىق؛
زىكرى قىلسام ئىسمىڭنى ھەردەم،
ۋۇجۇدۇمغا تولار بىر شادلىق.

كۆڭۈل بەردىم ساڭا تىلەكتىن،
سەنمۇ بەرگىن كۆڭلۈڭنى شۇنداق.
تاۋلاپ سۆيگۈ كۈيىمنى ئورتاق
ھايات پەيزىن سۈرەيلى ھەرۋاق!

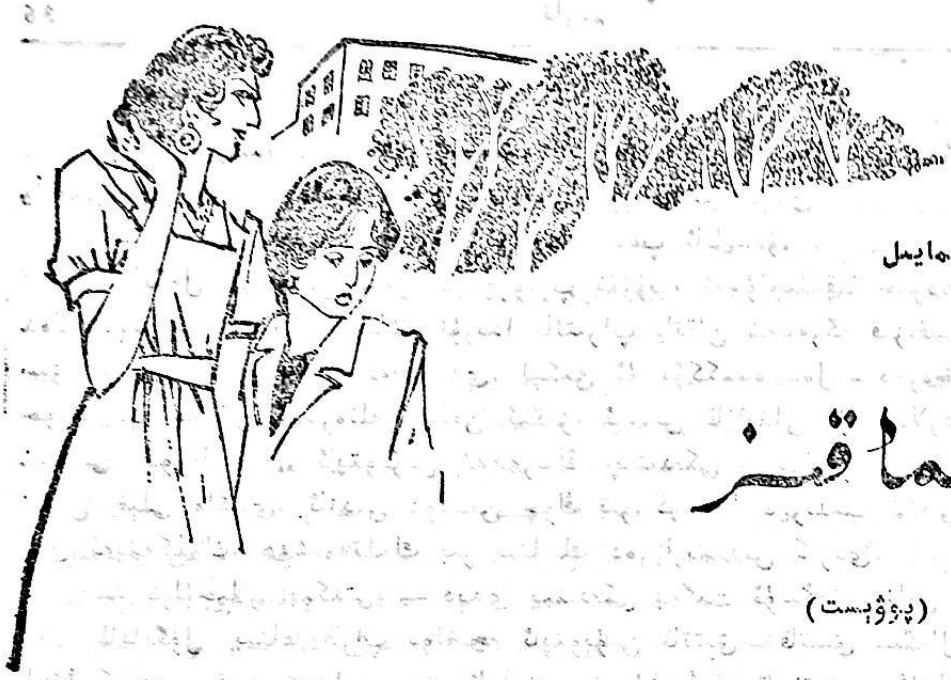

ئالىمجان ئىسمايىل

يىغلىما قىز

(پوۋېست)

1

ھەممە نەرسە ئارقىدا، ئۇزاقتا قالدى. ئۇنىڭ تۇغۇلۇپ ئۆسكەن قەدىردان يۇرتى، ناتونۇش شەھەرلەر، چېتى كۆرۈنمەس، ماڭسا ـ ماڭسا تۈگىمەيدىغان قاقاس چۆللەر، توغراقلىقلار، ئارغىمىقلاقنىڭ قاغجىراپ تۇرغان كۆرۈمسىز قىزغۇچ، تاقىر تاغلىرى ـــ ھەممىسى تولىمۇ ئۇزاقتا، خۇددى سەھەردە كۆرگەن چۈشتەك كۆڭۈلدە خىرە ـ شىرە ئىز قالدۇرۇپ ئارقىدا قالدى. ئۇ كىچىك چاغلىرىدا تولا ئاڭلىغان داۋانچىگىدىنمۇ ئۆتۈپ كەتتى، مۇشۇ قارا ئارغامچىدەك تولغىنىپ، ئۇپۇق قوينىغا كىرىپ كەتكەن يول تۆت كۈندىن بۇيان ئۇنى يېتىلەپ ئېلىپ كېلىۋاتىدۇ. بۇ يولنىڭ ئايىغى چىقىدىغانىدەك ئەمەس، بۇ قات ـ قات تاغلارمۇ تۈگەيدىغاندەك ئەمەس.

ئامانگۈل ھەممە نەرسىگە قاراپ ھاردى. يولۇچىلار بىر ـ بىرىگە يۆلىنىپ ئۇخلاشماقتا. ئارقا تەرەپتە بىرسى قويغان ئۇنىئالغۇدىن داۋۇتجاننىڭ ناخشىسى كېلەتتى:

تېرەك بوستان، تېرەك بوستان،
تېرەك بوستانغا مەن ھەيران ...

بۇ گادەم يول بويى ئۇنىئالغۇنى قويۇپ كەلدى. ئامانگۈل ھەر قېتىم شۇ ناخشىنى ئاڭلىغاندا، كۆز ئالدىغا ئاشۇ ناخشا بىلەن ئىسىمداش مەھەللىسى كېلەتتى. ھاۋا زىرمۇ ناخشىنى ئاڭلاپ ئۇنىڭ كۆڭلى كۆتۈرۈلۈپ قالدى. ھازىر ئۆيدىكىلەر نېمە ئىش قىلىۋاتقاندۇ؟ دەپ ئويلىدى ئۇ ئىچىدە، ھەقىچان كېۋەز يىغىشنى باشلىدى. بۇ يىل ھەممە ئۇمىد شۇ كېۋەزدە، ئۆيدىكىلەر شۇنى سېغىنىپلا ساڭا پۇل ئەۋەتىمىز، دېگەنتى. بىچارە ئاپام يىغلاپ يۈرەمدىكىن؟...

— ئامانگۈل، كەلدۇق.

ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان ۋېجمك، ئاق يۈزلۈك يىگىتنىڭ سۆزى ئامانگۈلنىڭ خىيالىنى ئۇزۇۋەتتى. يىگىت ئالدى تەرەپنى كۆرسىتىپ دېدى:

— ئەنە ئۇرۇمچى، بۇ يەرنى ئۇلانباي دەپ ئاتايدۇ.

ئامانگۈل ئورنىدىن سەل كۆتۈرۈلۈپ تۇرۇپ، ئوچۇقچىلىقتا خۇددى كۆل سۈيىدەك يېيىلىپ، كەچكى قۇياش نۇرىدا يالتىراپ ياتقان شەھەرگە قىزىقىش ۋە ئېيتقۇسىز بىر خۇشاللىق بىلەن تەلمۈردى. لېكىن ئۇ بۆككەندە دەل - دەرەخلەر ئارىسىدىكى چوقچىيىپ چىققان ئىمارەتلەر بىلەن ئېگىز، ئىستىن قارايغان تۈرخۈنلاردىن باشقا ھېچنېمىنى كۆرەلمىدى. ئاپتوبۇس شەھەرنىڭ چېتىدىكى قانداقتۇر بىر زاۋۇتلارنىڭ يېنىدىن خېلى ماڭدى، ئاندىن دۆڭدىن چوڭ بىر كوچىغا قايرىلىپ ئالدى تېمى پۈتۈنلەي ئەينەكلىك، ھەشەمەتلىك بىر بىنانىڭ دەرۋازىسىدىن كىردى.

— يولۇچىلار بېكىتى، — دېدى يېنىدىكى يىگىت ئۇنىڭغا بىنانى ئىما قىلىپ.

ئامانگۈل بىناغا قاراپ بولغىچە ئاپتوبۇس قاتتىق - قاتتىق سگنال بېرىپ ھويلىغا كىردى - دە، ھەيدانىنى بىر ئايلىنىپ ئوچۇقچىلىقتا توختىدى. ئۇزاق يولنىڭ ھارۇدۇقىدا ئېزىلگەن يولۇچىلارغا جان كىردى. ئۇلار ئالدىراش نەرسە - كېرەكلىرىنى يىغىشتۇرۇشقا، كىملەرنىدۇر چاقىرىشىپ ئاپتوبۇس ئىشىكىگە قاراپ ئېقىشقا باشلىدى.

— مەن چىقىپ شۇكلىلارنى چۈشۈرەي، — دېدى يىگىت ئورنىدىن تۇرۇپ ۋە ئورۇندۇقنىڭ ئاستىدىكى توپا باسقان قول سومكىسىنى تارتىپ چىقىرىپ ئورۇندۇقنىڭ ئۈستىگە قويدى، — سىز بۇ سومكىلارنى ئالغاچ چۈشەرسىز.

ئامانگۈل ماقۇل دەپ بېشىنى ئېغىتتى، ئاپتوبۇستىكىلەر ئورۇندۇقلار ئارىسىدىكى تار يولدىن قاتار تىزىلىپ ئۆتمەكتە ئىدى. ئامانگۈل تۆت كۈندىن بۇيان ھەمراھ بولۇشقان، بۇ شەھەرگە ھەر خىل مەقسەت، ئارزۇ - ئۈمىدلەر بىلەن كەلگەن سەپەرداشلىرىغا قىزىقاندەك قاراپ، ئاپتوبۇستىن چۈشتى.

ئامانگۈل بىلەن ۋېجمك يىگىت شۇكلىلىرىنى كۆتۈرۈشۈپ بىنانىڭ ئالدىغا چىقىشتى، كەڭ كوچا ماشىنىلارنىڭ ئاۋازى، كىشىلەرنىڭ ۋاراڭ - چۇرۇڭى، دۇكانلاردىن چىقىۋاتقان ناخشا - مۇزىكىلار بىلەن گۈۋۈلدەيتتى. ئامانگۈلنىڭ قۇلاقلىرى غوڭۇلدايتتى. ئۇ خۇددى بىرى پىرقىرىتىپ - پىرقىرىتىپ قويۇۋەتكەندەك، كۆز ئالدى تۇمانلىشىپ، بىر خىل تەمتىرەش، ھودۇقۇش، ياتسىراش بىلەن ئالدىدىكى ھەممىگە ھاڭۇبقىپ قارايتتى، نېمە قىلىشنى بىلمەيتتى. تۇرسۇن ھەمراھ بولمىغان بولسا تېخىپ نەلەردە يۈرەتتىم، — دەپ ئويلىدى ئۇ ئىچىدە ماشىنا سۆزلىشىش ئۇچۇن كېتىۋاتقان ۋېجمىك يىگىتكە قاراپ قويۇپ، — ساۋاقداشلىقنى بۇ دورەم ئوبدان يەتكۈزدى. قىلچىمۇ جاپا تارتماي كېلىۋالدىم. كېيىنچە كىر قاتلىرىنى بولسىمۇ يۇيۇپ، بۇ قىلغىنىنى ياندۇرار مەن، نېمىلا دېگەنبىلەن ئىككىمىز بىر يۇرتلۇق — تەۋە.

تۇرسۇن ھايال ئۆتمەي ئاقۇش بىر بولكىۋاي ماشىنىنى باشلاپ كەلدى.

— ھەممىسى مۇشۇمۇ؟ — دېدى قارا كۆزەينەك تاقىۋالغان ياشقىنا شوپۇر يۈك

تاقلرىنى بىر قۇر كۆزدىن كەچۈرۈپ چىقىپ، — ئونىنجى سوم بېرىدىلار.

ئامانگۈل چۆچۈپ كەتتى. ئۇ تىۋت كۈنلۈك يولدىن ئوتتۇز نەچچە سومغا كەلگەن تۇرسا، ئەمدى بىر قەدەم يەرگە شۇنچىۋالا ئالامدۇ ياكى مەكتەپ شۇنچىلىك يىراقمىدۇ - يا؟ ھارۋا بولغان بولسا ئەرزەنرەك بولارمىدىكەن - تاڭ.

ئامانگۈلنىڭ كۆڭلى بىر قىسما بولدى. ئۇ يانچۇقىدىن پۇلنىي ئېلىپ تۇرسۇنغا تەڭلىدى.

— نېمە قىلمۇاتىسىز؟ — تۇرسۇن ئوڭايسىز بىر قىياپەتتە قىزىرىپ كەتتى، — قويۇڭ، يانچۇقىڭىزغا سېلىپ قويۇڭ، بولدى، ماشىنىغا چىقىڭ!

ماشىنا قوزغالدى. ئامانگۈل ماشىنا ئەينەكىدىن ئەتراپقا، بۇ ھەيۋەتلىك شەھەرنىڭ مەنزىرىسىگە تويماي قارايتتى. قاياققىلا قارىسىڭ بىر - بىرىدىن ئېگىز، ھەشىمەتلىك بىنالار، رەڭگارەڭ گۈللەر، مەغلىداپ ئۆتۈشۈۋاتقان ماشىنىلار، چىرايلىق ياسىنۇۋالغان كىشىلەر ... ئامانگۈل ھەممىدىنمۇ بەك بىنالارنىڭ ئالدىغا پەلەمپەي قىلىپ تىزىۋېتىلگەن گۈللەرگە ھەيران قالدى. شۇنداق رەتلىك، شۇنداق كۆركەم بۇ گۈللەر ھازىرلا ئۈزۈپ تىكىپ قويغاندەك تاۋلىنىپ تۇرىدۇ. ئامانگۈلنىڭ كۆزى كوچىنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى مەنزىرىگە قاراپ ئۈلگۈرەلمەيتتى، مانا خۇددى سەرەڭگە قېپىدەك ئېگىز بىنا لەمپ قىلىپ ئۆتۈپ كەتتى. ئامانگۈل ئۇنىڭ 8- قەۋىتىگىچە سانىيالىدى. ئاشۇ بىنالاردىمۇ ئادەملەر ئولتۇرىدۇ - ھە، — دەپ ئويلىدى ئۇ، — بەشى قايماي، قورقماي قانداق ئولتۇرىدىغاندۇ؟ بىزنىڭ مەكتەپىمۇ شۇنداق ئېگىزمىدۇ؟ ئۇ شوپۇرنىڭ ماشىنىنى شۇنداق تېز ھەيدەۋاتقانلىقىغا ئاچچىقلاندى. ئۇنىڭ شەھەرنى ئوبدانراق كۆرۈۋالغۇسى بار ئىدى. لېكىن ئۆزىنىڭ ئەمدى بۇ شەھەردە بەش يىل تۇرىدىغانلىقى ئېسىگە كېلىپ خاتىرجەم بولدى. كۆڭلى شادلىققا تولدى. تېخى ئون كۈن ئىلگىرى ئۇ ئاشۇ يېزىدىن قاچان قۇتۇلارمەن، دەپ غەم يېگەنىدى. كىشىنىڭ تەقدىرىمۇ ۋاقتى - سائىتى كەلسە بىر دەمدىلا ئۈيۈق - بۈيۈق بولۇپ كېتىدىكەن، مانا ئۇ بىر پارچە قەغەز، بىر ئېغىز ماقۇل بىلەنلا دېھقان قىزىدىن ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىغا ئايلاندى. كېچە - كۈندۈز ئارمان قىلغان ئارزۇ - تىلىكىگە يەتتى، مانا پەقەت چۈشىدىلا كۆرەلەيدىغان شەھەرنىڭ كوچىسىدا كېتىۋاتىدۇ، ئەمما...

تۇرۇپلا ئامانگۈلنىڭ ئېسىگە يېقىندا بولۇپ ئۆتكەن ئىشلار كېلىپ، كۆڭلى خۇددى چۈشىنى يەۋالغاندەك غەش بولدى. ئۇ بۇ خىياللارنى ئۆزىدىن نېرى قىلىش ئۈچۈن كوچىغا قارىدى. ماشىنا ئەمدى بايىقىدىن تارراق، ئادەملەرمۇ شالاڭ كوچىدا كېتىۋاتاتتى.

— ئەنە مەكتەپكىمۇ كېلىپ قالدۇق.

تۇرسۇن ئۇنىڭغا قاراپ، ئالدى تەرەپنى شەرەت قىلدى.

ئامانگۈل ھولۇققان ھالدا ئالدىغا قارىدى. ئىككى تەرىپى بۈككەدە دەرەخلەر بىلەن قاپلانغان كوچىنىڭ بېشىدا ئېگىز بىر دەرۋازا قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى. دەرۋازىنىڭ يان تۈۋرۈكىگە ئېسىلغان ئۈزۈن تاق تاختايغا چوڭ قىلىپ مەكتەپنىڭ ئىسمى يېزىلىغانىدى. ئامانگۈل خەتنى ئوقۇپ خۇشال كۈلۈمسىرىدى ۋە يېنىك بىر تىنىپ

قويـدى. ئۇ دەرۋازىدىن كىرىپ - چىقىۋاتقان، بىر - بىرىنى قولتۇقلىۋالـغان قىزلارغا، توپ - توپ يىگىتلەرگە ھەۋەسلىنىپ قاراپ قويىدى. ئۇمۇ بۇنىدىن كېيىمن مۇشۇ يوللاردا ئاشۇلاردەك ئەركىن، غەمسىز ماڭىدۇ، ئاشۇ خىيابان باغ ئىچىـدە، ئاۋۇ ئورۇندۇقـلاردا دەرسلەرنى تەكرارلايدۇ، دەم ئالىدۇ. بىچارە ئاتا - ئانىسى ئۇنىڭ مۇشۇنداق چىرايلىق ھەكتەپتە ئوقۇۋاتقانلىقىنى كۆرسە قانچە خۇشال بولار - ھە! خۇدا بۇيرۇسا مەكتەپ پۈتتۈرگىچە ئاپىسىنى بىر ئەكىلىپ كۆرسىتىدۇ، شەھەرنى ئايلاندۇرۇپ ئوينىتىدۇ...

ماشىنا فونتان ئېتىلىپ تۇرغان كۆلچەكنى ئايلىنىپ ئۆتۈپ ئۇچ قەۋەتلىـك قەدىمىي پاسوندىكى بىر بىنانىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى. تۇرسۇن شوپۇرغا پۇلنى بېرىپ ئۇنى يولغا سېلىۋەتتى - دە، بىناغا كىرىپ كېتىپ، بىر ھازادىن كېيىن ئوتتۇرا ياشلاردىكى قامەتلىك بىر ئادەمنى باشلاپ چىقتى.

— ئامانگۈل، سىزنىڭ سىنىپ مەسئۇلىڭىز، — دېدى تۇرسۇن ئۇ كىشىنى ئامانگۈلگە تونۇشتۇرۇپ.

— بەك كىچىكىپ كەتتىڭىزغۇ؟ — دېدى ئۇ كىشى ئامانگۈلنىڭ يېنىغا كېلىپ ھال - ئەھۋال سوراپ بولغاندىن كېيىن، — باشقا ئوقۇغۇچىلار كېلىپ بولغىلى نىكەم...

ئامانگۈل نېمە دېيىشنى بىلمەي يەرگە قارىدى. ئۇنىڭغا بۇ ئوقۇتقۇچى «ئەمـدى كەچ قالدىڭىز، ئۆيىڭىزگە قايتىپ كېتىڭ» دەيدىغاندەك تـۇيۇلۇپ يۈرىكـى مـۇزلاپ كەتتى.

— يۈرۈڭ، ئاۋۇال سىزنىڭ ياتقىڭىزنى كۆرسىتىپ قويايى، — دېدى مۇئەللـىم ۋە ۋۇلارنى باشلاپ ماڭدى.

مۇئەللىم ئامانگۈللەرنى قاراڭغۇ كارىدور ئارقىلىق 3 - قەۋەتنىڭ باش تەرىپىدىكى بىر ياتاقنىڭ ئالدىغا باشلاپ كېلىپ ئىشىكنى چەكتى. ئىچكىرىدىن بىر قىزنىڭ كىرىڭ، دېگەن زىل ئاۋازى ئاڭلاندى.

ئۇلار شىكىلىلارنى كۆتۈرۈشكىنىچە چاقماقنىمۇ ياتاقتا كىرىشتى. ئامانگۈل بۇ يېڭى ماكانغا ئىتتىنىڭ كۆز يۇگۈرتۈپ چىقتى. ياتاقتا تام بويلىتىپ ئىككى قەۋەتلىـك ئۇچ جۈپ كارىۋات قويۇلغان، ئىشىك تۆۋىدىكى بوش ئورۇنغا بولـسا سانـدۇق، چامادانـلار تىزىۋېتىلگەنىدى. دېرىزە ئالدىغا تارغىنا بىر ئۈستەل قويۇلغانىدى. تۆردىكى كارىۋاتـنىڭ ئاستىدىكى گۈللۈك يۇڭ ئەدىيال يېپىلغان ئورۇندا، خۇددى ئارتىستـلاردەك چـىرايلىق ياسىنىۋالغان بىر ئورۇق قىز ئۈستەلدىكى ئەينەككە قاراپ پەرداز قىلىۋاتاتتى. ئۇ كىرگەنلەرنى كۆرۈپ ئىتتىنىڭ ئورنىدىن تۇردى - دە، ئەينەك ۋە پـەرداز قۇتىسىنى ياستۇقىنىڭ ئاستىغا تىقتى.

— ھە، ئادىلە، نېمە ئىش قىلىۋاتىسىز؟ — دېدى مۇئەللىم ھېلىقى قىزغا قاراپ.

— بېكار، مۇئەللىم... — قىز ھودۇقۇش ئارىلاش ئالمان - تالمان جاۋاب بەردى.

ئۇنىڭ يۈزى شۇ ھامان قىزىرىپ ئوت ئالدى.

— ئادىلە، سىزگە يېڭى ھەمراھ كەلدى، — دېدى مۇئەللىم قارشى تەرەپتىكى بوش كارىۋاتقاكېلىپ ئولتۇرۇپ ۋە ئامانگۈلگە قاراپ سوئال نەزەرىـدە بېشىـنى ئېغىتتى، —

ئىسمىڭىز نېمە ئىدى؟ ھە، ئامانگۈل، تونۇشۇۋېلىڭلار، بۇ قىزنىڭ ئىسمى ئادىلە، سىز لەر بىر سىنىپتا ئوقۇيسىلەر.

مۇئەللىم ئۇلارغا رەسمىي دەرس باشلىغىچە قىلىدىغان ئىشلارنى بىر قۇر دەپ بو- لۇپ ئامانگۈلگە «ئەمىسە ئورۇنلىشىۋېلىڭ، قالغان ئىشلارنى ئەتىگىچە سۆزلىشەرمىز» دەپ تۇرسۇن بىلەن بىللە چىقىپ كەتتى. ئامانگۈل ئۇلارنى كارىدورغىچە ئۇزىتىپ قويۇپ قايتىپ كىردى. ئۇنىڭ قەلبى شادلىقتىن يايرايتتى، ساق ـ سالامەت مەكتىپىگە كېلىپ ۋالغانلىقىدىن خۇرسەن ئىدى، ئۇ ھارغىنلىقىنىمۇ سەزمىدى. پەقەت ئۇسساپ تاماقلىرى قۇرۇپ كەتتى، ئۇ ئۇستەلدىكى ئىستاكاندا لىپىلدىپ تۇرغان چايغا تەلمۈرگەن ھالدا قاراپ قويدى، تىۋۇا، چاي ـ پاي ئىچەمسىزمۇ دېمەيدىغۇ، تازىمۇ ھالى بار قىزمۇ نېمە، دەپ ئويلىدى ئۇ ۋە بۈندىن كېيىمن بەش يىلغىچە بىللە ياتىدىغان ساۋاقدىشىغا ئاستا، ئېيىمەنگەن ھالدا سەپ سالدى. ئۇ ئېغىز بويلۇق، ئورۇق، ئاق سېرىق قىز ئىدى. ئۇ- نىڭ دۇپىدۇگىسىلەك كۆكۈش كۆزى ئامانگۈلگە باشتىلا سوغۇق كۆرۈندى. يۈزىنىڭ ئورۇقلۇقىغا باقماي ئېڭىكى بەكمۇ ئۇچلۇق بولۇپ، بۇ ئۇنىڭ يۈزىنى تېخىمۇ ئۇزۇن كۆرسىتەتتى. ئۇنىڭ بۇدۇر قىلىپ بۇلۇتتەك كۆپتۈرۈلگەن سېرىق چېچى يەلكىسىگە يېيىلىپ، ئۇنىڭغا بۆلەكچە ھۆسن قوشۇپ تۇراتتى.

ئۇ قىزمۇ تەرلەپ پىشىپ كەتكەن ئامانگۈلگە سىنچى كۆزى بىلەن قاراپ چىقـ تى. ئۇنىڭ كۆزى ئامانگۈلنىڭ تۇپا ـ چاڭ باسقان شىكىلىسىغا، قوپال سىرلانغان كېچەكسىنە ساندۇقىغا چۈشكەندە قانسىز يۈزى پۈرۈشتى، ئىنچىكە قېشى كېرىلىپ، پەپ شانسىدە ئىنچىكە قورۇقلار پەيدا بولدى.

ـــ نەدىن كەلدىڭىز؟ ـــ ئاخىرى ئۇ سۆز قاتتى.

ـــ ئاقسۇدىن.

ـــ ئۆيىڭىز بازار ئىچىدىمۇ؟

ـــ ياق، يېزىدا.

ـــ ئۇرۇمچىدە ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىڭىز بارمۇ؟

ـــ يوق.

ـــ خورەك تارتمايدىغانسىز؟

ئامانگۈل ئۆللىدە قىزاردى.

ـــ ياق.

بۇ قىزنىڭ سوئاللىرى ئامانگۈلنىڭ كۆڭلىگە تىك كەلدى. ئەجەبمۇ قوپال، سوـ غۇق قىز ئىكەنا، ئوقۇغۇچىمدەكمۇ تۇرمايدۇ، تۇرقىدىن قارىغاندا يا ئۇرۇمچىلىك، يا شىمالىلىق بولسا كېرەك، بۇ قىز بىلەن قانداق قىلارمەن؟ ـــ ئامانگۈل ئەندىشە ئىچىدە سۇئالىرنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزدى. ئۇنىڭ ياتاقتا كىرگەن چاغدىكى خۇشاللىقى نەگىدۇر غا- يىب بولدى. ئۇ ئىچىگە بىر تىنىپ قويدى ـ دە، شىكىلسىنى يېشىشكە كىرىشتى. ئۇ، ئوقۇشقا مېڭىش ئالدىدا ئاپىسى يوتقان ـ كۆرپىسىنى پۈتۈنلەي يېڭىدىن تىكىپ بەرگە- نىدى، ھەتتا ياستۇقىنىڭ تۇزغىقىنىمۇ يېڭى تۇزغاقتا ئالماشتۇردى، پەقەت يېڭى كىگىز

ئېلىشقا پۈل يېتىشمىدى، شۇڭا ئۆيدىكى ساقىراق مۇشۇ ئاق كىگىزنى چېگىپ بەرگە نىدى. ھېلىمۇ بىچارىلەر ئۇنى جابدۇش ئۈچۈن بىقىۋاتقان ئىككى قوينى، ئۆي سالىمىز دەپ ھازىرلاپ قويغان بەش تال تېرەكنى سېتىۋەتتى. ئامانگۈل شۇلارنى ئويلىسىلا يۈرىكىنىڭ بىر يېرى ئېچىشاتتى.

ئامانگۈل كىگىزنى تالاغا ئەچىقىپ بىرەقۇر قېقىشتۇردۇپتىپ كارىۋاتقاسالدى، يوتقان-كۆرپىلىرىنى قاتلاپ يىغدى، ئاخىردىدا ياستۇقنى كارىۋاتقا ئېلىشىغا، نېمە بولدى، ياستۇق چارتىلا قىلىپ يىرتىلىپ ئىچىدىكى توزغاق خۇددى بوران ئۈچۈرغان سامان دەك ياتاق ئىچىگە، ئادىلەنىڭ ئورۇن - كۆرپىلىرىنىڭ ئۈستىگە پۈقراپ چېچىلدى.

— ئاپام! ...

ئامانگۈل چىرقىرىغىنىچە ياستۇقنى چىڭ قۇچاقلىۋالدى. قورقىنىدىن پۈت - قولىدا جان قالمىدى.

بايا تىن ئامانگۈلنى ئورنىدىن سېلىۋېلىڭ، دەپ ئۇدۇلدىكى كارىۋاتقا ئۆتۈپ ئولتۇرغان ئادىلە تۇيۇقسىزلا يۆز بەرگەن بۇ ئىشتىن دەسلەپ داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالدى، كېيىن توزغاقلا مىلەنگەن كارىۋىتىغا، ئورۇن - كۆرپىسىگە كۆزى چۈشۈپ چىرايى تاتىرىپ كەتتى.

— ھەي، كۆزىڭىز بارمۇ؟ ... ۋەيھەي، نېمىش بۇ؟ — دېدى ئۇ ئاچچىقى بىلەن.

ئامانگۈل نېمە قىلارىنى بىلەلمەي قالدى. ئۇ ياستۇقنى پۈرلاپ كارىۋىتىنىڭ ئۈستىگە قويدى - دە، قولى بىلەن ئالمان - تالمان ئادىلەنىڭ كارىۋىتىنى سۈپۈرۈشكە باشلىدى:

— مەنمۇ ئۇقماي قالدىم ... مىخقا ئېلىشىپ قالغان ئوخشايدۇ ...

— ئوش، بولدى، بولدى، — ئادىلە كارىۋىتىغا ئۆتۈپ ئامانگۈلنى قوپاللىق بىلەن سىلكىدى، — نېمە ئۇ مەينىتىكىزنى بۇ يەرگە كۆتۈرۈپ كېلىپ يۈرەتتىڭىز؟ ۋاي خۇدايىم، ئامان بولساق تېخى ئىش بار ئوخشايدۇ...

ئۇ غۇدۇرىغىنىچە ياستۇقنىڭ ئاستىدىن چىرايلىق توقۇلغان كىچىككىنە قول سۈپۈرگىسىنى ئېلىپ ئورنىنىڭ ئۈستىدىكى توزغاقلارنى پولغا سۈپۈرۈشكە باشلىدى.

ئامانگۈل خىجالەتچىلىكتىن يەرگە كىرگۈدەك بولدى. ئەجەبمۇ سەت ئىش بولدى، — دەپ ئويلىدى ئۇ ئىچىدە، — كېلە - كەلمەيلا سەھرالىقلىقمىنى قىلدىمغۇ... ئەمدى بۇنىڭغا بولۇپ ببرىدىغان بولدى - دە... ماۋۇ قىز ئۆزۈڭ سۈپۈر، دېگەن بولسىمۇ يىغىپ ياستۇقىمغا قاچىلىۋالاتتىم، يەردىن يىغىۋالسام تېخىمۇ زادىلىق قىلار، ئەمدى پاكار ياستۇقتا قانداقمۇ ياتارمەن؟ ئەستا...» ئۇ ئادىلەنىڭ پۇتىنىڭ ئاستىدا چەيلىنىپ ئەخلەتكە ئايلىنىۋاتقان توزغاقلارغا ئىچى سىيرىلغان ھالدا قاراپ قويدى.

ئۇلارنىڭ دەسلەپكى تونۇشىشى شۇنداق باشلاندى.

2

ئادىلە مۇشۇ شەھەرلىك قىز ئىدى. يەنە كېلىپ نام - شەرىپى شەھەرگە مەشھۇر بولغان نازىرنىڭ ئەتىۋارلىق يالغۇز قىزى ئىدى. ئادىلەنىڭ ئىككى ئاكىسى خېلى

بۇرۇنلا ئۆي - ئوچاقلىق بولۇپ ئۆي ئايرىپ چىقىپ كېتىشكەن، ئۇلار ھەپتە - ئون كۈندە بىر كېلىپ چوك ئۆينى يوقلاپ قويۇشاتتى. شۇنداق بولغاچقىمۇ بۇ ئائىلىدە ئادەتە تولىمۇ ئەركىن ئۆستى. ئۆيدىكىلەرنىڭ ئۇنىڭ ئوقۇشى، نەدە تۇرۇپ، نەدە يۈرگىنىنى سۈرۈشتۈرۈشكە چولىمۇ تەگمەيتتى. پەقەت بىر ئىش ئۇلارنى چۆچۈتۈپ قويدى. ئادەتە تولۇق ئوتتۇرىنىڭ ئىككىنچى يىللىقىدا سىنىپتىن كۆچەلمەي قالدى. ئۇ ھەممە پەندىن بىراقلا ئۆتەلمىگەنىدى. بۇ ئىش شەھەردە ئۆزلىرىنى تۆتىنىك بىرى ساناپ يۈرگەن بۇ ئائىلىنىڭ يۈزىنى ئوبدانلا چۈشۈرۈپ قويدى. ئۇلار ئەمدى ئادىلەنى چىڭ تۇتۇدىغان، ئىلىمگىرىكىدەك نېمە دېسە رايىغا قويۇپ بەرمەيدىغان بولدى. شۇنداق قىلىپ ئادىلە مەكتەپنى تەسلىكتە ئوتتۇرا مەكتەپنى تۈگىتىپ، ئائىلىسىنىڭ زورى بىلەن ئالىي مەكتەپكە ئىمتىھان بەردى، ئىمتىھان بېرىشىنىڭ بەردى. لېكىن قانچە نومۇر ئالىدىغانلىقى دادا بىلەن ئانىغا بەش قولدەك ئايان ئىدى. ئاخىرى نازىر ئۆزى ساقلىنى سۆرەپ مەكتەپكە، ماتارىپ ئىدارىسىگە، ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىش ئىشخانىلىرىغا مېڭىشقا مەجبۇر بولدى. ھېلىمۇ مۇشۇ مەكتەپتە ئۇنىڭ يېقىنلىرى چىقىپ قالدى. ئۇلار بۇ پېشقەدەم باشلىقىنىڭ يۈزىنى قىلىپ ئادىلەنى مەكتەپكە قوبۇل قىلدى.

— مەن مال دوختۇرى بولىمەنمۇ؟ — دېدى ئادىلە ئۆزى تەقسىم قىلىنغان مەكتەپنىڭ نامىنى ئاڭلاپ دادىسىغا، — بولدى، ئوقۇمايلا قويماي.

— ئاۋۋال ئوقۇپ چىقمامسز قىزىم، ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى دېگەن دىپلومنى ئېلىش، ئاندىن بىر گەپ بولمامدۇ.

توغرا، ئۇ نېمە غەم قىلمىدۇ، ۋاقتى كەلگەندە دادىسى ھەممىنى توغرىلايدۇ، ئۇنىڭدا شۇنچىلىك يۈز - ئابروي، ھوقۇق بار... ئادىلە بۇنىڭغا باش قاتۇرمىدى. ئۇ پەقەت يەنە بەش يىلنى سىنىپتا، مەكتەپ ئىچىدە سولىنىپ ئۆتكۈزۈشنى ئويلىسىلا بېشىغا تاغ يىقىلاتتى. نېمە ئىلاج، ئاخىرى ئۇ بوينىنى باغلىغاندەك بولۇپ مەكتەپكە باردى، لېكىن ئۇ ئاتا - ئانىسىنىڭ ئۆيىدە يېتىپ ئوقۇك، دېگىنىگە ئۇنىماي مەكتەپ ياتىقىدا ياتتى. ئۆيدە مېنى قەپەسكە سولاپ ئۆيىنىڭ ئىشىنى قىلغۇزىدۇ، ئۇنىڭدىن مەكتەپ قانداق بولمىسۇن ئەركىنرەك - قۇ، دەپ ئويلايتتى ئۇ، ئۇنىڭ ئۇستىگە، قىزلار - دىن دوست تېپىۋېلىشمۇ مۇمكىن. ئەمما ھازىرغىچە ئۇنىڭ دىتىغا ياقىدىغان بىرمۇ قىز ئۇچراشمىدى، ئامانگۈل دەسلەپ كىرگەندە ئۇنىڭ چىرايلىقلىقى ئادىلەنى تاڭ قالدۇردى. لېكىن ئۇنىڭ سەھرالىقلىقى، قىلىقلىرى كۈندىن - كۈنگە ئۇنى بىزار قىلىشقا باشلىدى. ئادىلەنىڭ ئۇنىڭدىنمۇ كۆڭلى قالدى. ئۇ زېرىكىشكە باشلىدى.

بۈگۈن شەنبە، ئۇ دەرستىن چۈشۈپ بىردەم مەكتەپ ھويلىسىنى ئايلىنىپ يۈردى، ئۇنىڭ ئۆيگە بارغۇسى زادىلا يوق ئىدى. ھەقىچان تاغاردا بىر كىرنى يىغىپ تەييار قىلىپ قويدى، دەپ ئويلىدى ئۇ ئىچىدە، — ئۇنى تۇغقىتسەم ئۆي تازىلايمەن، تاماق ئەتمىسەم بولمايدۇ، ۋاي بولدىلا، ئۇ ئۆيگە بېرىشتىن قەتئىي يالىتايدى، ياتاقتىمۇ كۆڭلى تارتمايتتى، دېمىسىمۇ ياتاقتا ئۇ مۇڭداشقۇدەك كىم بار، ھەممىسى بىر - بىرىدىن ئۆتكەن توم‌پاي، سەھرالىقلار...

ئاخىرى ئۇ كىنو كۆرۈپ كەلمەكچى بولۇپ، سومكىسىنى ئېلىۋېلىش ئۈچۈن ياتاقتا ماڭدى. بىناغا كىرىشىگە دېجورنى ئايال ئۇنى چاقىردى:

— ئادىلە، — دېدى ئۇ دېرىزىدىن بىر خەتنى چىقىرىپ، — بايا تېلېگراممىنى كېلىپ سىزگە ماۋۇ خەتنى قالدۇرۇپ قويۇپ كەتتى.

ئادىلە ئەجەبلەنگەن ھالدا خەتنى ئاچتى:

ئادىلە! — دەپ يېزىلغانتى بۇ قىسقا خەتتە، — سېنى خېلى ساقلاپ بېقىپ، ئاخىرى قايتىپ كەتتىم، بىكار بولىسىڭ كەچ سائەت 5 تە «ئەلئىھرام» غا كەلگىن. تۇرغان.

ئادىلەنىڭ يۈرىكى ئۇيناپ كەتتى. ئۇ ئېتتىمك سائىتىگە قارىدى. يەنە بىر سائەت ۋاقىت بار ئىكەن. ئۇ خەتنى پۈرلەپ يانچۇقىغا سالدى - دە، يۇقىرىغا — ياتاققا قاراپ يۈگۈردى. ئۇنىڭ يۈرىكى ئاغزىغا تىقىلاتتى، ۋۇجۇدىدا ھاياجان دولقۇنلىناتتى. تىۋۇا، تۇرغان كەپتۇ - دە، بىز كۆرۈشمىگىلى مانا تۆت ئاي بوپتۇ، مېنى ئىزدىگىنىگە قارىغاندا ئېچىرىدىكى ئوقىتى جايىدا بولغان ئوخشايدۇ، زىيان تارتسا ھەرگىز ئىزدىنمەيدۇ، ئۇ نېمە ئەكەلگەندۇ؟ تۇفلى، پىلاش، كۆڭلەك... ئېچىرىدە قانداق كىيىم مودا بولۇپ كەتتىكىن؟ ئىشقىلىپ قۇرۇق كەلمىدى. كەچتە كۆرۈمەنغۇ...

ئادىلەنىڭ كۆز ئالدىغا بۇ سودىگەر يىگىت بىلەن بولىدىغان ئۇچرىشىش، ئالەمشۇل چىراغلار چاقناپ تۇرغان، چىرايلىق قىز - يىگىتلەر بىلەن تولغان كوفېخانا، كۆڭۈللۈك ئولتۇرۇش، مۇزىكا پەيزىنى سۈرۈپ ئولتۇرۇپ ئالىي ئېچىملىكلەرنى ئىچىش، ئاندىن قانغۇچە تانسا ئويناش، ئاخىرىدا خالى قېلىپ شېرىن مىنۇتلارنى ئۆتكۈزۈش قاتارلىقلار كېلىپ، پۈتۈن ۋۇجۇدى ئېرىپ كەتكەندەك بولدى.

ئادىلە شۇلارنى ئويلىغاچ پەلەمپەي بىلەن ئۇچىنچى قەۋەتكە كۆتۈرۈلدى. قەيەردىندۇر ياتاقلارنىڭ بىرىدە ئۇنىڭالغۇدىن ئۇ ئەڭ ئامراق ناخشا ياڭرىماقتا ئىدى:

قارا ساچىڭ يېلپۈنەر،
كۆزۈڭ ماڭا تەلپۈنەر،
يۈرىكىڭمۇ تەلپۈنەر،
ئون سەككىز ياشىم، ئون سەككىز ياشىم،
ئون سەككىز، ئون سەككىز، ئون سەككىز ياشىم...

ئۇ بۇ ناخشىغا دىققىدا قېتىلغىنىچە ياتاققا كىردى، لېكىن كىردى - يۇ، ئەرۋايى ئۇچتى:

— ئوھوي... نېمە ئىش بۇ؟

ياتاقنىڭ ئۇ بېشىدىن بۇ بېشىغا تارتىلغان تانىغا سۈيىي ئېنىقىپ تۇرغان رەڭگا - رەڭ كىيىملەر يېيىۋېتىلگەنىدى. ئادىلەنىڭ بايا تېننىقى شادلىقى يوقالدى، كەيپى ئۇچتى. يەنە كېلىپ نەق ئۇنىڭ كارىۋىتىنىڭ ئالدىغا داغلىرى ياكىز چىقىمغان گۈللۈك كالىتە ئىشتاندىن ئىككىسى يېيىلغان بولۇپ، ئۇنىڭدىن تاەچىلىغان سۇ كارىۋىتىغا يېيىلغان

ئەدىيالغىمۇ ئېقىۋاتاتتى. سېيدونت پول كىردىن ئاققان سۇدا چىلىق ـ چىلىق سۇ بولۇپ كەتكەنىدى. ئادىلە ياتاقنىڭ ئوتتۇرىسىدا مايكىچان بولۇپ كىر يېيىۋاتقان ئامانگۈلگە قاراپ ئاچچىقلاندى:

ـ ھۇيت خېنىم، كىرخانا قىلمۇ؟ېتىپسىزغۇ بۇ ياتاقنى، ـ ئۇ كارىۋىتى تەرەپكە ئۆتۈپ ئەدىيالنى تۇتۇپ كۆردى ۋە ئېسىقلىق ئىشتانىلارغا يىرگەنگەن ھالدا قاراپ قولىنى شىلتىدى، ـ ئېلىڭ ماۋۇ مەينەتكىمزنى، يۇندىكىمزنى خەقنىڭ ئورنىغا ئېقىتامسىز؟!

ئامانگۈل نومۇستىن قىزىرىپ كەتتى.

ـ نەگە يايىمەن؟ ـ دېدى ئۇ ئاستا.

ـ نەگە يايسىڭىز يايمامسىز، مېنىڭ بېشىمغا ئەكىلىپ يايامتىكىز؟ ھوي، قىزىق گەپ ئىكەنە بۇ، بۇ يەر دېگەن كوللېكتىپ ياتاق، سىزدىن باشقىمۇ ئادەم بار، ياتاللا، قاچانىۇ بىر داشۆسكىدەك بولۇپ غەرەز ئۇقىدىغان بولار... نېمە قاراپ تۇرىسىز، ماۋۇ قاسماقلىرىڭىزنى ئېلىڭ دەۋاتسەمەن!

ئامانگۈلنىڭ بۇغداي ئۆڭ چىرايى تاتىرىپ دومسايدى، ئۇ خۇددى ئاپىسىدىن دەشنەم يېگەن بالدەك بوينىنى قىسىپ ئادىلەنىڭ زەھەردەك گەپلىرىگە قارىتا بىر ئېغىز جاۋاب يانداۋرماستىن ھېلىلا يايغان كىرلىرىنى يىغىشتۇرۇشقا كىرىشتى. ئۇ بايا تىن مۇشۇنداق بولۇشىدىن ئەنسىرىگەنىدى، ئادىلەنىڭ دەرىستىن چۈشۈپ يوقاپ كەتكەنلىكىگە قاراپ ئۆيىگە كەتكەن ئوخشايدۇ دەپ ئويلاپ خاتىرجەم ھالدا كىرنى يايغانىدى.

ياتاقنىڭ ئىچىنى كۆڭۈلسىز جىمجىتلىق باستى. ئۇدۇلدىكى كارىۋاتتا تور توقۇپ ئولتۇرغان قازاق قىز ئامانگۈلگە ئىچ ئاغرىتقان ھالدا قاراپ قويدى ـ يۇ، باشقا گەپ قىلمىدى. ئىشىك تۆۋدە ياتىدىغان سېمىز قارا قىز ـ نۇرىمان ئوقۇۋاتقان كىتابتىن بېشىنى كۆتۈرۈپ ئادىلەگە ئالىيىپ قاراپ قويدى.

ئادىلە ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسىغا زەن قويمىدى. ئۇنىڭ سوزۇنچاق يۈزى ئاچچىقىتىن تۇرۇلگەنىدى. ئۇ ئامانگۈلنىڭ كىرلارنى يىغىشتۇرغىنىغا پاراتمىغان، خۇددى بىرنېمىدىن سەسكەنگەندەك قاراپ تۇردى ـ دە، ئاندىن دېرىزە تەكچىسىدىن ئەينەكنى ئېلىپ ئۈستەلگە قويدى، تارتمىدىن چىرايلىق پەرداز قۇتىسىنى ئېلىپ، ئىنچىكە قېشىنى قېرىندىشىتەك بىر نەرسە بىلەن بويىدى. قاپىقىغا سۈرمە تارتتى، كالپۇكىنى قىپقىزىل قىلىپ بويىدى. بۇلارنى تۈگەتكەندىن كېيىن بىر بۇلۇڭدىكى قىزلارنىڭكىدىن ئايرىم تىزىپ قويغان قىزىل چامادانىنى كۆتۈرۈپ كېلىپ، ئۇنىڭدىن كىيىملىرىنى ئېلىشقا باشلىدى.

ياتاقتىكى قىزلارنىڭ ئىچىدە ئۇنىڭ كىيىمى ئەڭ چىرايلىق ئىدى. قىزىل چامادانىنىڭ ئىچى ئاغزى بىلەن تەڭ كىيىمگە توشقانىدى. ئۇ ئىككى كۈندە بىر دېگۈدەك كىيىم ئالماشتۇرۇپ كىيەتتى، يەنە كېلىپ قىزلارنىڭ كۆزىدىن ئوت چىقىرىپ مودىلىق، ھېيمەت كىيىملەرنى كىيەتتى. قىزلار ئۇنىڭغا قانچە ئۆچ بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ

يەڭى پاسوندىكى كىيىملىرىگە ھەۋەس قىلىشاتتى، ئۇنىڭدىن قەيەردىن ئالغانلىقىنى ئاستا سوراشاتتى، يۇقىرى يىللىقنىڭ قىزلىرىنىڭ ئىچىدىمۇ ئۇنىڭدەك ياسىنىپ يۈرىدىغانلار ئاز ئىدى.

ھازىرمۇ ئۇ خۇددى كۆز - كۆز قىلغاندەك قىزلارنىڭ ئالدىدا كىيىملىرىنى بىر-بىرىن ئېلىپ ئۇستىگە تەڭلەپ چىقتى، ئاخىرى گۈللۈك كوفتا بىلەن شۇنىڭغا پار قاتلاق يوپكىنى ياراتتى. پۇتىغا يىپيېڭى توفلى، يېڭى پايپاق كىيدى، يەنە ئەينەك ئالدىغا كېلىپ ئۆزىنى بىر قۇر كۆزدىن كەچۈرۈپ چىقتى. چاماداندىن ئەتىر ئېلىپ چېچىغا، كىيىملىرىگە چاچتى، ياتاقنىڭ ئىچىنى گۈپپىمدە ئۆتكۈر پۇراق بىر ئالدى. قىزلار يەر ئاستىدىن ئۇنىڭ پەرداز قىلىشىغا ھەۋەس، ھەسەت بىلەن قاراپ-قاراپ قويۇشاتتى. لېكىن ھېچكىم تىنىپ بىر ئېغىز گەپ قىلمايتتى، ئاخىرى ئادىلە سائىتىگە قاردى ۋە چىرايى جىددىيلىشىپ نەرسىلىرىنى ئالدىراپ يىغىشتۇرۇپ چايلاشتۇردى - دە، سومكىسىنى قولىغا ئالدى.

ئادىلە ياتاقنىڭ ئوتتۇرىسىغا كېلىپ، ئۆزىگە دۇمبىسىنى قىلىپ كىرلىرىنى قاتلاۋاتقان ئامانگۈلگە ئاچچىقى بىلەن قاراپ قويۇپ ئىشكىنى جالاقشىتىپ يېپىپ چىقىپ كەتتى. كارىدوردا ئۇنىڭ تاقىلداپ ماڭغان ئاياغ ئاۋازى خېلى بىر چاققىچە ئاڭلىنىپ تۇردى.

— ياللا، كەتتىمۇ بۇ ھازاۋۇل! — ئۇدۇلدىكى كارىۋاتتا تور توقۇپ ئولتۇرغان قازاق قىز خەدىشە دېرىزىدىن سىرتقا قارىغاچ دېدى، — ھە، ئەنە كېتىۋاتىدۇ، كىرىكمىزنى يېيىۋېرىپ ئامانگۈل، ئۇ بۈگۈن كەلمەيدۇ.

— بۇ بىر نېمە قىيقىزىللا زومىگەر بولۇۋالدىغۇ ئەمدى، — نۇرىمانمۇ كىتابىنى قاتلاپ گەپ قىستۇردى، — نېمىسىگە شۇنچىۋالا ئۆكتەملىك قىلىدۇ؟

ئامانگۈل بايىتىن ئۆزىنى ئاران تۇتۇپ تۇراتتى. قىزلارنىڭ گېپى ئۇنىڭ سەۋر قاچىسىنى چېقىۋەتتى، ئۇ كارىۋاتقا ئېگىلىپ ئېگىلىپ مىشىلداپ يىغلىۋەتتى. ئۇ ئۇرۇمچىگە كېلىپ بىرىنچى قېتىم يىغلىدى، ئادىلەنىڭ ئاھانىتى، خورلۇقى ئۇنىڭ جان - جېنىدىن ئۆتۈپ كەتتى. نۇرىمان بىلەن خەدىشە ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ بەزلەشكە باشلىدى:

— بولدى يىغلىماڭ، — دېدى خەدىشە، — بولمىسا سىنىپ مەسئۇلىمىزلارغا دېسەكمز بولمامدۇ، ياۋاش تۇرسىكمز بوزەك قىلىۋېرىدۇ.

— شۇ، سىزمۇ تېخىپ قويۇڭ، — نۇرىمان ئۇنى قۇۋۇۋەتلىدى، — چىدىنمىسا باشقا ياتاقتا چىقىپ كەتسۇن.

— ئۇنىڭ بىلەن يەش يىلنى قانداقمۇ ئۆتكۈزەرمىز؟

ئامانگۈل قانچە قىلسىمۇ ئۆزىنى توختىتىۋالالمايۋاتاتتى، بۈگۈنكى ئىش ئۇنىڭغا تولىمۇ ھار كەلدى. ئۇ شۇنچىۋالا قىلىپ كەتكۈدەك ئادىلەنىڭ كۆزىگە نېمە كۆرۈنىدىكەن - تاڭ؟ مانا مەكتەپكە كەلگىلى بىر ئايدىن ئېشىپ قالدى، ئۇ نېمىلا قىلمىسۇن ئادىلە ئۇنىڭ ئىشىدىن بەرھەم ئۈچۈن تېپىپ سىلكىشلەيتتى، بىردەم پۇتۇكىنى يۇيمىدىڭ، ياتاق سېپىپ كەتتى دېسە، بىردەم كارىۋاتنى غىچىرلىتىپ ئۇخلاتمىدىڭ، دەيتتى،

ئاشكارىدىن - ئاشكارا ئۇنىڭ كىيىملىرىنى مازاق قىلاتتى، ئامانگۇل ئۇنىڭ ئىچ پۈشۈقىنى چىقىرىدىغان قونچىقى بولۇپ قالدى. ئامانگۇل شۇڭىمۇ ياتاقتا ئەركىن ھەرىكەت قىلالمايدۇ، ھەتتا ئۇنىڭغا يۇز تۇرانە گەپ قىلىشتىنمۇ ئەيمىنىدۇ. ئۇنى كۆرسە نېمىشقىدۇر ھودۇقۇپ، تېنى شۇركىنىدۇ، ئۇ ياتاقتا بولسا ياتاقتا ئولتۇرغۇسىمۇ كەلمەيدۇ.

ئامانگۇل دەسلەپ ھەممە گۇناھنى ئۆزىنىڭ ئەپسىزلىكى، توپىايلىقىدىن كۆردى. ئۇنىڭ ئۇچۇن بۇ چوڭ شەھەر، ئالىي مەكتەپتىكىلەرنىڭ يۇرۇش - تۇرۇشى، تۇرمۇش ئادىتى تولىمۇ يېڭى، يوچۇن ۋە سىرلىق بىلىنىپ ئۇنى تەمتىرىتىپ قويغانىدى. شۇڭا ئۇ ھەر بىر ئىشتا ئادىلەنى، باشقا قىزلارنى دوراشقا باشلىدى، ئۇ ئۆمرىدە چىشىنى چوتكىلاپ يۇيۇپ باقمىغانىدى. ئۆتكەن يەكشەنبە ماگىزىنغا كىرىپ چىش چوتكىلايدىغان نەرسىلەرنى سېتىۋالدى، دەسلەپ چوتكىلغاندا چىشى قانىاپ كەتتى، چوتكا بەك قاتتىق ئىكەن، ئۇ ئۆزىمۇ قورقۇپ كەتتى. ئاغزىنىڭ ئىچى قۇرۇپ، بىر كۇن كەچكىچە كالپۇكىنىڭ ئىچى ئېچىشىپ يۇردى. لېكىن بارا - بارا ئۆگىنىپ قالدى، ھازىر ئەتىگىنى چىشىنى چوتكىلىمىسا ئاغزى بەتتام بولۇپ بىئارام بولىدۇ. ئۇ پات - پاتلا يوشۇرۇنچە يانچۇقىدىكى كىچىك ئەينەكتە چىشلىرىغا قاراپ باقىدۇ ۋە ئاقىرىپ ئېچىلىپ كەتكەن چىشلىرىغا، كۇندىن - كۇنگە سۇزۇلۇپ تولۇۋاتقان چىرايىمغا قاراپ كۆڭلى كۆتۇرۇلۇپ قالاتتى.

ئامانگۇل ھەممىدىن ئادىلەنىڭ كىيىملىرىگە ھەيران قالاتتى. قايسى كۇنى ئۇخلاش ئالدىدا ئۇنىڭ كۆزى ئادىلەنىڭ روباشكىسىغا چۈشۈپ يوشۇرۇنچە ئاستا ئۇنىڭغا سەپ سالدى. يېپەكتەك غىلدىرلاپ تۇرغان ھال رەڭ روباشكىسىنىڭ ئالدىغا ۋە ئېتەكلىرىگە تور تۇتۇلغانىدى. بۇ كىيىمدە ئۇنىڭ ئورۇق بەدىنى شۇنداق زىلۋا، چىرايلىق كۆرۈنەتتى. ئۇنىڭ دېيىشىچە بۇ سوۋېتنىڭ روباشكىسى بولۇپ 30 سومغا ئاپتۇ. ئادىلەدە بۇنداق روباشكىدىن 4 - 5 ى بار، ئۇ ئىككى - ئۈچ كۈندە بىرنى يەڭگۈشلەيدۇ، ئامانگۇل ئاپىسى تىكىپ بەرگەن قىزىل تاۋار روباشكىسىغا قاراپ كۆڭلى يېرىم بولاتتى. يەنە كېلىپ ئۇنىڭدا پەقەت ئىككىسىلا بار، شۇنىمۇ قاچان يىرتىلىپ كېتەر دەپ ئاياپ كىيمىدۇ.

ئامانگۇل ياتاقتىكى باشقا قىزلارغىمۇ سەپ سالدى. ھەر ھالدا ئۇلارنىڭمۇ ھال - كۇنى، كىيىم - كېچەكى ئامانگۇلدىن جىق ياخشى ئىكەن. نۇرىمانغا ھەر ئايدا ئۆيىدىكىلىرى خۇددى دېيىشىۋالغاندەك 50 يۈەندىن پۇل ئەۋەتىپ تۇرىدۇ. خەدىشەگىمۇ خەت - خالىتا ئۇزۇلمەي كېلىپ تۇرىدۇ. ئۆتكەن يەكشەنبە كۇنىلا ئۇ 90 يۈەنگە بىر ئۆتۈك ئالدى. ھەر ھەپتىدە بىر يېڭى كىيىم ئېلىپلا تۇرىدۇ. ئامانگۇل ياتاقتا ھەممىدىن بىچارە، ھەممىدىن نامرات ئۆزى ئىكەنلىكىنى، شۇڭلاشقىمۇ ئادىلە ئۇنى كۆزگە ئىلمايدىغانلىقىنى ئېنىق چۈشىنىشكە باشلىدى. شۇڭا بايا ئادىلە ئۇنى سىلكىشلىگەندىمۇ ئۇ پەقەت ئىچىگىلا سالدى. ئۆزىنىڭ نامراتلىقىنى ئائىلىدە تۇغۇلۇپ قالغانلىقىغا كۆڭلى يېرىم بولۇپ يىغلىدى. لېكىن ئۇنىڭ نېمە

ئامالى بار؟ ئۆيمنىڭ ئەھۋالى ئۇنىڭغا بەش قولدەك ئايان، ئۇلارنىڭ پۇل دەپ قىنىن تاشقا يۇرىكى چىدىمايدۇ، ئۇ مەكتەپكە كىرگىشتىن ئىلگىرىمۇ شۇلارنى ئويلىغان، باشقىلاردىنمۇ ئۇرۇمچىدە پۇل بولمىسا ئوقۇماق تەس ئىكەنلىكىنى ئاڭلىغانىدى. ئۇ كۆپ ئويلاندى. ئەگەر قىينىچىلىققا بەرداشلىق بېرەلمىسە يېزىدا ئۆمۈرۋايەت دېھقان بولۇپ ئۆتسە بولىدۇ، ئاشۇ ئانىسىدەك، ئوقۇشتىن يالتىيىپ چىقىۋالغان دوستلىرىدەك ئېتىزدا ئەمگەك قىلسا بولىدۇ، ئۇنىڭدىن باشقا نېمە يول بار؟ شۇڭىمۇ ئۇ ئۇرۇمچىگە كېلىش ئۈچۈن ئاز ئازار چەكمىدى، ئورنىنى تولدۇرغۇسىز بەدەل تۆلىدى، ئاخىرى ئارزۇسىغا يەتتى، ئۇ يەنە قانچىلىك قىينىچىلىق بولسا چىدايدۇ، ئۇ بەش يىلىمۇ ئۆتۈپ كېتەر، ئادىلەمۇ ئوقۇشلىپ قالار...

ئامانگۈل يەنىلا ئۆزىگە تەسەللى بەردى، يېغا بىلەن ئىچ-قارنىمۇ بوشاپ قالغاندەك بولدى. ئۇ ئادىلەنىڭ بۈگۈن كەلمەيدىغانلىقىغا كۆزى يېتىپ يىغىۋەتكەن كىرلىرىنى باشقىدىن يايدى.

3

ئامانگۈلنىڭ شەھەرنى كۆرگىسى بار ئىدى. لېكىن يالغۇز چىقسا ئېزىپ قېلىشتىن قورقۇپ بىر يەكشەنبىنى ياتاقتا ئۆتكۈزۈۋەتتى. ئارىلىقتا تۇرسۇنغا دەپ باقماقچىمۇ بولدى. لېكىن يەنە قىزلار، مۇئەللىملەر كۆرۈپ باشقىچە ئويلاپ قالمىسۇن دەپ ئۇنىڭغىمۇ ئېغىز ئاچمىدى. بۈگۈن نۇرىمان ئۇنىڭغا بازارغا بىللە چىقايلى، دەپ قالدى. ئامانگۈلنىڭ خۇشاللىقتىن بېشى ئاسمانغا تاقاشقاندەك بولدى، ئۇ خۇددى تويغا بارىدىغاندەك ياسىنىپ، باش-كۆزلىرىنى يۇيۇپ تەييارلىق قىلدى.

بۈگۈن يەكشەنبە بولغاچقا، كوچىدا ئادەم جىق ئىدى. ئۇلار بىرنەچچە ئاپتوبۇسنى چىقالماي ئۆتكۈزۈۋەتتى.

— ئامانگۈل، — دېدى نۇرىمان ئۇنىڭ تارتىپ، — بۇنداق تۇرساق كەچكىچىمۇ چىقالمايمىز، سىز ماڭا ئېسىلىڭ، بۇ قېتىم چوقۇم چىقايلى.

نۇرىمان تەنھەرىكەتچىدەك بەستلىك قىز ئىدى، ئامانگۈل ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ قالماسلىق ئۈچۈن بىلىكىنى مەھكەم تۇتتى، دەرۋەقە نۇرىماننىڭ يول ئېچىشى بىلەن ئامانگۈل ئاپتوبۇسقا چىقىۋالدى. ئاپتوبۇس ئىچىدە دەسسىگۈدەك يەر يوق ئىدى. كىمدۇر بىرى ئامانگۈلنىڭ ئوڭ پۇتىنى شۇنداق قاتتىق دەسسىدىكى، ئۇ چىرقىرىۋېتىشكە تاس قالدى.

ئاپتوبۇس چايقىلىپ-سىلكىنىپ كېتىۋاتاتتى، ئامانگۈل قەيەرلەرگە كەلگەنلىكىنى بىلمەي پەرق قىلالمىدى. ئۇلار خېلى ئۇزاق ماڭدى. ئاپتوبۇسقا بىر جۇپ قىز-يىگىت چىقىپ، ئۇلارنىڭ يېنىدا تۇردى. قىز شۇنچىلىك كالتە يوپكا كىيىۋالغان ئىدىكى، ساغرىسىنى ئارانلا يېپىپ تۇراتتى. يىگىت ئەتراپىدا ھېچكىم يوقتەك قىزنىڭ بېلىدىن قۇچاقلاپ ئۇنىڭ كۆكرىكىنى سىلاشقا باشلىدى. قىزمۇ ئۇنىڭغا قاراپ ھەدەپ ئاجىلىمياتتى.

ئامانگۈل ئۆلىلىدە قىزىرىپ چەتكە قارىۋالدى.

— ئېشەكلەر، — دېدى نۇرمان ئۇلارغا ئالىيىپ، — ئامانگۈل، مايا قىغا كېلىڭ، نومۇس دېگەننى بىلمەيدىغان ھايۋانلارنىڭ قىلمىشىۋاتقىنىنى قاراڭ..

نۇرمان خېلى يەرگىچە تىللاپ غۇدۇراپ باردى. ئامانگۈل بولسا ھېلىقىلارغا قايرىلىپ قاراشقىمۇ جۈرئەت قىلالمايتتى. ئۇ ئېچىنىپ تۇرا دەيتتى. ئۇلار ئادەم تازا قاينىپ تۇرغان بازارغا كېلىپ ئاپتوبۇستىن چۈشتى.

بىر - بىرىدىن چوڭ ماگىزىنلار، ئەركىن بازار، رەڭگا رەڭ مالىلار ئامانگۈلنىڭ كۆزىنى ئالىچەكمەن قىلىپ بېشىنى ئايلاندۇرۇۋەتتى، نۇرمان ئۇنىڭغا ماگىزىنلارنى، كوچىلارنى تونۇشتۇرۇپ ماڭدى، ئەمما ئامانگۈل ئۇلارنىڭ بىرىنىمۇ ئېسىدە تۇتالمىدى، ئۇلار بىرنەچچە كوچىنى ئايلىنىپ چىقتى. ئامانگۈلنىڭ ماگىزىنىدىكى مالىلارغا قاراپ ئاغزى ئېچىلىپلا قالاتتى، نۇرمان پات - پات ئۇنى چاقىراتتى.

— ئامانگۈل، مېڭىڭ، تېخى ماگىزىنىڭ چوڭى ئالدىمىزدا.

بىر ماگىزىندىن چىقىۋېتىپ ئامانگۈل نۇرماننى يېتىۋېلىپ قويىدى. ئۇنداق بولۇشى ئامانگۈل ماگىزىن ئالدىدىكى شەخسىلەر تۇتۇپ تۇرۇشقان قول سائەتلەرگە قاراپ قالغانتى. ئۇ ئۇيان - بۇيان يۈگۈردى. نۇرمان ھېچيەردە كۆرۈنمەيتتى. ئامانگۈل ئەندىشىگە چۈشتى. ئەمدى مەكتەپنى قانداق تېپىپ كېتىش كېرەك. ئۇ قاتتىق سەراسىمىگە چۈشكەن ھالدا ماگىزىن ئالدىدا خېلى ئۇزۇنغىچە تۇردى. نۇرماندىن دېرەك يوق. ئۇنىڭ ئۇستىگە، ئۇنىڭ قورسىقى ئېچىپ، پۇت - قولىدا قىلچە ماغدۇر قالمىدى. ئامانگۈل ئامالسىز ئاۋۇال قورساقنى تويغۇزۇشنى ئويلاپ ئاشخانا ئىزدىدى. ئۇ ئىشىك بېشىغا «مۇسۇلمان ئاشخانىسى» دېگەن تاختاي ئاسقان بىر ئاشخانىنىڭ ئالدىغا كېلىپ يانچۇقىدىكى پۇلنى ئېلىپ بىر قارىۋەتتى - دە، ئاندىن ئىشەنچلىك ھالدا ئاشخانىغا كىردى. چاققانغىنە ئاشخاندا ئادەم خېلى بارئىدى. ئامانگۈل دېرىزە ئالدىدىكى بوش بىر ئورۇنغا كېلىپ ئولتۇردى. ئۇنىڭ پۇتلىرىنى كۆتەرگۈدەك ماجالى قالمىغاندى.

بېلىكىگە دەسمال ئېسىۋالغان ياش بىر يىگىت ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ چاي قۇيىدى ۋە:

— نېمە يەيلا؟ — دەپ سورىدى.

— بىر تەخسە، لەگمەن بەرسىلە.

— ئوبدان، — تاڭجاڭ يىگىت ئاشخانىنىڭ ئىچىگە قاراپ سۆزۈپ تۇرۇپ تاماق بۇيرۇدى.

قىزىق چاي ئامانگۈلنىڭ ھاردۇقىنى چىقارغاندەك بولدى. ئۇ ئارقا - ئارقىدىن ئىككى پىيالە ئىچىۋېتىپ ئۇسسۇزلۇقى قانغاندىن كېيىن ئاشخانا ئىچىدىكىلەرگە سەپسالدى. ئۇنىڭ يېنىدىكى ئۇستەلدە ئۇچ قىز چاي ئىچىپ ئولتۇرۇشاتتى. ئۇلار ياشلارغا خاس مودا كىيىملەر كىيىشىپ، يۈزلىرىنى بويىشىۋالغانىدى. ئامانگۈل ئۇلارنى 15 - 16 ياشلاردا دەپ مۆلچەرلىدى. ئۇ ئۇلارنىڭ گەپلىرىگە قۇلاق سالدى.

— ياتاللا، خۇدايىم بىر ساقلىدى جۇمۇ، — چېچىنى ئوغۇل بالىلارنىڭكىدەك قىسقا ياسىتىۋالغان جۇغى كىچىك بىر قىز سۆزلەۋاتاتتى، — ھېلىمۇ بېكەتكە كېلىپ

قالغان ئىكەنمىز، مەن ئىشكىتىن چۈشۈشۈمگە ئىگىسى ۋارقىراپلا قالدى. ھېلىمۇ بېكەتتە ئادەم جىق ئىكەن، ئاداش، سەن نەگە كەتتىڭ؟

— مەن ئارقىدا، بىر خانىمنىڭ يېنىدا ئىدىم.

— نېمىنى قولغا چۈشۈردۈڭ؟

— ئەسكى لاتىدىن باشقا ھېچنېمە يوق ئىكەن، — ئېگىزرەك، كۆزلىرى يۇمۇق، قارا مۇتۇق قىز يېنىغا تۆكۈرۈپ قويدى، — ھالىغاقاردا ئات تارتالمايدۇ، قېرى پاسكىنا ئىكەن.. تۆت بېكەت ماڭغىنىم بىكارغا كەتتى... ئۆتكەندە ئالغان قەرزىڭنى ئەمدى بېرىۋېتەرسەن؟

— ياللا، سېنىڭدىن بىر نەرسە سورىغۇسىز ئىكەنسەن - دە، نېمانچە ئالدىرىتىسەن؟ مانىڭغىچۇ سوۋېتىنىڭ ئۆتۈكىدىن بىرنى ئېلىۋالاي، ماقۇل دە، بۇدا چوقۇم بېرىۋېتىمەن.

— گېپىمگە تۇرمايدىغان يالغانچى ئىكەنسەن، ئىككىنچى مەندىن بىر نېمە سوراپ باققىنا قېنى؟

— بېرىمەن دېدىمغۇ، نېمانداق قىلىسەن؟!

— بولدى، بولدى، قۇلاقنى ئاغرىتماڭلارچۇ، — دوغمىلاق، گەۋدىلىك قىز ئاچچىقى بىلەن ئىككىسىنى سىلكىدى، — كەچتە قايسى كۇلۇبتا ئوبدان سىنئالىغۇ قويۇلىدىكەن ئۇقتۇڭلارمۇ؟

— «تىنچلىق» تا ئامېرىكىنىڭ بىر سىنئالغۇسىنى قويۇۋاتىدۇ دەيدۇغۇ.

— ئەمسە كۆرمەمدۇق؟

— ئاداشلار، — كىچىك قىز ئۇلارغا يالۋۇردى، — كەچتە مېنى چاقىرىۋالمىساڭلار ئاپام تالاغا چىقارمايدۇ.

— كەچلىك مۇزاكىرىگە بارىمەن دېمەمسەن؟

— بوپتۇ، چاقىرىۋالايلى، — سېمىز قىز ئۇنىڭغا قاراپ مەيىقىدا كۈلدى، — كالپۇكىڭ نېمە بولدى؟

كىچىك قىز ئەركىلىگىنىچە ئۇنىڭ بېلىكىنى چىمدىدى.

— تازا ئاچ بۆرىنىڭ قولىغا چۈشكەن ئوخشىمامسەن؟ قانداق ئىكەن؟

ئامانگۈلنىڭ ئاستا چەتكە قارىۋالىدى. توۋا، ماۋۇ قىزلار نېمىلەرنى دېيىشىۋاتىدۇ، قارىسا كىچىكلا قىزلار، ئەتە - ئۆگۈن ئالىي مەكتەپكە چىقىشسا نېمە بولار؟ مۇشۇلارغا قارىغاندا ئادىلەدىڭ ئانچە ھەيران قالمىساقمۇ بولغۇدەك، چوڭ شەھەردە ئۆسكەن قىزلار مۇشۇنداق بولۇپ كېتەمدىغاندۇ - يا؟

ئامانگۈلنىڭ كۆڭلى بىر قىسما بولۇپ قالدى. ئۇ تامىقىنى ئىتتىك يەپلا قويۇپ، ئۇنىڭ كۆڭلىگە ھېلىقى قىزلار ئۇنىڭ پانچۇقىدىكى بار - يوق ئاشۇ پۇلىنى ئوغرىلىۋالىدىغاندەك يېلىنىپ كەتتى، ئۇ بۇ پۇلدىن ئايرىلسا ئاشخانىدىن قانداق چىقىدۇ؟ مەكتەپكە قانداق بارىدۇ؟

يېنىدىكى ئۇ تولا تۇتۇۋېلىپ قاتلىشىپ، تەردىن ھۆل بولۇپ كەتكەن بەش سوملۇقنى

ئاشخانىنىڭ ئىشكى ئالدىدا ئولتۇرغان خوجايىنغا تەڭلىدى.

— لەڭمەن قانچە پۇل؟

— ئۈچ سوم، — خوجايىن قاپىقىنى ئاچماستىن ئۈنىڭغا ئىككى سوەنى قايتۇرۇپ بەردى.

ئامانگۈلنىڭ ئىچى ئېچىشىپ كەتتى. بىر ۋاق تاماق ئۈچ سوم بولسا ئىش بار ئىكەن، ئۇ تېخى ئاشقان پۈلغا بىر پايپاق ئېلىۋالاي دېگەنتى، ئەمدى بۇ ئىككى سومغا نېمە كېلىدۇ؟ كىر يۇيىدىغان سوپۇنمۇ قالمىدى، يۈز سوپۇنمۇ كىچىكىنە قالدى، ئۆيىدىكىلەر قاچان پۇل ئەۋەتەر، ئۇرۇمچى دېگەندە مىدىرلىساڭلا پۇل كېتىدىكەن. بايىقى قىزلارنىڭ ئاشۇ يولغا كىرىشمۇ بىكار ئەمەسكەن — دە، ھەقچان ئۆيىدىكىلىرى پۇل بەرمەيدۇ، ئۇلارنىڭ كەيگىسى، ئوينىغىسى كېلىدۇ، شۇنىڭغا قارىغاندا شەھەردە ئاسانلا يولدىن چىقىپ كەتكۈدەك... ئامانگۈل، ئەمدى ياتاقتىن چىقمىسىڭمز بولغۇدەك، يانچۇقىدا پۈلۈك يوق شەھەر ئارىلاشنى ساڭا كىم قويىدى.

ئامانگۈل كېتىۋېتىپ شۇلارنى كۆڭلىدىن كەچۈردى. ئۇ مەكتەپكە تېزرەك كېتىۋېلىشنى ئويلايتتى، لېكىن كەلگەن يولنى ھېچ پەرق ئېتەلمىدى، بىر — ئىككى كوچىنى ئارىلاپ چىقتى، ئاخىرى بولماي ئاپتوبۇس بېكەتتە ماشىنا كۈتۈپ تۇرغان چوڭ ياشلىق بىر كىشىدىن سورىدى.

— ئالدىڭمزدىكى توغرا كوچىغا چىقسىڭمز بېكەت بار، — دېدى ئۇ ئادەم قولى بىلەن كۆرسىتىپ، — شۇ يەردىن چىقسىڭمز ئۇدۇل بارىسىز.

بېكەتتە ئادەم خېلى بارئىدى. ئامانگۈل بىر ئامال قىلىپ ئاپتوبۇسقا چىقتى — دە، ئوتتۇرىغا كىرىۋالدى. قىستاڭچىلىقنىڭ دەستىدە تۇتقىدەك يەرمۇ يوق ئىدى. ئاپتوبۇس ھەر بىر تورمۇز قىلغاندا ئۇ دەلدۇڭۇنۇپ بىرلىرىگە ئۇرۇلاتتى. كىملەرنىڭدۇر قۇچىقىغا كىرىپ قالاتتى. بۇ يەردە ئەرلەردىن ئۆزۈڭنى يىراق تۇتۇشۇڭمۇ مۇمكىن ئەمەس ئىكەن، ئىككىنچى بېكەتكە كەلگەندە كەينىدىكىلەر ئۇنى قىستاپ ئالدىدىكى بىرىگە چاپلاپلا قويىدى. ئۇ ئادەمنىڭ جەينىكى دەل ئۇنىڭ كۆكسىگە تاقىلىپ ئاغرىتۇەتتى، ئامانگۈل تىن ئالالماي قالدى. ئۇمىڭ مۇشەققەتتە يېنىغا سۈرۈلۈپ ئۇنىڭدىن قۇتۇلدى.

بىلەت ساتقۇچىنىڭ ئەنسىز، قوپال ئاۋازى، تىلىشىش، بىر — بىرىنى ئىتتىرىشىپ ئۇرۇن تالىشىش، ئاچچىق تەردىن بىقىسىپ كەتكەن ھاۋا قوشۇلۇپ باشنى قايدۇراتتى. ئامانگۈل ئاپتوبۇس دېرىزىسىدىن پات — پات سىرتقا قارايتتى، ئۇ قاياققا كېتىۋاتقانلىقىنى ھېچ ئۇقالمىدى، تۇرۇپلا ئۇنى ئەنسىزلىك بېسىشقا باشلىدى. شۇ ئەسنادا قانداقتۇر بىر يوغان قول ئۇنىڭ قولىنى تۇتتى ۋە بىلىنەرلىك قىلىپ قىسىپ قويىدى، ئامانگۈل چۆچۈپ قولىنى تارتىۋالدى ۋە كىمدۇر بۇ دەپ كەينىگە قارىدى. بوي — بەستى كېلىشكەن، ئۇستىگە كاستيۇم كىيىپ، گالستۇك تاقىۋالغان يالاڭباش بىر يىگىت ئۇنىڭغا قاراپ مىيىقىدا كۈلۈپ تۇراتتى. ئۇ ئامانگۈلگە شۇنچىلىك يېقىن تۇراتتىكى ئامانگۈل قايرىلىپ قارىغاندا پېشانىسى ئۇنىڭ يۈزىگە تېگىپ كەتكىلى تاس قالدى. ئۇنىڭ ئاغزىدىن گۈپۈلدەپ ھاراق پۇرىقى تۇراتتى. ئامانگۈلنىڭ تېنى شۇركىنىپ

كەتتى، ئۇنىڭغا شۇ تاپتا ماۋۇ قارامتۇل يىگىت ئۇنى كاپىلا قىلىپ قۇچاقلاپ سۆيۈۋالىدىغاندەك تۇيۇلۇپ، يۈرىكى ئەنسىز سوقۇشقا باشلىدى. يىگىت بولسا ئۇنى قاپسىاپ چاپلىشىپ تۇرۇۋالدى. ئامانگۈل ئەتراپىغا قارىدى، ھېچكىم ئۇنىڭغا قاراپمۇ قويمايدۇ، كاشكى مەدرىلىغدەك يەر بولسا.

— نەگە ماڭدىڭىز؟ — ئۇنىڭ قۇلقىغا ئاستا دېدى ھېلىقى يىگىت.

ئامانگۈل گەپ قىلماي ئالدىغا قاراپ تۇرۇۋالدى، ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى ۋەھىمە باستى. يىگىت بولسا ئۇنىڭغا تېخىمۇ چاپلىشىپ، ئۇنىڭ دۇمبىسىنى سىلاشقا باشلىدى. ئامانگۈل نېمە قىلارىنى بىلمەي قالدى. ۋارقىراي دېسە كىشىلەردىن خىجىل بولاتتى، جىممىدە تۇرسا بۇ يىگىت ئەدەپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ ئەندى بۇ رودىپايدىن قانداق قۇتۇلۇشنى ئويلاشقا باشلىدى.

— كىنوغا كىرىپ چىقايلىمۇ؟ — ھېلىقى ئاۋاز يەنە ئۇنىڭ قۇلقىنىڭ تۈۋىدە پىچىرلىدى، — تونۇشۇپ قالايلى.

ئامانگۈلنىڭ پېشانىسىدىن سوغۇق تەر تەپچىدى، ئۇ قاپقىنى تۈرگەن ھالدا ئالدىغا قاراپ تۇراتتى. ئاپتوبۇس بېكەتكە كېلىپ توختىدى، ئۇ پۇتۇن كۈچىنى يىغىپ يىگىتنى قاتتىق بىر ئىتتەردى — دە، ئۆزىنى ئىشىككە ئاتتى، ئۇ كىشىلەرنىڭ ۋارقىراشلىرى، تىللاشلىرىغا قۇلاق سالمىدى، ئاپتوبۇسقا چىقۋاتقانلارنىڭ مۇرىلىرىنى دەسسەپ يۇرۇپ يەرگە چۈشۈۋالدى. ئۇ چۈشۈپلا ئەتراپقا قارىدى. چۈشكەنلەرنىڭ ئارىسىدا ھېلىقى مەس كۆرۈنمەيتتى، ئامانگۈلنىڭ يۈرىكى جايىغا چۈشۈپ يېنىپ تىنىن ئالدى. ئۇ ئۆزىنىڭ نەگە كەلگەنلىكىنىمۇ بىلمەيتتى، ئۇ كوچىنىڭ بېشىغا كۆز يۈگۈرتۈپ مەكتەپنىڭ دەرۋازىسىنى تونىدى. ئۇ تەكشى دەرەخلەر سايە تاشلاپ تۇرغان پىيادىلەر يولى بىلەن تېز مېڭىپ كەتتى.

ئامانگۈل بىر كۈن كەتمەن چاپقاندىن بەتتەر ھېرىپ كەتتى، بېشى غۇڭۇلداپ ئاغرىيتتى، ئۇسسۇزلۇقتىن تامىقى قۇرۇپ كەتتى، ئومۇمەن بۇگۈن شەھەرگە قىلغان سەپىرىدىن ئۇنىڭ كۆڭلى غەش بولۇپ قالدى. كوچىلارنىڭ پاكىزلىقى، بىر — بىرىدىن ئېگىز، ھەشەمەتلىك بىنالار، رەڭگارەڭ گۈللەر ئېچىلىپ تۇرغان گۈللۈكلەر، مال بىلەن تولغان ماگىزىنلار ئادەمنى ھەيران قالدۇرىدۇ، ئامانگۈل مۇشۇنداق گۈزەل شەھەردە ئاشخانىدىكى ھېلىقى قىزلارنىڭ پاريكمىنى، ئاپتوبۇستىكى چىرايلىق يىگىتنىڭ قىلىقلىرىنى ئۇچرىتىمەن دەپ خىيالىغا كەلتۈرمىگەنىدى، قارىسىاڭ بىر چىرايلىق كىيىنىشكەن مەدەنىيەتلىك ئادەملەر، ئۇماق قىزلار... ئۇلار نېمىشقا شۇنداق قىلىدۇ؟ بۇ شەھەرلىكلەر ھايا — نومۇس دېگەننى بىلمەمدۇ نېمە؟

— ئامانگۈل!

ئۆز خىيالى بىلەن كېلىۋاتقان ئامانگۈل يېنىدىلا چاقىرغان ئاۋازنى ئاڭلاپ بېشىنى كۆتۈردى. دەرۋازىغا يېقىن چوڭ كوچىدا تۇرسۇن ئۇنىڭغا قاراپ تۇراتتى.

— نەدىن كېلىۋاتىسىز؟ — تۇرسۇن يانىدىشىپ كېلىپ سورىدى.

تۇرسۇننى كۆرۈپ ئامانگۈلنىڭ كۆڭلى خاتىرجەم بولدى.

— بازارغا بارغانتىم، — دېدى ئۇ راست گەپنى قىلىپ، — ئۇقماي نېرىقى بىكەتتە چۈشۈپتىمەن.

— يالغۇز كىرگەنمىدىڭىز؟

— ياق، نۇرسۇن بىلەن بىللە كىرگەن، ئۇنى يەتتۈرۈپ قويدۇم.

— بەللى، — تۇرسۇن كۈلدى، — بۈگۈن ئويۇن قويۇپسىلەردە، ئۇ قىزغۇ يوللارنى پىششىق بىلىدىغۇ دەيمەن.

— ئۇ بىلمىدۇ، مېنى ئىزدەپ يۈرەمدىكەن بېچارە.

— يەكشەنبە كۈنى بازارغا چىقمىسىمۇ بولغۇدەك، نېمىدېگەن جىق ئادەم.

ئامانگۈل ئاستا تۇرسۇنغا سەپسالدى، پاكار بويلۇق، چىرايىدىن ياۋاشلىقى چىقىپ تۇرغان بۇ بالا ئامانگۈلگە بۆلەكچىلا يېقىنچىلىق قىلاتتى، ئۆيىدىن خەت - خەۋەر كەلگەن - كەلمىگەنلىكىنى سورايتتى، ئامانگۈلمۇ نېمە گەپنى بولسا ئۇنىڭغا دەيتتى. ئۇنىڭغا دېمەي كىمگە دەيدۇ، ئۇنىڭ بىرىدىنبىر يېقىنى، يۇرتداشى شۇ ئەمەسمۇ، لېكىن، يېقىندىن بۇيان ئامانگۈل ئۇنىڭ يۈرىكىدىكى ئىشلارنى باھانە قىلىپ گەپكە تۇتىدىغانلىقىنى، كۆرۈشكەندە بىر قىسىملا قارايدىغان بولۇپ قالغانلىقىنى ھېس قىلىپ سەل ئېچىنىياتىمۇ قىلىپ قالدى. تۇرسۇنغۇ ياخشى بالا، لېكىن... ياق، بۇ زادى مۇمكىن ئەمەس، ئەگەر ئۇنىڭ شۇنداق خىيالى بولسا مەن ئۆزۈمنى تارتىمسام بولمايدۇ، ئوقۇغۇچىلار يەنە بۇلار يۈرۈۋاتقان ئوخشايدۇ، دەپ ئويلاپ قالمىسۇن ئامانگۈلنىڭ كۆڭلىدىن شۇ خىيال كەچتى - دە، تۇرسۇن بىلەن خوشلىشىپ ياتاققا قاراپ ئىتتىك مېڭىپ كەتتى.

4

ئامانگۈل ئەمدى بازارغىمۇ كەمدىن - كەم چىقىپ، پۈتۈن زېھنىنى دەرسلەرگە بەردى. دەرستىن چۈشكەندىن كېيىن ئادەتتە بىر - ئىككى سائەت كۇتۇپخانىغا كىرىپ كىتاب - ژۇرنال كۆرەتتى، ئادىلە يەنە ئاۋۇالقىدەك ئالدىراش ئىدى، كۈندۈزى ياتاققا تولا كىرمەيتتى، بەزىدە چۈشلۈك دەم ئېلىشتىمۇ بازارغا بىرىپ كېلەتتى، ياتاققا پەقەت ئاخشىمى ئۇخلايدىغان چاغدىلا پەيدا بولاتتى، ھەر يەكشەنبە ئۇ ياتاققا بىرەر يېڭى كىيىم كىيىپ كېلەتتى ۋە قىزلارنىڭ ئېچىگە ئوت يېقۇۋېتەتتى.

بۈگۈنمۇ دەرستىن چۈشۈپلا خېلى ئۇزۇن يىتىپ كېتىپ ياتاققا پەيدا بولدى، تۇرقىدىن نەگىدۇر ئالدىرايتتى، ئۇ كىيىمىنى ئالماشتۇردى - دە، يەنە ئالدىرىغىنىچە چىقىپ كەتتى. ئامانگۈلمۇ كۇتۇپخانىغا بارماقچى بولۇپ ئۇنىڭ كەينىدىن چىقتى. ئۇ ياتاقتىن چىقىپ ئىشمكتىن 3 - 4 قەدەم نېرىدا يەرده ياتقان تۆت بۇرجەك قاتلانغان قەغەزگە كۆزى چۈشتى. كارىدوردا ھېچكىم يوق ئىدى، ئامانگۈل قەغەزدىن ئۆتۈپ بولۇپ نېمىشقىدۇر كۆرۈپ باققۇسى كەلدى - دە، خەتنى ئېلىپ ئاچتى.

«ئادىلە! سېنى نەچچە قېتىم ئىزدەپ بېرىپ كۆرۈشەلمىدىم، مېنىڭدىن ئۆزۈڭنى قاچۇرۇپ يۈرگەنلىكىڭنى بىلمۇاتىمەن، ساڭا ئېيتىپ قويايكى، مېنىڭدىن قۇتۇلالمايسەن. مەن گېپىمگە ئىشىنىپ بىر بالام بىلەن ئايالىمنى قويۇۋەتتىم، ئۆيۈمنى ۋەيران قىلدىم،

سەن نېمە دېسەڭ شۇنى قىلمىپ بەردىم، تاپقان - تەرگىنىمنى ساڭا خەجلىدىم، ھازىر ھېنىڭ ئوقىتىممۇ ئاقمىدى، ۋەيران بولدۇم. بۇنىغۇ ئۆزۈمنىڭ ئەخمەقلىقىمدىن كۆرۈمەن، بوپتۇ... لېكىن ئويۇن ئۆز يولى بىلەن، ئالدى - بەردى بولسا ئۆز يولى بىلەن بولىدۇ. ھازىر ماڭا پۇل لازىم. شۇڭا ئۆتكەندە ئالغان مىڭ سومىنى يانىدۇرۇپ بېرەي. سەن ھازىر تۇرغانىنى تېپىۋالدىڭ. مەيلى، قىز بالا دېگەن ئەسلىدىمۇ كېپىنەكتەك نەرسە، مەن قىزغانمايمەن، ئەمما پۇلۇمنى بېرىۋەت. بولمىسا ھەممە ئىشىڭنى كوچىغا يايىمەن، مەكتىپىڭگە خەت يازىمەن، چىرايلىقچە بېرىۋەتسەڭ قۇتۇلسەن، بولمىسا...»

ئامانگۈل ئۇ خەت گويا ئۆزىگە يېزىلغاندەك قورقۇپ كەتتى. ئۇنىڭ قولى خەتنى ئەمەس، خۇددى بىر پارچە چوغنى تۇتقاندەك تىترەيتتى. ئۇئىتتىك ئەتراپىغا قارىدى، كارىدور جىمجىت ئىدى. ئامانگۈل دەسلەپ خەتنى ئالغان جايىغىلا تاشلاپ قويماقچى بولدى. چۈنكى خەتنى ئۇنىڭ ئوقۇغانلىقىنى ئىنسى - جىن كۆرمەيدى. ئۇ بىر ھىنۇتچە نېمە قىلارىنى بىلمەي ئىككى تايىن بولۇپ تۇردى، تۇرۇپلا ئۇنىڭ كاللىسىغا بۇ خەتنى باشقا بىرى كۆرۈپ قالسىچۇ دېگەن سوئال كەلدى، دەرۋەقە باشقىلار كۆرۈپ قالسا سۆز - چۆچەك بولىدۇ، بەلكىم تەشكىلگە ئەكىرىپ بېرىشىمۇ مۇمكىن، ئۇ چاغدا تۇرغانلا گەپ، ئادىلەگە چارە كۆرىدۇ، بەلكىم مەكتەپتىن ھەيدىۋېتىشىمۇ مۇمكىن... ئېھتىمال، ئاتا - ئانىسى ئۇنى مەكتەپكە كىرگۈزۈش ئۈچۈن ئاز جاپا تارتمىغاندۇ؟ ئۇنىڭ ئادىلەنىڭ ئۆزىگە تاپشۇرۇپ بېرسەم بولمىدىمۇ، بوپتۇ، ئۇ قىلغانىنى مەن قىلماي، بەلكىم مۇشۇ ياخشىلىقىم ئۈچۈن بولسىمۇ بۇنىدىن كېيىن تولا خارلاپ كەتمەس.

ئامانگۈل ئەتراپىغا يەنە بىر قارىۋېتىپ خەتنى يانچۇقىغا چىڭ سالدى - دە، كۇتۇپخانىغا قاراپ كەتتى. ئادىلە بۇ كېچە ياتاقتا قايتىپ كەلمىدى. ئەتىسى بىرىنچى سائەتتىلىك دەرستىن چىققاندا ئۇ ئادىلەنى چەتكە چاقىردى:

— بۇ سىزنىڭ خېتىڭىزمۇ؟ — دېدى ئۇ يانچۇقىدىن خەتنى ئېلىپ.

ئادىلە خەتنى ئىنتىك ئېلىپ ئېچىپ كۆردى - دە، چىرايى تامدەك تاتىرىپ كەتتى.

— نەدىن ئالدىڭىز؟ — دېدى ئۇ تىترەپ تۇرۇپ.

— كارىدوردا يېتىپتۇ، ئاخشام تالاغا چىقىۋېتىپ كۆرۈپ قالدىم. ھېچكىمگە كۆرسەتمىدىم.

ئادىلە خەتنى پۈرلاپ يانچۇقىغا سالدى. ئۇنىڭ بىردەم تاتىرىپ، بىر دەم قىزىرىپ ھولۇقۇپ كېتىۋاتقانلىقىغا قاراپ ئامانگۈلنىڭ ئىچى ئاغرىپ قالدى. خېلىدىن كېيىن ئۇ ئۆزىنى ئاران ئوڭشىۋالدى.

— ئەسقەر دېگەن بۇ بالا بىزنىڭ مەھەللىدىك ئوقەتچىنى ئىدى قارىڭ، — ئامانگۈلگە ئالدىراپ چۈشەندۈرۈشكە باشلىدى، — ئۆتكەندە ساۋاقداشلارنىڭ ئولتۇرۇشىدا بىللە بولغان، ئايالى تازىمۇ كۆنچى ئىكەن، بىر - ئىككى قېتىم تانسا ئويناپ قويسام بالاغا قالدىم، توۋا...

ئادىلە باش - ئايىغى يوق گەپلەر بىلەن ئۇزاقتىن - ئۇزاق ئۆزىنى ئاقلىدى. ئامانگۈل گەپ - سۆز قىلمىدى. راستىنى ئېيتقاندا، ئۇ نېمە دەيدۇ؟ ئۇ تېخى ئادىلە: سەن بۇ خەتنى نەدىن ئوغرىلىۋالدىڭ، سەن مېنىڭ نەرسىلىرىمنى ئاختۇرىدىغان ئوخشايسەن، دەپ تىللاپ كېتەرمۇ دەپ كېچىدىن بۇيان ئەندىشە قىلىپ چىققانىدى. خۇداغا شۈكرى، ئۇنداق قىلمىدى، ئامانگۈل خۇددى بىر بالا - قازادىن قۇتۇلغانىدەك يېنىكلەپ قالدى، قالغان ئىشنى ئادىلە ئۆزى قانداق قىلسا قىلىمدۇ، ئەكىسىنچە ئۇنىڭ نەرسىسىگە قول تەگكۈزمەيدۇ، ئامانگۈل شۇلارنى ئويلاپ ئادىلەنىڭ نېمىلەرنى دەۋاتقانلىقىغىمۇ ئانچە زەن قويۇپ كەتمىدى.

ئادىلەنى بولسا ئامانگۈلنىڭ گەپ قىلمىغانلىقى باشقىچە ئويلاندۇرۇپ سەراسىمىگە سېلىپ قويدى. شۇ كۈنى كەچتە ياتاقتا ئۇلار ئىككىسى يالغۇز قالغاندا ئۇ ئامانگۈلنى يېنىغا چاقىردى:

— ئامانگۈل! — دېدى ئۇ ھېچقاچان كۆرۈلمىگەن مۇلايىملىق بىلەن، — ماۋۇنى كۆرۈپ بېقىڭا، سىزگە كېلەمدۇ؟

ئادىلە چامادانىدىن مېخىز رەڭگىدىكى بىر روباشكىنى ئېلىپ ئامانگۈلگە تەڭلىدى. ئۇ كۈلۈپ تۇراتتى. ئامانگۈل ھەيران قالدى. بۇنىڭغا نېمە بولۇپ بۇنداق ئېسىپ قالغانىدۇ؟ ئەتىگەنكى خەتتىن چۆچىگەن ئوخشىمامدۇ؟ بۇنى بىلگەن بولسام تېخىمۇ قورقمىدىكەنمەن.

ئامانگۈل گەپ قىلغىچە ئادىلە روباشكىنى بۇيىغا تەڭلەشتۈرۈپ كۆردى.

— ۋىيەي، سىزگە دەللا كېلەمدۇ نېمە، قاراڭا مانا، كىيىپ كۆرۈپ بېقىڭا!

ئامانگۈل روباشكىنى تۇتۇپ كۆردى، بۇنىڭ چۆرىسىگىمۇ ئۆزىگە ماس ھالدا كەڭرى تور تۇتۇلغانىدى.

— بۇمۇ سوۋېتنىڭ روباشكىسى ئوخشايدۇ - ھە؟ — ئامانگۈل قىزىرىپ سورىدى.

— ھەئە، يېقىندا سوۋېتتىن بىر تۇغقىنىمىز كەلگەنتى، شۇلار سوۋغىغا ئالغاچ كەپتىكەن، ماڭا سەل قىسقا كېلىپ قالدى، سىز كىيىپ بېقىڭا؟

— مەن كىيىپ نېمە قىلىمەن؟

— كىيىپ بېقىڭا، سىزگە قانداق كېلىدىكىن؟

ئامانگۈلگە ئىشەكتە بىرسى ماراپ تۇرغانىدەك بىلىنىپ، خاۋاتىرلىنىپ قاراپ قويدى، ئادىلە بۇنى سېزىپ ئىشكىنى ئېچىدىن تاقاپ قويدى.

ئامانگۈلنىڭ يۈرىكى ھاياجان، خۇشاللىقتىن دۈپۈلدەپ ئاغزىغا تىقىلاتتى، ئۇ خۇددى ئۇياتلىق بىر ئىشنى قىلىۋاتقاندەك ئۆزىچە قىزارغىنىچە كۆڭلىكىنى سالدى. ئادىلە ئۇنىڭ ئۇستىدىكى كېلەڭسىز تاۋار روباشكىسىغا يىرگىنىشلىك بىلەن قاراپ قويدى، لېكىن ئامانگۈلنىڭ زىلۋا قامىتى، چىمىڭ، چوقچىيىپ چىققان كۆكسىگە ھەۋەس بىلەن تىكىلدى.

— لېغىتكىنىمۇ ئۆزىڭىز تېكىۋالغانمۇ نېمە؟ — ئادىلە ئۇنىڭ لېغىتكىنى تۇتۇپ بېقىپ سورىدى.

— ئاپام تىكمپ بەرگەنتى، بۇمۇ يىرتىلمپ كەتتى، — ئامانگۈل قىزىرىپ كەتتى.

— ۋىيەي راستلا بولماپتۇ، ماڭا دېسەڭمز بولمامدۇ، مەندە جىق، توختاپ تۇرۇڭا، — ئۇ چامادانىنى ئاختۇرۇپ بىر سۇلياۋ خالتىدىن يىمپىدىكى بىرسىنى سۇغۇرۇپ ئالدى.

— ئاۋۇ نېمىڭزنى سېلىۋېتىك، بىرى كۆرسىمۇ سەت، مانى تاقاك، ئەكىلىك مەن تاقاپ قويماي، مۇشۇ تاغدىن كەلگەن سەھرالىقلار جېنىمدا سوۋېتىنىڭكىنى تاقايدىغان بولۇپ كېتىشتى.

ئادىلە بىر تەرەپتىن سۆزلىگەچ يەنە بىر تەرەپتىن خۇددى كىچىك بالىنى كىينىدۇرگەندەك ئامانگۈلگە لىفتىكىنى تاقىدى، ئاندىن روباشكىنى كىيگۈزدى.

— ۋاھ، سىزنەڭلا ئەكەن جۇمۇ، قۇيۇپ قويغاندەكلا كەپ كەتتىغۇ، ئارقىڭزنى قىلمىغا، كەك - تارلىقمۇ شۇنداق جايىمدا.

ئۆزىنىك لىفتىكىگە، كەك روباشكىسىغا ئادەتلەنگەن ئامانگۈلگە بۇ كىيىملەر بەكلا تارداك، بەدىنىنى قورۇپ قويغاندەك بىلىندى:

— تار ئەمەسمۇ؟ — ئۇ بېلىنى تارتىپ كۆرۈپ سورىدى.

— ياق، روباشكا دېگەننى ئەسلى مۇشۇنداق كىيىدۇ، سىزنىك روباشكىڭز نېمە ئۇ، تاغاردەكلا، ئاشۇ روباشكىڭزنى كۆرسەملا جۇدۇنۇم تۇتمدۇ. بولدى بۇنىڭدىن كېيىن مۇشۇنى كىيىۋېرىك.

— ۋىيەي، نېمە دېگىنىڭز بۇ، مېنىك ھازىر پۇلۇم يوق، — ئامانگۈل روباشكىنى يەشمەكچى بولدى.

— مەن سىزگە ساتىمەن دېمىدىم، ئامانگۈل، — ئادىلە ئۇنىك قولىنى تۇتۇۋالدى.

— ئەمىسە ...

— سىزگە بەردىم، ئەنە مېنىك چامادانىمدا نەچچىسى تۇرمامدۇ، ئەگەر ئالمىسىڭز خاپا بولىمەن. راست ...

ئامانگۈل نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي قالدى. بۇگۈنكى بۇ تۇيۇقسىز ئامەت ئۇنى تەمتىرىتىپلا قويغانىدى. ئۇ ھاياجان بىلەن يىمپەكتەك سىلىق روباشكىنى سىلاپ قويدى. ئۇ ئالدىنقى يەكشەنبىدە مۇشۇنداق روباشكىلارنى سودىگەرلەرنىك بوتكىسىدا كۆرگەن، لېكىن باھاسىنى ئاڭلاپلا لەسسىدە بولۇپ نېرى كەتكەنىدى. مانا ئاشۇ ئارزۇ قىلغان روباشكا بۇگۈن ئۇنىك ئۇستىگە بىكارغىلا چىقۇاتىدۇ. بۇ ئادىلە زادى قانداق قىز؟ ئۆزى قوپال بولغىنى بىلەن كۆڭلى تۇز ئوخشىمامدۇ؟

— ئامانگۈل! — دېدى ئادىلە ئاستا، — نەچچە ۋاقىتتىن بۇيان سىزگە جىق قوپاللىق قىلىپ كۆڭلىڭزنى ئاغرىتتىم، قارىسام سىز يەنىلا ماڭا ئاداۋەت ساقلىمىدىڭمز، كەينىمدىنمۇ گەپ قىلغىنىڭزنى ئاڭلىمىدىم. بىز قانداقلا بولمىسۇن بەش يىل بىللە ئوقۇيمىز، بىر قازاننىك ئېشىنى يەيمىز. شۇڭا مېنىڭدىن ئۆتكەن يەرلىرىنى كۆڭلىڭزگە ئالمىسىڭز، ئىككىمىز دوست بولۇشۇپ ئۆتسەك دەيمەن، قانداق دەيسىز؟

— مەن بىلەنمۇ؟ — ئامانگۈل ئەجەبلەندى.

ـــ سىنىپتا ھېنىڭ كۆڭلۈمگە سىزلا ياردىگىمىز، قارىسام سىزنىڭمۇ تۇتقان بىرەر دوستىڭىز يوق ئىكەن.

ـــ ماڭا ئوخشاش سەھرالىق بىلەن كىم دوست بولۇشنى ياقتۇردۇ دەيسىز.

ـــ بولدى، مەن ياقتۇردۇم. ۋىيەي، بىز خۇددى مۇھەببەتلەشكەن قىز - يىگىتلەر- دەكلا سۆزلىشىپ كەتتۇققۇ، ـــ ئادىلە شوخلۇق بىلەن ئامانگۈلنى قۇچاقلاپ قويدى. ئامانگۈلمۇ بۇ گەپكە ئىچ - ئىچىدىن كۈلۈپ كەتتى. ئۇ، ئۇرۇمچىگە كېلىپ تۇنجى قېتىم كۆڭۈل - كۆكسى يايراپ كۈلدى.

ـــ ئامانگۈل! ـــ دېدى ئادىلە ئۇنى قۇچاقلاپ تۇرۇپ، ـــ بىز دوست بولغاندىن كېيىن بىر - بىرىمىزنى سىز دېيىشىپ يۇرۇشمەيلى، بولامدۇ؟

ـــ مەيلى ...

دەل شۇ چاغدا خەدىشەلەر تەكرارىدىن يېنىپ ياتاقتا كىرىشتى. ئۇلار ئادىلە بىلەن ئامانگۈلنىڭ خۇشال، قىزغىن پاراڭلىشىپ تۇرۇشقىنىنى كۆرۈپ ھەيران بولۇشتى.

ـــ خەدىشە، روباشكا ئامانگۈلگە ياردىشىپتىمۇ؟ ـــ دەپ سورىدى ئادىلە.

خەدىشە قورۇنۇپ، ئۇڭايسىزلىنىپ تۇرغان ئامانگۈلگە باشتىن - ئاياغ كۆز يۈگۈرتۈپ چىقىپ ئۇنىڭ ئالدىغا كەلدى. باشقا قىزلارمۇ ئىتتىك ئولىشىپ روباشكىنى تۇتۇشۇپ كۆرۈشكىلى تۇردى. پەقەت نۇرىمانلا يېقىن كەلمەستىن ئامانگۈلگە ئالىيىپ قاراپ قويدى.

ـــ قانچىگە ئالدىڭىز؟ ـــ خەدىشە ئامانگۈلدىن سورىدى.

ئامانگۈل نېمە دېيىشىنى بىلمەي ھودۇقۇپ كەتتى، ئۇنىڭ ئورنىغا ئادىلە جاۋاب بەردى:

ـــ 25 كوي، قىممەت ئەمەس - ھە؟

ـــ بولدىكەن.

بۇ كېچە ئامانگۈلنىڭ خىلىغىچە ئۇيقۇسى كەلمىدى. ئۇ ھېلىدىن - ھېلىغا ئۇستىدە غىلدىرلاپ تۇرغان يىپەكتەك يۇمشاق روباشكىنى، كۆكسىنى قىسىپ تۇرغان لىفتىكىنى تۇتۇپ قويياتتى، بۇلارغا راستىنلا ئىشەنگۈسى كەلمەيتتى. توۋا، دەيتتى ئۇ تورۇسقا قاراپ ياتقىنىچە، ـــ تۇرمۇشتا ئاجايىپ ئىشلار بولىدىكەن، ئادىلەدەك ھېچكىمنى كۆزگە ئىلمايدىغان، ياسانچۇق قىز ئۇنى دوست تۇتۇۋاتىدۇ، ئۇنىڭ ئادىلەگە نەرى ياراپ قالدىكىنە، مەن ئۇنىڭ بىلەن قانداقمۇ تەڭ بولالايمەن؟ ھېنى ئەخمەق قىلىپ كولدۇرلىتىۋاتامدۇ - يا؟ بايا تىن ئۇ ئامانگۈلگە سېنىڭ چىرايىڭ مەندە بولسىچۇ، دېدى. دەرۋەقە، ئۇ ئۆز چىرايىنىڭ سەت ئەمەسلىكىنى بىلەتتى. يېزىدىمۇ ھەممە يىگىتلەرنىڭ كۆزى ئۇنىڭغا چۈشەتتى. ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرۈش ئالدىدىمۇ مەكتەپىكە يېڭى كەلگەن دولقۇن دېگەن ئوقۇتقۇچى ئۇنىڭغا يېقىنلىشىپ تەكلىپ قويغانىدى. لېكىن ئامانگۈلنىڭ ئالىي مەكتەپتە ئوقۇش ئارزۇسى بولغاچقا دولقۇننىڭ تەكلىپىنى رەت قىلدى. نېمە بولمىسۇن ئۇ بۇ ئارزۇسىغا ئېرىشتى. مانا ئەمدى ئادىلەدەك دوستىمۇ ئىگە بولدى. ئۇ ئەمدى يەكشەنبە كۈنلىرى ياتاقتا يېتىم بالىدەك بوينىنى قىسىپ ئولتۇرمايدۇ، ئادىلە ئۇنى زېرىكتۈرمەيدۇ. بايا تىن ئۇ بۇ يەكشەنبە ئامانگۈلنى ئۆيىگە ئاپىرىدىغانلىقىنى

ئىھىيەتتى. ئۇنىڭ دېيىشىچە، دادىسى چوڭ باشلىق ئوخشايدۇ، ئۆيلىرى كەڭتاشامىش، ئۆيىدە تېلېۋىزور، سىنتالغۇ، ئۇنتالغۇلارنىڭ ھەممىسى بار ئىكەن. كەچكىچە كۆرسىمز دەۋاتىدۇ...

ئامانگۈل بۇگۈن تولىمۇ راھەتلىنىپ ئۇخلىدى.

5

ئامانگۈل ئويغىنىپ يېنىغا ئۆرۈلدى. ياتاق ئىچىگە خىرە-شىرە يورۇق چۈشكەنىدى. قىزلار تېخى قوپمىغان، كىمنەكدۇر يېنىك تارتقان خورىكى ئاڭلىنىپ تۇراتتى، ئامانگۈل بېشىنى كۆتۈرۈپ دېرىزىگە قارىدى ۋە ھەيران بولغانلىقىدىن ۋاراقىرىۋېتىشكە تاس قالدى. پۈتۈن جاھان ئاپئاق قارغاچۇمكەلىگەنىدى. تۇمانىدەك تۇتۇلغان ئاسماندىن توزۇغان گۈل بەرگىمەك ئېرىنچەكلىك بىلەن لەپىلدەپ قار چۈشمەكتە ئىدى. ئامانگۈل ئۆز كۆزىگە ئىشەنمەي بىر پەس بۇ مەنزىرىگە قاراپ تۇردى. تۇۋا، تېخى تۇنۇگۈنلا جاھان ياز ئىدى. دەل-دەرەخلەرنىڭ يوپۇرماقلىرىمۇ تېخى تۆكۈلۈپ بولمىغانىدەك ئىدىغۇ، بىر كېچە-دىلا ھاۋانىڭ بىراقلا ئۆزگىرىپ كەتكىنىنى كۆرمەمدىغان، ئۇرۇمچىدە قىش ئەجەبمۇ بالدۇر چۈشىدىكىنا... ئۇنىڭ يادىغا يىراقتا قالغان يۇرتى كەلدى، ئۇن بىرىنچى ئاي دېگەن ئۇ يەرلەردە يازغا تەۋە، ھازىر كېۋەزلەر تېخى ئېتىزدا، كەنجى غوزىلار بۇ كەمە-دىمۇ ئېچىلىدۇ، قوناقنىمۇ تېخى خامانىدىن ئەكىرگۈدەك بولمىدى، دېھقانلار تېخى كاڭ-لىرىغا ئوت قالىغۇدەك بولمىدى، مانا بۇ يەردە قىش باشلىنىپ كەتتى. ئامانگۈل تېخى قىشلىق كىيىملىرىنىڭ غېمىنى قىلغۇدەك بولمىغانتى، ئۆيىدىن بولسا ھازىرغىچە خەت-چەك كەلمەيۋاتىدۇ، بۇلارغا نېمە بولدىكىنا؟ ئۆتكەندە كەلگەن خېتىدە پاختىنى ساتساق پۇل ئەۋەتىمز، دەپتىكەن، ھازىرغىچە پۇل كەلمىگىنىگە قارىغاندا ئۆيدە بىرەر ئىش بولغانمىدۇ-يا، خۇدايىم ساقلىسۇن، بۇداقى خەتتە بۇ شەھەردە قىش بالدۇر چۈشىدىغان-لىقىنى ئېنىقراق قىلىپ يېزىپ قويسام بوپتىكەن، ھېلىمۇ كونا بولسىمۇ قىشلىق جۇيازا بىلەن قىشلىق ئايىغىمنى ئېلىۋېلىپ ئوبدان قېپتىكەنمەن، بولمىسا قانداق قىلاردىم؟ بۇدا قانچىلىك پۇل ئەۋەتەر؟ ھېچ بولمىغاندا بىر سوكنۇ چاپان ئالغۇدەك ئەۋەتسە بولاتتى، بۇ تۇرقىدا بۇ يىل يېڭى ئايىغ كىيىم ئالالمايدىغان ئوخشايمەن...

ئامانگۈلنى يەنە كۆڭۈلسىز خىياللار چىرمىۋالدى، قىشنىڭ غېمى ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئاشۇ قىش ئاسمىنىدەك خىرەلەشتۈردى. ئۇ كىچىك چاغلىرىدا ھەر قېتىم قار ياغسا قە-ۋەتلا خۇش بولاتتى. ئۇنىڭ يۇرتىدا قار تولىمۇ ئەتىۋار، پۈتۈن قىش بويى بىر-ئىككى قېتىملا قار ياغاتتى، ئۇنىڭ ئۈستىگە، ياغقاندىمۇ قېلىنلىقى ئوشۇقتىن ئېشىپ كەتمەيتتى، شۇنداق بولسىمۇ ئامانگۈل پاختىدەك قار باسقان دالىدا ئىز سېلىپ مېڭىشنى، قارنىڭ ھەر دەسسىگەندە غاچىلداپ چىقىدىغان ئاۋازىنى ئاڭلاشنى ياخشى كۆرەتتى، ئۇ قار ياغقان كۈنى ھەممىدىن بالدۇر تۇراتتى ۋە سۈپۈرگە بىلەن ئىشىكتىن چوڭ يولغىچە، قۇدۇققىچە يول ئېچىپ سۈپۈرەتتى، ئاندىن مەكتەپكە بارغىچە دوستلىرى بىلەن قار بوۋايلارنى، ئۆيلەر-نى ياسىشاتتى. ئۇ دادىسىنىڭ قارنى كۆرۈپ:

— ئەجەب بەلەن ياغدى، خۇدايىم بۇيرۇسا كېلەر يىل دېھقانچىلىق ئوخشايدىغان

بولدى، — دېگەن سۆزنىڭ ئاخىرقى ئىچىدىن سۆيۈنۈپ كېتەتتى. ئۇنىڭغا كېچىكىپ قالغانلىقى توغرىلۇق كۆڭلىنى كۆتۈرەتتى.

ئامانگۈلنىڭ قارنى كۆرۈپ بېشىغا چۈشكەن قىشنىڭ غېمىغا ئۇنى نەچچە كۈندىن بېرى قىينىۋاتقان ئەندىشىلىك ئويلار قوشۇلۇپ، تېخىمۇ پاراكەندە بولدى.

كاردۋاتلار غىچىرلاپ، قىزلار بىردىن - ئىككىدىن تۇرۇشقا باشلىدى. كاربىدوردىنمۇ قىزلارنىڭ بىر - بىرىنى چاقىرغان، ئىشكىلەرنىڭ ئېچىلىپ يېپىلغان ئاۋازى كېلەتتى، يېڭى بىر كۈنلۈك هايات باشلىنىۋاتاتتى. هەر قاچانقىدەك هەممە قىزلارنىڭ كەينىدىن ئادىلە تۇردى:

— ئامانگۈل! — دېدى ئۇ ئېرىنچەكلىك بىلەن ئەسنەپ تۇرۇپ، ئاندىن سائىتىگە قاراپ يەنە چاقىردى، — ئامانگۈل، تۇرە، تاماق ۋاقتى بولاي دەپ قاپتۇ... ئوهۇ قار يېغىپتىمۇ نېمە؟ ئوخشىتىپتىغۇ!

ئۇ ئىچ كۆڭلەكچانلا دېرىزىدىن سىرتقا قارىۋېتىپ ئاندىن قايرىلىپ كاردۋاتقا كېلىپ ئامانگۈلنىڭ يوتقىنىنى تارتتى:

— ئامانگۈل! سېسىپ قالسەن ئەمدى، قوپە!

ئامانگۈل ئۇنىڭغا قاراپ ئۇرۇلدى - دە، ئاستا دېدى:

— مەيدەم بەك ئاغرىپ كېتىۋاتىدۇ، دەرسكە چىقالمايدىغان ئوخشايمەن، سەن مۇئەللىمگە دەپ قويامسەن؟

ئادىلە ئۇنىڭ سولغۇن چىرايىغا قاراپ جىددىيلەشتى:

— نېمە دەيدىغانسەن؟ نېمە زىيان قىلغاندۇ؟

— ئۇقمايمەن.

— ئۇنداق بولسا دوختۇرغا چىقىپ باقساڭ بوپتىكەن، مەن بىللە ئېلىپ چىقايمۇ - يا؟

— ياق، بولدى، سەن تاماقنا چىقىۋەر.

— ئاچ قورساق يېتىۋەرسەڭ تېخىمۇ ئاغرىمامدۇ، ئاشخانىدىن شىپەن ئەكىلىپ بېرەيمۇ - يا؟

— ياق، هېچ نەرسە يېگۈم يوق، بىردەم ياتسام ئۆڭشىلىپ قالارمەن.

— قانداق ئاغرىۋاتىدۇ، مۇجۇپمۇ؟

ئامانگۈل هەيران دېگەندەك بېشىنى لىڭشىتتى.

— مېنىڭمۇ بەزىدە شۇنداق تۇتۇپ كېتىدۇ، چىدىيالماي قالمەن، بۇيىتۇ، ئۇنداق بولسا بىردەم يات، مەن دەرستىن چۈشۈپ دوختۇرخانىدىن دورا ئالغاچ كېلەي.

ئاردىدىن يېرىم سائەت ئۆتۈپ ياتاقتا ئامانگۈل ئۆزى يالغۇز قالدى. بايا تەنەپقى كاربىدورنى بىر ئالغان ۋاراق - چۇرۇق، قىزلارنىڭ كۈلكە - چاقچاقلىرى هەممىنى يېتىپ پۈتۈن بىنا جىمجىتلىققا چۆمدى. ئۇلار ياتاقلارنى ئەتىر سوپۇن، يۇز مايلارنىڭ ئۆتكۈر پۇرىقىغا توشقۇزۇپ كېتىشتى. بەلكىم ئۇلار شۇ تاپتا يېڭى قارنىڭ مەنزىرىسىنى تاماشا قىلىشىپ كېتىشىۋاتقاندۇر، بىر - بىرىگە قار ئېتىشىپ ئويناشقۇدەك... ئامانگۈل يېتىپ شۇلارنى پەرەز قىلدى، چۈنكى ئۇلار غەمسىز، ئۇلاردا ئوقۇش، ئويۇنلىرىن باشقا قايغۇ

يوق، مەن نېمانچىلا تەتۈر پېشانە بولۇپ تۆرەلگەندىمەن، ماڭا نامراتلىق غېمىمۇ يېتىپ ئاشاتتىغۇ، ئۇنى ئاز دەپ بۇ ۋەھىمىنىڭ قوشۇلغىنىنى كۆرمەمدىغان ... ئامانگۈلنىڭ كۆز ئالدىغا ھامان شۇ بىر قورقۇنچلۇق خىيال كېلىۋېلىپ يۈرىكىنى مۇجۇيتتى، دېمى سقىلىغاندەك بولاتتى. تولا يېتىۋېرىپ ئۇنىڭ يانپاشلىرىمۇ ئاغرىپ كەتتى، بەلى ياغاچتەك قېتىپ كۆيۈشۈپ ئاغرىيتتى، ئۇ ئاستا ئۆرە بولۇپ ئولتۇردى. ئۇنىڭ بېشى خۇددى تاشنى ئېسىپ قويغاندەك ئېغىرلىشىپ كەتكەندى، ئۇ پىكىرلىرىنى يىغىپ ئوبدانراق ئويلىنىپ باققۇسى كېلەتتى-يۇ، لېكىن شۇ ھامان كاللىسىنى يەنە ھەر خىل ۋەھىمىلىك ئويلار قاپلاپ كۆزىگە يىغا ئولىشاتتى.

ئەگەر راستىنلا شۇنداق بولۇپ قالسىچۇ؟ ئۇ چاغدا قانداق قىلارمەن؟...

ئۇنىڭ كاللىسىغا شۇ دەھشەتلىك سوئال كەلسىلا بەدىنى تىكەنلىشىپ، كۆز ئالدى قاراڭغۇلىشاتتى. ھازىرمۇ ئۆزىگە يەنە ئىختىيارسىز شۇ سوئالنى قويدى. قويدىيۇ ۋۇجۇدىغا تىترەك ئولىشىپ كۆزىدىن ياش قۇيۇلدى، ئۇ يەنە ياستۇقىغا ئۆزىنى تاشلاپ، يوتقانىنى بېشىغا پۈركىدى - دە، يوتقانلىنىڭ بىر چېتىنى چىشلىگىنىچە ئېسىدەپ يىغلاشقا باشلىدى. بۇ ياش دېگەن نەلەردىن كېلىدىكىن، مانا نەچچە كۈندىن بۇيان ئۇ يىغلاۋاتىدۇ، يىغلىسا - يىغلىسا بۇ كۆز يېشى تۆگەر ئەمەس، خۇدايىم قىز بالىغا كۆز يېشىنى ئايماي بەرگەنىكەن، بولمىسا قانداق قىلار ئىدى. ئۇنىڭ ئۇستىگە، ئامانگۈلگە، ياشقا نېمە ئامال بار، بۇ يات يۇرتتا ئۇنىڭ نە بىر يېقىن تۇغقىنى، نەبىر يېقىن ئادىمى يوق، ئۇ، ۋاي بېشىغا كەلگەن بۇ دەردنى كىمگە ئېيتالايدۇ؟ ئادىلەگە دېسۇنمۇ؟ ياق، ياق! ئۇ ئادىلە بىلەن دوست بولغىلى تېخى ئۇزۇن بولمىدى، ئادىلە مەجەزى يېنىك قىز، ناۋادا ئامانگۈلدىن بۇ گەپنى ئاڭلىسا ھە، سەنمۇ تايىنلىق ئىكەنسەنغۇ، دەپ پوتۇن مەكتەپكە يېيىپ رەسۋا قىلامدۇ، كىم بىلىدۇ. ئەمدى قانداق قىلىش كېرەك؟... بۇنىڭ بىر چارىسىنى قىلمىسا ئەتە - ئۆگۈن تېخىمۇ رەسۋا بولىمامدۇ. بۇنى يوشۇرغىلى بولمايدىغۇ ئاخىر...

ئامانگۈل دەككە - دۈككە ئىچىدە چۈش بولغانلىقىنى تۇيماي قالدى. ياتاقتا ھەممىدىن بۇرۇن ئادىلە كىرىپ كەلدى. ئۇنىڭ بىر قولىدا تاماق قاچىسى بار ئىدى.

— ئامانگۈل! — دېدى ئۇ كارىۋاتقا يېقىن كېلىپ، — دورا ئەكەلدىم. ئىچىۋالغىنا، قانداقراق تۇرسەن، تازا يىغلىغان ئوخشايسەن؟ قارا، قاپاقلىرىڭ مۇشتەك بولۇپ ئىششىپ كېتىپتۇ، — ئۇ چايداندىن ئىستاكانغا قاينىق سۇ قۇيۇپ ئامانگۈلگە تۇتتى، — مانا، ماۋۇ دورىنى ئىچىۋال!

ئامانگۈل ئۆرە بولۇپ ئولتۇردى ۋە دوستىنىڭ كۆڭلى ئۈچۈنلا دورىنى ئىچتى.

— بىر نەرسە يېگۈڭ بارمۇ؟ ئاشخانىدا مانتا ئېتىپتىكەن، ساڭا ئالغاچ كەلدىم.

— ياق.

— بۇنداق ئاچ يېتىۋەرسەڭ تېخىمۇ ئاجىزلاپ كېتىسەن، كۆڭلۈڭ زادى نېمە تارتىندۇ، بولمىسا بازاردىكى ئاشخانىلارغا چىقىپ ئەكىلەي، خۇيىمەن ئىچىپ باقامسەن - يا، ئاچچىق - چۈچۈك ...

— ياق، رەھمەت ئاداش.

ـــ ساق بولغان بولساڭ كىنو كۆرەتتۇق، بۈگۈن مەكتەپنىڭ كۈلۈبىدا ئامېرىكىنىڭ پېڭى بىر كىنوسىنى قويىدىكەن.

ـــ سەن كۆرۈۋەرگىن.

ـــ ۋىيەي، سېنى بۇنداق تاشلاپمۇ، تۆۋا دېگىنە...

ـــ بۈگۈن نېمە دەرس ئوتتى؟

ـــ نېمە بولاتتى؟ يەنە شۇ خەنزۇچە... ئەمىسە چاي دەملەپ بېرەي، مەندە ناۋات بار، ئەگەر ئاشقازىنىڭ سوغۇقتىن ئاغرىغان بولسا شۇ پايدا قىلىدۇ.

ئادىلە پايمېپىتەك بىلۈپ چاي دەملىدى، تارتمىسىدىن بىر سۈلياۋ خالتىنى ئېلىپ ناۋاتنى چىقىرىپ ئىستاكانغا سېلىپ ئارىلاشتۇردى. ئامانگۈل ئۇنىڭغا قاراپ ئولتۇرۇپ كۆڭلى بۇزۇلدى. ئىنسان بالىسى قانداق بولمىسۇن ياخشىلىقنى بىلىدىكەن، ئامانگۈل ئۇنىڭغا ئازراق ياخشىلىق قىلسۇدى، مانا ئادىلەمۇ ئۇنىڭ ھالىغا يېتىۋاتىدۇ، بولمىسا ئادىلە كىم، ئۇ كىم؟ ئادىلە دوست تۇتاي دېسە مەكتەپتە قىز كەمىمۇ؟ مانا خۇدى بىر تۇغقىنىدەك ئۇنىڭ ئۈچۈن پەرۋانە بولۇۋاتىدۇ. كىنوغىمۇ چىقمىدى. ياكى ئامانگۈل ئىچىدىكى دەردىنى ئۇنىڭغا دېسۇنمىكىن، بەلكىم ئۇ بىرەر مەسلىھەت بېرەر، ناۋادا ئادىلە ئۇنىڭدىن ئۈزىنى قاچۇرسىچۇ؟ خۇدا ساقلىسۇن ئۇ كۈننى...

ئامانگۈلنىڭ بەدىنىگە يەنە تەمتىرەك ئولاشتى، بوغۇزىغا تۇزلۇق بىر نەرسە قاپلاشتى. ئۇ قانچە قىلىپمۇ كۆز يېشىنى توتۇپ ئالالمىدى. ئۇ تەتۈر قارىغىنىچە مىشىلداپ يىغلاشقا باشلىدى. چاي دەملەۋاتقان ئادىلە ئەجەبلىنىپ سورىدى.

ـــ ئامانگۈل، يەنە نېمە بولدۇڭ؟ـــ ئادىلە ئۇنىڭ كارىۋىتىغا چىقىپ ئامانگۈلنى ئۆزىگە تارتىپ قاراتتى، ـــ ئامانگۈل؟ ـــ دېدى ئۇ ئامانگۈلنىڭ كۆزىنىڭ ئىچىگە قاراپ، ـــ قارىسام سېنىڭدە بىر ئۆزگىرىش بارىدەك قىلىدۇ، مېنى ھەقىقىي دوستۇم دېسەڭ يوشۇرماي ئېيتقىن، زادى ساڭا نېمە بولدى ئاداش. ئۆزۈڭنى بۇنداق قىينىغانىنىڭ نېمە پايدىسى؟

ئامانگۈل ئۆزىنى ئارانلا توتۇپ تۇراتتى. ئادىلەنىڭ گېپى ئۇنىڭ كۆڭلىنى بۇزدى. ئۇ ئادىلەنى قۇچاقلىغان ھالدا بۇلدۇقلاپ يىغلاپ كەتتى.

ـــ مەن تۇغقىشتىم ئادىلە، ئەمدى قانداق قىلىمەن؟

ـــ زادى نېمە ئىش بولدى؟ ـــ ئادىلە ھېچ نەرسىنى ئۇقالماي تىمتاس بولاتتى، ـــ يىغلاۋەرمەي ئوچۇقىنى ئېيتقىنا زادى، ئۆيۈڭدە بىرەر ئىش بوپتۇمۇ يا؟

ئامانگۈل بېشىنى چايقىدى.

ـــ ئەمىسە نېمە بولدى؟

ـــ .....

ـــ دېگىنە جېنىم ئاداش!

ـــ ئاي كۆرمەيۋاتىمەن.

ئادىلە ئەندىكىپ كەتتى، ئۇنىڭ قاشلىرى كېرىلىپ، كۆزى ھەيرانلىق، تەئەججۇپ، جىلەن چەكچەيدى، ئۇ گويا ئۆز قۇلقىغا ئۆزى ئىشەنمىگەنىدەك ئالدىدىكى ياش

تۆكۈپ تۇرغان قىزغا ھاڭۋېقىپ قاراپ قالدى. ئۇ ئامانگۈلنىڭ «كېسىلى» نىڭ بۇندىق بولۇپ چىقىشىنى زادىلا پەرەز قىلىمغانىدى. بىر نەچچە سېكۇنتتىنكېيىن ئۇ نېمە دېيىشىنى بىلمەي ھودۇقۇپ ئاندىن ئۆزىگە كەلدى.

— قانچە ئۇزۇن بولدى؟ — دېدى ئۇ ئاخىرى ئاستا.

— مەكتەپكە كەلگەندىن بېرى كۆرمىدىم.

— نېمىشقا بالدۇرراق دېمەيسەن؟ كۆڭلۈڭ ئېلىشامدۇ؟

— ياق.

— ئۆزۈڭدە باشقىچە ئۆزگىرىش بارمۇ؟

— ئۇقمايمەن.

دوستىنىڭ مىسكىن چىرايىغا قاراپ ئادىلەنىڭ ئىچى سېرىلدى.

— بۇنىڭغا ئۆزۈڭنى ئۇنچىۋالا يوقىتىپ قويما، — دېدى ئۇ ئامانگۈلنىڭ يەلكىسىنى سىلاپ تۇرۇپ، — بەزىدە خۇنمۇ ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ قالىدۇ، مۇندىق قىلايلى، ئەتە مەن سېنى دوختۇرغا ئاپىراي، ئاۋۋال ئېنىقلاپ باقايلى.

— دوختۇرغا؟ — ئامانگۈل چۆچۈپ كەتتى، — ياق، ياق، دوختۇرغا نېمە دەيمەن؟.

— نېمە، راستىنلا بىرەر ئىش بولغانمىتى - يا؟

ئامانگۈل لېۋىنى چىشلىگىنىچە بېشىنى لىڭشىتتى.

— بۇ گەپچە پۈتۈشكەن يىگىتىم بار دېگىنە، ئەجەب نەچچە ۋاقىتتىتىن بېرى دېمىدىڭا؟

— ئۇندىق ئىش ئەمەس، مەكتەپكە كېلىشىڭ ئالدىدا بىرى مەجبۇر قىلغانتى.

— نېمە دەيدىغانسەن؟ — ئادىلە ھەيران بولدى، — سېنىڭ بېشىڭدىنمۇ خېلى ئىشلار ئۆتۈپتىكەن - دە؟ ...

ئامانگۈل ھەسرەتلىك تىنىپ ئادىلەگە قارىدى.

— ئەمدى قانداق قىلارمەن؟

— بولدى، غەم قىلمىغىن، ئاۋۋال دوختۇرغا بېرىپ باقايلى، مېنىڭ تونۇش دوختۇرلىرىم بار، ئەگەر راستىنلا بالا بولۇپ قالغاندىمۇ چارىسىنى قىلغىلى بولىدۇ.

— مەكتەپ ئۇقۇپ قالسىچۇ؟

— مەكتەپكە ئۇقتۇرماي تۇرمىتىمىز. ھېچكىم ئۇقماي قالىدۇ، — ئادىلە ئۇنىڭ چۈۋۈلغان ياش يۈزىنى چاچلىرىنى تۈزەپ، قولىدا كەينىگە تارىدى، — بۇندىق ئىش بولغاندىن كېيىن ماڭا بالدۇرراق دېسەڭ بولماميتى؟ شۇنىڭغا قارىغاندا ماڭا تېخىمۇ ئىشەنمەيدىكەنسەن - دە؟

— ياق، ئۇندىق ئەمەس، ئادەم خىجىل بولىدىكەن.

— خىجىل بولۇپ يوشۇرغىنىڭ بىلەن ئىش چوڭىيىپ كەتسە قانداق قىلاتتىڭ؟ يەنە بىر يەرلىرىڭ سەھرالىق تەپ سېنىڭ، — ئۇ ئامانگۈلنىڭ پېشانىسىنى نوقۇپ قويۇپ سورىدى، — دېگىنە ئاداش بۇ زادى قانداق ئىشتى؟

ئامانگۈلنىڭ چىرايى ھەسرەتلىك تۇس ئالدى. ئۇ ياغلىقى بىلەن كۆز ياشلىرىنى ئېرىتىپ پىغانلىق ئۇھ تارتتى.

— ماڭا بۇ مەكتەپكە كېلىشىمۇ ئاسانغا چۈشمىدى، — دەپ سۆزىنى باشلىدى ئۇ ياغلىقىنى قولىدا مىجىقلاپ تۇرۇپ، — دەسلەپ ئاشۇ ئىشتىن نومۇس قىلىپ ئۆزۈمنى دەريانغا تاشلاپ ئۆلۈۋالغۇمۇ كەلدى. لېكىن يەنە بىچارە ئاتا-ئانامغا ئىچىم ئاغرىدى. ئۇلار مېنى مىڭبىر مۇشەققەتتە ئوقۇتتى، قېرىغاندا بىزنى باقار دەپ ھەممە جاپايىمنى تارتتى. شۇلارنى ئويلاپ بۇ خورلۇق، ئاھانەتكە چىدىدىم. سەن ئۇقمايسەن ئاداش، بىزنىڭ يۇرتىمىز تولىمۇ نامرات يۇرت، بىزنىڭ ئۆيدىكىلەرنىڭ ھال-كۈنىمۇ ئاران-ئارانلا ئۆتمەدۇ. «كەمبەغەلنى بالا باسىدۇ» دېگەن راست ئىكەن، بىزنىڭ ئۆيدە 6 بالا بار، چوڭ ئاكام كىچىكىدە كېسەل بولۇپ، تۈزۈك داۋالىنالماي مېيىپ بولۇپ ئولتۇرۇپ قالدى. ئىككىنچىسى مەن، قالغانلار تېخى كىچىك، دادام ، چارە ئاكامنىڭ ئاجىز بولۇپ قالغىنىغا ئىچى پۇشۇپ مېنى ئوقۇتتى، تولۇقسىزنى تۈگەتكەندىن كېيىن ئۆيدىكى قېينىچىلىقلارغا قاراپ، بولدى ئوقۇماي دېسەم دادام زادى ئۇنىمىدى، «ئېتىزنىڭ ئىشى بىز بىلەنلا كەتسۇن قىزىم، سىز بولسىڭىزمۇ ئوقۇپ يولىڭىزنى تېپىڭ» دەپ تۇرۇۋالدى. شۇڭلاشقا تىرىشىپ تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ ئالىي مەكتەپكە ئىمتىھان بەردىم. ئالغان نومۇرۇمۇ خېلى يۇقىرى ئىدى، ئۆزۈمۇ، ئۆيدىكىلەرمۇ خۇشال بولۇشتۇق، مەھەللىدىكىلەرمۇ مانا «بوستان» دىنمۇ داشۆسىڭ چىقىدىغان بولدى، دەپ بىزنىڭ ئۆيدىكىلەرگە ھەۋەس قىلىشتى. ئىمتىھان بەرگەن بالىلارنىڭ ئۇقتۇرۇشلىرى كېلىشكە باشلىدى. قارىسام مېنىڭدىن نومۇرى تۆۋەنلەرمۇ كېتىۋاتمىدۇ، ماڭا بولسا جىمجىت. ئاخىرى ناھىيىلىك ماۋارىپ ئىدارىسىگە باردىم. ئۇ يەردە ماڭا ئوخشاش ئوقۇغۇچىلاردىن بىر نەچچىسى ئولتۇرۇشۇپتۇ، بىر كىشىدە ئوتتۇرا ياش، قاپىقى سېلىنغان بىسىر ئەركىشى كىردى. ئۇ ماۋارىپ ئىدارىسىنىڭ باشلىقى ئىكەن، ئۇ ئولتۇرغانلاردىن كېلىش سەۋەبىنى بىر-بىرلەپ سوراپ تېگىشلىك جاۋابىنى بېرىپ يولىغا سالدى. ئاخىردا مەن يالغۇز قالدىم. ئۇ ماڭا قىزارغان كۆزىدە بىر قاراپ قويۇپ ئاندىن خاتىرجىمسىزلىنى ئۇزاق ئاختۇردى:

— سىزنىڭ نومۇرىڭىزغۇ توشمىدىكەن، — دېدى ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ، — بەلكىم ئانكىتىڭىزنىڭ بىر يېرىدە چاتاق بولسا كېرەك.

مەن ئانكىتىنى قانداق يازغانلىقىمنى ئېيتىپ بەردىم.

— ياكى باشقا ئەھۋال بولۇشى مۇمكىن، — دېدى ئۇ مېيىقىدا كۈلۈپ، — ماقۇل، بىز ئۇرۇمچى بىلەن سۆزلىشىپ باقايلى، سىز ئەتە كېلىڭ.

مەن خېلى ئۇمىدلىنىپ قالدىم، بىر كۈننى تەستە ئۆتكۈزدۈم، ئەتىسى ئەتىگەندىلا ماۋارىپ ئىدارىسىگە باردىم، باشقىلارنىڭ ماڭا قارايدىغان چولىسى يوق، باشلىقىنى سورىسام بىرى باشلىق ئۆيدە، بۈگۈن چۈشكىچە يازدىغان ماتېرىيال بار، كەلمەيمەن دېگەنتى، دېدى، مەن ئۇنىڭدىن تېزرەك بىر خەۋەر ئاڭلاش ئۈچۈن ئۆيىگە ئىزدەپ باردىم، ئۇنىڭ ئۆيى ناھىيىلىك ھۆكۈمەتنىڭ ئارقىسىدىكى ئالىملىكلەر بىناسىدا ئىكەن.

ئۇ ئۆيدە يالغۇز ئولتۇرۇپ بىر نەرسە يېزىۋاتقان ئىكەن.

— ھازىر ئىشخانىمدا ئىش قىلغىلى بولمايدىغان بولۇپ كەتتى، — دېدى ئۇ ماڭا كۆلۈپ تۇرۇپ، — كەچكىچە سىلەردەك ئوقۇغۇچىلارنىڭ دەۋاسىنى سورايدىغان گەپ، ئۆتكەنلەرغۇ خۇش بولۇشۇپ چىقىپ كېتىدۇ، ئوقتۇرۇشى كەلمىگەنلەر خۇددى بىز توسۇپ قويغاندەك بىزنىڭ ياقىمىزغا ئېسىلىدۇ، ئەتە يەنىن بار ئىدى، شۇڭا ئازراق تەييارلىق قىلاي دەپ ئىشخانىغىمۇ بارمىدىم، — دېدى ۋە ئورنىدىن تۇرۇپ دېرىزە ئالدىدىكى تومپۇچكىدىن چوڭ بىر چىنە تەخسىدە ھۆل ئۆزۈمنى ئېلىپ مېنىڭ ئالدىمىدىكى ئۈستەلگە قويۇپ ماڭا، — ئۆزۈمگەبېقىڭ، — دېدى.

مەن بولسام شۇ تاپتا باشلىقنىڭ مېنىڭ تەقدىرىم ھەققىدە بىرەر ئېغىز ئۈمىدلىك گەپ قىلىشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتۈپ تۇراتتىم. ئاخىرى ئۇ مېنىڭ ئۇدۇلۇمدىكى سافاغا كېلىپ ئولتۇردى.

— سىزنىڭ ئىشىڭىز چاتاق تۇردۇ، — دېدى ئۇ ماڭا تىكىلىپ تۇرۇپ.

بېشىمدىن بىر چېلەك مۇزدەك سۇ قۇيۇۋەتكەندەك شۇركىنىپ كەتتىم، يۈرىكىم قېتىپ قالغاندەك بولدى. كاللامغا كەچمىگەن ئويلار كەلدى، شۇنچە يىل چىشىمنى چىشلەپ ئوقۇغىنىمنىڭ خۇلاسىسى مۇشۇ بولدىمۇ؟ ئەمدى قايسى يۈزۈم بىلەن مەھەللىگە قايتىپ بارىمەن، ئۆيدىكىلەرگە نېمە دەيمەن، دەيتتىم ئىچىمدە.

— جۇيجاڭ، — دېدىم مەن يىغلاپ تۇرۇپ، — ماڭا ياردەم قىلسىلا، مەن قىلغان ياخشىلىقلىرىنى ئۆمۈرۋايەت ئۇنۇتمايمەن...

مەن خۇددى پۈچۈق نانغا زار بولغان تىلەمچىدەك ئۇنىڭغا يالۋۇردۇم. ئاخىرى ئىلاجىنى ئاخىرىدا كۆلۈپلا قويدى. ئاخىرى ئورنىدىن تۇرۇپ مېنىڭ يېنىمغا كەلدى:

— سىزنىڭ ئەھۋالىڭىز راست تەس ئىكەن، بىز يەنە سۆزلىشىپ چوقۇم بىرئامالىنى قىلىمىز، — دېدى ئۇ ئاستا قولۇمنى تۇتۇپ تۇرۇپ، — ئەمدى بىزنى نېمە بىلەن رازى قىلىسىز؟ — دېدى.

مەن چۈچۈپ كەتتىم، ئۇنىڭ قولۇمنى تۇتۇشىدىن باشقىچە بىرخىل مەنىنى چۈشەندىم - دە، ئورنىمدىن چاچراپ تۇردۇم، قورقانلىقتىن يۈرىكىم ئاغزىمىغا قاپلاشتى، پۈت - قولۇم دىر - دىر تىترەيتتى. باشلىق مېنىڭ ئۆڭۈپ كەتكەن تۇرقۇمغا بىز پەس قاراپ تۇردى - دە.

— بۇ تۇرقىمىزدا داشۋده ئوقۇشنى خالىمايدىغان ئوخشايسىز، بوپتۇ ئەمسە، — دېدى.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ يۈرىكىم ئېچىشتى، شۇ تاپتا ئۆيىدىن چىقىپ كەتسەم ئوقۇشتىن مەھرۇم بولمەن، كەتمىسەم باشلىقنىڭ تەلپى ... شۇ چاغدا راست گەپنى قىلسام جېنىم دىنمۇ تويدۇم، بىزدەك باشپاناھسىز يوق خەقلەرنىڭ باللىرىغا كۆن كۆرمەك نېمانچە تەستۇ، ھەممە يەردە توسقۇنلۇق، نېمىشقىمۇ قىز بالا بولۇپ تۇرەلگەندىمەن، دەيمەن ئېچىمدە، نېمە ئامالىم بار، ئاخىرى ئىستىقبالىمنى دەپ ئۇنىڭ رايىغا باردىم.

ئامانگۈل تېلىقىپ گەپ قىلالماي قالدى. ئۇنىڭ ئاغزى ئۇمچىيىپ كۆز چانىقىدا يەنە غىلدىرلاپ ياش پەيدا بولدى. ئۇ قول ياغلىقى بىلەن ياشلىرىنى ئېرتىپ ئېغىر بىر ئۇھ تارتىپ قويدى.

ئادىلە چىمن كۆڭلىدىن ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتتى.

— مۇنداق ئىشلارنى كۆردۇم دېگىنە ئاداش، — ئۇ ئامانگۈلنىڭ چىرايلىق قوللىرىنى سىلاپ تۇرۇپ دېدى، — توۋا، بۇ ئادەملەر نېمە بولۇپ كېتىۋاتىدىكىن مۇشۇ كۈنلەردە، كىشىنىڭ ھالىغا ئىچ ئاغرىتمىدىغان، خالىس بىر ياخشىلىق قىلىدىغان ئىش يوق ئىكەن، بولۇپمۇ قىز بالىنىڭ ھالىغا ۋاي، بەزىدە مەنمۇ نېمىشقىمۇ قىز بالا بولۇپ تۇرىلىپ قالدىمكىن دەپ جىلە بولىمەن، ئوغۇل بالا بولساڭ، بولمىغاندا ئاشپەزنىڭ ئوچىقىغا ئوت قالىساڭمۇ كۈنۈڭ ئۆتمىدۇ. ھېچكىم ئەيىب كۆرمەيدۇ، سەن بىلەن مەندەك مۇشۇنداق دەردنى تارتمايدۇ، قىز بالىغا تەس ئىكەن ... ئۇھ ... ئۆتكەن ئىش كەتتى، ئەمدى مىڭ يىغلىساڭمۇ ئورنىغا كەلمەيدۇ، ئاداش، ئەر كىشى دېگەن قىلغۇلۇقمىنى قىلىپ قويۇپ غېمىمدا يوق يۈرۈيدۇ، ھېلىقى جۈيجاڭ بۇ كەمگىچە يەنە نەچچىسىنى قىلتاقا چۈشۈردى، كىم بىلىدۇ، بار دەردنى مانا سەن تارتىۋاتىسەن، ھەي خۇدايىم، بۇنىڭغا نېمە چارە بار ۋەيسەن، بولدى، كۆڭلۈڭنى يېرىم قىلما، بۇ ئىشلارمۇ ئۆتۈپ كېتىدۇ، كەينىگە چۈرۈ- ۋەت، بۇ جاھاندا قايسىبىر دەردكە يىغلايسەن ئاداش.

ئادىلەنىڭ تەسەللىسى بىلەن ئامانگۈلنىڭ كۆڭلى خېلى تىنىدى. مانا نەچچەكۈندىن مۇ- شۇنچىلىك بىرەر ئېغىز گەپنى ئاڭلىغان بولسىمۇ كاشكى، «يىراقتىكى تۇغقاندىن يېقىن- دىكى دوست ياخشى» دېگەن مۇشۇ ئىكەن، ھېلىمۇ ئادىلەدەك دوستقا ئۇچراشقىنىمۇ ھېنىڭ تەلىيىم، ئۇنىڭ قولىدىن ھەممە ئىش كېلىدۇ، ئۇنىڭ يارىدىمىدە بۇ پالاكەتتىنمۇ تىنچ ئامان قۇتۇلۇپ كېتەرمەن، ئامانگۈل شۇلارنى ئويلاپ كۆڭلى خاتىرجەم بولۇپ قالدى.

— ئادىلە، — دېدى ئامانگۈل يالۋۇرغان قىياپەتتە، — بۇ گەپنى ھازىرغىچە بىر ئىنى- سانغا تىنمىغانتىم، بۈگۈن ساڭا دەۋاتىمەن، بىرىگە دەپ قويماسسەن؟!

— نېمە دەۋاتىسەن ئاداش، مېنى شۇنچىلىك ئاغزى بوش، شاللاق كۆردۈڭمۇ؟ مې- نىڭ مىجەزىمنى بىلىسەنغۇ، بولدى تولا چىشىمغا تەگمەي ماۋۇ چاينى ئىچە، ھېلى ماۋۇلار كىرسە ساڭا نېمە بولدىكىن دەپ قالمىسۇن يەنە.

ئامانگۈل ئۇستىمدىن گويا بىر تاغنى ئېلىۋەتكەندەك يېنىكلەپ قالدى.

ئەتىسى ئادىلە مۇئەللىمدىن رۇخسەت ئېلىپ ئۇنى دوختۇرغا ئېلىپ باردى. ئادىلە

راست ئىھتىقان ئىكەن، ئۇ خۇددى ئۆزىگە ئوخشاش ئىرۇق، كىلىشكەن بىر دوختۇر قىزنى چەتكە چاقىرىپ نىممىلەرنىدۇر دېدى. دوختۇر ھودۇقۇش، ئۇياتتىن تىترەپ تۇرغان ئامانگۈلنى خېلى ئۇزاق تەكشۈرگەندىن كېيىن كۈلۈپ تۇرۇپ:

— قورساقتا يوقتەك قىلىدۇ، بەزىدە ھاۋا، سۇ ئالماشقانسىمۇ ھەيزدە نورمالسىزلىق بولۇپ قالىدۇ، — دېدى ئاندىن رېتسىپقا بىر مۇنچە خەتنى يېزىپ ئادىلەگە تۇتقۇزدى، — ئوكۇل قويۇپ كۆرۈپ باقايلى، دورىسىمۇ ئىچىڭ.

ئامانگۈل ئەمدى خاتىرجەم بولىدى. ئۇلار چىقىپ ئوكۇل قويغۇزدى. شۇنىڭدىن ئۈچ كۈن ئۆتۈپ ئۇ تەقەززا بولغان نەرسە تۇيۇقسىزلا كەلدى.

6

ئادىلە بىلەن ئامانگۈل ئەمدى ئايرىلماس، يېقىن دوستلاردىن بولۇپ كەتتى. ئادىلە دېگەندەك ئامانگۈل ئۆتكەن ئىشلارنى ئۇنتۇدى، كۆڭلىدىن تامامەن چىقىرىۋەتتى. ئۇ ھازىر ئىلگىرىكىدەكلا ياتاقتا غېرىپسىنىپ ئولتۇرمايدىغان بولدى، ئادىلە ئۇنى بىردەممۇ بىكار قويمايتتى، دەسلەپ بىر ئىككى ھەپتە تانسا ئۆگەتتى، ئاندىن قىزلارنىڭ ئولتۇرۇشلىرىغا بىللە ئاپىرىپ ئويىنىتىپ كەلدى، كىنو - تىياتىرلارنى كۆرسەتتى، ئادىلە ئاستا - ئاستا ئۇنى بۇ سىرلىق شەھەرنىڭ ئۇ كۆرۈپ باقمىغان تۇرمۇشى بىلەن تونۇشتۇرماقتا ئىدى. ئۇ ھەممىگە ھەيران بولاتتى، ھەۋەس قىلاتتى. بولۇپمۇ قىزلارغا قاراپ ئازى ئېچىلىپلا قالاتتى: ئۇلارنىڭ بەزىلىرى ئۇنىڭغا ئوخشاش ئوقۇغۇچىلار، بەزىلىرى ئۆيمەدە بىكار تۇرۇۋاتقانلار، لېكىن ئۇلارنىڭ كىمىگەن كىيىمى، ئاسقان زىبۇ - زىننەتلىرىدىن ئادەم ھۆركىيدۇ، ئۇلارنىڭ ئاغزىدىن پارچە گەپ چىقمايدۇ، ئامانگۈل ئۇلارنىڭ ئاشۇ كىيىم - كېچەك، زىبۇ - زىننەتلىرىنى قانداق تاپىدىغانلىقىغا ھېچ ئەقلى يەتمەيتتى. نېمىلا بولمىسۇن ئىۇ ئۇلۇغچىنىڭ قىزلىرىغا ئىچ - ئىچىدىن ھەۋەس قىلاتتى.

ئامانگۈلنى ئۇلۇغچىنىڭ يەنە بىر ئادىتى قىزىقتۇردى. بۇ يەردە مېھماندارچىلىق، ئولتۇرۇشنىڭ ئىسمىمۇ كۆپ بولىدىكەن، توي، توي چېيى، ئۆي چېيى، تۇغۇلغان كۈنى، بايرام... دېگەندەك، ئىشقىلىپ بىرەر ئىشنى باھانە قىلىپ ئويىنايدىغانلا گەپ ئىكەن. مانا بۇگۈنمۇ ئادىلە ئۇنى يېڭى يىل مۇناسىۋىتى بىلەن تۇرغانلىقى ئۈيۈشتۇرغان چاي ئولتۇرۇشىغا ئېلىپ كەلدى. ئۇلار كىرگەندە مېھمانلار ئاساسەن كېلىپ بولغانىكەن، مېھمانخانا ئۆيىنىڭ ئوتتۇرىسىغا قويۇلغان ئۇزۇن ئۈستەلنىڭ ئىككى تەرىپىدە كۆزنى قاماشتۇرغۇدەك ياسىنىۋالغان قىز - يىگىتلەر سالاپەت، ئەدەب بىلەن ئولتۇرۇشاتتى. ئۇلار بۇ ئىككى قىزغا خۇددى مودا كىيىملەرنى كۆرسىتىدىغان مودېللارغا قارىغاندەك باشتىن بويىغا نەزەر سېلىشتى، يىگىتلەرنىڭ كۆزلىرىدىن ئوت چاقنىدى. ئۇلار بىر - بىرىگە قاراپ مەنىلىك جىلمىيىشىپ قويۇشتى. بىر - بىرىدىن ئاشۇرۇپ پەرداز قىلىشىۋالغان، سۆزۈلۈشۈپ ئولتۇرۇشقان قىزلار بولسا ئۇلارغا قاپاقلىرىنى سۈزۈپ سوغۇق نەزەر تاشلاشتى - دە، ئۆز ئارا پىچىرلىشىپ قويۇشتى. ئۇلارنىڭ چىرايىدىن ھەسەت، قىزغىنىش، مەسخىرە ئىپادىلىنىپ تۇراتتى.

ئادىلە قىزلارغا يېمەكلىكلەرنى قىلماستىن ئامانگۈلنى قولتۇقلىغان ھالىدا ئۆستەلگە

كەلدى ۋە قىزلار بىلەن ئاغزىنىڭ ئۇچىدىلا، خۇش ياقمىغاندەك سالاملىشىپ قويدى. ئۇنىڭ تۇرقىدىن قىلچىمۇ ھودۇقۇش، ياتسىراش بىلىنمەيتتى. ئامانگۈل ئۆزىنى قانچە ئازادە تۇتاي دېسىمۇ ھەشىمەتلىك سورۇن، قىزلارنىڭ سىنچى كۆزلىرى، يىگىتلەرنىڭ يەۋەتكۈدەك قاراشلىرى ئۇنى تەمتىرىتىپ قويۇۋاتاتتى.

— بۇ يىگىتلەرنىڭ ھەممىسى ئوقەتچى، سودىگەر بالىلار، — ئادىلە بىر دەمدىن كېيىن ئامانگۈلنىڭ قۇلىقىغا ئاستا پىچىرلاپ ئۆيدىكىلەرنى تونۇشتۇرۇپ چىقتى، — ئاۋۇ دوغلاق، بۇرۇتلۇق يىگىتنىڭ ئىسمى شەمشىدىن — مۇشۇلارنىڭ خوجايىنى، تۇرغانىنىڭ دېيىشچە ئۇنىڭ نەچچە شەھەردە دۇكىنى بارمىش، ھەممىسىدىن بېيى، ماۋۇ ئىچىگىزنىڭ ئېتى ئەسقەر، ئۇرۇمچىدە ئۇنى ئەسقەر لۇشياڭ دېگىسە تونۇمايدۇ، ئىچكىرىدىن ئەڭ بۇرۇن لۇشياڭ ئەكىلىپ ئوقەت قىلغان، ئاۋۇ قارا يىگىت ۋەلى، تۇرغانىنىڭ دېيىشچە پۇل سودىسى قىلمىدۇ دەيدۇ، ماۋۇ پاسكىنىلارنى تونۇمايدىكەنمەن، — ئادىلە يېنىدىكى قىزلارنى بېشىدا شەرەت قىلىپ چىرايمنى پۈرۈشتۈرۈپ قويدى.

ئامانگۈل ئاستا، يەر ئاستىدىن ئۇدۇلدىكى يىگىتلەرگە سەپسالدى. ئۇلار ئۇسسىگە قاتۇرۇپ دەزمالانغان كاستيۇم كىيىپ، ئاپئاق ياقىلىرىغا گالستۇك تاقىشۋالغان، قوللىرىدا قوش - قوشلاپ ئالتۇن ئۈزۈكلەر بار ئىمدى. ئامانگۈلنىڭ كۆز ئالدىغا مەكتەپتىكى مۇئەللىملەر كەلدى، بۇلارنىڭ ھازىرقى تۇرقى ئاشۇ سالاپەتلىك مۇئەللىملەردىن ھېچ قېلىشمايتتى. ئامانگۈل ئۇلارنىڭ پاراڭلىرىغا قۇلاق سالدى.

— ئەتىگەن سەھەت گۇاڭجۇدىن تېلېفون بېرىپتۇ، — دېدى ئەسقەر شەمشىدىنگە قاراپ — ناھايىتى ئەرزان چېكەن ئۈچراپ قالدى، پۇل ئەۋەتكىلار دەيدۇ.

— چېكەن ھازىر سۈرمەيۋاتىدۇ، — دېدى شەمشىدىن بېشىنى چايقاپ، — ئۇنىڭ ئىزىغا گۇللۇك دۇخاۋا ئالسۇن، بىرگە ئىككى پايدا قىلىدۇ، ئاندىن شېكەر چاچتىدىن بولسا ئالساق بولىدۇ، ھازىر سوۋېتتىن كەلگەنلەر شۇنىڭغا دۇم چۈشۈۋاتىدۇ. ئەتىگەنلىككە مەن ئۆزۈم تېلېفون بېرەي...

— دوللار قانچىكەن ئوقتۇمۇ؟ — سورىدى ۋەلى.

— پەرقى يوق ئىكەن... ھە، راست سېنى بۇگۈن خېلى مۇڭگۈز ئالدى دېيىشىدىغۇ؟

— كىم دەيدۇ؟ — ۋەلى كۆزىنىڭ پاختىسىنى چىقاردى، — بىرى سوۋېتتىن ئەكەپتىكەن، سورىسام بەك ئۆرە سوراپ تۇرۇۋالدى.

— قانچە دەيدۇ؟

— بىر مىڭ سەككىز يۈز دەيدۇ.

— بولىدىكەن.

ئامانگۈل ئۇلارنىڭ گەپلىرىنىڭ بەزىلىرىنى چۈشەنمىدى، ئاڭغىچە ئادىلە پەيدا بولدى. باياتىن ئۇ تۇرغانغا ھەمكارلىشىپ بېرەي دەپ ئاشخانىغا چىقىپ كەتكەنىدى.

— تۇرغانىنىڭ ئايالى يوقمۇ؟ — ئامانگۈل ئاستا سورىدى.

— ئاجرىشىپ كەتتى، تولا كۈنلەپ ئۇنى تويغۇزۇۋەتتى.

— سېنىڭدىنمۇ؟

— ياقەي، — ئادەتلە بىر قىسما بولۇپ قاپىلىنىش سوزۇپ قويىدى، — تۇرغان سەل شوخراق، شۇنىڭدىن خاترجەم بولالمىدى. بولمىسا تۇرغان نەمە دېسە ئېيتىپ بېرەتتى، شۇ دۆلەتنىڭ قەدىرىگە يەتمىدى، كۆرگۈلۈكى بار ئىكەن ئۇنىڭ...

بىر دەمدىن كېيىن ھەرخىل قورۇلمىلار تارتىلىپ، پېچەتلىگەن بوتۇلكىلارنىڭ ئاغزى ئېچىلدى. ھايال ئۆتمەي سېپايى يىگىتلەرنىڭ يۈز-كۆزلىرى قىزىرىپ، خۇمار-لاشقان كۆزلىرى قىزلارنىڭ ئۈستىدە ئويناشقا باشلىدى. ئامانگۈل تۆردە ئولتۇرغان شەمشىدىننىڭ ئۆزىگە پات-پات قاراپ تۇرۇۋاتقانلىقىنى سېزىپ ئوڭايسىزلىنىپ قالدى، تۇرقىدىن قارىغاندا ئۆيلەنگەندەك تۇرىدۇ، — ئېچىدە ئويلىدى ئامانگۈل ئۇنىڭغا قارىماسلىققا تىرىشىپ، — ياكى بۇمۇ تۇرغاندەك ئايالىنى قويۇۋەتكەن نەرسىمكىن، ئەجەب كۆزى يامان نېمىكەن... تووا، بۇ ئادەتلەنىڭ ئارىلاشمايدىغان ئادىمى يوق ئىكەن، نەدە يۈرۈپ بۇلار بىلەن تونۇشۇپ كەتكەندۇ؟

بوتۇلكىلار ئارقا-ئارقىدىن ئېچىلىشقا باشلىدى. تۇرغان بۇلۇڭدىكى تومپۇچكىنىڭ ئۈستىدە تۇرغان ئۇنىسالغۇنى قويىدى. بىر ئايالنىڭ ئېلىكترونلۇق مۇزىكا بىلەن ئورۇندىغان ناخشىسى ياڭرىدى.

— تانسا ئويناىلى!

ئامانگۈل بۇ ئاۋازدىن چۆچۈپ بېشىنى كۆتۈردى. ئۇنىڭ ئالدىدا يېقىملىق كۈلۈمسىرەپ شەمشىدىن تۇراتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرى خۇمارلاشقان، پاتاڭلىرىغىچە قىزىرىپ كەتكەنىدى. ئامانگۈل نېرىدا ئولتۇرغان قىزلارنىڭ ئۆزىگە سوغۇق، يارامسىزغاندەك نەزەر سېلىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىدى-دە، دېدىللىك بىلەن ئورنىدىن تۇردى. ئۇ ئۆزىنى بىر كۆرسىتىپ قويۇشنى نىيەت قىلدى. ئامانگۈل شۇ تاپتا ئېچىدە ئادەتلەردىن مەمنۇن بولدى، ئاشۇ ئادەتلە ئۇنىڭغا زورلاپ يۈرۈپ تانسىنى ئۆگەتتى، ئەگەر تانسا بىلمىگەن بولسا ئاشۇ ھەسەتخور قىزلارنىڭ ئالدىدا نومۇستىن ئۆلەر ئىدى.

شەمشىدىندىن گۈپۈلدەپ نافتالىن ئارىلاش ئەتىر پۇرىقى كېلەتتى. ئۇ سېمىزلىكىگە قارىماي شۇنداق يېنىك، چاققان ئويناىتتى.

— نەدە ئىشلەيسىز؟ — شەمشىدىن ئۆيىنى بىر ئايلانغاندىن كېيىن ئامانگۈلدىن سورىدى. ئۇنىڭ ئاغزىدىكى قاتار ئالتۇن چىشى چىراغ يورۇقىدا ۋالىلداپ كەتتى.

— مەن ئوقۇغۇچى، — دېدى ئامانگۈل سەل تارتىنىپراق.

— شۇنداقمۇ؟ قايسى مەكتەپتە؟

— ئادەتلە بىلەن بىر مەكتەپتە.

— ھە، مۇنداق دەڭ، تونۇشۇپ قويايلى، ئىسمىڭىز ... ؟

— ئامانگۈل.

— مېنىڭ ئىسمىم شەمشىدىن، خىزمەت ئورنىمىز دۆڭكۆۋرۈكتە، — ئۇ خۇش خۇيلۇق بىلەن كۈلدى، — ئېنىقراق دېسەڭ پۈل نەدە بولسا بىزمۇ شۇ يەردە ئىشلەيمىز.

شەمشەدىننىڭ خۇش‌چاقچاقلىقى ئامانگۈلدىكى تارتىنىش، ھودۇقۇشنى يوق قىلىۋەتتى. ئۇ ئەمدى ئۆزىنى خېلى ئەركىن ھېس قىلىپ شەمشەدىننىڭ سوئالىرىغا قورۇنماي جاۋاب بېرەتتى. ئىككىنچى قېتىم شەمشەدىن ئۇنى يەنە تانسىغا تارتتى.

— ئۆزلىرى قالتىسقۇ خېنىم،— ئۇ تانسىنى تۈگىتىپ ئولتۇرۇشىغا ئادىلە ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ قولىغا پىچىرلىدى،— شەمشەدىن باينى قارىتىپلا ئالدىڭغۇ، دىققەت قىلدىڭمۇ، ئاۋۇ پاسكىنىلارنىڭ ئۆتى يېرىلىپ كېتەيلا دەپ قېلىۋاتىدۇ، بىلەمسەن ھەممىسىنىڭ كۆزى شەمشىدىندە، تازا چىڭ تۇت، ئۇنىڭ بىلەن تونۇشۇۋالساڭ زىيان تارتمايسەن ئاداش.

ئادىلە سىرلىق بىر ھالەتتە كۈلۈپ، ئۇنىڭ بېلىكىنى چىمداپ قويدى، ئاڭغىچە ئەسقەر كېلىپ ئۇنى تانسىغا تارتىپ ئېلىپ كەتتى.

ئۆي ئىچى ئەتىر، يۇز مايلارنىڭ ھىدى، ئالىي سورتلۇق تاماكىنىڭ ئىسى، ھاراقنىڭ پۇرىقى بىلەن تولۇپ مانانلاشتى. قىزىغان ھاۋادىن جانغا راھەت، يېقىملىق بىر پۇراق تارقىلىپ كىشىنى ھاياجانغا سالاتتى. يىگىتلەرنىڭ سىپايى، سالاپەتلىك ھالىتى ئەلەرگىدۇر يوقاپ، ئېچىلىپ خۇش‌خۇيلىشىپ كەتتى. ئۇلار بىر-بىرلىرىگە مەردلىك بىلەن ۋەدىلەرنى بېرىشكە، قەلبىنى چۈشەندۈرۈشكە باشلىدى، قاچانلاردىكى كۆڭلى قالغان يەرلىرىنى دەپ ئەپۇ سورىشاتتى، باشقىدىن ئاغىنە بولۇپ بىر-بىرىگە قول بېرىشەتتى. قىزلارمۇ ئەمدى سۆزۈلۈشتىن قېلىپ، بىر-بىرىگە قىزىل ھاراق، پېئىلارنى قۇيۇشۇپ تارتىنماستىنلا ئېچىشمەكتە ئىدى، تۇرۇپ ئۇلار يىگىتلەرگە نەزەر ئاغدۇرۇشۇپ ئۆزئارا پىچىرلىشىپ قويۇشاتتى. ئۇنىڭغۇدىن ناخشا ياڭرىماقتا.

قارا ساچىڭ يەلپۈنەر،
كۆزۈڭ ماڭا تەلمۈرەر،
يۈرىكىمۇ تەلپۈنەر،
ئون سەككىز ياشىم، ئون سەككىز ياشىم،
ئون سەككىز، ئون سەككىز، ئون سەككىز ياشىم ....

— ئامانگۈلگە بۇ ئولتۇرۇشتىكى ھەممە نەرسە شۇنداق يېقىملىق، كۆڭۈللۈك تۇيۇلۇپ، ددىلى يايراپ كەتتى. ئەنە شەمشىدىن ئەسقەرنىڭ ئۇنىڭغا يېپىشىپ تۇرۇپ قىلىۋاتقان گېپىمگە قولاق سالماستىن، ئامانگۈلگە ئوتلۇق كۆزلىرى بىلەن باقماقتا، ئامانگۈل بولسا بۇنىڭدىن ھۇزۇرلانماقتا ئىدى. قەز بالا ئۇچۇن يىگىتلەرنى ئۆزىگە تەلمۈرتۈشتىنمۇ ئارتۇق لەززەت بولمايدۇ. ئۇنداق چاغدا سېنىڭ بىر جىلۋىلىك تەبەسسۇمىڭ، نازاكەتلىك بىر بېقىشىڭ مەن - مەن دېگەن يىگىتنىڭ ھوشىنى يوقىتىدۇ. ئامانگۈل ئون سەككىز يىللىق ئۈمرىدە مانا بۇگۈن ھاياتىنىڭ، ياشلىق گۈزەللىكىنىڭ ھۇزۇرىنى كۆردى. ئۇنىڭ ئېسىگە تۇرۇپلا ئاشۇ يىراقتا قالغان نامرات يۇرتى كەلدى، ئۇ يەردىكى كىشىلەرنىڭ يېڭى يىلنى ئاتىرىلىگەنلىكىنى ئامانگۈل ئەزەلدىن ئاڭلاپ باقمىدى. ئۇلار پەقەت يىلدا كېلىدىغان ئىككى ھېيىتنىلا بىلىشىدۇ، ھېيىتتىمۇ پەقەت بىرىنچى كۈنى مەسچىتنىڭ ئالدىدىكى توپىلاڭ مەيداندا ئاغرا- سۇنايغا ياش - قېرى ھەممىسى ئۇسسۇل

ئويلىشىدۇ، بىر-بىرىنى توپا-تۇمانغا كۆمۈشىدۇ، بىچارە دېھقانلار شۇ ئويۇندىن ھۈرۈر ئېلىشىدۇ، ئەتىسىدىن باشلاپ كەتمەننى كۆتۈرۈپ ئېتىزلىققا مېڭىشىدۇ، بۇ يەردىچۇ؟ ئويىنايمەن دېسەڭ كوندىلا تاماشا بار، بىرقەت پۇلۇڭ بولسىلا بولدى، شەھەر دېمەك پۇل دېمەك، ئەنە شەمشىدىننىڭ پۇلى بولغاچقا ئاۋۇ قىزلار ئۇنىڭغا تەلمۈرۈشمەكتە، ئۇنى ئامانگۈلدىن قىزغانماقتا. ئەمما ئۇلاردا ئۆزىنىڭكىمدەك چىراي يوقلۇقىنى ھېس قىلىپ ئامانگۈلنىڭ ۋۇجۇدى راھەتلەندى.

تامدىكى ھەيۋەتلىك سائەت جاراڭشىپ ئون بىر قېتىم ئۇرۇلدى. لېكىن مېھمانلار ھازىر تارقايدىغاندەك ئەمەس ئىدى. ئەسقەر كاستيۇمىنى سېلىپ سافانىڭ ئۈستىگە چۆرۈدى ۋە ئالدىدىكى بوتۇلكىنى كۆتۈرۈپ ئېچىشتۇردى- دە، ئىشكىكە قاراپ ۋارقىرىدى:

— ھەي تۇرغان، قېنى بۇ؟ .... ھاراق تۈگىمدى، بۇنداق چۈپەيلىك قىلما، ساڭا بۇنچىلىك داستىخان دېگەن نېمە؟ بۈگۈن قانغۇچە ئوينايمىز، شۇنداقمۇ شەمشى؟! ...

ئۇ شۇنداق دېدى-يۇ، لېكىن شۇ ھامان دېگەن گېپىنى ئۇنتۇپ نېرىدا ئولتۇرۇشقان قىزلارنىڭ قېشىغا سۈرۈلۈپ، ئۇلارنىڭ رومكىلىرىغا قىزىل ھاراقنى قۇيۇپ ئىچىشكە زورلىغىلى تۇردى. ئۇ ئوبدانلا تەڭشىلىپ قالغاندى. شەمشىدىن توختاپ قالغان ۋىئالىغۇنىڭ لېنتىسىنى ئالماشتۇرغىلى قويۇپتى. شۇ پۈرسەتتە ئامانگۈل ئادىلەنى ئىزدەپ ئاردىدورغا چىقتى. ئۇنىڭ ئېسىگە مەكتەپ، ياتاقنىڭ تۈزۈمى كېلىپ ئولتۇرالمايلا قالدى، ئۇ ئاشخانىغا قاردى، ئۇ يەردە ئادەم يوق ئىدى. ياندىكى ئۆيدىن بىرلەرنىڭ ئاستا سۆزلەشكەن ئاۋازى، تۇرۇپ-تۇرۇپ چوكىلىدىغان ئاۋاز كېلەتتى. ئامانگۈل ئىشكىنىڭ تۆۋىگە كېلىپ ئېچىكىرىگە قۇلاق سالدى.

— ۋىيەي، ئاستىراق، كالپۇكىمنى ئۈزۈۋالامسىز؟

ئامانگۈل ئادىلەنىڭ ئاۋازىنى تونۇپ ھولۇقۇپ كەتتى.

— ئەسقەر ئەجەب يېقىنچىلىق قىلىپ كېتىۋاتىدىغۇ؟— دېدى تۇرغان ھاسراپ تۇرۇپ،— سىزگە ئىش-پەش تارتىپ يۈرمىگەندۇ؟

— خۇدايا توۋا دەڭا،— ئادىلە ناز بىلەن، ئاغرىنغاندەك بىر تەلەپپۇزدا دېدى،— ئۇ ھاراقكەشنى نېمە قىلىمەن، سىزنىڭ ئېلىۋەتكەن تىرنىقىڭىزغا تەڭ قىلمايمەن.

— راست يۈرەك سۆزدىڭىز— ھە؟

— قەسەم ئېچىپ بېرەيمۇ؟ مېنىڭغۇ دەيسىز؟ ئۆزىڭىزچۇ؟ مەن يوق چاغدا قايسى قىزلارنى ئەكىرىسىز، كىم بىلىدۇ؟

— يوق خىيالنى قىلماڭ

— ھى،— ئادىلە تامسقىنى قېقىپ قويدى،— ئەر كىشى دېگەنگە ئىشەنگىلى بولامدۇ؟ ھە، راست يېڭى يىللىق نېمە سوۋغا بېرىسىز ماڭا؟

— ئەتە يالغۇز كېلىڭ، سىزگە ئاتاپ قويغان نەرسەم بار.

كارىۋات غىچىرلاپ چوكۇلدىغان، ئىڭىرغان ئاۋاز ئاڭلىنىشقا باشلىدى، ئامانگۈلنىڭ كۆڭلى بىر قىسما بولۇپ، مېھمانغانا ئۆيىگە قايتىپ كەلدى. تۇۋا،— دەيتتىى ئۇ ئۆز

ئۆزىگە، — بۇ ئادەتلە تۇرغان يىلەن شۇنداق ئىكەن - دە، ئاتا - ئانىسى ئۇقمىدىغان بولسا نېمە دەپ قالار، شۇنداق چوڭ باشلىقنىڭ قىزى تۇرۇپ بىر ئۆيلەنگەن ئوقەتچى يىلەن مۇھەببەت باغلاپ يۈرگىنىنى، ياكى ئۇنىڭ پۇلىغا قىزىقىۋاتامدۇ - يا، بايا ماڭا شەمشىدىن نى دېگىنىمۇ بىكار ئەمەسكەن - دە ... ياق، ياق خۇدا ساقلىسۇن، ئادەتلە نېمە قىلسا ئۆزىنىڭ ئىشى، لېكىن مەن تىنچقىنا ئوقۇشۇمنى ئوقاي، ماڭا پۈتۈن بىر ئائىلە قاراپ تۇرۇۋاتىدۇ. بۇ ئويلار ئامانگۈلنىڭ كۆڭلىنى مەيۈسلەندۈردى، ئۇنىڭغا بۇ ئۆيدىكى ئويۇن - تاماشا، نازۇ - نېمەت، ناخشا - مۇزىكىلار، ھەممە نەرسىلەر يات تۇيۇلدى. ئۇنىڭ بۇ يەردىن دەرھال كەتكۈسى كەلدى. ئىچىدە مۇنداق يەرگە ئىككىنچى كەلمەيمەن، دېدى.

ئولتۇرۇش ئاخىرلىشىدىغاندەك ئەمەس ئىدى. ئامانگۈل ئادىلەگە قايتىمەن دەپ قاتتىق تۇرۇۋالدى.

— نېمە، ئاشۇ چىرايلىق ياتاقنى سېغىنىپ كەتتىڭمۇ بىردەمدە؟ — ئادىلە قېيداپ سۆزلىدى.

— بېشىم بەك ئاغرىپ كېتىۋاتىدۇ، كېسەلي، — ئامانگۈل چىك تۇرۇۋالدى.

ئۇنىڭغا گەپ يېگۈزەلمىگەن ئادىلە ئاخىرى شەمشىدىننى چاقىردى.

— ئامانگۈل كېتىمەن دەپ ئۇنىمايدۇ، قانداق قىلىمىز، — دېدى ئۇ مەنىلىك قاراپ.

— مەن ئۆزۈم كېتىۋېرەي، — دېدى ئامانگۈل ئۇڭايسىزلىنىپ.

— مەي سارىڭ، مەكتەپ دېگەن نە ئۇ؟ بۇ كېچىدە قانداق يالغۇز كېتەلەيسەن؟ — بولدى، بىز بىللە كېتەيلى، مېنىڭمۇ ئەتە ئەتىگەندە قىلىدىغان ئىشلىرىم بار ئىدى، — شەمشىدىن ئامانگۈلگە قاراپ بېشىنى لىڭشىتىپ قويدى. ئۇ خۇددى پايدىلىق بىر سودىنى قىلغاندەك چىرايىدىن ئەندىكىش، خۇشاللىق چىقىپ تۇراتتى.

ئۇلار كىيىنىپ كوچىغا چىقتى. تالادا ئۇچقۇنداپ قار چۈشمەكتە ئىدى. ئادەمسىز، بوش قالغان كوچا ئۇيقۇسىرىغان بوۋايدەك مۇگدەپ ياتاتتى. ئۇلارنىڭ تەلىيىگە بىر دەمدىلا بىر ئاكسى ئۇچراپ قالدى. شەمشىدىن قول كۆتۈرۈپ توختاتتى ۋە كەينى ئىشكىنى ئېچىپ ئاۋۋال ئامانگۈلنى ئولتۇرغۇزدى، ئاندىن ئۆزى نېرىقى ئىشكىتتىن كىرىپ ئۇنىڭ يېنىغا جايلاشتى.

ئامانگۈل ماشىنىنىڭ ئىچىگە، يۇمشاق ئورۇندۇقلارغا راھەتلەنگەن ھالدا قاراپ قويدى. ئۇ ھازىرغىچە بۇنداق ماشىنىغا چۈشۈپ كۆرمىگەنىدى، بۇ ئۆزىمۇ - چۈشۈمۇ، دەيتتى ئىچىدە.

شەمشىدىن يول بويى ئۇنىڭغا ئۆزى توغرىلىق، گۇاڭجۇ، شاڭخەي، بېيجىڭ... توغرىلىق سۆزلەپ بەردى. ئۇنىڭ بارمىغان يېرى ئاز ئىدى. پاكىستان، تۈركىيىگە بېرىپ ئۇيناپ كەپتۇ، يېقىندا سوۋېتكىمۇ چىقىپ موسكۋا، لېنىنگراتلارغىچە ئايلىنىپ كەپتۇ، ئامانگۈل ئۇنىڭغا ھەۋەس قىلدى، نېمىدېگەن تەلەيلىك يىگىت، دۇنيانىڭ يېرىمىنى كۆرۈپ بوپتۇ، پۇل دېسە بار، مەنچۇ؟ ئۇرۇمچىگە قانچىمۇ مۇشەققەتتە

كەلدىم، يەنە بەش يىل ئوقۇسام، ئاندىن تۆت تەڭگەگە ئېرىشەلەيمەن. بۇ دۇنيا نېمانچە تەڭشەلمەگەندۇ؟ ...

— ئامانگۈل،— دېدى شەمشىدىن ئۇنىڭغا قايرىلىپ ۋە يانچۇقىدىن قىزىل دۇخاۋا قاپلانغان كىچىك بىر قوتىنى چىقىرىپ ئاچتى.

— چەت ئەللەردە بىر ئادەت بار ئىكەن،— دېدى ئۇ قوتىنى ئامانگۈلگە سۇنۇپ،— يېڭى يىلدا دوستلار بىر-بىرىگە سوۋغا تەقدىم قىلىشىدىكەن، بۇگۈن سىز بىلەن تونۇشۇپ قالدۇق، بۇندىن كېيىن ئارىلىشىپ ئۆتەرمىز، بۇ ئاز بولسىمۇ يېڭى يىلنىڭىزغا سوۋغام بولسۇن.

ئامانگۈل قوتىنىڭ ئىچىگە قاراپ ئەندىكىپ كەتتى، ئۇنىڭدا بېغىمۇ، ئۆزىمۇ ساپ-سېرىق چىرايلىق دامىسكى سائەت تۇراتتى.

— ۋىيەي، نېمە قىلغىنىڭىز، ياق ئالمايمەن،— دېدى ئۇ ئۆزىنى قاچۇرۇپ.

— ئالمىسىڭىز مەن رەنجىيمەن، ياراتمايسىزاتامسىز - يا؟

— ياق، ياق، بۇنداق قىممەت نەرسىنى ئالالمايمەن.

— سىزنىڭغۇ لايىقىڭىز ئەمەس، شۇنداق بولسىمۇ مېنىڭ كۆڭلۈم.

ئامانگۈلنىڭ يۈرىكى ئاغزىغا تىقىلغاندەك بولدى. شەمشىدىن ئۇنىڭغا قاراپ تەلمۈرۈپ تۇراتتى، ئۇ بىردەمگىچە قانداق قىلاي دەپ ئارىسالدا بولۇپ قالدى، ئۇنىڭ مازىرغىچە سائىتى يوق ئىدى ۋە سائەت تاقاشنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرەلمەيتتى، ھەر قېتىم ئادىلەنىڭ ئۆزۈكىنىڭ كۆزىدەك كىچىككىنە سائىتىگە كۆزى چۈشكەنىدە ئۇنىڭ ئىچىگە بىر ئوت تۇتىشاتتى. مانا بۇ نەرسە مازىر ئۇنىڭغا بىكارغىلا كېلىۋاتىدۇ، ئۇ بۇنى پۇل تېپىپ قانداقمۇ ئالالايتتى....ۋالىلداپ تۇرغان سائەت ئۇنى ماگنىتتەك ئۆزىگە تارتماقتا ئىدى. ئەگەر ئۇ ئالمىسا باشقا بىر قىز ھامان ئالىدۇ.

ئامانگۈلنىڭ قولى ئىختىيارسىز قوتىغا سوزۇلدى. شەمشىدىن قوتىنى ئۇنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ تۇرۇپ ئۇنىڭ كۆزىنىڭ ئىچىگە قارىغىنىچە قولىنى چىڭ قىسىپ قويدى. ئامانگۈل تىترىگىنىچە يەرگە قارىۋالدى.

— كېلەر يەكشەنبە كۆرۈشەيلى بولامدۇ، مەن سىزگە ياتىقىمنى كۆرسىتىپ قويايى،— دېدى شەمشىدىن مەكتەپنىڭ ئالدىغا كەلگەندە ئامانگۈلنىڭ قولىنى تۇتۇپ تۇرۇپ.

— قېنى قاراپ باقاي،— دېدى ئامانگۈل ئۇنىڭدىن تېزرەك قوتۇلۇش ئۈچۈن. ئۇ ئەتراپقا ئەنسىزلىك بىلەن قاراپ قويدى، ھەرھالدا شەمشىدىن ئۇنىڭ ئارتۇق تۇتماي قويۇۋەتتى. ئۇ خوش دېدى - دە، ئارقا ئالدىغا قارىماي ياتاقتا قاراپ ئىتتىنىڭ - ئىتتىنىڭ مېڭىپ كەتتى. ئەتراپ جىمجىت، ھەممە ئۇيقۇدا، بىنالارنىڭ دېرىزىلىرى قاپقارا ئۇغۇ بىلەن كەتتى. ئامانگۈل تىۋىش چىقارماسلىققا تىرىشىپ پۇتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ ياتاققا كىردى. قىزلار بىر خىلدا پۇشۇلداپ ئۇخلىماقتا ئىدى. ئامانگۈل ئاستا چىراغنى ياقتى. ھەدىشە ئۆرۈلۈپ بېشىنى كۆتۈردى.

— ئامانگۈل سىزمۇ؟— دېدى ئۇ ئۇيقۇدىن كۆزىنى ئاچالماي.

— ھەئە.

— نەگە باردىڭمز؟

— داشۆدىكى بىر يۇرتلۇق قىزلارنىڭ يېنىغا بارغانتىم، — ئامانگۈلنىڭ ئاغزىغا شۇ گەپ كەلدى.

خەدىشە جىم بولدى. ئامانگۈل خۇددى ھېلى بىرى كېلىپ تەكشۈرەيدىغاندەك كىيىملىرىنى ئىتتىك سالدى- دە، ئورنىغا كىردى. ئاندىن يوتقانىنى تارتىپ تۇسۇپ ھېلى شەمشىدىن بەرگەن سائەتنى قولىغا سېلىپ كۆردى. سائەت بەكمۇ چىرايلىق ئىدى. ئۇ خۇددى ئالتۇن بىلەيزۈك تاقىغاندەك خۇشال بولۇپ، ئۇنىڭغا قاراپ تويمايتتى، خەدىشەنىڭ يۆتىلىشى ئۇنى ئېسىگە كەلتۈردى. ئۇ يېنىك بىر ئۇھ تارتىپ قويۇپ چىراغنى ئۆچۈردى. ئۇ يېتىپمۇ خېلىغىچە ئۇيقۇسى كەلمىدى. ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا بۈگۈنكى ئولتۇرۇش، ئادىلەنىڭ دېگەنلىرى، شەمشىدىننىڭ ئىلتىپاتى، ئومۇمەن يېقىندىن بۇيانقى تۇرمۇشىدا بولۇۋاتقان ئۆزگىرىشلەر كېلىپ، پىكىرلىرى ئۇچى يوق يىپتەك چېگىلىشىپ كەتتى.

7

ئۇرۇمچىنىڭ ئۇزۇن قىشىمۇ تۈگەپ ياز كەلدى. مەۋسۈملۇك ئىمتىھانلارمۇ تۈگەي دەپ قالدى. ئامانگۈل تۇنۇگۈن ئۆيىمدىن خەت بىلەن بىللە 40 سوم پۇل تاپشۇرۇۋالدى. دادىسى خېتىدە شۇ پۇلنى كىرا قىلىپ تەتىلگە كېلىشىنى، ئۇنى ئۆيدىكىلەرنىڭ بەك سېغىنغانلىقىنى قايتا-قايتا يېزىپتۇ. ئامانگۈلنىڭمۇ ئۆيىنى، ئۇكىلىرىنى بەك كۆرگۈسى كەلدى. نېمىدېگەن بىلەن ئۇزۇن ئايرىلىپ كەتسە چىدىماق تەس ئىكەن، تەتىل يېقىنلاشقانسېرى ئۆيدىكىلەر، مەھەللىسى، بىللە ئوسكەن دوستلىرى پات-پاتلا چۈشىگە كىرىپ خىيالىدىن نېرى بولمايدىغان بولدى. مەن كەتكەندىن بۇيان كىملەرنىڭ تويى بولۇپ كەتتىكىن؟ ئايشەم كۈزدە قىلماقچى ئىدى. قىلغان بولسا ھازىر ئىككى قاتمۇ بولغاندۇ. يەنە كىملەر تويغا تۈتۈش قىلدىكىن، ئۆيدىكىلەر سەن كەلگىچە يېڭى ئۆينىمۇ سېلىپ پۈتتۈرۈپ قويىمىز، دەپتۇ، بىچارىلەر، قانچىمۇ جاپا تارتىۋاتقاندۇ...

ئامانگۈل ئۇرۇمچىدە ئوتكەن بىر يىلنىڭ قانداقلارچە تېز تۇشۇپ كەتكەنلىكىنى ئۇقمايلا قالدى. ئىلگىرى ئۇنىڭغا سىرلىق تۇيۇلىدىغان بۇ شەھەر، بۇ يەرنىڭ ئادەملىرى، ئويۇن - تاماشىلار ئەمدى ئۇنىڭغا ئادەتتىكىچە، ھېچىمىر ھەيران قالغۇدەك يېرى يوق نەرسىگە ئايلاندى. بۇ بىر يىل جەريانىدا ئۇ ھەممىنى كۆردى. ئۆگەندى، ئاستا - ئاستا بۇ تۇرمۇشقىمۇ كۆنۈپ قالدى. دەسلەپ ئۇ كىيىم - كېچەك، پۇلدىن قېينالدى، بوينى قىسىلدى. ئەمما كېيىنچە بۇنىڭمۇ چارىسى تېپىلدى. ئۇ شەمشىدىنىدەك مەرد سودىگەرلەر بىلەن تونۇشۇۋالدى. ئۇلارغا بىر جىلمىيىپ قويىساڭ ئۇستۇڭگە بىرەر قۇر كىيىم چىقىپ قالاتتى. يېڭى يىللىق ئولتۇرۇشتىن كېيىن ئامانگۈل ئادىلە بىلەن بىر ئىككى قېتىم ئۇنىڭ دۇكىنىغا، ئۆيىمگە باردى. شەمشىدىن ئۇلارغا تۇركىيىنىڭ كۆڭلەكلىرى، ياپونىنىڭ ياغلىقلىرىدىن ھەدىيە قىلدى. ئامانگۈل ئىشقىلىپ ئۇنىڭ بىلەن خالى جايدا ئۇچرىشىپ قېلىشتىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ يۈردى. شەمشىدىن مۇنداق ئىككى ئاي ئىلگىرى مال ئەكىلىش ئۈچۈن ئىچكىرىگە كەتكەن پېتى ھازىرغىچە قايتىپ كەلمىدى. ئامانگۈل بىر ھېسابتا

ئۇنىڭدىن قۇتۇلغىنىغىمۇ خۇش بولدى. چۈنكى شەمشىدىنمۇ بىكارغا بىرئۆرمەيدىغانلىقىنى، هامان بىر كۈنى بۇ هېسابنى قىلىدىغانلىقىنى ئۇ ۋەهىمە بىلەن كۆز ئالدىغا كەلتۈرەتتى.

ئامانگۈل ئۆيىدىن كەلگەن خەتنى ئوقۇۋاتقاندا ئادىلە كىردى.

— كىمنىڭ خېتى ئۇ؟ — دەپ سورىدى ئۇ تاماق قاچىسىنى دېرىزە تەكچىسىگە قويۇۋېتىپ.

— ئۆيدىن كەپتۇ، مېنى تەتىلدە كەل دەپ پۈل ئەۋەتىپتۇ، — ئامانگۈل خەتتىن بېشىنى كۆتۈرمەي جاۋاب بەردى.

— سەنمۇ كەتسەڭ مەن يالغۇز قالىدىغان بولدۇمدە، ئىككى ئايىنى قانداقمۇ ئۆتكۈزەرمەن؟

دوستىنىڭ مىسكىن چىرايىغا قاراپ ئامانگۈلنىڭ كۆڭلى بىر قىسما بولدى.

— مەن بىلەن بىرنەچچە كېلەمسەن-يا، — دېدى ئۇ ئادىلەگە، — شۇنىسى سەھرا، ئويۇن - تاماشا يوق، زېرىكىپ قالارسەنمىكىن دەيمەن.

ئادىلە بىر مىنۇتچە ئويلىنىپ تۇرۇپ بىردىنلا چىرايى ئېچىلدى:

— بولمىسا شۇنداق قىلايمۇ يا؟ هازىرغىچە جەنۇبنى كۆرۈپ باقمىپتىمەن، يېزا بىگەن قانداق بولىدۇ، ئۇقمايمەن. ئەمىسە ئۆيدىكىلەرگە دەپ باقاي، ئەگەر ياخشىسەن بېرىپ ئاپامغا دېگىنە، مېنى شۇ ئۆيىنىڭ ئىشلىرىدىن بىر قۇتۇلدۇرغىنە ئاداش.

ئادىلەنىڭ بارماقچى بولغانلىقى ئامانگۈلنىمۇ قەۋەتلا خۇش قىلىۋەتتى. راستىنى ئېيتقاندا ئۇ يېزىدا ئىككى ئايىنى توشتۇرۇشقا كۆزى يەتمەي تۇراتتى، ئادىلە بىلله بولسا ئۇمۇ زېرىكمەيدۇ ياكى پەقەت بولمىغاندا ئادىلەنى باهانە قىلىپ ئۇرۇمچىگە بالدۇر قايتىپ كېلىدۇ. ئىككى دوست شۇنداق كېلىشتى. ئامانگۈل شۇ كۈنىلا بىر دوستىنى ئېلىپ بارىدىغانلىقىنى ئېيتىپ ئۆيىگە خەت يېزىۋەتتى.

ئۇزۇن چۆللەر، قاقاس تاغلار كۆلكە - چاقچاقلار بىلەن بىلىنمەي ئۆتۈپ كەتتى، ئاپتوبۇس تەتىلگە قايتقان ئوقۇغۇچىلار بىلەن توشقانىدى، ئۇلار خۇددى قەپەستىن ئايرىلغان قۇشلاردەك ئەركىن يايرىشاتتى، گەپ قىلىشىپ هارمايتتى. ئۇلار بىلەن تۇر- سۇنمۇ بىللە ماڭدى. ئۇ يول بويى بۇ ئىككى قىزنى كۆتۈپ، مېهمان قىلىپ ماڭدى. چۈشكەنلا يەردە تاماق ئالاتتى، مېۋە - چېۋە توشۇيتتى. ناهىيىگە كەلگەندىن كېيىنمۇ ئۆيىگە كەتمەستىن ئىككى قىز ماڭغىچە ئۇلارنىڭ قېشىدا يۈردى.

— ئاداش، قارىسام بۇ مۆرىمەس ساڭا ئاشىق بولۇپ قالغاندەك تۇرامدۇ نېمە؟ — دېدى ئادىلە ئامانگۈلنىڭ يېزىسىغا بارىدىغان كونا بىر ئاپتوبۇسقا چىقىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن، — قارىغىنا بېچارىنىڭ سېنىڭدىن زادى ئايرىلغۇسى كەلمەي پەرۋانە بولۇپ يۈرگىنىنى.

— نەدىكى گەپلەرنى قىلمىساڭچۇ، — ئامانگۈل ئاچچىقلانغاندەك بولۇپ ئۇنى مۇرىسى بىلەن ئىتتەرىدى.

شۇ ئارىدا تۇرسۇن ئىككى بوتۇلكا گاز سۈيمنى كۆتۈرۈپ ئاپتوبۇستا پەيدا بولدى.

— يولدا ئۇسساپ قالساڭلار ئىچەرسلەر، — دېدى ئۇ بوتۇلكىنى ئاددىلەگە تەڭلەپ ۋە ئامانگۈلگە قاراپ قويدى. ئۇنىڭ ھەلقۇمى تىنماي قىمىرلايتتى. قىسىق كۆزلىرى ئىچكى بىر ھاياجاندىن يالتىراپ كەتكەندى، ئامانگۈل بولسا ئۇنىڭغا قارىماسلىققا تىرىشاتتى.

ئاددىلە تۇرسۇنغا قاراپ قۇۋلۇق بىلەن كۈلۈپ تۇرۇپ:

— تۇرسۇن! سىزنى جمق ئاۋارە قىلدۇق، رەھمەت، — دېدى ۋە ئامانگۈلگە قاراپ گەپلىنى مەنىلىك قىرىپ قويدى.

— نېمە ئاۋارىچىلىق؟ — تۇرسۇن قىزارغان ھالدا ئاپتوبۇسنىڭ توختىغۇچىنى سىلەدى، — زېرىكسەڭلار ناھىيگە كېلىڭلار، ھېيتتا كىرىڭلار بولمسا.

— كەلسەك ئويىنتارسىز؟

— چاتاق يوق، بىزنىڭ ئۆيىنى ئامانگۈل بىلىدۇ، يېقىنلا.

شوپۇر ئاپتوبۇسنى ئوت ئالدۇردى، تۇرسۇن ئامانگۈلگە يەنە بىر قارىۋېتىپ ئاپتوبۇستىن چۈشتى.

— بىچارە بالا، — دېدى ئاددىلە ئاپتوبۇس خېلى ئۇزىغان بولسىمۇ تېخىچىلا جايىمدا تۇرغان تۇرسۇنغا قاراپ، — سېنى ئۆلگۈدەك ياخشى كۆرىدىكەن جۇمۇ، تەلەپ قويىدىمۇ؟

— ياقەي. نېمە سەن شۇنىڭ بىلەنلا قالدىڭمۇ؟

— ئەگەر تەلەپ قويسىچۇ، قانداق قىلاتتىڭ؟

— يوق گەپنى قىلمىغىنا، مېنىڭ خىيالىمدىمۇ يوق.

— چىرايىمغا قارىسا، سەن ئۇنىڭ خىلى ئەمەس، لېكىن ئاق‌كۆڭۈل بالدەك قىلىدۇ، بۇنداق يىگىتلەر ۋاپادار كېلىدۇ، لېكىن بىز قىزلار بولساق بۇنداقلارنى ياراتمايمىز، شوخ، ئويۇنچىلارنى تاللايمىز، ئۇنداق يىگىتلەرنىڭ كۆپىنچىسى قىزلارنى قونچاق ئېتىپ ئويىنايدۇ، داغدا قويىدۇ، ئەجەب ئىش، تۇرمۇش دېگەنمۇ قايسىبىر كىتابتا دېگەندەك خۇددى سەھنىدىكى سىرلىق ئويۇنغا ئوخشايدىكەن.

— پاھ، — ئامانگۈل ئۇنىڭغا ئەجەبلىنىپ قاراپ قويىدى، — پەيىلاسوپ بولۇپ كەتتىڭمۇ ئەمدى، سەن دېگەن مال دوختۇرى جۇمۇ!

— شۇنى دەيمىنا، — ئاددىلە ئۆزىمۇ كۈلۈۋەتتى.

ئۇلار كۈن قىيىلغاندا توپا - چاڭغا مىلىنىپ، مەھەللىگە كىرىپ كەلدى. ئىككى قاسىنىقى رەتسىز تىكىلگەن ئاق تېرەك ۋە سۆگەتلەر بىلەن قاراڭغۇلىشىپ تۇرغان مەھەللىنىڭ تار، ئەگرى - بۈگرى كوچىسىدا كېتىۋېتىپ ئاددىلە ئەتراپىغا قىزىقىپ قارايتتى، ئەتراپتىن ئاچچىق توپا، قىغنىڭ چۆچۈمەل، سېسىغان پۇرىقى گۇپۇلدەپ ئۇرۇپ تۇراتتى. يولنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى سۇۋاقلىرى چۈشۈپ، تاملىرى زەيدىكەن كونا ئۆيلەر، ئۇزۇم باردىمنىڭ سايىسىدە قاراڭغۇلاشقان ھويلىلار، ئۆرۈلگەن قورۇق تاملار ئادىلەنىڭ كۆڭلىنى يەرىم قىلدى. كوچىنىڭ چېتىگىلا دۆۋىلەپ قويغان قىغنىڭ ئۇستىدە يۈز - كۆزى مەينەت، يەرىم - يالىڭاچ بالىلار موللاق ئېتىشىپ ئويناۋاتاتتى. دەرۋازىسى يوق، ئۇنىڭ ئورنىغا تالدىن شادا ئىشىك توقۇپ بېكىتىپ قويغان قورۇلاردىن چاشىلرى چۈۋۈلغان،

بالا كۆتۈرگەن ئايالار چىقىپ بالىلىرىنى چاقىراتتى، ئۇلار كوچىنىڭ چېتى بىلەن ئاۋايلاپ دەسسەپ كېلىۋاتقان سومكا كۆتۈرۈشۈۋالغان بۇ يوچۇن قىزلارغا قىزىقىپ قارىشاتتى. ئۇلار كېلىۋاتقانلارنىڭ بىرى ئامانگۈل ئىكەنلىكىنى تونۇشقاندا بولسا ئاغزىلىرى ئېچىلىپ، نۇرسىز كۆزلىرىدە ھەيرانلىق پەيدا بولاتتى.

ئامانگۈل ئاددىلەنى ئىشىكنىڭ ئالدىغا ئۇششاق تېرەك تىكىلگەن قورۇنىڭ ئالدىغا باشلاپ كەلدى. بۇ ھويلىنىڭ دەرۋازىسىنىڭ ئورنىغۇ تالدىن توقۇلغان شادا ئىشىك ئورنىتىلغان بولۇپ، ئىشىك قىيسىيىپ يېرىم ئېچىقلىق تۇراتتى. ئادەم بويى كەلمەيدىغان، كونىراپ كەتكەن ھويلا تېمىدىن قورۇنىڭ ئىچى ئېنىق كۆرۈنەتتى، ئالدى ئۆزۈم باردىكى بىلەن توسۇلغان كۆرۈمسىز ئۆي مۆكچىيىپ تۇراتتى. ئامانگۈلنىڭ كۆزىگە ئۆيلەر تېخىمۇ كونىراپ، ئولتۇرۇشۇپ كەتكەندەك تۇيۇلدى. ئۆينىڭ قارشىسىدا يېڭىدىن سېلىنغان ئىككى ئېغىز ئۆي چوڭچىيىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ سۈۋاقلىرىمۇ يېڭىلا قۇرىغان، ئىشىك، دېرىزىسىمۇ سىرلانمىغانىدى. ھويلا جىمجىت. ئىشىك ئالدىدىكى ئېرىقتا توختام سۈ-نىڭ ئىچىدىن نېمىنىدۇر تۇتۇپ ئويناۋاتقان، يۈز - كۆزلىرى شالتاق بولۇپ كەتكەن بالا ئىشكىنىڭ ئالدىغا كەلگەن قىزلارغا يېتىرقىغاندەك قاراپ تۇرۇپلا قالدى.

— ھۆسەن، — دەپ چاقىردى ئامانگۈل ئۇنى، — نېمە قىلىۋاتسەن؟

بالا بىردەم ھاڭۇېقىپ تۇرۇپ، ئاندىن ئېرىقتىن سەكرەپ چىقتى - دە، ئۇدۇل ھويلىغا قاراپ يۈگۈردى:

— ئاپا! ئاپا! ئاچام كەلدى!

— مېنىڭ كىچىك ئۇكام، — دېدى ئامانگۈل خىجالەت بولغاندەك كۈلۈمسىرەپ، — ئۆيگىمۇ كەلدۇق، تازا ھېرىپ كەتتىڭ - ھە؟!

ئۇلار دەرۋازىدىن ئەمدى كىرىشىگە ئۆيدىن ئوتتۇرابويىلۇق، ئۇستىگە ئۆڭۈپ كەتكەن كەڭ چىت كۆڭلەك، ئوشۇقىغا كېلىدىغان قىزىل ئىشتان كىيىگەن، پۇتىغا ئەسكى بىر چۇخەينى سۆرىۋالغان ئاق يۈزلۈك ئايال ھاسىرىغىنىچە يۈگۈرۈپ چىقتى. ئۇ كېلىۋېتىپ يولدىكى سۈپۈرگىگە پۇتلىشىپ يىقىلىغىلى تاس قالدى. ئۇ دەرۋازىدىن كىرىۋاتقان قىزلارغا قاراپ ئەندىكەتتى، دېمى يېتىشمەي ھاسرايتتى، ئۇنىڭ ئۇششاق قورۇقلار تور تارتقان يۈزى قىزىرىپ تىترەيتتى. ئۇ قىزنىنى تەستە تونۇدى ۋە:

— ئامانگۈل! كۆزنۇرۇم بالام! — دېگىنىچە ئۇنى باغرىغا باستى. ئۇنىڭ ئاۋازى تىترەپ ئوشۇق گەپ قىلالماي قالدى. قورۇق ئۇستىخان بولۇپ قالغان مۈرىسى سىلكىنەتتى. بۇ مەنزىرىگە قاراپ ئادىلەنىڭمۇ كۆڭلى بۇزۇلدى. ئامانگۈل ئاپىسىنىڭ قۇچىقىدىن ئاجىراپ ئۇنىڭغا ئادىلەنى تونۇشتۇردى.

— ئاپا، بۇ قىز ئادىلە، خەتتە يازغان دوستۇم شۇ.

(ئاخىرى كېيىنكى سانىدا)

مەسئۇل مۇھەررىر سارەم ئىبراھىم

دەريا قىزى

نەجات يۇسۇپ

(ھېكايە)

ئىنژېنېر رەھىم يېشى قىرىققا ئۇلاشقاندا يۇرتىغا كەلدى. ئۇ مۇشۇ يەرگە زەرەپشان دەرياسى بويىغا سۇنى تىزگىنلەش پونكتى قۇرماقچى بولۇپ كەلگەنىدى. ئۇ، ئېغىرلىشىپ كەتكەن پۇتلىرىنى تەسلىكتە يۆتكەپ، دەريانىڭ يۇقىرى تەرىپىگە كېتىپ باراتتى. قۇلاقلىرىغا دەريا سۇيىنىڭ شارقىراشلىرى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. دەريا بويىدىكى باراقسان بولۇپ ئۆسۈپ كەتكەن لويلا، چىغىرتماق، سۇتلىگەنلەر پۇتلىرىغا يۆگىشىپ، مېڭىشىغا كاشىلا قىلاتتى. ئۇ ھېرىپ ھاسىراپ كەتتى. پىشانىسىدە مونچاق - مونچاق تەر تامچىلىرى پەيدا بولدى. دەريانىڭ يېقىنلاشقانسېرى ئۇنىڭغا يۇلغۇن، كۆكىرىپ تۇرغان قومۇشلار ئۇچراشقا باشلىدى. ئۇ پېشانىسى ۋە بوينىدىكى تەرلىرىنى سۈرتۈۋېتىپ، كۆڭلىكىنىڭ تۆگمىلىرىنى ئېچىۋەتتى. ھايال ئۆتمەي ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا بىر نەچچە تۇپ جىگدە كۆتىكى نامايان بولدى. بىر چاغلاردا بۇ يەردىكى باراقسان جىگدىلىك ئىچىدە ئۆگزىسىدىن شاخ - شۇمبىلار ساڭگىلاپ تۇرىدىغان بىر ئۆي بار ئىدى. بۇ ئۆيدە چاقچى پاخپاق دەپ ئاتىلىدىغان كۆرۈمسىز، قاتمال يۈزلىرىنى قورۇق باسقان، بۇرنىنىڭ سول تەرىپىدە قارا ئۆرۈكتەك مېڭى بار بىر ئايال ياشايتتى. چۈچۈلدەك قاپقارا، ئەگرى - بۈگرى بارماقلىرى بىلەن پاختا ساۋاپ، يۈك تىتىپ تىرىكچىلىك قىلاتتى. ئۇنىڭ مېھرى ئاتلىق بىر قىزى بار ئىدى. ئۇ شوخ، ئەقىللىق قىز ئىدى. لېكىن ئۇ قىز ھازىر يوق!

ئۇ دەريا تېگىدىن ماكان تۇتتى. چاقچى پاخپاق بولسا ساراڭ بولۇپ چىقىپ كەتتى. ھازىر بۇ يەردىكى جىگدىلەر قۇرۇپ، ناۋا بۇت بولۇپ كەتكەنىدى. پەقەت بىر نەچچە تۇپ جىگدە كۆتىكىنىڭ تۇۋىدىن خۇددى چاقچى پاخپاقنىڭ چېچىمدەك بۇك كىسىدە جىگدە نوتىلىرى ئۇسۇپ چىققانىدى.

دەريا بويىدىكى بىر تۇپ ئاق تېرەك رەھىمنىڭ دىققىتىنى تارتتى. ئۇ گويا يوقالغان گۆھىرىنى تېپىۋالغاندەك ئالدىغا قاراپ يۈگۈرۈپ، دەرەخ تۈۋىگە يېتىپ كەلدى. رەھىم بىردىنلا ئۇنىڭ غولىغا ئۆيۈلگان بارماق ئىزلىرىنى كۆردى. ئىزلار يىرتىق قوۋزاقلار بىلەن قاپلىنىپ يوغىناپ كەتكەنىدى...

رەھىم بۇ قېتىم بىلەن مۇشۇ دەريا بويىدا تونۇشقانىدى. ئۇ چاغدا رەھىم ئۇرۇمچىدىكى بىر ئالىي مەكتەپنىڭ سۇ-چىلىق كەسپىدە ئوقۇۋاتاتتى. ئۇ، ئىككىنچى ئوقۇش يىلىنىڭ يازلىق تەتىلىدە مەھەللىسىگە كەلدى. ئەتىسى كەچتە دەريا بويىغا كېلىپ، كەچلىك مەنزىرىنى تاماشا قىلدى. شۇ چاغدا ئۇ كىچىك ئېقىن بويىدا سۇ ئېلىۋاتقان زىلۋا بىر قىزنى كۆرۈپ قالدى.

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، تىنچ تۇرۇۋاتامسىز؟ — دېدى رەھىم قاپاقىدا سۇ ئېلىۋاتقان قىزغا قاراپ.

— ۋەسسەي، سىز... — دېدى قىز ھۇپپىدە قىزىرىپ، — توختى سېكرېتارنىڭ ئوغلى رەھىمغۇ؟

— سىز مېنى تونۇيدىكەنسىز — ھە؟ — دادىڭىز ھەممە ئادەمگە تونۇشلۇق تۇرسا، سىزنى تونۇمايتتىمۇ؟

رەھىم قىزنىڭ ئۇزۇن قايىرىما كىر-پىكلىرىگە، ئاجايىپ چوڭ كۆزلىرىگە، ئىنچىكە بېلىگە بىر ھازا تىكىلىپ قالدى.

— نېمانچە قارايسىز ماڭا، مەڭگە جىگدە يەڭ، — قىز ئۆكۈپ كەتكەن مەخمەل جىلمىتكىسىنىڭ يانچۇقىدىن بىر سىقىم نان جىگدىسىنى ئېلىپ، رەھىمنىڭ ئالقىنىغا سالدى.

— مەن... مەن سىزنى كۆرمەپتىكەنمەن.

— ئەمما مەن سىزنى تونۇيمەن. سىز ئوقۇشقا ماڭغان ۋاقتىڭىزدا كەنت بويىچە ھەممە ئادەم سىزنى ئۇزاتقىلى چىققان. مەن سىزنى شۇ چاغدا كۆرگەن.

— سىز ھەر كۈنى مۇشۇ يەردىن سۇ ئالامسىز؟

— ھەئە. ئەسلىدە ئۆيىمىزنىڭ ئۇدۇلىدىن ئالاتتىم. ھازىر سۇ ئۇلىغىمىپ، كېچىك پېتىق بولۇپ كەتتى. شۇڭا سىزنىڭ تەۋەيمىگە كېلىپ قالدىم، بوپتىمۇ؟

رەھىم گويا سېھىرلىنىپ قالغاندەك، قىزنىڭ ئادەمنى مەھلىيا قىلىدىغان كۆزلىرىگە تىكىلىپ قاراپ قالغانىدى.

— ئىككى كۈندىن بېرى سۇ ئۆرلەۋاتىدۇ. بىرنەچچە كۈندىن كېيىن كەلكۈن كېلىدۇ. ئۇ چاغدا جانىنى ئېلىپ قاچمىدىغان يەر تاپالماي قالىمىز.

— بۇ ئاپەتمۇ يوقىتىلىدۇ، — دېدى رەھىم كۆۋرۈكچە ئېقىۋاتقان دەريانى قاراپ، — پات ئارىدا دەريا بويلىرى سېمونت بىلەن قاتۇرۇلىدۇ. بىرنەچچە چۆشۈرگە يېتىلىدۇ. شۇ چاغدا سۈنى چوقۇم يۇگەنلەيمىز.

— يۇگەنلەيمىز؟ — قىز كۈلۈۋەتتى، — مەن تاتار ئۇلاغلارنى يۇگەنلەيمىز، دېگەن

گەپنى ئاڭلىغان، لېكىن سۆنى يۇگەنلەيمىز، دېگەن گەپنى ئاڭلىماپتىكەنمەن.

— سۆنى يۇگەنلەيمىز. تىزگىنلەيمىز... — رەھىم زىيالىيلارچە سۆزلەپ كەتتى، — مانا مەن سۇچىلىق كەسپىدە ئوقۇۋاتىمەن. كەلگۈسىدە ئادەم سۇغا ئەمەس، سۇ ئادەمگە بويسۇنىدىغان بولىدۇ.

رەھىمنىڭ قىز بىلەن ئۇزاقراق سۆزلەشكۈسى بار ئىدى، لېكىن قىز قاپاقنى ماتا داستىخانغا ئوراپ ئەپچىللىك بىلەن دۇمبىسىگە ئالدى ۋە بېغىردەك لىغىرلاپ تۇرغان قۇمسائغۇ لاتقىغا يېنىك ئىز قالدۇرۇپ يۇرۇپ كەتتى. نېمە قىلىشنى، نېمە دېيىشنى بىلەلمەي تېڭىرقاپ قالغان رەھىم قىزنىڭ ئارقىسىدىن ۋارقىرىدى:

— ھەي!... مەن... بىز... سىز...

— ھە، سىز، مەن، بىز. ھا...ھا... ھا... — قىز قاقاقلاپ كۈلۈۋەتتى، — تۆۋىدىن كېيىن ناغرا، ئاشتىن كېيىن زاغرادېگەندەك گەپ بولدى. بىر ئاش پىشىم مۇددىتىڭىز، ئەمدى ئېتىمنى سورىماقچىمۇ سىز؟ ئېتىم مېھرىگۈل، لېكىن كەنتتىكىلەر مېنى مېھرى دەپ چاقىرىدۇ. مەن ئۆزۈممۇ كۆنۈپ قالدىم. سىزمۇ شۇنداق چاقىرىڭ!

— ئۆيىڭىز نەدە؟

— ئەنە، ئاشۇ يەردە! — قىز بېغىز قولىدا دەريا بويىدىكى بۇك جىگدىلىكنى كۆرسەتتى، — ئانام بىلەن ئىككىمىز شۇ يەردە تۇرىمىز.

رەھىم ئۆگىزدە بىر كېچىنى كىرىپىك قاقماي ئۆتكۈزدى. ئۇنىڭ يېنىدا 12 ياشلىق ئىنىسى ئەجىمەت پۇشۇلداپ ئۇخلاۋاتاتتى (بۇ يۇرتنىڭ ئادەملىرى تۆمۈز ئىسسىقى باشلانغان كۈنلەردە بۇرگىدىن قېچىپ ئۆگىزنىڭ چىقىۋالاتتى). رەھىم ئورنىدىن تۇرۇپ ئەمدىلا شۇتىغا پۇتىنى قويۇۋىدى، ئىنىسى ئەخمەت بېشىنى كۆتۈرۈپ، غاراڭ - غۇرۇڭ ئاۋاز بىلەن ئۇنىڭ نەگە باردىغانلىقىنى سورىدى. رەھىم دەريا بويىغا بارىمەن، دېدى - دە، پەسكە چۈشۈپ كەتتى.

رەھىم دەريا بويىدىكى قېرى ياڭاقنىڭ تۈپراق سىرتىغا چىقىپ قالغان يىلتىزىدا ئولتۇرۇپ مېھرىنىڭ كېلىشىنى كۈتتى. ئۇنىڭ قورسىقى ئېچىپ بىر نەچچە قېتىم ئەسنىدى، ئاخىرى كۈن نەيزە بويى ئۆرلىگەندە يىراقتىن مېھرىنىڭ قارىسى كۆرۈندى. رەھىم ئورنىدىن تۇرۇپلا مېھرىنىڭ ئالدىغا يۈگۈردى.

— ياخشىمۇ سىز مېھرىگۈل، مەن... مەن سىزنى كېلەمدىكىن دەپ...

— مەن سىزگە دېگەنغۇ، مېنى مېھرى دەپ چاقىرسىڭىزلا بولدى. بۇنداق چاقىرغىنىڭىزنى مەھەللىدىكىلەر ئاڭلىسا زادىلا قىلىپ كۈلۈشىدۇ.

— نېمىشقا؟

قىز لەۋلىرىنى چىڭ يۇمۇپ، قوشۇمسىنى تۇردى. ئۇ قاپاقنى سۇغا پاتۇرۇپ، ئۇنى كۆچەپ قىرغاقىغا ئالدى، ئاندىن داستىخاننى ئىككى قاتلاپ ئۆشنىسىگە ئارتتى. ئۇ گويا رەھىمنى ئېسىدىن چىقىرىۋەتكەندەك بېپەرۋا كۆرۈنەتتى.

رەھىم قىزنىڭ مېڭىشقا تەمشىلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قاپاقنى كۆتۈرمەكچى بولۇۋىدى، لېكىن مېھرى ئۇنىمىدى. شۇنداقتىمۇ ئۇ رەھىمنىڭ ياردىمى بىلەن قاپاقنى دۇمبىسىگە ئالدى. ئۇلار دەريا ياقىلاپ ئاستا كېتىۋاتاتتى. رەھىم قىزنىڭ قاغا پېيىندەك يالتىراپ تۇرىدىغان قاشلىرىغا،

ئانارنىڭ دانىسىدەك قان تەپچىپ تۇرىدىغان لەۋلىرىگە تۇيماي قاراپ كەلمەكتە ئىدى. ئەمما قىزنىڭ بىردىنلا قايرىلىپ قارىشى ئۇنى تەمتىرىتىپ قويدى.

— ۋاي تۇۋا، سىز... سىز مەن بىلەن بىللە كىلىۋاتىسىزغۇ؟

— ئەمدى... ئەمدى... سىزگە ھەمراھ بولاي دەپ... — ئەھمەد قولاقلىرىغىچە قىزىرىپ كەتتى.

— لېكىن بىزنىڭ ئۆيىنى بىرلا كۆرۈپ سەسكىنىپ كېتەرسىز مكىن...

— نېمىشقا؟

— چۈنكى بىزنىڭ ئۆيى قاغىنىڭ چاڭگىسىدەكلا دەڭا! تېخى ئانامنى دېمەيسىز، ئۇ بەك قورقۇپال.

ئەھمەد دەريانىڭ قارىغۇ ئۇن - تىنسىز كېتىپ باراتتى. دەريادا دەرەخ ۋە شاخ-شۇمبىلار ئېقىپ كېلىۋاتاتتى.

— مېھرى، قارىڭ، ئاۋۇ نېمە؟

دولقۇنلار ئارىسىدا بىر قارا نەرسە بەزدە چۆكۈپ، بەزىدە لەيلەپ ئېقىپ كېلىۋاتاتتى.

— قوزا! ئۇ قوزىكەن!

قىز دەرھال ئۆشنىسىدىكى قاپاقنى يەرگە قويۇپ، ئېقىن بويلاپ يۈگۈردى. ئۇ دەريانىڭ لېۋىگە كېلىپ، ئىككى قولىنى ئۇزۇن سوزۇپ سۇغا سەكرىدى. ئەھمەد يېتىپ كەلگەندە مېھرى غولاچ تاشلىغىنىچە قوزىنى قوغلاپ ئۇزۇپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ بىردەمدىلا قوزىغا يېقىنلاشتى ۋە ئۇنى قولتۇقىغا قىسىپ، قىرغاققا قاراپ ئۇزۇشكە باشلىدى. ئەھمەد قورقىنىدىن تىترەپ، قىرغاق ياقلاپ يۈگۈردى.

— مېھرى! — ئەھمەد تىترەك ئاۋازىدا ۋارقىرىدى، — ماڭا بۇنى تۇتۇك، ھە

قېنى، تېز...

ئەھمەد ئىشتىنىنىڭ تاسمىسىنى سۇغۇرۇپ ئېلىپ، بىر ئۇچىنى سۇغا ساڭگىلاتتى.

— ئەنە، ئاۋۇ يەرگە بېرىڭ، — مېھرى ئالدىدىكى دەريانى ئۇسۇپ كىرىپ كەتكەن جەينەكنى كۆرسەتتى. سۇ بۇ يەردىن ئايلىنىپ ئۆتكەچكە سۈرئىتى ئاستىلاپ قالاتتى. بىر قولىدا ئىشتىنىنى تۇتۇۋالغان ئەھمەد جەينەككە بېرىپ تاسمىنىڭ بىر ئۇچىنى سۇغا تاشلىدى. مېھرى تاسما توقىسىنى تۇتۇپ قىرغاقتا چىقتى. ئۇ قولىدىكى قوزىنى قۇمغا قويدى. قوزا قورقۇپ كەتكەنلىكتىن كۆزلىرىنى مۆلدۈرلىتىپ قاراپ تۇراتتى.

— ئەھمەت سىزگە، بەك چاقىرىپ سىز، — دېدى مېھرى ئۇزۇن چاچلىرىنى سىقىۋېتىپ. ئۇنىڭ چىت كۆڭلىكى بەدىنىگە چاپلىشىپ تۇرغاچقا، تولغان كۆكسى بىر بېغىشتا چۈشكەن جۇپ ئانارەك كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئەھمەد سېھىرلەنگەندەك قىزدىن كۆزىنى ئۈزەلمەي قالدى. ئەھمەتنىڭ تېخىچە ئىشتىنىنى كۆتۈرۈپ تۇرغىنىنى كۆرگەن مېھرى بىردىنلا قاقاقلاپ كۈلۈۋەتتى.

— ئەمدى ئۇنى ئۆتكۈزۈۋېلىڭ، — دېدى ئۇ ئەھمەتنىڭ قولىدا ساڭگىلاپ تۇرغان تاسمىسىنى ئىشارەت قىلىپ، — يا كەچكىچە ئىچى سۇرۇپ قالغان ئادەمدەك ئىشتىنىڭىزنى كۆتۈرۈپ يۈرەمسىز؟

— سىز... تۇۋا، زادىلا ئىشىنەلمەي تۇرىمەن، — دېدى ئەھمەد ھەيرانلىق ئىلكىدە، — سۇ ئۇزۇشكە بەك ئۇستا ئىكەنسىزغۇ!

— شۇنىڭغىمۇ ھەيران قالامسىز، مەن دېگەن دەريا بويىدا ئۆسۈپ چوڭ بولغان تۇرسام.

رەھىم قاپاقنى، مېھرى قوزىنى كۆتۈردى. ئۇلار ئۆيگە يېتىپ كەلگەندە چاقچى پاخپاق ئۆي ئالدىدىكى كاۋا بارىگى ئاستىدا چاق ئىگىرىپ ئولتۇراتتى. ئۇ رەھىمگە ئالىيپ قارىدى. ئۇنىڭ بىر كۆزى قارىغۇ بولغاچقا، يالغۇز كۆزى ئاجايىپ قورقۇنچلۇق پارقىراپ تۇراتتى. ئۇزۇندىن بېرى تاغاق كۆرمىگەن پاخپاق چاچلىرى قوتاز قۇيرۇقىدەك چېگىلىشىپ، بويۇنلىرىنى بېسىۋالغانىدى.

ـ ئانا، ئوبدان تۇرۇۋاتامسىلا، ـ دېدى رەھىم قورقمىدىن ئارانلا پىچىرلاپ. ئايال يەنىلا بىر كۆزىنى چەكچەيتىپ تۇراتتى.

ـ ئانا، ـ دېدى مېھرى قولىدىكى قوزىنى يەرگە قويۇپ، ـ بۇ بالا تىوختى سېكىرتارنىڭ ئوغلى. بۇ قوزا دەريادا ئېقىپ كېلىۋېتىپتىمكەن، ماڭا يارەملىشىپ سۈزۈشۈپ بەردى.

ـ ھە، ھىم، ـ دېدى ئايال بوغۇق ئاۋازدا، ـ نېمىشقا قاپاقنى يەرگە قويماي ئۆشىنەڭگە چاپلاپ تۇرىسەن؟ قويە قاپاقنى.

مېھرى رەھىمنىڭ دۇمبىسىدىكى قاپاقنى ئېلىپ يەرگە قويغاندىن كېيىن، بىر ئۆچكە تېرىسىنى بارلىق ئاستىدىكى سۇپىغا سېلىپ رەھىمنى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى.

ـ قورسىقىڭىز راسا ئاچقاندۇ ـ ھە، ـ دېدى ئۇ قارا كۆزلىرىنى ئويناتىپ، ـ دەريا بويىدا قورساق تېز ئاچىدۇ.

ـ ياق، ئانچە ئەمەس...

ـ مېھرى، ـ دېدى چاقچى پاخپاق قىزغا، ـ جىگدە شەربىتىگە زاغىرا ئۈزۈپ بەر. قېنى، زاغىرا ئۆتەمسىكىن بۇنىڭغە گېپىنى...

مېھرى ئۈچاق بېشىدىكى بىر ھېجىرىنى قولىغا ئېلىپ پاكىز يۇدى ۋە رەھىمگە قاراپ تۇرۇپ:

ـ بۇ مېنىڭ تاماق يەيدىغان قاچام، پاكىزە يۇيۇۋەتتىم. ئىچىدىكى ھېجىرنىڭ ئۆزىنىڭ خالى.

رەھىم مۇزدەك جىگدە شەربىتىگە چىلانغان زاغىرىنى ئىشتىها بىلەن يېدى. قورسىقى تويغاندىن كېيىن مېھرى بىلەن بىللە دەريا بويىلىرىدا يۈگۈرۈشۈپ، قوغلىشىپ ئويناندى، ھەر خىل رەڭلىك تاشلارنى تېرىشتى.

كۈن غەرب تەرەپكە قايرىلغاندا ئۇلار بىر تۈپ كۆك تېرەك يېنىدا توختاشتى. تېرەكنىڭ غولى سىلىق ھەم يۇمىران ئىدى. رەھىم تېرەكنى قۇچاقلاپ يۇزىنى غولىغا ياقتۇرۇپ قىزغا تىكىلدى. يىگىتنىڭ ئۆزىگە قادىلىپ تۇرغانلىقىنى كۆرگەن قىز بىردىنلا قىزىرىپ، كۆزلىرىنى ئېلىپ قاچتى. بىراق رەھىم قىزنىڭ قوللىرىنى ئالقىنىغا ئالدى.

ـ قوللىرىڭىزنى كۆرۈپ باقسام بولامدۇ؟!

ـ كۆرگۈچىلىكى يوق، يۈڭ تېتىپ، پاختا ساۋاپ يېرىلىپ كەتكەن قوللار بۇ.

ـ ياق، سىزنىڭ بارماقلىرىڭىز ئۇزۇن ھەم نازۇككەن.

رەھىم قىزنىڭ ئالقانلىرىنى تېرەك غولىغا چاپلىدى ۋە كېچىككىنە قەلەمتىراش رەچنى ئېچىپ، ئۇنىڭ ئۇچلۇق تەغنىسى بارماق ئارىلىقلىرىغا سانجىشقا باشلىدى.

ـ نېمە قىلۋاتىسىز؟ قولۇمنى كېسىۋەتمەكچىمۇ؟

ـ ياق، قولىڭىزنىڭ سۈرىتىنى دەرەخ

غولىغا ئويۇپ قويماي، سىزنى كۆرگۈم كەلگەنىدە مۇشۇنى كۆرۈمەن.

مېھرى ھۆپۈپمىدە قىزىرىپ يەرگە قارىدى. رەھىم بىردەمدىلا بەش بارماق ئىزىنى قووزاققا ئويۇپ چىقتى.

ئۆزىنىڭ بارماق سۈرىتىنى دەرەخ غولىدا كۆرگەن قىز بىر ئوتلۇق مېھىر بىلەن رەھىمگە تىكىلىپ قارىدى. بۇ چاغدا ئۇنىڭ قايسىدىر كىرپىكلىرى جۈپلىشىپ، ھۆسنىگە ئاجايىپ لاتاپەت ۋە نازاكەت سايىلىرى قونغانىدى. رەھىم ھېچ تاقەت قىلالماي، قىزنىڭ بىلەكلىرىدىن تارتىپلا باغرىغا باستى. قىزنىڭ ئوتتەك قىزىق لەۋلىرىگە ئۇزاققىچە سۆيدى. ئۇ ئۆزىنى خۇددى مەست بولغاندەك ھېس قىلدى.

— مېھرى، مەن ... مەن ... سىزنى ...

— مەن قورقمەن!

— نېمىدىن قورقىسىز؟

— دادىڭىزدىن.

— ھەرگىز قورقماڭ. ھازىر بىز يېڭى دەۋردە ياشاۋاتىمىز. بىز ياشلار ...

— دادىڭىز ئىككىمىزنىڭ رايىغا باقمايدۇ. ۋاقتى كەلگەندە دەۋر - پەۋر دېگەنلەر ئۇنىڭ تاپىنى ئاستىدا چۈمۈلىدەك يانجىلىپ كېتىدۇ.

— ياق - ياق، ھەرگىز مۇمكىن ئەمەس! مېنىڭ يەنە ئىككى يىللىق ئوقۇشۇم قالدى. كېلەر يىلى تەتىلدە سىز ئۇچۇن، پەقەت سىز ئۈچۈنلا يەنە كېلىمەن. ئوقۇش پۈتتۈرگەندىن كېيىن سىزنى ناھىيىگە، ياق، يېزا - يېزا - يېزاقلارغا ئېلىپ كېتىمەن!

— سىز راستىنلا مېنى ياخشى كۆرەمسىز؟

— جېنىم بىلەن ... سىزنى ئەبەدىلئەبەد سۆيىمەن!

— ۋاي خۇدايىم ... مەن ... مەن نېمە بولدۇم ... بىر قىسىملا بولۇپ كېتىۋاتىمەن!

قىز ئىختىيارسىز يىگىتنىڭ باغرىغا يېپىشتى. لېكىن شۇ ئەسنادا جىگدە شاخلىرىنىڭ شالدىرلىغان شەپىسى بىلەن تەڭ كېچىك بالىنىڭ يۆتەلگەن ئاۋازى ئاڭلاندى.

— كىم؟

پاخپاق جىگدە تۇۋىدە بىر بالىنىڭ بېشى كۆرۈندى. ئۇ رەھىمنىڭ ئىنىسى ئەخمەت ئىدى.

— ئاكا، — دېدى ئەخمەت مېھرى بىلەن رەھىمگە ھۇمىيىپ، — ئانام بىلەن دادام سەندىن ئەنسىرەپ ... سېنى ئىزدەپ بارمىغان يېرىم قالمىدى. سەن بۇ يەردە...

مېھرى خىجىل بولۇپ تېرەكنىڭ ئارقىسىغا ئۆتۈۋالدى. رەھىم ئىنىسىغا غەزەپ بىلەن ھوماييدى.

توختى سېكرېتار رەھمىنى ناھىيە بازىرىدىكى تۇغقانلىرىنىڭ ئۆيىگە پەتىگە ئېلىپ باردى. ئۇلار ئۇ ئۆيدە بىر كۈن، بۇ ئۆيدە ئىككى كۈن پەتىلەپ بەش-ئالتە كۈننى ئۆتكۈزۈۋەتتى. رەھمىنىڭ مېھرىنى كۆرگۈسى كېلىپ كۆزى تۆت بولۇپ كەتكەنىدى. لېكىن ئۇنىڭ دادىسى مەھەللىگە قايتىشنى خىيالىغا كەلتۈرمىگەنىدەك تۇراتتى. نىھايەت، ئۇلار بىر ھەپتىدىن كېيىن مەھەللىگە قايتىپ كەلدى. رەھىم شۇ كۈنلا مېھرىنىڭ ئۆيىگە كەلدى. چاتىچى پاخپاق باراڭ ئاستىدىكى سۇپىدا ئوماچ ئىچىپ ئولتۇراتتى. رەھمىنى كۆرۈش بىلەنلا ئۇنىڭ يالغۇز كۆزى چەكچىيىپ كەتتى.

— چوڭ ئانا، ئوبدان تۇردىلىمىكىن، مەن مېھرىنى ئىزدەپ كېلىۋىدىم.

— نېمە؟ — چاتچى پاخپاقنىڭ قاپقارا چىرايى ھېلىھىلىدەك قورۇلۇپ، يالغۇز كۆزى پارقىراپ كەتتى، — ھەي تۇختى قاغمىنىڭ بالىسى، بىلەمسەن... ھەر نېمە ئۆز خەلى بىلەن، تېزەك قېپى بىلەن، بىزنى ئۆز ھالىمىزغا قويى، تاز ئوتاق بولسامۇ بىر كىمنىڭ قاچمىغا چۆچەيگىنىم يوق... مۇشۇ ئىككى بىلىكىمگە تايىنىپ جان بېقىۋاتىمەن...

چاتچى پاخپاق قاپقارا كىر بىلەكلىرىنى پۇلاڭلاتتى. رەھىم ئۇنىڭ ئەينەك ساقدەك پارقىراپ تۇرغان ساق كۆزىگە، قورۇقلار گىرەلىشىپ كەتكەن سۇرلۇك چىرايىغا، قاغجىرىغان يەردەك يېرىلىپ كەتكەن ئالقانلىرىغا قارىغىنىچە تۇرۇپ قالدى.

— چوڭ ئانا، بۇ... مەن ھېچ ئىشنى بىلەلمىدىم...

— بېرىپ ئاناڭ ئاچچىل خېنىمدىن سورا. ئۇ ئۆيۈمگە كېلىپ بۇس - بۇخۇناق چىقىرىۋېتىپ كەتتى، قىزىمنى باش كۆتۈرۈپ يۈرگۈسىز قىلىۋەتتى، — چاتچى پاخپاق بېشىنى مەيدىسىگە سالغىلىتىپ مىڭىدە يىغلىۋەتتى، — بىلمەيمەن، بىچارە قىزىم نەلەردە قان يىغلاپ يۈرىدىكىن.

رەھىم ئارقىسىغا قايرىلىدى - دە، مېھرى، مېھرى، دەپ ۋارقىرىغىنىچە دەريانىڭ يۇقىرى تەرىپىگە قاراپ يۈگۈردى. دەريانىڭ سۈيى كۈندىن - كۈنگە كۆپەيىپ مەكتە ئىدى، شۇڭا بۇك جىغانلىق ئىچىدىمۇ سۇ شارقىرايتتى. رەھىم جىغانلىقتىن تەستە ئۆتۈپ، تۆپتۈز يالاڭلىققا چىقتى. ئۇ قولىنى سايىۋەن قىلىپ يىراقتا قارىدى. ئوتقاشتەك قىزارغان قۇياش ئاستا پاتماقتا ئىدى. دەريا سۈيى قىپقىزىل تاۋلىنىپ تۇراتتى. دەريانىڭ ئۇ قانىتىدىكى چاتقاللىقلار غۇۋا تۈمان ئىچىدە قالغانىدى. مېھرى بىر تۇپ سۆگەت كۆتىكىنىڭ ئۈستىدە تىزلىرىنى قۇچاقلاپ، يىراقتا تىكىلىپ ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ شامالدا چۈۋۈلۈپ كەتكەن ئۇزۇن قارا چاچلىرى پۈتۈن گەۋدىسىنى يېپىۋالغانىدى.

— مېھرى!

رەھىم ئەسەبىيلەرچە ۋارقىراپ يۈگۈرۈپ يېتىپ كەلدى. ئۇ ھاسىراپ بىر ھازاغچە زۇۋان سۆزەلمەي قالدى. لېكىن قىز گويا رەھىمنىڭ كەلگىنىنى سەزمىگەندەك مىدىرلىماي ئولتۇراتتى.

— مېھرى!

رەھىم قىزنىڭ مۈرىلىرىدىن تۇتۇپ كۆزلىرىگە قارىدى. مېھرى تونۇغۇسىز دەرىجىدە ياداپ كەتكەنىدى. لەۋلىرىگە گەز باغلاپ يېرىلىپ كەتكەنىدى.

— مېھرى، سىزگە نېمە بولدى؟ ماڭا قارىڭا... مەن رەھىم ئەمەسمۇ؟!

— رەھىم... — قىز بىردىنلا ھۆڭرەپ يىغلىۋەتتى، — مەن ھارامدىن بولمىغان، ياق، ياق! مېنىڭ دادام بار. ئۇ ئانامنى تاشلاپ كەتكەن!

— مەن سىزگە ئىشىنىمەن، مېنىڭ ئانام شۇنداق دېدىمۇ؟ ئۇ يەنە نېمىلەرنى دېدى؟

— ياق... ياق، سىز بۇ يەردىن كېتىڭ. مېنى ئىزدىمەڭ. خۇش بولۇپ كېتەي. مەن سىزنى ياخشى كۆرمەيمەن... — مېھرى رەھىمنىڭ مەيدىسىدىن ئىتتىرىۋېتىپ ئورنىدىن تۇرۇپلا يۈگۈرۈپ كەتتى. رەھىم ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپ

يەتكەندە، ئۇ يۇمشاق قۇم توپا ئۈستىدە دۇم يېتىپ يىغلاۋاتاتتى.

— مېھرى، سىز ... سىز ماڭا ئىشەنمەمسىز؟ — رەھىم قىزنى يۆلەپ ئولتۇرغۇزدى، — كۆزلىرىمگە قاراپ جاۋاب بېرىڭا، راستىنلا مېنى ياخشى كۆرمەمسىز؟

— ياق ... ياق، مەن سىزنى ئۇنتالمايمەن ... — مېھرى بۇقۇلداپ يىغلىغىنىچە رەھىمنىڭ بوينىنى چىڭ قۇچاقلىۋالدى، — ئەمما بۇ مۇمكىن ئەمەسكەن، زادى مۇمكىن ئەمەسكەن. ئانىڭىز مېنى بۇ دۇنيادا ياشىغۇسىز قىلمۇەتتى. ئۇكىڭىز ئەخمەتنىڭ قىلقىلرىنى بىلمەيسىز تېخى...

رەھىم ئۆيگە قايتتى. ئۇ مەھەللىگە يېقىنلاشقاندا ئەخمەتنى ئۇچراتتى. ئەخمەت بىر توپ بالىلارنىڭ ئارىسىدا ئۇرۇپ، ئۆزى تۇقۇۋالغان بىر قوشاقنى ئېيتىۋاتاتتى.

مېھرى دېگەن ھارامنىڭ
تۇندە سۇغا چىلاشتى.
يىگىتلەرگە قاش ئېتىپ،
ئېغىز - بۇرۇن يالاشتى.

رەھىم غەزەپلىنىپ تىترەپ كەتتى. يۇرىكى سۇغۇرۇۋېلىنغاندەك ئازابلاندى. ئەخمەت ھويلىغا قايتىپ كىرگەندە رەھىم ئۇنىڭ ياقىسىدىن بوغۇپلا يۆزىگە بىر شاپىلاق سالدى.

— ئۇكاڭنى نېمىشقا ئۇرىسەن، سېنىڭ ئېسىڭ جايىدىمۇ - قانداق؟ — دېدى ئاچچىق جېنىم ئۆيدىن يۈگۈرۈپ چىقىپ، — ھەر قانچە ئاچچىقىڭنى كەلتۈرسەمۇ گەپ قىلساڭ بولمامدۇ؟

— بۇ ... نېمە ئۈچۈن مېھرىنىڭ ئۇنىڭ ئانىسىنى قوشاققا قېتىپ تىللايدۇ؟ سەزمۇ ... — رەھىم ئانىسىغا مەخسۇس قادالدى، — نېمە ئۈچۈن مېنىڭ ئىشىمغا ئارىلىشىسىز ... ئۇلار سىزنىڭ ئالدىڭىزدا نېمە گۇناھ قىلغان؟

— ۋاي تووا، شۇ ئىشمىدى! — دېدى ئاچچىق جېنىم پەرۋاسىزلىق بىلەن كۈلۈمسىرەپ، — مەنچۇ، بالام، يەنىلا سېنىڭ غېمىڭنى يەۋاتىمەن. چاتىچى پاخپاق كىم، سەن كىم؟ مېھرى دېگەن بىر ھارامىلىق، ئۇنىڭ بىلەن تۈمشۇق يالىشىپ يۈرسەڭ نومۇس ئەمەسمۇ؟ بۇ خۇددى قىزىلگۈلنى تېزەككە سانجىغاندەكلا بىر ئىش ئەمەسمۇ؟

— ئۇنداقتا بىز قىزىلگۈل، ئۇلار تېزەككەن - دە! — دېدى رەھىم ئانىسىنىڭ كۆزىگە تىك قاراپ تۇرۇپ.

— ھەي ... ئوغلۇم، — دېدى توختى سېكرىتار گەپكە ئارىلىشىپ، — ئاناڭمۇ ئەلۋەتتە سېنىڭ تەقدىر - ئىستىقبالىڭنى ئويلايدۇ. سەن دېگەن مەركىزىي شەھەردە ئوقۇۋاتقان ئوقۇمۇشلۇق بىر بالا. شۇڭا ئاناڭمۇ سېنى ئۆز خىلىنى تاپسۇن دەيدۇ - دە!

— لېكىن مەن ئۇنى ياخشى كۆرەمەن. بۇ نىيىتىمدىن ھېچكىمنىڭ مېنى ياندۇرالمايدۇ.

— ھوي بالكام، ئاتا - ئاناڭ ئالدىدا نومۇس قىل، قېلىنلىق دوڭسىنى ئىچۈرۈپ ئوقۇتمىغاندۇ ئەپەندىلىرىڭ سېنى.

— بالام، — دېدى توختى سېكرىتار رەھىمگە قاراپ، — سەن دېگەن ئوقۇغۇچى، ئاۋۋال ئوقۇشۇڭنى ئوڭۇقلا. شۇ چاغدا بىر گەپ بولار.

ئارىدىن بىر يىل ئۆتكەندە رەھىم يەنە يۇرتىغا كەلدى. شۇ كۈنى ئۇ ئاتا-

ئانىسى بىلەن كۆرۈشۈپ بولۇپلا ھاياجان ئىلكىدە جىگدىلىككە يېتىپ كەلدى. ئەما ئۇ يەردە مېھرىمۇ، ئۇنىڭ ئانىسى چاقچى پاخپاقمۇ يوق ئىدى. خارابىيلىققا ئايلانغان ئۆينىڭ ئورنىدا لويلا، ئەمەلەر ئۆسۈپ كەتكەنىدى.

— مېھرى!

رەھىم ئەسەبىيلەرچە ۋارقىرىدى. دەريا بويلىرىدا ساراڭلاردەك يۆگۈرۈپ يۈردى. ئۇ، دەريا دولقۇنلىرى قىرغاقنى سۈرۈپ چىقىرىۋەتكەن شاخ - شۇمبا ۋە يىلتىزلارنى تېرىپ يۈرگەن بىر بوۋايدىن چاقچى پاخپاق توغرىلىق سورىدى.

— ھەي بالام، — دېدى بوۋاي شالاڭ ساقاللىرىنى سىيپاپ، — ئۇ بىچارىنىڭ بېشىغا بەختسىزلىك كەلدى. قىزى كەلكۈندە ئېقىپ ئۆلدى، ئۆلۈكىنىمۇ تاپالمىدۇق. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ ساراڭ بولۇپ ئۆيدىن چىقىپ كەتتى.

رەھىم بوۋاينىڭ يېنىدىن ئۆن - تىنسىز لا كېتىپ قالدى. ئۇ، نەم قۇمدىن مېھرىنىڭ قەدەم ئىزلىرىنى تاپماقچى بولغاندەك يەرگە قاراپ كېتىپ باراتتى. پېتىۋاتقان قۇياشنىڭ قىزغۇچ نۇرى دەريا يۈزىدە، دەرەخلەرنىڭ يوپۇرماقلىرىدا يالتىرايتتى.

رەھىم ئۆزىنى باسالماي بىردىنلا ھۆكۈرەپ يىغلىۋەتتى. پۈت - قولى ماغدۇرسىزلىنىپ، نەم قۇم ئۈستىگە ئولتۇرۇپ قالدى. بۇ چاغدا ئۆزىنىڭ تارقىسىدىمۇ بىرەيلەننىڭ يىغلاۋاتقانلىقىنى سېزىپ، تارقىسىغا قايرىلىپ قارىدى. ئۇنىڭ ئىنىسى ئەخمەت قۇمغا تىرلاڭغىچە بېشىنى ساڭگىلىتىپ ئۆپكىدەۋاتاتتى.

— سەن نېمىشقا كەلدىڭ؟ يەنە چېقىمچىلىق قىلاي دەمسەن؟

— جېنىم ئاكا! مەن گۇناھكار، مەن گۇناھ قىلدىم. مەن... مەن... ئۇنىڭ جېنىغا زامىن بولدۇم.

رەھىم بىردىنلا ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ ئەخمەتنىڭ ياقىسىدىن بوغۇپ سىلكىدى:

— ئېيتە، سەن ئۇنىڭغا يەنە قانداق شۇملۇق قىلدىڭ؟ ئېيت دەيمەن، ئۇ قانداق ئۆلدى؟

ئەخمەت بۇلتۇرقى كەلكۈن ئاپىتى توغرىسىدا سۆزلەپ بەردى. ئەخمەتنىڭ ئېيتىشچە، پۈتۈن يۇرت خەلقى توختى سېكرىتارنىڭ باشلامچىلىقىدا شاخ - شۇمبا، تاش توشۇپ دەريا قېشىنى مۇستەھكەملەشكە كىرىشكەن. ئەخمەت قاش ئۈستىدە ئۆينىاۋېتىپ تۇيۇقسىز دەريانىڭ چۈشۈپ كەتكەن. كىشىلەر سارايمىگە چۈشۈپ يۇقىرى - تۆۋەن يۈگۈرۈشكەن، لېكىن دەريانىڭ سەكرەشكە جۈرئەت قىلالمىغان. شۇ چاغدا مېھرى ئۆزىنى دەريانىڭ ئېتىپ، ئەخمەتنى قىرغاقتا سۆرەپ ئەكەلگەن. كىشىلەر ئەخمەتنىڭ قولىدىن تارتىپ چىقىرىشقان. لېكىن مېھرى قىرغاقتا چىقىشقا ئۈلگۈرەلمىگەن. ھەيۋەتلىك بىر دولقۇن ئېتىلىپ كېلىپ مېھرىنى يۇتۇۋەتكەن.

— ئۇنىڭ ئانىسى بىر ھەپتىگىچە دەريا بويىدا نەم قۇمغا مەيدىسىنى يېقىپ يېتىۋالدى. ھېچكىم ئۇنى ئورنىدىن تۇرغۇزالمىدى. كېيىن ئۇ ساراڭ بولۇپ چىقىپ كەتتى. جېنىم ئاكا... مەن مېھرى ئاچامغا جىق ئەسكىلىك قىلغان... ئويلىنىپ ساملا گېپىلىمدىن تاماق ئۆتمەيدۇ. شۇ چاغدا ئۇنداق قىلمىسام بوپتىكەن.

رەھىم شۇ كۈنى كېچىسىلا سومكىسىنى

كۆتۈرۈپ، ھېچكىم بىلەن خوشلاشمايلا مەكتەپكە كېتىپ قالدى.

ئاردىدىن 10 يىل ئۆتتى. شۇنداق، توپتوغرا ئون يىل... مانا ئەمدى ئىنژېنېر رەھىم دەرەخ غولىدىكى جۈپ قولنىڭ بارماق ئىزلىرىنى سىلىماقتا، ئاشۇ بارماق ئىزلىرىدىن مېھرى قىزنىڭ غايىۋى سىيما-سىنى كۆرمەكتە.

ئىنژېنېر رەھىم شۇنى بىلەتتىكى، ئاشۇ شوخ، ئوماق دەريا قىزى ئەمدى قاپاق يۈدۈپ سۈ ئالغىلى كەلمەيتتى، رەھىمگە ۋىلكلاپ كۆلۈپ بېرەلمەيتتى، ئۇنىڭغا مۇزدەك سوغۇق جىگدە شەربىتگە نان چىلاپ بېرەلمەيتتى. ئۇ مەڭگۈ قايىپ كېلەلمەيتتى.

شۇ ئەسنادا دەريا تەرەپتىن ئاڭلانغان مىسكىن بىر ناخشا ئاۋازى رەھىمنىڭ خىيالىلىرىنى بۆلۈۋەتتى. رەھىم دەريا بويىغا ئاستا-ئاستا قەدەملەر بىلەن يېقىنلاشتى. بىر قەلەندەر ئايال ساھىلدىكى قۇملارغا ھاسىسىنى سانجىپ، مۈڭلۈق بىر ناخشىنى ئېيتىپ كەلمەكتە ئىدى...

سەن، سەن دۇنيا، سەن دۇنيا،
كىمگە ۋاپا قىلدىڭسەن.
مەن، مەن دېگەن يارەننى
يەر قوينىغا ئالدىڭسەن.

قەلەندەر ئايال رەھىمنىڭ ئالدىدا توختاپ، بىر كۆزى بىلەن ئۇنىڭغا تىكىلىپ قاردى. ئايالنىڭ پاختىدەك ئاقارغان چاچلىرى قاپقارا يۈزىگە ساڭگىلاپ تۇراتتى. تومۇرلىرى كۆپۈپ چىققان قولىدا بىر ھېجىر تۇراتتى. قەددى قىسىلىپ ئېگىلىپ تۇرغان بۇ قەلەندەر ئايال چاقچى پاخپاق ئىدى.

— خوجام، — دېدى ئايال قورۇقلار گىرەلىشىپ كەتكەن ئاغزىنى ماكىلدىتىپ، — سەدىقە بالانى يەر، تۇۋا گۇناھىنى. ئاتىغانلىرى بولسا بەرسىلە، قىزىم مېھرىبانىڭ تويى بولماقچى.

چاقچى پاخپاق رەھىمگە ھېجىرنى تەڭلىدى. رەھىم ھېجىرنىڭ ئىچىدىكى تىرناقتەك قارا داغنى كۆرۈپ قالدى. شۇ زاماتلا ئۇنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدىنى تىترەك قاپلىدى. بۇ مېھرىبانىڭ ھېجىرى ئىدى. بۇ دەقىقىدە مېھرىبانىڭ كۆمۈش قوڭغۇراقتەك ئاۋازى ئۇنىڭ قۇلاق تۈۋىدە جاراڭلىدى: بۇ مېنىڭ قاچام، پاكىز يۇيۇۋەتتىم، ھېجىرنىڭ ئىچىدىكى ئۆزىنىڭ خالى!

رەھىم ھېجىرنى سىلىدى. كۆزلىرىدىن تارام-تارام ياشلار تۆكۈلدى.

— ئانا! — دېدى رەھىم ھېجىرنى ئالقانلىرىدا سلاپ تۇرۇپ، — مەن رەھىم، ئېسىڭىزگە كەلدىمۇ، مەن رەھىم بولىمەن.

— رەھىم؟ — چاقچى پاخپاق ساقىكۆزىنى چەكچەيتىپ رەھىمگە تىكىلىپ قاردى، — سەن كىم؟ توختى قاغىنىڭ بالىسىمەن، دېگىن! سەنمۇ بىر قاغا، قاغىنىڭ بالىسى قاغا بولىدۇ-دە. ھەي قاغىنىڭ بالىسى، بىلەمسەن، ئەتە ئۇنىڭ تويى بولىدۇ... تېرى تۇر، يولنى بوشات!

رەھىم يانچۇقىدىن بىر تۇتام پۇلنى ئېلىپ ھېجىرغا تاشلىدى.

— ھا... ھا... ھا... — چاقچى پاقپاق كۆلگەن پېتى تىزلىرىغچە سۇغا كىرىپ، دەريا‌غا قاراپ ۋارقىرىدى، — قىزىم مېھرى! يىگىتىڭ سېنى دەريا بويىدا ساقلاپ

تۇرىدۇ. ئۇ ساڭا ئۇرغۇن - ئۇرغۇن تويلۇق ئېلىپ كەلىدى. قارا، قىزىم، بۇ سېپىنىك

توي چاچقۇك!

چاقچى پاخپاق ھېجىرنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، ئىچىدىكى پۇللارنى دەريانىڭ چېچىغا چېچىتتى. پۇللار سۇ ئۈستىدە لەيلەپ ئاقماقتا ئىدى. چاقچى پاخپاق دەريا سۈيىگە ئۇزاققىچە قاراپ تۇرغاندىن كېيىن كەينىگە بۇرۇلۇپ، ھاسىسىنى نەم قۇمىغا سانجىغىنىچە دەريانىڭ يۇقىرى ئېقىمى تەرەپكە قاراپ كەتتى. رەھىمنىڭ قۇلىقىغا يەنە ئۇنىڭ ناخشىسى ئاڭلاندى:

سەن - سەن دۇنيا، سەن دۇنيا،
كىمگە ۋاپا قىلدىڭ سەن ...

مەسئۇل مۇھەررىرى روزىمەھمەت جۇمە

«مىراس» ژۇرنىلىغا مۇشتېرى بولۇڭ!

ھۆرمەتلىك كىتابخان!

سىزگە ئالدى بىلەن شۇ خۇشخەۋەرنى يەتكۈزىمىزكى، 1989 - يىلىدىن تارتىپ قايتا نەشىر قىلىنىپ ئىچكى جەھەتتىن تارقىتىلىپ كەلگەن «مىراس» (ئۇيغۇرچە) ژۇرنىلى مەملىكەتلىك ئاخبارات - نەشرىيات ئىدارىسىنىڭ تەستىقى بىلەن كېلەر يىلدىن تارتىپ ئوچۇق تارقىتىلىدىغان بولدى.

«مىراس» ئۆز سەھىپىلىرىدە ئۇيغۇر خەلقىنىڭ قەدىمىي تارىخىدىكى مىراسلىرى بولغان ئەپسانە، رىۋايەت، چۆچەك، قوشاق، داستان، ماقال - تەمسىل، لەتىپە، تېپىشماق، سۆز ئويۇنلىرى قاتارلىق خىلمۇ خىل شەكىل ۋە مەزمۇندىكى خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى ئەسەرلىرىنى، خەلق سەنئىتىمىگە، ئۆرپ - ئادىتىمىگە، خەلق سەنئەتكارلىرىغا دائىر تونۇشتۇرۇشلارنى ۋە فوتو سۈرەتلەرنى ھەمدە بۇ جەھەتتىكى ئىلمىي تەتقىقات ماقالىلىرىنى تونۇشتۇرىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا تاجىك، ئۆزبېك، تاتار خەلقلىرىنىڭ خەلق ئەدەبىيات - سەنئىتىمگە دائىر ۋەكىللىك خاراكتېرلىك ئىمگە ئەسەرلىرىنىمۇ تونۇشتۇرىدۇ.

«مىراس» پەسىللىك ژۇرنال، ھەر پەسىللىك ئوتتۇرا ئېيىنىڭ 20 - كۈنى نەشىر دىن چىقىپ تارقىتىلىدۇ. ھازىردىن باشلاپ ئۆز جايىڭىزدىكى پوچتىخانىلار ئارقىلىق كېلەر يىللىق سانلارغا مۇشتېرى بولۇشىڭىزنى سورايمىز.

باھاسى 1 يۈەن، يىللىق باھاسى 4 يۈەن.

پوچتا ۋەكالەت نومۇرى: 60 — 58

«مىراس» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى

روستەم ئىلى

ياۋروپادا ئۆتكەن كۈنلەر

(خاتىرە)

كۆڭۈلدىكى ئارزۇ ـ ئارمانغا ئىرىشىش يولى بەزىدە ساڭا ناھايىتى ئۇزاقتەك، گويا ئۆنى بېسىپ بولۇش زادى مۇمكىن ئەمەستەك تۇيۇلىدىكەن. بىراق بىلمىگىنى مەھكەم باغلاپ ئالغا يۈرۈۋەرسەك مەنزىلگە قانداق ئۇلاشقىنىڭنى سەزمەيلا قالىدىكەنسەن.

چەت ئەلگە چىقىپ بىلىم ئاشۇرۇش كۆپىتىن بۇيان كۆڭلۈمگە پۈكۈپ كەلگەن ئارزۇيۇم ئىدى. ئۇنىڭ رېئاللىققا ئايلىنىشى ئۇچۇن قانچىلىك تەر ئاققۇزغانلىقىمنى ئۆزۈممۇ بىلمەيمەن. ئارزۇيۇم شېرىن خىيال پېتى قالارمۇ؟ دەپ ئازابلانغان چاغ-لىرىممۇ بولغان. بىراق ئۇمىدۋار يولۇچى ئۇچۇن راستىنلا كۆرۈنگەن تاغ يىراق ئەمەس ئىكەن. ئاخىرى بۇ ئارزۇيۇمغا يەتتىم. تەشكىل كەسىپدىشىم جاڭ جى بىلەن ئىككىمىزنىڭ بېلگىيىنىڭ مەركىزى بىرىۋسسېل شەھرىگە بىلىم ئاشۇرۇشقا بارىدىغانلىقىمىزنى ئۇقتۇر-غاندا، خۇددى جاپانىڭ تېگمىدىكى ھالاۋەتسىنىڭ تەمىنى تېتىغاندەك بولۇپ، پۈتۈن ھارغىنلىقلىرىم بىردىنلا يوقالدى، چەكسىز شادلىققا چۆمۈلدۇم.

مەن بىر دوختۇر، ھازىرغىچە داۋالاشقا ئائىت كىتاب ۋە ئىلمىي ماقالىدىن ئۆزگە بەدىئىي شەكىلدە بېرەر پارچە ئەسەر يېزىپ باققان ئەمەسمەن. بىراق غەربىي ياۋروپادا ئۆتكەن كۈنلىرىم ھەققىدە ئەسلىمە يېزىپ كىتابخانلارغا سۇنسام، ئۇلارنىڭ ئاشۇ جاي-لارنى چۈشىنىشىگە ئاز ـ تولا پايدىسى بولغاندىن تاشقىرى، مۇھىمى زامانىمىزدىكى مېدىتسىنا ئىلمىنىڭ تەرەققىياتىغا بولغان تۇنۇشى ئۆسۈپ، كېسەللىك ئۇستىدىن غالىپ كېلىشتىكى ئۇمىدۋارلىق روھىغا ئىلھام بولار، دېگەن مەقسەتتە قولۇمغا قەلەم ئېلىشقا جۈرئەت قىلدىم.

* * *

بىز چۈشكەن ئايروپىلان بېيجىڭ خەلقئارا ئاپرودرومىدىن ھاۋاغا كۆتۈرۈلدى. شەرقتىن غەربكە سوزۇلغان ئون نەچچە مىڭ كىلومېتىرلىق بۇ ئۇزۇن مۇساپىدە 20 نەچچە سائەت ئۇچۇشقا توغرا كېلەتتى. جاڭ جى مەندىن بۇرۇن ماڭغانىدى. باشقا

يولۇچىلارنىڭ ھەممىسى چەت ئەللىكلەر ئىدى. مەن ئىنگلىزچە سۆزلىشىپ ئەترابىمىدىكىلەر بىلەن تونۇشتۇم، ئۇلار بىلەن بىرئاز ۋاقىت تاغدىن - باغدىن سۆزلىشىپ ئولتۇردۇق. ئاستا - ئاستا يولۇچىلارنىڭ تولىسى مۇگدەشكە باشلىدى. ئىچكىن مېنىڭ كۆزۈمگە ئۇيقۇ كېلمىدىغاندەك ئەمەس، شۇڭا دېرىزىدىن قاراپ، بىز ئۇستىدىن ئۇچۇپ ئۆتۈۋاتقان جايلارنى تاماشا قىلدىم. ئايروپىلان تېخىچىلا ۋەتىنىمىزنىڭ ھاۋا بوشلۇقىدا كېتىۋاتاتتى. ئۇ ناھايىتى ئېگىز ئۇچۇۋاتقان بولسىمۇ، يېشىللىققا پۈركەنگەن دالىلار، ئېگىز - پەس تاغ چوققىلىرى، كۆمۈش لېنتىدەك سوزۇلغان ئېقىنلار، قەۋەت - قەۋەت بىنالار بىلەن تولغان شەھەرلەر كۆزگە خېلى ئېنىق كۆرۈنەتتى.

بىردىنلا قەلبىمدە كۆچلۈك ھاياجان جۈش ئۇردى. ئارزۇ - ئارمىنىمغا يەتكەنلىكىمدىن يەنە بىر قېتىم سۆيۈندۈم. مەن باردىغان يەر — جاھاننىڭ ئۇ چېتى، ئۆرۈپ - ئادىتى، تۇرمۇشى، پىكىر قىلىشى ۋە قىممەت قارىشى بىزگە ئومۇمەن ئوخشمايدىغان ئەل. شۇ كەمگىچە ئۇيغۇرنىڭ بىرەر ئادىمى بىلەن بولسىمۇ بىۋاستە كۆرۈشۈپ، بىرەر ئېغىز پاراڭلىشىپ باققانمۇ ئەمەسمەن. ئۇلار بىلەن ئوڭايلا چىقىشىپ كېتەلەرمەنمۇ؟ ئەگەر مۇھىممى، ئۆزۈم تولىمۇ ئېھتىياجلىق بولۇۋاتقان بىلىم ۋە تەجرىبىلەرنى ئۆزلەشتۈرۈپ ئالالارمەنمۇ؟ مەن باردىغان يەرلەردە دۇنياغا مەشھۇر نۇرغۇنلىغان مېدىتسىنا ئالىملىرى ئۆتكەن، ئۇلار ھاياتلىققا بولغان قىزغىن مۇھەببىتى تۈپەيلى ھارماي - تالماي ئىزدىنىپ، ئىسانىيەت ئۈچۈن ئۆچمەس تۆھپىلەرنى قالدۇرۇپ كېتىشتى. ئۇلارنىڭ ھازىرقى شاگىرتلىرىمۇ ئەنە شۇ يولدا ئىزدىنىپ، يېڭى يەللىگە چىقىۋاتىدۇ. بارلىقىنى كىشىلەرنى ئاغرىق ئازابىدىن، ۋاقتىسىز ئۆلۈمدىن خالاس قىلىشتەك ئالىيجاناپ ئىشقا بېغىشلىغان بىر دوختۇر ئۈچۈن ئاشۇ مەشھۇر ئۇستازلارنىڭ تەجرىبىلىرىنى ئۆگىنىپ، ئۇلار ماڭغان يول بويلاپ مېڭىپ يېڭى يەللىگە كۆتۈرۈلۈشتىنمۇ ئارتۇق بەختبولامدۇ؟! ئۇلۇغ ۋەتىنىمىز مېنى تەربىيەلەپ ئۆستۈردى، مانا ھازىر يەنە زور ئۈمىد بىلەن يىراق سەپەرگە ئاتلاندۇردى. ناۋادا شۇنىڭغا لايىق نەتىجە بىلەن قايتالمىسام... ياق، ياق! ۋەتىنىم، خاتىرجەم بولغىن، مۇقەددەس چېگرالىدىن زور ئۈمىد - ئارزۇلار بىلەن ئۇچۇپ ئۆتتۈم، قايتاشىمدا چوقۇم يۈزۈم يورۇق ھالدا ساڭا سالام بېرىپ كېلىمەن!

ئايروپىلان كۈندۈزى سەككىز سائەت ئۇچقاندىن كېيىن، ئەرەپ بىرلەشمە خەلىپىلىكىنىڭ ساجە ئايرودرومىغا قوندى. ئېھتىمال بۇ يەردە ماي قاچىلىسا كېرەك. ئايروپىلان ساجە ئايرودۇرۇمىدىن كۆتۈرۈلۈپ بىرنەچچە سائەتتىن كېيىن فرانسىيەنىڭ مەركىزى پارىژغا قوندى. ئۇ يەردە 30 كىشىلىك ئايروپىلانغا ئالمىشىپ، بېلگىيەنىڭ مەركىزى بىرىيۇسسېلغا كەلدۇق. مېنى جۈگگو ئەلچىخانىسىنىڭ ئىككى نەپەر خىزمەتچىسى كۈتۈۋالدى.

* * *

ئەتىسى ئەلچىخانا خادىملىرىنىڭ يول باشلىشى بىلەن بىرىيۇسسېل شەھىرىنى ئېكسكۇرسىيە قىلدىم ۋە بېلگىيە تۇغرىسىدىكى مەلۇماتلار بىلەن يەنىمۇ ئىلگىرىلەپ تونۇشتۇم.

بېلگىيە — پادىشاھلىق، ئاساسىي قانۇنلۇق تۈزۈمدىكى دۆلەت. ئورنى ياۋروپانىڭ غەربى قىسمىدا — ئاتلانتىك ئوكيان بويىدا بولۇپ، زېمىنىنىڭ غەربىي جەنۇبى ئېگىزلىك، شەرقىي شىمال تەرەپى ئويمانلىق ئىكەن، ماس ۋە شىلدا ناملىق دەريالىرى بار ئىكەن. كىلىماتى يىللىق — دېگىز كىلىماتىغا مايىل ئىكەن. نوپۇسى توقۇز مىليون 676 مىڭ (1970 - يىلقى سان) بولۇپ، ئاھالىسىنىڭ 55% دىنى فلامان گۇرۇپپىسىدىكىلەر تەشكىل قىلىدىكەن، ئاساسەن فلامانچە سۆزلىشىدىكەن. 45% ى ۋاللۇن گۇرۇپپىسىدىكىلەر بولۇپ، ئاساسەن فرانسۇزچە سۆزلىشىدىكەن. يەنە ماراككۇ، نېمىس، تۈرك تىلىدا سۆزلىشىدىغانلارمۇ بار ئىكەن. كۆپچىلىك كىشىلەر خرىستىئان دىنىغا، ئاز سانىدىكىلىرى ئىسلام دىنىغا ئېتىقاد قىلىدىكەن. شۇ چاغدىكى پادىشاھى بوۋدوئەن I (BoudovinI) ئىكەن.

بېلگىيىدە سەھىيە ئىشلىرى ئىنتايىن تەرەققىي قىلغان. بىرىۋسىلىنىڭ ئۆزىدىلا خەلقئارا سەۋىيىگە ئىگە ئىمغازما ناملىق ئاكادېمىك دوختۇرخانىسى، بوروكىەن دوختۇرخانىسى، سەمپىيە دوختۇرخانىسى، يەنى فىستە ناملىق ئەركىن دوختۇرخانا قاتارلىق دوختۇرخانىلار بار ئىكەن. ئۇندىن باشقا ھەرقايسى رايون ۋە مەھەللىلەردە ئوتتۇرا ۋە كىچىك تىپتىكى دوختۇرخانىلار، شۇنداقلار شەخسلەر ئاچقان دوختۇرخانىلارمۇ ناھايىتى كۆپ ئىكەن. داۋالاش ئىشلىرى يۇقىرى سەۋىيىدە ئېلىپ بېرىلىدىكەن، ھازىرقى زامان ئېدىتسىناسىنىڭ ئەڭ يېڭى ئۇتۇقلىرى كىلىنىكىدا تەدبىق قىلىنىدىكەن (بۇ ھەقتە تۆۋەندە يەنە كونكرېت توختىلىمەن).

بېلگىيىنىڭ مېدىتسىنا جەھەتتىكى تۆھپىلىرى يالغۇز ھازىرقى كۈندىكى نەتىجىلىرى بىلەنلا چەكلەنمەيدىكەن، ئۇ يەردىن تارىختا ئىنسانىيەتنىڭ مېدىتسىنا خەزىنىسىگە ناھايىتى زور تۆھپىلەرنى قوشقان مەشھۇر ئالىملار — دوختۇرلار چىققان. مەسىلەن، ۋېسالىئۇس (Vesalius 1564 — 1514) بېلگىيىنىڭ ئاناتومىيە ئالىمى، دۇنيا ئاناتومىيە ئىلمىگە ئاساس سالغۇچى، زامانىۋى مېدىتسىنا ئىلمىنىڭ ئىجادچىلىرىدىن بىرى بولۇپ، بىرىۋسىلدا دوختۇر ئاتىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. 1537 - يىلى ئىتالىيىدە دوكتۇر ئۇنۋانى ئالغان، ئۇ مېدىتسىناغا ئائىت نۇرغۇن كىتاب يازغان. 29 ياش ۋاقتىدا دۇنيادا بىرىنچى بولۇپ يۈرەك ئاناتومىيىسى ھەقىقىدىكى يېڭى قاراشلىرىنى ئوتتۇرىغا قويغان. خېي مەنس (Heymans 1968 — 1892) بېلگىيىنىڭ فىزىئولوگىيە ۋە فارماكولوگىيە ئالىمى. ئۇ نەپەسنى تەكشەشتىكى بويۇن ئارتېرىيە تۈگۈنى ۋە ئاتورتا يايمىسىنىڭ قائىدىسىنى تاپقانلىقى ئۈچۈن، 1938 - يىلى نوبېل فىزىئولوگىيە مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن، 1953 - يىلى جۇئگو پەنلەر ئاكادېمىيىسىنىڭ تەكلىپىگە بىنائەن بېيجىڭ، شاڭخەيلەرگە كېلىپ ئىلمىي دوكلات بەرگەن. كلاۋدى (Claude) بېلگىيىنىڭ ھۈجەيرە، فىزىئولوگىيە ئالىمى، ئۇ ھۈجەيرە قۇرۇلۇشى ۋە پائالىيىتى جەھەتتە تەتقىقات ئېلىپ بېرىپ زور تۆھپە يارىتقانلىقى ئۈچۈن، 1974 - يىلى نوبېل مۇكاپاتىغا سازاۋەر بولغان ۋە باشقىلار.

بىرىۋسىلغا بېرىپ ئەتىسىلا ئۆگىنىش ۋە مەشغۇلاتىمىز باشلانىدى. مەن

بىر يۇسىلدىكى سەپىيە دوختۇر خانسىنىڭ يۈرەك - قان تومۇر كېسەللىكلىرى بۆلۈمىگە تەقسىم قىلىنىدىم. بۇ دوختۇرخانا شەھەرنىڭ سىرتىدا بولۇپ، تۇرۇۋاتقان ياتقىمىدىن ئىككى كىلومېتر يىراقتا ئىدى. مېنىڭ دوختۇرخانىدا ئېلىپ بارىدىغان بارلىق مەشغۇلاتىمغا يۈرەك - قان تومۇر كېسەللىكلىرى بۆلۈمىنىڭ مۇدىرى، پروفېسسور ئەڭگلىت (Englet) مەسئۇل ئىكەن. ئۇ كىشى مېنى ئىنتايىن قىزغىن كۈتۈۋالدى.

— قارشى ئالىمىز، قارشى ئالىمىز، — دېدى ئۇ قولۇمنى ئاتىلارچە سىقىپ.

پروفېسسور 65 ياشلار چامىسىدىكى ئوتتۇرا بويلۇق، سىرىق مۇكچەيگەن، پاكىز ۋە رەتلىك كىيىنگەن، ئۇچۇق چىراي كىشى ئىكەن. فرانسۇز بولسىمۇ، ئىنگلىزچىنى ئانا تىلىدەك راۋان سۆزلەيدىكەن.

ئۇزاتارا تونۇشقاندىن كېيىن ئۇ مېنىڭ بىلىم ئاشۇرۇش جەھەتتە قايسى تەرەپلەرگە بەكرەك قىزىقىدىغانلىقىمنى سورىدى ۋە گېپىمنى بۆلمەي دىققەت بىلەن ئاڭلاپ ئاندىن كېيىن، ئۆگىنىش پىلانىم ھەققىدە قىسقىچە دوكلات بېرىپ كاتىپى لوخت خانىمغا تاپشۇرۇشىمنى ئۇقتۇردى، ئاندىن مەسلىھەت تەرىقىسىدە ئالدى بىلەن تاجىسمان قان تومۇر يۈرەك كېسەللىكى كلىنىكىسىدا مەشغۇلات قىلىشىمنى، قوشۇمچە تاجىسمان ئارتېرىيىنى سايىلاندۇرۇپ، تاللاش ئوپېراتسىيىسىنى كۆرۈشۈمنى، ئاندىن يۈرەككە تۇرۇبا ئوتكۈزۈپ تەكشۈرۈش بۆلۈمى، B تېپلىق يۈرەك تەكشۈرۈش ئاپپاراتى بۆلۈمى قاتارلىقلارنى ئايلىنىپ ئۆگىنىشىمنىڭ پايدىلىق ئىكەنلىكىنى ئېيتتى. ئاندىن كاتىپى لوخت خانىمنى چاقىرىپ، ئىككىمىزنى ئۇزاتارا تونۇشتۇردى ۋە ماڭا بۇندىن كېيىن قانداق ئىش بولسا ئاۋۋال مۇشۇ خانىم بىلەن كۆرۈشۈشۈمنى ئۇقتۇردى.

لوخت خانىم 35 ياش ئۆپۈرسىدىكى ئوچۇق چىراي ئايال ئىكەن. پروفېسسور ئەڭگىلەتنىڭ بارلىق ھۆججەت ۋە تەقىقات ماتېرىيالىرىغا، شۇنداقلا يۈرەك - قان تومۇر كېسەللىكلىرىگە ئائىت ماتېرىيالالارنى ئېلېكترونلۇق ھېسابلاش ماشىنىسىغا كىرگۈزۈپ ساقلاش، بېسىپ تارقىتىش قاتارلىق خىزمەتلەرگە مەسئۇل ئىكەن. ئۇمۇ فرانسۇز بولۇپ، ئىنگلىز تىلىدا ئادەتتىكىچە سۆزلىشەلەيدىكەن. خىزمەتنى ناھايىتى بېرىلىپ ئىشلەيدىكەن، مۇئامىلىدە كەمتەر ۋە سەممىي ئىكەن.

ۋەتەنگە قايتىپ كېلىپ مۇشۇ ئەسلىمىنى يېزىۋاتقان چېغىمدا بىلگىيىدىكى كۈنلىرىمنىڭ جاپالىق، شۇنداقلا تولىمۇ ئەھمىيەتلىك ئوتكەنلىكىنى تېخىمۇ چوڭقۇر ھېس قىلدىم.

جاپالىق دېگەندە ئۆگىنىش جەريانىدا يولۇققان قىيىنچىلىقلارنى كۆزدە تۇتىمەن. داۋالاش جەھەتتىكى مۇرەككەپ، قىيىن مەسىلىلەرنى قويۇپ تۇرۇپ، تىل مەسىلىسىنىلا ئالساق، مېنىڭ ئۆگەنگىنىم ئىنگلىز تىلى ئىدى. لېكىن ئۇ يەردىكىلەر ئاساسەن فرانسۇزچە سۆزلىشىدىكەن. بۆلۈم مۇدىرلىرى، پروفېسسورلار ئىنگلىزچىنى بىلىدىكەن، ئۇ، بىراق ئۇزاتارا يەنىلا فرانسۇزچە سۆزلىشىدىكەن. دوچ كەلگەن مەسىلىلەر ھەققىدە سورىساق، ئەلۋەتتە ئىنگلىزچە جاۋاب بېرىدۇ، بىراق سوربىماي جىمجىت ئولتۇرۇپ ياكى كۆزۈپ ئۆگەنمەكچى بولساق، ئۇزۇق چۈشەنمەيدىغان تاۋۇشلارنىلا ئاڭلايسەن، شۇنداق

چاغلاردا بەكمۇ تىت - تىت بولۇپ، ھەي رۇستەم، رۇستەم، ئىنگلىز تىلىنى مانا مۇشۇنداق كۆنلەردە ئەسقاتار دەپ ئۆگەنگەن ئەمەسمىدىك!؟ بىراق بۇ يەردە دۇچ كەلگىنىك باشقا بىر تىل دۇنياسى بولدى. ئەمۋال مۇشۇنداق بولمۇەرسە، چەكلىك ۋاقتىك بىكار ئۆتۈپ كەتمەمدۇ!؟ ياق، چوقۇم بىر يول تېپىشىمىك كېرەك! دەپ ئۆز - ئۆزۈم بىلەن سۆزلىشەتتىم.

ئاخىرى يول تاپتىم، يەنى پىلانسىغا بەزى زۆرۈر ئۆزگەرتىشلەرنى كىرگۈزدۈم: كۆندۈزى ئاساسەن تېخنىكىلىق پائالىيەت قىلىدىغان ئورۇنلارغا بېرىپ ئۆگەنىدىم. شۇنداقلا ئىنگلىزچە سۆزلەرنى كۆپرەك قوللىنىدىغان ئىمغازىما قاتارلىق دوختۇرخانىلار بىلەن ئالاقىلىشىپ، بەزى تۈرلەرنى شۇ يەرلەردە ئۆگەنىدىم. يەنە بىر تەرەپتىن، فرانسۇز تىلىنى ئۆگىنىشكە بەل باغلاپ، ئىشتىن سىرت ۋاقىتلىرىمدا، ھەتتا يوللاردا، تراموۋايلاردا خام سۆز يادلاش، جۈملە قۇراشتۇرۇشنى مەشق قىلىپ، خېلى تېز ئۇنۇمگە ئېرىشتىم، فرانسۇز تىلىدا مەقسەتمەنى ئۇقتۇرالايدىغان بولدۇم.

ئەھمىيەتلىك دېگىنىمدە تۆۋەندىكىلەرنى كۆزدە تۇتىمەن: مەن يۇقىرىدا بىلگىمىدە مېدىتسىنا پېنىنىك ئىنتايىن تەرەققىي قىلغانلىقىنى، مەيلى نەزەرىيە، مەيلى كلىنىكىلىق داۋالاش جەھەتلەردە بولسۇن، دۇنيانىڭ ئالدىنقى قاتارىدا تۇرالايدىغانلىقىنى دەپ ئۆتكەنىدىم. مەن ئۇ يەردە ئېلىكتىرو كاردىئوگراممىلارنى تەھلىل قىلىش، يۈرەك ئۆتكۈز - ئۇچ تۇرۇبىسى ئارقىلىق تەكشۈرۈش، يۈرەك سۇنئىي قوزغاتقۇچ ئورنىتىش، تاجسىمان ئارتېرىيىنى سايىلاندۇرۇپ رەسىمگە ئېلىش ئوپېراتسىيىسى، B تىپلىق يۈرەك تەكشۈرۈش ئاپپاراتى بىلەن يۈرەك قان تومۇر كېسەللىكلىرىگە دىئاگنوز قويۇش، ئىككى قاپقاق كلاپان تارىيىشنى گاز قاچىلانغان رېزىنكە خالتا بىلەن كېڭەيتىش ئوپېراتسىيەسى، يۈرەك تاجسىمان ئارتېرىيىگە كۆۋرۈك ياساش ئوپېراتسىيىسى، زەخمىلىنىپ كەتكەن يۈرەكنى ئېلىۋېتىپ، يېڭى ئۆلگەن كىشىنىڭ يۈرىكىنى سېلىش ئوپېراتسىيىسى قاتارلىق يېڭى، ئىلغار تېزلەر بويىچە بىلىم ئاشۇردۇم. ھازىر يۈرەك كېسەللىرىنى داۋالاشتا ناھايىتى زور ئىلگىرىلەش بولۇۋاتقان بولسىمۇ، لېكىن يەنىلا نۇرغۇن كىشىلەر مۇشۇ كېسەللىك تۈپەيلىدىن ئۆلۈپ كېتىۋاتىدۇ. بۇنىڭدا داۋالاش تېخنىكىسىنىڭ ئامال قىلالمىغانلىقىنى بىردىنبىر سەۋەب دېگىلى بولمايدۇ، ئەلۋەتتە. چۈنكى ئۆلۈم بىر خىل مەڭگۈلۈك قانۇنىيەت، كېسەللىك قېرىلىق بىلەن بىرلەشكەنىدە بۇ قانۇنىيەتنىڭ رولىنى تېخىمۇ تېزلىتىۋېتىدۇ. بىراق داۋالاش سەۋىيىسىنىڭ يېتەرسىزلىكى تۈپەيلىدىن ۋاقىتتىن ئىلگىرى بۇ دۇنيا بىلەن ۋىدالاشقان كىشىلەرنىڭمۇ ئاز ئەمەسلىكى دوختۇرلارغا تېخىمۇ ئايان. يۇقىرىدا ساناپ ئۆتكەن تۈرلەر، مېنىڭچە، يۈرەك كېسەللىكلىرىنى داۋالاشتا ھەقىقەتەن مۇھىم ۋە قىيىن ئۆتكەللەر. بىراق بېلگىمىدە (جۈملىدىن تەرەققىي تاپقان يەنە باشقا بىرمۇنچە ئەللەردە) ھازىر ئۇلار «قىيىن ئۆتكەل» لىك قالىپقىنى چۆرۈپ تاشلاپتۇ. ئۆزۈم بىۋاستە كۆرگەن بىرىيوسىلىدىكى سەپىيە دوختۇرخانىسى ۋە لوندۇندىكى خەلقئارالىق كۆكرەك كېسەللىكلىرىنى تەتقىق قىلىش دوختۇرخانىسىنىڭ تاجسىمان ئارتېرىيە خاراكتېرلىك يۈرەك كېسەللىكلىرىنى داۋالاش سەۋىيىسى ھەقىقەتەن بەك يۇقىرى

ئىكەن. ئۇلار تاجسىمان ئارتېرىيىسىنى سايىلاندۇرۇپ رەسىمگە ئېلىپ دىئاگنوز قويۇش ئۇسۇلىنى كۆپ قوللىنىدىكەن. شۇ ئارقىلىق تاجسىمان ئارتېرىيىسىنىڭ تارايغان ئورنىنى ئېنىق تاپقاندىن كېيىن دورا بىلەن داۋالاش، تۇرۇبا بىلەن كېڭەيتىش، يانپاشتىن ۋېنا ئېلىپ كۆۋرۈك ياساپ ئۇلاش ئۇسۇللىرى ئارقىلىق داۋالاپ ساقايتىدىكەن. راستىمنى ئېيتسام، مەن ئۆگىنىشىمنى باشلىغان دەسلەپكى كۈنلەردە ياتاققا قوبۇل قىلىنغان بەزى ئاغرىقلارنىڭ كېسەللىك ئەھۋالىنى كۆرۈپ، ئۇلارنىڭ ساقىيىشىغا كۆزۈم يەتمىگەن، لېكىن ئۇلارنىڭ تولىسى ساقىيىپ چىقىپ كەتتى. مۇنداق كىشىلەر نورمال خىزمەت قىلالىغاندىن تاشقىرى، يەنە سۇ ئۈزۈش، توپ ئويناش، تانسا ئويناش قاتارلىق پائالىيەتلەرگە بىمالال قاتنىشالايدىكەن.

بۇ ئەھۋاللارنى كۆرۈپ، ئۆزۈمنىڭ بۇ يەردىكى مەسئۇلىيىتىمنىڭ ناھايىتى ئېغىر، شۇنداقلا ئىنتايىن شەرەپلىك ئىكەنلىكىنى تېخىمۇ تونۇپ يەتتىم. مەن ۋاقىتنى چىڭ تۇتۇپ، ئىخلاس بىلەن ئۆگەنسەم نۇرغۇنلىغان ۋەتەنداشلىرىم ئۈچۈن ئۈمىد ۋە شىپالىق ئېلىپ بارالايدىكەنمەن، بۇ نېمىدېگەن ئەھمىيەتلىك ئىش - ھە!

بېلگىيە دوختۇرخانىلىرىدا داۋالاشتا نەتىجە يارىتىشنىڭ ئوبيېكتىپ شەرت - شارائىتلىرى ياخشى ھازىرلانغان. بىر كۈنى مەن تەكلىپ بويىچە يۈرەكنى ئىزىئولوگىيىلىك تەكشۈرۈشكە قاتناشتىم. بۇ جەريانىدا مېنى پالاتادىكى يۈرەكنى ئۆتكۈزگۈچ تۇرۇبىسى ئارقىلىق تەكشۈرۈش ئۇچۇى بىلەن رېنتگېن بۆلۈمىدىكى يۈرەك تاجسىمان ئارتېرىيىسىنى سايىلاندۇرۇپ رەسىمگە ئېلىپ تاللاش ئوپېراتسىيىسىنى قىلىش ئۈچىلىرى ئالاھىدە قىزىقتۇردى. رېنتگېن بۆلۈمىدىكى ئۆيدە تەكشۈرۈش ۋە ئوپېراتسىيە قىلىشقا لازىم بولىدىغان بارلىق ئۇسكۇنىلەر ھەمدە ھەرخىل جىددىي قۇتقۇزۇش دورىلىرى رەت - رېتى بويىچە قويۇلغان. ئۇلاردىن قانچىلىك، قاچان لازىم بولسا قولنى ئۇزىتىپلا ئالغىلى بولىدىكەن. بۇ ئۇچۇ رېنتگېن بۆلۈمىدىكى تېخنىك ۋە دوختۇرلار تەرىپىدىن باشقۇرۇلىدىكەن. ئوپېراتسىيە بولىدىغان چاغدا پەقەت بىر دوختۇر بىلەن بىر سېستىرا بىمارنى ئېلىپ كىرىپ ئوپېراتسىيە قىلىپ چىقىپ كەتسىلا بولىدىكەن. باشقا بارلىق ئىشلارنى رېنتگېن بۆلۈمىنىڭ تېخنىكى بىلەن بىر سېستىرا ئىشلەيدىكەن. سىرتتىن يېڭىنە چاغلىق بىر نەرسە ئېلىپ كىرمەيدىكەن. شۇڭا خىزمەت ئۇنۇمدارلىقى ناھايىتى يۇقىرى ئىكەن. بىز ھازىر بىر كۈنىدە پەقەت بىرلا بىمارنىڭ يۈرەك تاجسىمان ئارتېرىيىسىنى سايىلاندۇرۇش ئوپېراتسىيىسىنى ئاران ئىشلەپ بولالايمىز، لېكىن ئۇلار بىر كۈنىدە شۇنداق ئوپېراتسىيىدىن بەشنى ئىشلەپ بولىدىكەن.

بۇ دوختۇرخانىنىڭ بارلىق خادىملىرى ئەتىگەنلىكى سائەت سەككىزدە رەسمىي ئىشقا چۈشىدىكەن (ھەربىر ئادەم كەلگەن ھامان يوقلىما گىراپىسىغا ئىمزا قويىدىكەن). چۈشتە قەھۋە بىلەن ئازراق بولكا يېگەندىن كېيىن يەنە داۋاملىق ئىشلەۋېرىدىكەن. بىر ھەپتىدە بەش كۈن ئىشلەپ، ئىككى كۈن دەم ئالىدىكەن. مەيلى دوختۇر، مەيلى سېستىرالار بولسۇن، ئىش ۋاقتىدا خىزمەتكە مۇناسىۋەتسىز بىرەر ئىغىزمۇ سۆز قىلىشمايدىكەن. ناۋادا بىرەرسى بۇنىڭغا خىلاپلىق قىلسا، بىرىنچى قېتىم ئاگاھلاندۇرۇلىدىكەن، قايتا سادىر قىلسا، ئىشتىن بوشىتىلىدىكەن.

ئامبۇلاتوربىدە كېسەل كۆرۈش تەرتىپىمۇ ئۆزگىچە ئىكەن، يەنى پۇتۇن ئامبۇلاتورىيىنى بىر سېستىرا باشقۇرۇپ، نومۇر ئالغان بىمارلارنىڭ ئارخىپىنى ئالدى بىلەن پروفېسسورغا ئەكىرىپ بېرىدىكەن. پروفېسسور كېسەل ئەھۋالىغا قاراپ كىمنىڭ قايسى دوختۇرغا كۆرۈنۈشى لازىملىقىنى بەلگىلەيدىكەن. كېسەل كۆرۈش جەريانىدا قان تەكشۈرۈش لازىم تېپىلسا، دوختۇرلارنىڭ ئۆزى قانىنى بىلەكتىن ئېلىپ ھېلىقى سېستىراغا بېرىدىكەن، ئۇ تەكشۈرۈش ئۈچۈنگە يەتكۈزۈدىكەن، نەتىجىسى تېزلا چىقىرىپ بېرىلىدىكەن. دوختۇر بىمارلارنى ئالدىرىماي، ناھايىتى ئەستايىدىللىق بىلەن ھەر تەرەپلىمە تەكشۈرۈپ، ئاندىن دىئاگنوز قويىدىكەن. تەكشۈرۈش ۋاقتىدا بىمار مەيلى ئەر، مەيلى ئايال، مەيلى قېرى، مەيلى ياش بولسۇن، ھەممىسى كۆكرەك تەرەپتىكى كىيىملىرىنى تولۇق سېلىۋېتىپ، تەكشۈرۈشكە ئوبدان شارائىت يارىتىپ بېرىدىكەن.

كېسەلخانىدىكى داۋالاش ۋە كۈتۈش ئىشلىرىمۇ ئالاھىدە ئىكەن.

بېلگىمىدە تۇرۇۋاتقان ۋەتەنداشلىرىمىزدىن خاۋ خۇاڭمېي دېگەن كىشى ئىقازما دوختۇرخانىسىدا قۇلاق ئوپېراتسىيىسى قىلدۇرماتچى بولغانىكەن، ئەلچىخانا ھېنىڭ ئۇنىڭغا ھەمراھ بولۇشۇمنى قارار قىپتۇ. خاۋ خۇاڭمېي ناھايىتى قورقۇپ كېتىپتۇ. ئۇ ئۆزىنى ئوپېراتسىيە قىلدىغان دوختۇرنىڭ تېخنىكىسىنىڭ يۇقىرىلىقىغا تولۇق ئىشەنسىمۇ، مېنى كۆرگەندىن كېيىن كۆز يېشى قىلىپ مۇنداق دېدى:

— رۇستەم دوختۇر، سىزدىن ئۆتۈنۈپ قالاي، ئوپېراتسىيە ۋاقتىدا يېنىمدا تۇرسىڭىز، مەن بەك قورقۇۋاتىمەن. خۇددى ئوپېراتسىيەدىن چىقالمايدىغاندەك، ئۆلۈپ كېتىدىغاندەكلا ھېس قىلىمەن. ئۆلۈكۈم يات ئەلدە قالارمۇ؟

مەن ئۇنىڭغا ياخشى گەپلەر بىلەن بىرمۇنچە تەسەللىي بەردىم، يېنىدىن ئايرىلماپ دېغانلىقىمنى ئېيتتىم. ئۇ يەنىلا خاتىرجەم بولالماي:

— ئوپېراتسىيە قىلىدىغان دوختۇرغا ئازراق سوۋغات بەرسەكمىكىن، مەندە دۆلىتىمىزدىن ئەكەلگەن ئىككى دانە چىرايلىق ياستۇق قېپى، ئۇستەل ياپقۇچ بار، شۇنى بەرسەك بولارمۇ؟ — دېدى.

بۇنىڭ ھاجەتسىز ئىكەنلىكىنى بىلسەممۇ، ئۇنىڭ ئىشەنچسىنى ئاشۇرۇشقا يارىدىمى بولسا ئەجەب ئەمەس دېگەن ئوي بىلەن بۇ مەسلىھەتكە كۆندۈم.

ئوپېراتسىيەدىن كېيىن ئۇ كۆزىنىش ئۈچىدە 24 سائەت ياتقۇزۇلۇپ، ئاندىن ئادەتتىكى ياتاقتا ئېلىپ چىقىلدى.

— قارا، رۇستەم دوختۇر، — دېدى ئۇ ئوپېراتسىيەدىن كېيىن تۇنجى قېتىم كۆزۈمنى ئاچقىنىمدا تەسىرلىنىپ، — بۇلارنىڭ تېخنىكىسى راستىلا بەك يۇقىرى ئىكەن. ئوپېراتسىيە جەريانىنى زادى بىلمىدىم. ئېيىسىگە كەلسەم، بېشىمغا ئاق داكا يۆگەكلىك تۇرىدۇ. سېستىرالار ئۆز قېرىندىشىمىزدىنمۇ كۆيۈمچان ئىكەن. ئوپېراتسىيەدىن كېيىن كۆپ قېتىم كىچىك تەرەت قىلىدى. سېستىرا ھېلىدىن-ھېلىغا قاچا ئوتۇپ سۇيدۇكنى تۆكۈپ تۇردى، مۇئامىلىسى بەك قىزغىن بولدى. ئەتىسى ئەتىگەندە يۈزۈمنى، چىشىمنى يۇيۇپ قويدى. قورساق، كۆكرەك، دۇمبە، كاسا، پۇت-قول، ھەتتا جان يەرلىرىمگىچە

سوپۇنلاپ يۇيۇپ، لۆڭگه بىلەن ئېرتىپ، ئارقىدىن بىر خىل ماي بىلەن مايلىدى. ئاۋال-سام، بۇ ماي قان ئايلىنىشنى راۋانلاشتۇرارمىش. دەسلەپتە تارتىنىش، خىجىللىقتىن ئۆزۈ-گۈدەك بولدۇم، كېيىن تەسىرلىنىپ يىغلىدىم. قېرىندىشىك بولسىمۇ ئۇنچىلىك قىلمايتتى...

* * *

بىرىۋسىلدا بىر يىل ئۆڭەنگىنىمدىن كېيىن، ئەلچىخانىسىزنىك ئورۇنلاشتۇرۇشى بىلەن فرانسىيە، گوللاندىيە، لىيۇكسېمبۇرگ ۋە گېرمانىيە قاتارلىق ئەللەرنى ئېكسكۇر-سىيە قىلدىم. غەربىي ياۋروپانىك گۈزەل مەنزىرىسىنى، ئالەمشۇمۇل مەدەنىيەت، تارىخ ۋە ئىلىم-پەن ئورۇنلىرىنى، دۇنياۋى سەۋىيىگە ئىگە داۋالاش ئورۇنلىرىنى ھەمدە مېدىتسىنا ئىلمىگە غايەت زور تۆھپە قوشقان ئۇلۇغ ئالىم ۋە دوختۇرلارنىك قەبرىگاھلىرىنى زىيارەت قىلدىم. بولۇپمۇ فرانسىيەدىكى زىيارىتىم مەندە چوڭقۇر تەسىر قالدۇردى.

ۋىزا قولۇمغا تېگمەي ئەتىسى سەھەردىلا پويىز بىلەن فرانسىيىگە قاراپ يولغا چىقتىم. بۇ ياز پەسلىنىك تازا ۋايىمغا يەتكەن مەۋسۇمى ئىدى. تۆمۈرىيول كېسىپ ئۆتكەن بۇ ۋادا غەربىي ياۋروپادىكى ئەڭ گۈزەل زېمىنلارنىك بىرى ئىكەن. گويا تەبىئەت پۈتۈن يېشىللىقنى، دەل-دەرەخ ۋە گۈل-گىياھنى شۇ يەرگىلا ئاتىغاندەك ئالقانچىلىك-مۇ تاقىر يەر يوق ئىدى. ئاتلانتىك ئوكيان بىلەن ياندىشىپ تۇرغاچقا، ھاۋاسى نەم ۋە سالقىن ئىكەن. قۇياش كۆتۈرۈلگەندىن كېيىن ۋادا نۇرغا چۆمۈلدى. گۈزەللىك تېخىمۇ نەپىس، تېخىمۇ سىرلىق تۇسكە كىردى. مەن ۋاگون دېرىزىسىدىن كۆزۈمنى ئۈزەلمەي قالدىم ۋە مۇشۇ گۈزەل سەھەر پەيزىنى مەن بىلەن تەڭ سۈرۈشتۇپ بېرىدىغان بىرەر تونۇش ھەمراھىمنىك بولمىغانلىقىدىن بەكمۇ ئەپسۇسلاندىم. تېز سۈرئەت بىلەن كېتىۋاتقان پويىزنىك لەرزان چايقىشى ۋۇجۇدۇمغا بىر خىل ھۇزۇر بېغىشلاپ، شۇ تاپتىكى شادلىقىمنى يەنمۇ ئۇلغايتاتتى. پويىز رېتسىلىق تەۋرىنىپ مېنى ئەللەيلىمەكته. ۋاگون ئىچىمۇ، گۈلگۈن دالامۇ جىمجىت — سۈكۈتكە چۆمگەن. مەنئىختىيارسىز ھالدا ئۇي-خىيالغا غەرق بولدۇم:

ۋەتىنىمز، خەلقىمز ماڭا بەخت بەردى، شان-شەرەپ بەردى. شۇنىك بىلەن بىرلىكته زېمىمگە ئېغىر مەسئۇلىيەتنى ئارتتى. بىراق مەن ئۇنى قانچىلىك ئادا قىلالىدىم؟ بۇنى ئويلىسام، راستىنى يۈزۈم قىزىرىدۇ. بىرىۋسىلغا كەلگەندىن بۇيان بۇنى تېخىمۇ چوڭقۇر ھېس قىلدىم. دوروس، دوختۇرخانا دېگەندىمۇ ئادەملەر ئۆلۈپ تۇرىدۇ. بىمار-لارنىك ھەممىسىنى ھەمىشە يۈز پېرسەنت ساقايتالايدىغان دوختۇرخانا بولغان ئەمەس. بۇنىڭدىن كېيىنمۇ مۇنداق مۆجىزە يارىتىلمايدۇ. چۈنكى ئادەمزات دېگەن ۋاقتى. سائىتى كەلگەندە ھامان ھايات بىلەن خوشلىشىدۇ. بۇ مەڭگۈلۈك قانۇنىيەت. بىراق دوختۇرلار-نىك مېھنىتى ئارقىلىق بىمارلارنى ئازابتىن خالاس قىلىپلا قالماي، يەنە بەزى ئۆلۈملەرنى كېچىكتۈرۈش تامامەن مۇمكىن. دوختۇرلارنىك يۇرچى توغرىسىدا گەپ بولىدىكەن، مېنىڭچە، مەسىلىنىك تۈگۈنى دەل مۇشۇ يەردە بولسا كېرەك. خوش، ئۇنداق بولسا، بىز دوختۇرلار مۇشۇ يۇرچىمىزنى باشتىن-ئاياغ تولۇق ئادا قىلالىدۇقمۇ؟ بىرەر قېتىمۇ مەسئۇلىيەتسىزلىك ياكى سەۋەنلىك سادىر قىلمىدۇقمۇ؟ راستىنى ئېيتقاندا، بۇ سوئالغا جاۋاب بېرىش ئۇنچىۋالا ئوڭاي بولمىسا كېرەك.

پويمز يەتتە سائەتتەك ماڭغاندىن كېيىن فرانسىيە زېمىنىغا كىرىپ كەلدى.

كۆپچىلىككە مەلۇمكى، پارىژ — ئىنقىلابىي ئەنئەنىگە ئىگە مەشھۇر شەھەر. 1871 - يىلى دۇنيا بويىچە تۇنجى پرولېتارىيات ھاكىمىيىتى بولغان «پارىژ كوممۇنىسى» مۇشۇ شەھەر- دە قۇرۇلغان. ئۇنىڭ كوچىلىرى كوممۇنا جەڭچىلىرىنىڭ ئىسسىق قانلىرى بىلەن يۇيۇلغان، ئۇنىڭ ئاسمىنىدا «ئىنتېرناتسىئونال» شېئىرىنىڭ ھەيۋەتلىك ساداسى ياڭرىغان.

مەن بۇ شەھەردە بىرنەچچە كۈن ساياھەتتە بولدۇم. كوممۇنا جەڭچىلىرىنىڭ قەبـ- رىستانلىقىغا بېرىپ سۈكۈتتە تۇردۇم. مەشھۇر جايلارنى ئېكسكۇرسىيە قىلدىم. بىر دوخ- تۇر بولۇش سۈپىتىم بىلەن قەدەم بېسىپ كېتىۋاتقان يوللىرىمدا قەدىمىي كۆۋرۈكلەر- نىڭ نەقىشلىك سالاسۈنلىرىنى ئۆز قولۇم بىلەن تۇتۇپ كۆرۈۋاتقان چېغىمدا، گۈزەل باغچىلارنى، سېنا دەريالىرىنىڭ بويلىرىنى كېزىۋاتقىنىمدا، دۇنيا مېدىتسىنا تارىخىغا زور تۆھپىلەرنى قوشقان ئۇلۇغ ئالىملارنىڭ سىيماسىنى كۆرگەندەك بولدۇم. ئۇ بۈيۈك زاتلار لابۇراتورىيىلەردىكى ئېغىر ئەمگەكتىن چارچىغان چاغلىرىدا مانا مۇشۇ جايلارغا چىقىپ مېڭىمسىنى ئارام ئالدۇرغان، ياق، توغرىسى تەپەككۇر قىلىشىنى تەبىئەتنىڭ قوينىدا داۋام- لاشتۇرغان ۋە بەلكىم ئۇلار بەزى قانۇنىيەتلەرنى مۇشۇ جايلاردا تاپقان بولغىيدى.

مەشھۇر ئاناتومىيە، فىزىئولوگىيە ئالىمى، كىلىنىكا دوختۇرى ۋىيتسىڭ (VieussensR 1716 — 1641) مانا مۇشۇ زېمىنىدا ياشىغانىدى. ئۇ يۈرەك كېسەل- لىكلىرى ئۈستىدە نۇرغۇن تەتقىقاتلار بىلەن شۇغۇللىنىپ، يۈرەك قېپى ۋە ئۇنىڭدا يۈز بېرىدىغان كېسەللىكلەرنىڭ پەيدا بولۇش جەريانىنى ناھايىتى ئېنىق ۋە تەپسىلىي يەكۈن- لەپ چىققانىدى. ئۇنىڭ يۈرەك ئاۋۇرتا كلاپانى تولۇق يېپىلماسلىقتا ئۆز بېرىدىغان دولقۇن تېپلىق پىلۈسنىڭ ھەربىرىدە قانۇنىيەتلىك ھەققىدىكى تەلىماتى ھازىرمۇ ئىنتايىن مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە.

فرانسىيىنىڭ ئاتاغلىق كلىنىكا مېدىتسىنا ئالىمى، ئۆپكە يۈرەك مۇسكۇللىرىنىڭ خىزمەت تەرتىپىنى (رېتىمىنى) تەكشۈرۈش ئەسۋابى — پىننىندىسكوپنىڭ ئىجادچىسى لىنىك (Lannec.R.T 1781 — 1826) نىڭ ھاياتىمۇ مۇشۇ شەھەردە ئۆتكەن. پىننىندىسكوپ مەيدانغا كېلىشتىن ئىلگىرى ئۆپكە يۈرەك مۇسكۇللىرىنىڭ ھەربىر ئەت رېتمىنى تەكشۈ- رۈشتە، قولاقنى كۆكرەككە قويۇپ تەكشۈرۈشتىن ئىبارەت يەرلىك ئۇسۇل قوللىنىلاتتى. ئالىم لىنىك بىر كۈنى ئىختىيارسىز بىر بىمارنىڭ يۈرەك ئىقتىدارىنى يەرلىك ئۇسۇل بىلەن تەكشۈرۈپ ھېچقانداق نەتىجىگە ئېرىشەلمىگەن. ئۇ مۇشۇ قىينىچىلىقنى تۈگىتىش ئۈستىدە ئويلىنىپ يۈرگەندە، يول ئۈستىدە ئويناپ يۈرگەن ئىككى بالىنىڭ ئىچى كاۋاك (نەيچە) ياغاچىنىڭ ئىككى تەرىپىدە تۇرۇپ بىر- بىرىنىڭ قولىغا ئاستا ئاۋازدا پىچىرلاپ گەپلىشىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، خۇددى گۆھەر تېپىۋالغاندەك خۇشال بولۇپ كېتىدۇ. ئۇ ئۆيىگە قايتىپ كېلىپلا بىر قەغەز ۋارونكا پاسايدۇ - دە، ھېلىقى سىمىز بىمارنىڭ كۆكرە- كىگە قويۇپ ئاڭلاپ باقىدۇ. ۋارونكىنىڭ كۆكرەككە قويۇلغان كەڭ تەرىپىدىن كەلگەن ئاۋاز تار تەرىپى ئارقىلىق قولاقنا ناھايىتى ئېنىق ئاڭلىنىدۇ. چەكسىز شادلانغان ئالىم ئۇنى مېتالدىن ياساپ، ئىسمىنى «تىڭشاپ دىئاگنوز قويۇش ئەسۋابى» (Stethoscope)

دەپ قويمدۇ. بىر يەرىم ئەسىردىن بۇيان پۈتۈن دۇنيادىكى دوختۇرلار ئۆپكە - يۇرەك
ھەرىكەتىنى تەكشۈرۈشتە ئاشۇ ئەسۋابتىن پايدىلىنىپ كېلىۋاتىدۇ.

مەن پارىژدا ئايلىنىپ يۈرگەندە گەرچە يەككە - يېگانە بولسامۇ، خىيالىمدا ئاشۇ
مەشھۇر مېدىتسىنا ئالىملىرى، ئاخىرقى نەپەسگىچە دۇشمەنلەر بىلەن ئېلىشقان كومۇنار-
لار ماڭا ھەمراھ بولدى. شۇڭا يالغۇزلۇق، غېرىبلىق ھېس قىلمىدىم. شۇنىڭ بىلەن
بىرلىكتە مەن ھۇشۇ يىراق ئەلدە تۇرۇپ سۆيۈملۈك ۋەتىنىمنى ئەسلىدىم. كەسپىي جە -
ھەتتىكى ماھارىتىمنى يېتىلدۇرۇشنىلا ئەمەس، بەلكى نەزەر دائىرەمىنىڭ ھەر تەرەپلىمە
كېڭىيىشىگىمۇ قولاي شارائىت يارىتىپ بەرگەن ۋەتىنىمگە، خەلقىمگە، پارتىيەمگە چىن
ئېتىقادىم بىلەن تەشەككۇر بىلدۇردۇم.

* * *

مېنى بىرىۋسىل خۇش خەۋەر بىلەن كۈتۈپ تۇرغانكەن. قايتىپ كەلگىنىمنىڭ
ئەتىسى دوختۇرخانىغا بېرىشىمغا پروفېسسور ئىگگىلت مېنى ئىشخانىسىغا چاقىرىپ، ئەنە
گلىيىنىڭ پايتەختى لوندۇنىدىكى خەلقئارا يۇرەك - قان تومۇر كېسەللىكلىرىنى تەتقىق
قىلىش دوختۇرخانىسىغا ئۆگىنىشكە بېرىشىمغا تەستىق سىلىنغان قەغەزنى قولۇمغا تۇتقۇز-
دى ۋە مېنى قىزغىن تەبرىكلىدى. بۇ مەن ئۈچۈن راستىنلا ئىنتايىن زور خۇشاللىق
ئىدى. چۈنكى مەن ئۇ يەردە ئىنگلىز تىلى ئارقىلىق بىۋاستە دەرس ئاڭلاپ ئۆگىنىشتە
تېخىمۇ تېز ئالغا بېسىش ئىمكانىيىتىگە ئېرىشەلەيتتىم.

مەن تېز يۇرەر پاراخوتقا ئولتۇرۇپ، ياۋروپا چوڭ قۇرۇقلۇقىدىن ئەنگلىيە زېمىنىغا
ئۆتتۈم، ئاندىن پويىز بىلەن لوندۇنغا باردىم.

ئەنگلىيە مېدىتسىنا ئىلمىي تەتقىقاتى ۋە ئەمەلىي داۋالاش جەھەتتە زامانىمىزدىكى
ئالدىنقى قاتاردىكى دۆلەتلەرنىڭ بىرى، ھەتتا بەزى تۈرلەردە ھەممىنىڭ ئالدىدا تۇرا -
لايدۇ. ئۇ يەردە دۇنيا ئېچكى كېسەللىكلەر ئىلمىغا ئىنتايىن زور تۆھپە قوشقان ئوسولى
(Oslez.W) ۋە ھازىرقى زامان مېدىتسىنا ئاساسچىلىرىدىن بىرى بولغان سوي دۇنخام
(Sydenham.T) قاتارلىق ئۇلۇغ ئالىملار ئۆتكەن. مەن لوندۇندا «بروبىتىن» دوختۇر -
خانىسىنىڭ يۇرەك - قان تومۇر كېسەللىكلىرى بۆلۈمىدە مەشغۇلات ئېلىپ باردىم. نۆۋەتما-
لىق ھالدا تاجىسىمان يۇرەك كېسەللىكى، يۇرەكنى تۇرۇبا ئارقىلىق تەكشۈرۈش ۋە B
تىپلىق ئۇلىتىرا ۋىنەپشە نۇر ئارقىلىق يۇرەكنى تەكشۈرۈش قاتارلىق تۈرلەر بويىچە
ئۆگىنىشنى چوڭقۇرلاشتۇردۇم، ئامبۇلاتورىيەدە ۋە كېسەلخانىلاردا بولدۇم، دوختۇرلارنىڭ
بىرلەشمە دىئاگنوز قويۇش يىغىنلىرىغا قاتناشتىم، ئوپېراتسىيەلەرگە ئىشتىراك قىلدىم.
دوختۇر ۋە سېستىرالارنىڭ خىزمەتكە بولغان مەسئۇلىيەتچانلىقى، قىزغىنلىقى، ئىنتىزام-
چانلىقى، تېخنىكىسىنىڭ يۇقىرىلىقى، داۋالاش جەريانىدىكى ئېستايىدىللىقى ۋە ماڭا نىسبەتەن قىزغىن يارەملىشىش پوزىتسىيىسى قاتارلىقلار مەندە چوڭقۇر تەسىرات قالدۇردى.
مەن ئۇ يەردىن قايتقان چېغىمدا كەسپىي تېخنىكا جەھەتتە خېلى زور ئىلگىرىلەشكە
ئېرىشكەنلىكىمنى ھېس قىلدىم.

* * *

مەن ياۋروپا - ئاسىيا چوڭ قۇرۇقلۇقىنىڭ شەرقىدىن ئەڭ غەربىگە بارغانىدىم، ئۇلۇغ ۋەتەنىمىز جۇڭگو بىلەن مەن تۇرۇۋاتقان يەرلەرنىڭ ئارىلىقى نەچچە مىڭ كىلومېتىر كېلەتتى. شۇنداق بولسىمۇ مەن ئۇ يەرلەردە ۋەتەنداشلىرىم (ئەلچىخانا خادىملىرى، جۇڭگو ئوقۇغۇچىلىرى، زىيارەت ۋە ئېكسكۇرسىيىگە بارغانلار، شۇنداقلا جۇڭگو مۇھاجىرلىرى ۋە شىياڭگاڭ، ئاۋمېنلىق قېرىنداشلار) بىلەن پات - پات ئۇچرىشىپ تۇردۇم، بىز ھېيت - بايراملارنى بىرلىكتە ئۆتكۈزدۇق، بەزى دەم ئېلىش كۈنلىرى بىر يەرگە جەم بولۇپ ۋەتەنىمزنى ئەسلىدۇق، ئۆز قولىمىز بىلەن جۇڭگوچە تاماقلارنى ئېتىپ يەپ، جۇڭگودا ئىشلەگەن مەي - شارابلارنى ئىچىپ، جۇڭگوچە ناخشىلارنى ئېيتتۇق. بىز ئىلگىرى زادى تونۇشمايتتۇق، لېكىن يىراق ئەللەردە تۇرۇۋاتقان چېغىمىزدا ۋەتەنداشلىق مېھرى بىزنى بىر تۇغقان قېرىنداشلاردىنمۇ ئارتۇق يېقىنلاشتۇردى. كەلگەن - كەتكەنلەرنى بىر - بىرىمىزگە خەۋەر قىلىشىپ، ئايرودرۇم ياكى ۋوگزاللارغا چىقىپ كۈتۈۋالدۇق، ئۇزىتىپ قويدۇق. ئۆز ئائىلىسىدىن، ئۆز ۋەتىنىدىن ئايرىلىپ ئالەمنىڭ ئۇ چېتىدىكى يات ئەللەردە تۇرۇۋاتقانلار ئۈچۈن بۇ ھەقىقەتەن يۈرەكنىڭ قېتىغا مەڭگۈ ئورناپ قالىدىغان قىممەتلىك خاتىرە.

ئوندۇنداا مەن يەنە بىر ۋەتەندىشىمنىڭ ئالاھىدە ئىلتىپاتىغا مۇيەسسەر بولدۇم. ئۇ بۇندىن 40 نەچچە يىل ئىلگىرى تاغىسىغا ئەگىشىپ ئاقسۇدىن ھىقپ كېتىپ ئەنگلىيىدە ئولتۇراقلىشىپ قالغان ئابدۇكېرىم دېگەن كىشى. ئابدۇكېرىم ھېنى بىر قېتىم ئۆيىمگە چاقىرىپ، ئۇيغۇرلارنىڭ ئەنئەنىۋى تاماقلىرى بىلەن مېھمان قىلدى، بىز بىرگە ئولتۇرۇپ ۋەتىنىمزنىڭ چوڭ ئۆلكىسى بولغان شىنجاڭ ھەققىدە، ئاقسۇ ھەققىدە، تەڭرى تېغى ۋە تارىم دەرياسى ھەققىدە ئۇزاقتىن - ئۇزاق پاراڭلاشتۇق. ئايدۇكېرىم ۋەتەندىن ئايرىلغاندا ئۆسمۇر ئىكەن. شۇنداقتىمۇ ئۇنىڭ ئانا يۇرتقا بولغان مۇھەببىتى قىلچە سۇسلاشماپتۇ. ئۆزى تۇغۇلۇپ ئۆسكەن مەھەللە، شاۋقۇنلۇق ئاقسۇ دەرياسى ھەققىدە سۆزلىگەندە، ئۇنىڭ كۆزلىرى بۆلەكچە نۇرلىنىپ كەتتى. «ھەي، ئاشۇ ئانا يۇرتۇمنى يەنە كۆرەلەرمەنمۇ؟ ئەگەر مۇشۇ ئارزۇيۇمغا ئېرىشىپ ئۆلسەم ئارمانسىز كېتەتتىم» دېگەندە كۆز چاناقلىرى ياشقا تولدى. ئۇنىڭ تۇرمۇش ئەھۋالى كۆپ ياخشىكەن. بايلىقى تۇرمۇش كەچۈرىدىكەن، شۇنداقتىمۇ «كۆچمىلىرى ئەگرى - تۇقاي، توپا - چاكىلىق، ئۆيلىرى غېرىبانە» ئاشۇ ئانا يۇرتىنى زادى ئۇنتالمايدىكەن، بەلكى ئۇنى ھەممىدىن ئەزىز بىلىدىكەن. مەن ئۇنىڭغا ھازىر ئاقسۇدىكى كۆپلىگەن يېزا كوچىلىرىنىمۇ ئاسفالت ياتقۇزۇلغانلىقىنى، كۆپچىلىك دېھقانلارنىڭ ئۆيلىرىنىڭ يېڭىلىنىپ كەتكەنلىكىنى، ئېتىمزلارنىڭ تۇزلىنىپ، سالالاشتۇرۇلغانلىقىنى سۆزلەپ بەردىم. ۋەتىنىمىزنىڭ ئىقتىسادىنىڭ كۈنسېرى گۈللىنىۋاتقانلىقىنى ئېيتتىم. ئېلگىيىدە تونۇشقان ھېلىقى خاۋ خۇاڭمېي دېگەن بۇرادىرىم ئەنگلىيىگە تۇغقان يوقلاپ كەلگەنلىكەن، ئۇ ھېنى پات - پات يوقلاپ تۇردى ۋە بەزى دەم ئېلىش كۈنلىرى ئوندۇن ئەتراپىدىكى ئەۋرس - تېۋدس دېگەن كىچىك شەھەردە تۇرۇدىغان تۇغقانلىرىنىڭ ئۆيىگە

ئېلىپ باردى. ئۇلار مېنى خۇددى ئۆز قېرىنداشلىرىدەك قىزغىن كۈتۈۋالدى. بىر قېتىم ھەتتا ئۇلارنىڭكىدە بىرنەچچە كۈن مېھمان بولدۇم. دېمەك، ۋەتەنداشلىق مېھرى ئىنسانلار ئارىسىدىكى ئەڭ يۈكسەك تۈيغۇلارنىڭ بىرى ئىكەن. ئۇنى چەت ئەللەردە يۈرگەن چېغىمدا تېخىمۇ چوڭقۇر ھېس قىلىدىكەنسەن.

* * *

لوندۇندىكى ئۆگىنىشىمنى ئاخىرلاشتى، ئالدى بىلەن ئەنگلىيەدىن، ئاندىن بېلگىلىيەدىن ئايرىلىپ پويىز بىلەن ۋەتىنىمگە قاراپ يولغا چىقتىم. تاشقى موڭغۇلىيە زېمىنىدىن ئۆتۈپ ۋەتەن چېگرىسىغا يېقىنلاشقاندا، دېرىزىدىن يىراقتىكى ئۇيغۇق سىزىقىغا قاراپ، بۇندىن بىر يېرىم يىل بۇرۇن ئايروپىلاندا ئولتۇرۇپ ئۆز - ئۆزۈمگە بەرگەن ۋەدەمنى ئەسلىدىم. خوش، ئەمدى يەنە ئۆز - ئۆزۈمدىن سوراپ باقاي: ۋەدەمگە ۋاپا قىلالىدىمۇ - يوق؟

ئادەمنىڭ ئۆز - ئۆزىنى توغرا باھالىيالىشى مۇشكۇل بىر ئىش ئىكەن. مەن يۇقىرىدىكى سوئالغا جاۋاب ئىزدەۋاتقان چېغىمدا پروفېسسور ئىگىلەتنىڭ مەن بىلەن خۇشلىشىش ۋاقتىدا دېگەن مۇنۇ سۆزى يادىمغا كەلدى:

— ئىنىم رۇستەم، مەن ياشانغان چېغىمدا يەنە بىر چەت ئەللىك تىرىشچان ئوقۇغۇچىغا ئۇستاز بولۇپتىمەن. مېھنىتىمنىڭ زايا كەتمىگەنلىكىنى كۆرۈپ شۇ تاپتا سىزدىنمۇ بەكرەك خۇشال بولۇۋاتىمەن. ئوقۇتقۇچى ئۈچۈن بۇنىڭدىنمۇ ئارتۇق پەخىرلىنەرلىك ئىش بولماس. ئىنىم، مەن سىزنىڭ يارىملىق بىر دوختۇر بولۇپ، بىمارلارغا شىپالىق ئاتا قىلالايدىغانلىقىڭىزغا ئىشىنىمەن!

ئۇستازنىڭ بۇنداق باھاسى شاگىرت ئۈچۈن بىر چوڭ مۇكاپات، ئاندىن يەنە چامادانىمدا ئىككى دوختۇرخانىدىكى ئالىم، پروفېسسورلار ئىمزا قويغان رەسمىي باھالارمۇ بار.

يۇقىرىقىلار سوئالىمغا جاۋاب بولسۇن.

پويىز ئاخىرى چېگرىغا يېتىپ كەلدى، مەن ۋەتىنىمزنىڭ تونۇش، خۇش بۇي ھاۋاسىنى تەشنالىق بىلەن سۈمۈردۈم، تەنلىرىم بۆلەكچە يايراپ كەتتى.

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

مۇشتەرىلەر دىققىتىگە

يۇقىرىنىڭ بەلگىلىمىسى بويىچە ژۇرنىلىمىزنىڭ باھاسى 1992 - يىلى يانۋاردىن باشلاپ ئەسلىدىكى 1.40 يۈەندىن 1.70 يۈەنگە ئۆستۈرۈلىدۇ. ۋاقىپ بولۇپ قالغايسىزلەر.

«تارىم» ژۇرنىلى ئەھرىر بۆلۈمى

ئابدۇللا سۇلايمان

غەزەللەر

1

قاچانكى دىل ئۆيۈم كۆزنەكلىرىن سەۋدايى غەم چەكتى،
نە غەمكى كۈن ـ تۈنى تولغاندۇرۇپ قىلدەك ئەلەم چەكتى.
ئەلەمگە تاپمىدىم رەنجى ھېكىم لوقمان كىتابىدىن،
بۇ دەردىگە شىپا يوق دەپ، پەلەك لەۋھى قەلەم چەكتى.
قۇياشقا يالۋۇرۇپ ھەر تاك، دېدىم: ھالىمغا يەتكىن بىر،
دېدى ئۇ: سەن كەبى قانچە بۇ دەردنى دەممۇ دەم چەكتى.
باغاش ئەتتىم زېمىننى، بۇ ۋۇجۇد گۈلخانى ئۆچكەي دەپ،
زېمىن ھەر رەت قۇچاقلاش سانىغا گۈلدىن رەقەم چەكتى.
جۇنۇنلۇق ساھىلى بويلاپ، ئەزىم دەريانا تەلمۈردۇم،
دېدى دەريا: ئېقىپ بىزدە بۇ دەردنى تاھىر ھەم چەكتى.
ۋەھمي كەلدى ماڭا شۇنداق: ئىلاجىك يوق ئۇنى تارتماي،
دېگىن بۇ دەردنى ھەر ئىنسان ھاياتتا بىر قەدەم چەكتى.
نىيەت قىلدىكى ئابدۇللا بۇ يولدا بولغىلى مەجنۇن،
سەۋەب، دىل ئەينىكىمنى سۆيگۈ ئاتلىق شاھ سەنەم چەكتى.

2

ھېنىك قەلبىمدىكى جانان ئېچىلغان گۈلگە ئوخشايدۇ،
قېشى قۇندۇز، كۆزى ئوتلۇق، چېچى سۇمبۇلغا ئوخشايدۇ.
پەرىلەت بابىدا يەكتا، رەشىك قوزغايدۇ ھەر دىلدا،
قىياسىم: ئۇ پەرى دۇنياسىغا مەسئۇلغا ئوخشايدۇ.
قۇياش ھەر دەم كۆلۈپ باقسا، تۈنى مارلايدۇ تولغان ئاي،
گۈزەللىك تېجىمىدا ئۇ، بەھەس ـ غۇلغۇلغا ئوخشايدۇ.
ياساپ نۇسخا سادىقەتتىن، ئاڭا بەرگەي ئەجىردىن ھەل،

كۆيۈكسىنىڭ رودىسىن تاۋلاش بىلەن مەشغۇلغا ئوخشايدۇ.
كۆزىدە سەھەرلىك ناخشا، دىلى ئۇنىڭالغۇدۇر نازۇك،
ۋۇجۇدى ھېچ تەمەسىز ئوت، مۇقام - مەرغۇلغا ئوخشايدۇ.
غۇرۇرى - ئىززىتى ئۇستۈن قاچانكى چىقسا مۇنبەرگە،
ۋاپا بازاردا ئەمما سېتىلغان قۇلغا ئوخشايدۇ.
ئۇنىڭ ۋىسالىغا يەتمەك كويىدا ئابدۇللا،
ئۆچەكنى تەرىك ئېتىپ كۆيلىگەن بۇلبۇلغا ئوخشايدۇ.

3

يارغا بەردىم قەلبى - كۆكسۈم كەڭلىكىدىن ئىمتىھان،
ئاشۇ كەڭ كۆكسى - دىلىمنىڭ غەملىكىدىن ئىمتىھان.
مۇپتىلا بولغاي ئىشق سەۋداسىغا شاھ ھەم پېقىر،
ئالدى ئۇ بۇ يولدا ھەممە تەڭلىكىدىن ئىمتىھان.
ئۆزگىچە ئېيتىپ ۋىسال پەيتى كۆيمىنى ئالدىدىن،
تېنىمەي بەردىم تىلىم، دىل تەملىكىدىن ئىمتىھان.
ئالدى ئۇ، گۈلخانغا تەققەسلەپ ۋۇجۇدۇم ئوتىدىن،
بار تېنىمنىڭ ئەڭ ئاداققى نەملىكىدىن ئىمتىھان.
بارمۇ دەپ نادانلىقى، باقتى سىناپ سۆز، كۆزىدە،
سۇرمە تارتىپ، لاك يېقىپ ھەم ئەڭلىكىدىن ئىمتىھان.
ئايرىدىم روشەن، كۆڭۈل بازاردىن بىرلا ئۇنى،
ئالدى گۈلگۈن مىك، تۇمەن گۈل رەڭلىكىدىن ئىمتىھان.
يارغا ئابدۇللا بولۇپسەن قەرزدار، ئۇ ھەم ساڭا،
بەر مۇھەببەت بىلىمىڭنىڭ كەملىكىدىن ئىمتىھان.

4

ھاياتلىق زەمزىمى باشقا، مۇھەببەت كەۋسىرى باشقا،
ھەنىلەر ياقۇتى بىز تاش، ۋىسال ئەڭگۈشتىرى باشقا.
ئىشق تۇغيانىغا ھەرگىز سېپىل، خەندەكمۇ كار قىلماس،
ئۇنىڭغا جان نىسار قىلغان پىداكار لەشكىرى باشقا.
خۇنۇكنىڭ گۈلىدىن ئەۋزەل گۈزەلنىڭ بۇيمىنى ھىدلاش،
كۆڭۈل بوستانىدا مىڭ گۈل، مەيلىنىڭ سەمىرى باشقا.
نە ھاجەت ئوندە ئاسمانغا بېقىپ قىلماق مۇنەججىملىك،
كۆتۈش سەھەر اسمىنىڭ چاقناق جۇلاسى ئەختىرى باشقا.

چىقار جەڭگاھتىلا باتۇر رەقىبى كۆكسىنى تىلغاپ،
ۋەلىك ئىشقى جېڭىنىڭ دىت - ئەقىللىق رەھبىرى باشقا.
كىتابلار ئورمىنى ھاسىل بۇگۈنكى كۇللى ئالەمدە،
ئىشق، ھىجران كىتابىنىڭ تەلەپكار مۇشتىرى باشقا.
ئۆزۈڭ بىلمەي مۇھەببەت دەپ بىراۋنى دورىما ھەرگىز،
بۇ ئابدۇللا ۋۇجۇددا ئۇنىڭ چىن تەسۋىرى باشقا.

5

ئاي چىراي ئالسۇن پەرى ئايدەك جامالىڭدىن يەنە،
نۇسخا بەرگىن غۇنچىگە نازۇك نېھالىڭدىن يەنە.
دالىلارنى بىر قېتىم كەزگىن خۇشاللىق ئىلكىدە،
كەك يېشىللىققا بەخش ئەت يار شامالىڭدىن يەنە.
كۆي - ناۋالار تىڭشىسۇن ئەل ئويغىتىپ دىل - قەلبىنى،
ئاڭا تۆككىن زەپ شىرىن تىل قەنتى - بالىڭدىن يەنە.
چۆل ئوقۇيدۇ نام - ئېتىڭنى، كۇن ئەمەس سائەتتە بىر،
ئاققۇزۇپ ئوت قوينىغا چەشمە - زىلالىڭدىن يەنە.
مىڭ سۇئاللار جەمئىسىدىن چىڭ چىگىلدى سىر - تۇگۇن،
قىلكى تەقدىم يەشكىلى تەدبىر - ئامالىڭدىن يەنە.
بولمىغىن بىخۇت، رەزىللەر پىتنىسى بەكمۇ يامان،
يىغلىسۇن قان زاغ - زۇغۇن قەھرى - قامالىڭدىن يەنە.
چۆكتى ئابدۇللا ئىشق ئوكيانىغا، تەڭلەيدۇ قول،
چەمبىرەك تاشلا قېنى تېز، كېمە - سالىڭدىن يەنە.

6

ماڭا باشتا كۆڭۈل بەرگەن ئىدىك، ئۆزگە تاما قىلدى،
دېدى؛ تاشقا گۆھەرنى ھەم ئۇرۇپ زەپمۇ خاتا قىلدى.
رەشك قوزغالدى تۇن بىرلە ئېلىشقان كۇندىمۇ ھەتتا،
سېنىڭ ئالدىڭدا ئاشقىلىق ئۇچۇن ھەر تاك داۋا قىلدى.
بېلىق يۇتماي بولار كەن گەر ئېقىنلار بويىغا بارساك،
بىلىپ يەتتىم ساڭا كىملەر يەنە تەنە - تاپا قىلدى.
دەرخ ئېيتتى ماڭا رايىڭنى ياندۇرماق ئۇچۇن شۇنداق،
قۇلاققا كۆپ پىچىرلاپ، بارچە ئىشنى شۇ سابا قىلدى.
بىراۋدىن ئاڭلىدىم: چۆلدە سېنى بىرلا كۆرۈپ ئاھۇ،

ئېتىپ يەرگە تېنىنى، ئۆز ئۆزىنى ئاھ، ناكا قىلدى.
دېدىم ئاشقىلىقىم ئادەم ئاتادىن ھېچ قېلىشمايدۇ،
ھۇ دەردكە مۇپتىلالىقنى پۆتۈنلەي بىر «ھاۋا» قىلدى.
كىمەرسە-سورىسا مەيلى، ئۇتۇنمەس ئۇنى ئابدۇللا،
كۆيۈشكە يۈزدە يۈز ھەقلىق ئۆزۈم دەپلا جاكار قىلدى.

7

ئەگەر سەن كەلمىسەك مەيلى، لېۋىك ئىمزاسى بىر كەلسۇن،
ئۇنىك پىنھان قۇرىدا سۆيگۈمىز ئىخلاسى بىر كەلسۇن.
ئۆتۈپتۇ ئارىدىن قانچە ۋاقىت، كۈتتۈم چىدام بىرلە،
يېزىشقان ئەھدىمىزنىك چەك - قەرەل ئىجراسى بىر كەلسۇن.
تولۇق يار نامىدا باشتىن كەچۈرگەن سەرگۈزەشتەڭنى،
ئوقۇيمەن مەيلى بۇ سەۋدالىقىم غەۋغاسى بىر كەلسۇن.
چۈشەنگەيمەن سېنىك نامە يازالماسلىق سەۋەبىڭنى،
شامالدىن گەپ ئەۋەت ھېچ بولمىسا ئەدناسى بىر كەلسۇن.
ھەسەتخورلار ساڭا تۆھمەت توقۇپتۇ، ماڭا كۈن ئېيتتى،
قېنى قانداق قىلارمەن مات، ئۇلار ئىغۋاسى بىر كەلسۇن!؟
كۆزۈم روشەن، دىلىم ئويغاق، ساڭا مەلۇم بۇ خىسلەتلەر،
ئېتىلەيمەن پەرق، مەيلى گۈزەللەر جاسى بىر كەلسۇن.
بىلىپ كۈتمەكنى ئابدۇللا، قەدىم باسقان ئۇزۇن يول بۇ،
ۋىسال پەيتىدىلا دىل جەننەتۇل مەئۋاسى بىر كەلسۇن.

8

چانمىغاي دىل بايلىقىم ھەرگىزمۇ مېڭ باي ئالدىدا،
روھىي مۇلكۈم پاكلىقى چاقنايدۇ، كۈن، ئاي ئالدىدا.
يۈكلىگەن ھىجران يۈكىنى مەن ئىشق تۇلپارىمەن،
ھەم ئۇتۇپ چىققان سىناقتىن قانچە شاپش تاي ئالدىدا.
سۆيگۈ قەسرىدىم كەڭلىكى ئالەم پايانىغا مىنسال،
بولىدۇ شاھ ھەم پېقىرگە ئۇ ئاۋات جاي ئالدىدا.
بار قاناتىم، بىرى ئەل مېھرى، بىرى ئەھدۇ-ۋاپا،
ئارتقا قايتماي ئۇچۇمەن تاغ، زور ئېقىن، ساي ئالدىدا.
رازىمەن، ئاھ-سەپ تىكەننى يار ئۈچۈن تۇرماققا تېك،
شادلىقىم - ئۇتسام ئاڭا ھۇرمەتتە سىنچاي ئالدىدا.

بار ئممش سۆيگۈده جەننەت هەم دوزاخ بىر رەتتىلا،
بولسا راست، چاچقۇم، دوزاخقا ئۇستىلەپ ماي، ئالددا.
بىلكى ئابدۇللا، غەلەت ئۆز دۇشمىنىڭنى كەچۈرۈش،
ئۇ، مۇھەببەت جېكىمده جەزمەن دېسۇن ۋاي! ئالددا.

9

سەن پەرىشتەم، سەن ئىزىتقۇ، سەن خاقانسەن بەزىدە،
سەنكى بەھرىم، سەنكى قەھرىم، سەن يامانسەن بەزىدە.
ئىتتىقادىم بىر خۇدا دەپ سېنىلا بىلگەي پەقەت،
سەجدىدە قەددىم ئېگىلگەي، ئىيتساڭ ئىمان سەن بەزىدە.
تاشلىغاي سايە بېشىمغا، دەردى-ھىجران بۇلۇتىڭ،
ئېچىلىپ كۈلگەندە تولغان خۇش تابان سەن بەزىدە.
ئىنتىزارلىق تارىسىغا ئۇرنىمەن زەخمەك سەھەر،
شوخ كۈيۈڭ يوق، گۈل تۆكەر شېرىن زابانسەن بەزىدە.
نە ئۈچۈن بۇنداق خىيالدا بولىمەن؟ بۇ سىر ئەمەس!
قوزغىلار رەشكىم، ئېسىمگە كەلگەن ھامان سەن بەزىدە.
جاننى ئالقاندا قويار بۇ چاقچىقىڭ، بۇ نازلىرىڭ،
بىر قولى سۇ، بىر قولى ئوت يار-جانان سەن بەزىدە.
قىزغىنار ھەتتاكى ئابدۇللا شامال، كۈندىن سېنى،
مىڭ جاھانغا بەرگۈسىز، بىرلا جاھانسەن، بەزىدە.

10

بۇ ئالەمده مۇھەببەتتىن بۈلەك ھېچ بىر سارالىملىق يوق،
بۇ غەۋغا باشقا چۈشكەن ھەر كىشىده ھېچ ئارامليق يوق.
ئۇنىڭ نازۇكلۇقى ئاندىن، پۈشايماندۇر تەكەللۇپ ھەم،
كۆڭۈل ئوۋلاش ئۈچۈن قىلغان شىكارەڭ زور قارامليق يوق.
يۈرۈشكەي كۆيۈشۈپ، چىندىن كۆرۈشمەي قانچىلار كۆپ يىل،
ئۇنىڭدەك چەك - پايانىيەك ئۇزۇن دەريا - تارامليق يوق.
ئۇ بىر مەسلەك، ئىشق ئەھلى دىلىدا بىر ئۇلۇغ سۇرەت،
جاپا بىرلە ياسالغان ئۇ كەبى جەننەت-بارالىملىق يوق.
ئەسرلەردىن بىرى ئىيتقان ئۇنى، ئىيتتۇق، يەنە ئىيتار،
تامامى ناخشا-كۈي پەستە، ئۇنىڭدەك مۇڭ، جارالىملىق يوق.
ھولۇپ ئىرزا ئاقىتقا، بۇ سەتىرنى يازدى ئابدۇللا،
ئاۋۋال - ئاخىر مۇھەببەتلىك كېشىدەك ھېچ يارامليق يوق.

تۇرسۇنئاي دۇسەيىن

شېئىرلار

گۈزەل قىز رەڭگى - رۇخسارىڭ چىرايلىق گۈلگە ئوخشايدۇ،
زىناقىڭ جۇملىدە كەلگەن گويا ۋىرگۈلغا ئوخشايدۇ.

چېلىپ دۇتار ناۋا قىلساڭ، ئەجەب ياڭراق سادا قىلساڭ،
دېدىم: بوستاندا كۈي تۆككەن بىمدار بۇلبۇلغا ئوخشايدۇ.

خۇمالىق كۆزلىرىڭ كۆكتىن ئېلىپ يۇلتۇز بىلەن ئايىنى،
سۇيىمدە چايقىغان بىر جۇپ غۇبارسىز كۆلگە ئوخشايدۇ.

چىمەندە نازلىنىپ يۈرسەڭ، چېچىڭنى ئارقىغا تاشلاپ،
سىياقىڭ يايلىنى يايغان گۈزەل دۇلدۇلغا ئوخشايدۇ.

گۈزەللەر ئىچىدە بىر سەن، گويا يېشىلمىگەن سىرسەن،
سېنىڭ نامىڭ يىگىتلەر قەلبىدە غۇلغۇلغا ئوخشايدۇ.

* * *

نىگار بۇلبۇل كەبى خەندان ئۇرۇپ بەكمۇ ناۋا قىلدىڭ،
قەدەم تەشرىپ قىلىپ ھەر يانىنى زەپ خۇش بۇي ھاۋا قىلدىڭ.

كېچە ھەم كۈندۈزى ئىشقىڭ بايا‌ۋانىدا ئاھ چەكتىم،
مېنىڭ تاقەتۇ - سەبرىمنى ۋۇجۇدىمدىن ئادا قىلدىڭ.

ئۇزاتسام ساڭا شەربەتنى، زەھەر - زوقۇمنى تەڭلەيسەن،
مېنىڭ جانىمنى ئەشتەرلەپ ساقايماس بىر يارا قىلدىڭ.

سېنىڭ ئىشقىڭ پۈتكۈل جېنىمنىڭ مۇلكى ھەم بەختىم،
مۇھەببەت مەھەللىسىدە سەن مېنى ئاجىز گادا قىلدىڭ.

سېنىڭ يادىڭ بىلەن يايراپ، سېنىڭسىز ئاھۇ - زار چەكسەم،
مېنى سەن خارۇ - زار ئەيلەپ ئۆزۈڭنى بىباھا قىلدىڭ.

مۇھەببەت غۇنچىسى سۇلغاي ئەگەر تەڭلىك تۇغەپ پۈتسە،
مۇشۇ بىر نۇقتىدا ياريم كەچۈرمەس زور گۇناھ قىلدىڭ.

* * *

زىيارەت ئەھلىنىڭ قەلبىمن ئەجەبمۇ ئەيلىدى شادمان،
ھېسابسىز تەخسە - پەتنۇسنى ئىگىلەپ قەنت - گېزەك، ئاش، نان.

لەزىز ھەم بەك سىراپ نېمەت بېشارەت بەردى توقلۇقتىن،
ئۆلۈك يېسە تىرىلگەي گەر تىرىكلەر يېسە قوشقاي جان.

قەدەھلەردە قىزىلگۈلدەك مۇسەللەسلەر جۇلا قىلدى،
گويا يايلاقتىكى تايدەك تېنىگە پاتمىدى مېھمان.

قەدەم تەشرىپ قىلىپ كەلگەن ئەزىزلەر كۆڭلىن ئالماققا،
جېمى نېمەتنى تەل قىلدى يەنە ئۇستەلگە ساھىبخان.

زىيارەت ئەھلىدىن ئاشقان ئاشۇ نان چۈشتى ئەخلەتكە،
ئاشۇ دەم ئەلنى باقماقتا ئېتىزدا باش تېرەر دېھقان.

ئاسمان - زېمىن

ئاخشىمى باقتىم پەلەككە، چىقتى ئاي كۆك پەرىسى،
مىڭلىغان يۇلتۇز قىزىنى كەينىدىن ئەگەشتۈرۈپ.
زوقلىنىپ سالدىم نەزەر، سىرلىق كۆرۈندى كۆكمۇزەپ،
تۆكتى نۇر سامان يولى، تالدۇردى كۆز قاماشتۇرۇپ.

ئۇرلىدىم ئاسمان پەلەككە ئولتۇرۇپ گاز شارىغا،
شۇڭغىدىم بەش مىڭ غۇلاچ، كۆپكۆك دېڭىز ئاسمان گويا.
ئوينىدىم بۇدەم مۇئەللەق باغىردا يۇلتۇز كېزىپ،
كۇن ۋە يۇلتۇز نۇرلىرىنى تۆكتى ھەم قىلدى جۇلا.

ئۇرلىدىم ئونمىڭ غۇلاچچە، ئۇرلىگۈم كەلدى يەنە،
مىڭ مېترىدىن ھالقسام ئاسمان يۈزى بولدى غۇۋا.
قاپقارا ئۆڭۈ تۇسكە كىردى بايقىسام بوشلۇق بۇدەم،
نۇر تاراتماي قالدى ئاسمان بولدى ھەم شالاڭ ھاۋا.

بەك يىراقتا ياپيېشىل يۇلتۇز كۆزىنى ئويناتار،
قارىسام كۆزلەرنى مەپتۇن ئەيلىدى چوغدەك بىرى.

قاتلىدىم ئونمىڭ غۇلاچنى ئۇرغۇتۇپ غەيرەتنى مەن،
مەن ئاشۇ گاز شارىدا يەردىن ئەجەب كەتتىم نەرى.

ئۆرلىگەنچە كەلدى تىنماي بەك ئېگىزگە ئۆرلىگۈم،
ئەڭ يوروق يۇلتۇزنى بۇ دەم ئەيلىگۈم كەلدى ماكان،
ئاشۇ دەم قايدى بېشىم، قالدى پەقەت يەتمەي نەپەس،
شۇ ئەزىز تۇپراغۇ - تاشنىڭ ئىشقىدا قايتتىم شۇيان.

قىزىلگۈلگە قىلىمەن ھەۋەس

بىرى دەر: باشقىلار بەختىنى كۆزلەپ،
ياپياشلا جېنىمنى ئەيلىدىم قۇربان.

كۆزەل يازنى باشلاپ قىزىلگۈل،
رەستىلەردە كۆلۈپ ئېچىلار.
قەلبلەرگە بېغىشلاپ شادلىق،
ۋۇجۇدىدىن ئىپار چېچىلار.

بىرى دەر: مەن ئىلىم بەرگەن بالىدىن،
چىقىشتى مىليونلاپ شائىر، يازغۇچى.
بىرى دەر: مەن يازغان، تۇزگەن كىتابقا
توشۇپتۇ ساناقسىز ئىشكاپنىڭ ئىچى.

ئۇزمەكچى بوپ قولنى ئۇزاتساڭ،
بارمىقىڭغا سانجىلار تىكەن،
قىزىلگۈلگە قىلىمەن ھەۋەس،
قوغدار ئۆزىن جۇرئىتى بىلەن.

بىرى دەر: ئىلمىيچە تەپسىلىم بۇغداي،
بىر دانە بۇغدايدا تولۇپتۇ خامان.
بىر ناننى ئۇشتۇسام سېلىپ داستخان،
تويىدۇ كېكىرىسىپ ئونمىگىلاپ دېھقان.

جىنئىس دۇنيا رېكورتى

تۇزۇلىدى بىر سورۇن، يىغىلدى يۇزلەپ،
پوچىلار بۇ يەرگە بولۇشۇپ نائىل.
ھەممىسى ئىشىدىن تەجرىبە سۆزلەپ،
مىگلىغان دىللارنى ئەيلىدى مايىل.

بىرى دەر: ئۆلمەسلىك دورىسىن تاپتىم،
ئۆلۈككە جان بەردىم، تىرىككە دەرمان.

شۇ چاغدا مەن بولدۇم مۇنبەرگە ھازىر،
ھەم ئاتتىم زەي سالماي پاختىنى شۇنچە.
ئونمىگىلاپ داستانىنى پۈتتۈردۇم يېزىپ،
دېدىم مەن سورۇندا قىزارماي قىلچە.

ئابلىكىم خېۋىر

شۇ ھامان ئېچىلىپ يوغان بىر قامۇس،
پوچىلار سەپ بولۇپ تىزىلدۇق سەپكە.
يارالدى بىر يېڭى دۇنيا رېكورتى،
ئىسىمىز يېزىلدى زەر ھەللىك بەتكە.

قۇياش ھىممىتىدىن ھاياتلىق رەڭ

كونا تۇغمەن

كونا تۇغمەن، تاشلانغان تۇغمەن،
دەز - دەزلىرى قۇشقاچ ئۇۋىسى.

قۇمغا پېتىپ ياتىدۇ غەمكىن
گەۋدىسىنىڭ تەڭدىن تولىسى.

دەقيانۇسنىڭ زامانىسىدىن،
جىملىق ئىستەر كېسەك - توپىسى.
ئادەملەرنى خالىماس ئانچە،
باردەك قانداق پۇشمان - توۋىسى.
بىراق گۇگۇم چۈشەر - چۈشمەيلا،
بۇزۇلدۇ ئۇنىڭ ئۇيقۇسى.
پەچىرلاشلار ھاجەتسىز ئۇندا،
ئۇ ھاياتنىڭ تۇنجى ھۇجرىسى.

كۆيۈۋاتقان بۇلۇتلار

ئەلەردە كۆيۈپ كەتكەن بىر توپ بۇلۇت،
ئاسمانىنىڭ بۇرجىكىگە توپلىنىپتۇ.
كۈل بولۇپ توزۇشلارنى كۆرەي دېدىم،
ئەدىكى شەلپەر كەبى چوغلىنىپتۇ.
پاللىدە چىقتى قۇياش تاغ كەينىدىن،
شەپەققە سېغىش بەلكى كەلدى قېيىن.
بۇلۇتلار كۆيدى يەنە يالقۇنلىنىپ،
ئاھ، كۆيۈش،
كۆيۈش دېگەن قانداق شېرىن؟!

ئەتە يەنە رەھبەر كەلگۈدەك

يۇقىرىدىن، بەك يۇقىرىدىن
مەھەللىمىزگە رەھبەر كەلگۈدەك.
بۇلۇڭ - پۇشقاقنى قويماي ئارىلاپ،
ئېتىزلارنى ياياق كەزگۈدەك.

* *

ئىشىك ئالدىدا سويۇلدى بورداق،
قازانلاردا قاينىدى قورداق.
سەمەت بوۋايغا يېپىلدى زەر تون،
ئالماشتى يېڭىغا ياغلاشقان تۇماق.
ئۆي - ئۆيلەرگە سېلىندى گىلەم،
ئىشىك ئالدىدا توختىدى سوپەك.
بىر يانغا باغلاندى ئات بىلەن خېچىر،
بىر يانغا باغلاندى موزايلىق ئىنەك.

* *

ئەسسالام، سەمەتكا! — دېگەنچە رەھبەر
دەرۋازا ئالدىدا بولغاندا زاھىر.
سەمەتكام كۆزىگە ئىشەنمەي، دېدى:
— ھوي داۋۇت، داۋۇتقۇ بۇ بىزنىڭ ئاخىر.
— سەمەتكا، باي بولۇپ قاپسەن قارىسام.
— كەل داۋۇت، ئۆيگە كىر، تۆرگە ئۆت بالام.
ئىككى قەدىناس قۇرغان بۇ سۆھبەت
سورۇن ئەھلىنى قالدۇردى ھاڭ - تاڭ.
نېمىدېگەن ئاددىي رەھبەر بۇ،
نېمىدېگەن چېقىشقاق، خۇش راي
سەمەت «سەنلەپ»لا تەگدىغۇ ئاڭا،
ئەمدى خۇشامەتنىڭ ئەھۋالىغا ۋاي.
چايدىن كېيىن رەھبەر خۇش كەيپ،
يېزا باشلىقىغا جېكىدى شۇنى:
— ئالتۇن ئادەم بۇ، ئۇگۈتتەك ئادەم،
قەدىرلەڭلەر، ئاسراپ ئۇنى.
رەھبەر خۇش ئىيتتى سەمەت ئاكىغا،
— نېمە تەلىپىڭ بولسا ماڭا ئېيت!
— ھەر كۈنى كەلسەك بولاتتى، داۋۇت،
ئارىلىق يىراق - تە، ئارىلىق، ئېسىت.
رەھبەر يەتتى گەپنىڭ تەكتىگە،
دېدى: ئەتە كېلىمەن يەنە.
بىر كىملەرگە بولدى بۇ رىغبەت،
بىر كىملەرگە چۈچۈمەل تەنە.

* *

ئەتە يەنە رەھبەر كەلگۈدەك،
مەھەللىمىزنى ياياق كەزگۈدەك.

مەمتىمىن بارى

كەتتى ئۇ بالىلىقىم مېنى تاشلاپ

خىيالىم ئەينىكىدە ئەكس ئەتتى
بىلىنمەي ئۆتۈپ كەتكەن گۈزەل چاغلار.
يادىمغا سىڭىپ كەتتى نۇرغا ئوخشاش
ئەركىلەپ مەن ئويىنىغان ئاشۇ باغلار.

كۆپ ئىدى ئۇ چاغلاردا ئاداشلىرىم
چاپاتتىم مەھەللىنى كىيىپ باشقا.
كېپەتتىم يىراقلارغا گۈل تەرگىلى،
ئۇچاتتىم تولۇن ئايغا، زەر قۇياشقا.

بويىنىمدىن ھەرگىز ئايرىلمايتتى،
كەينىمدىن ئەگىشەتتى سايە كەبى.
قوندىقتا بۇقۇلدىغان كەپتەرلىرىم
مەن ئۇچۇن بىلىنەتتى ھامان سەبى.

ئاسلىنىم شىپاڭلىتىپ قۇيرۇقىنى
ئەركىلەپ ئويناقلايتتى، مىياۋلايتتى.
ۋىچىرلاپ قەپەستىكى تورغايلىرىم
چىقىشقا ئىنتىلەتتى، تىپىرلايتتى.

يولۇمغا قاراپ تىت-تىت بولۇپ ئانام
كېزەتتى مەھەللىنى ئالا قويماي.
تاپالماي پەرىشان بوپ تۇرغىنىدا،
كېلەتتىم ھېچنېمىگە پەرۋا قىلماي.

مەللىنى كېسىپ ئاققان ئېرىقلاردىن
ئۆتاتتىم تومۇزلاردا بىلىجاننى.
پەپىلەپ، ئەركىلىتىپ ئالقىنىمدا
بېرەتتىم ئاڭا چاينىپ زاغرا نانىنى.

سەگەنچەك ياساپ يازنىڭ ئىسسىقىدا،
ئويناياتتىم كۆرۈنگەننى بەزى دوراپ.
قىلاتتىم دوستلىرىمغا «مۇئەللىملىك»،
ئالدىغا چىقۇۋېلىپ سوئال سوراپ.

كىيىنەك قوغلاپ بەزى بېدىلىكتە
قارايتتىم بەزى سۇنىڭ ئېقىشىغا.
يامشىپ تېرەكلەرگە چاڭگا ئىزدەپ،
گۈل چەكتىم پۇت - قولۇمنىڭ بېغىشىغا.

مېۋىلىك باغقا سەكرەپ ئېگىز تامدىن
شاخ ئېگىپ غورىلارنى ئۈزگەنىدىم.
چاتقاللار ئىلىۋالسا كۆڭلىكىمنى
مۆكۈنۈپ شورىلاردا يۇرگەنىدىم.

شوخ ئىدىم، تەنتەك ئىدىم، يۈمران ئىدىم،
ئوخشايتتىم ھىلال ئېيىم، ئۇ چاغ ساڭا.
تاغ-ئېدىر، گۈل-گىياھلار شۇنچە دىلبەر
يېقىنمۇ كېلەلمەيتتى قايغۇ ماڭا.

بىر ئۇ بىر ۋاراقلىدىم خاتىرەمنى
ئالدىمغا كەلدى شۇنداق بالىلىقىم.
شۇنچەكەك كۆڭۈل-كۆكسۈم نۇرلۇق ئىدى،
بولسىمۇ خېلى نۇرغۇن چالىلىقىم.

كەتتىكەن بالىلىقىم مېنى تاشلاپ،
قارقوندى، قىراۋ قوندى چاچلىرىمغا.
ئىزدەيمەن مەڭگۈ سېنى ھەممە يەردىن
ھەمىشەم ھەممە يەردىن كۆرۈن ماڭا.

ئابدۇخېلىل ئابدۇخېۋىر

نەزمىلەر

1

ۋەتەننىڭ قوينى گۈلزارلىق، باھارى كەلدى كەتمەسكە،
شىجائەتنى قانات ئەيلەپ جىمى ياش چۈشتى بەس ـ بەسكە.

ھالال تەردىن تېپىپ ئىززەت يارالدى جەڭدە كۈرمەك مەردە،
يىراق مەنزىلگە كۆز تاشلا، ئىلىپ سەن ئەتىنى ئەسكە.

ھاياتىڭنىڭ گۈزەل پەسلى ۋاقىتسىز تاشلىسا ياپراق،
تېرىقچە قىممىتىڭ بولماي، قالارسەن تەڭلىشىپ خەسكە.

كۆيۈپ پەن ئىشقىدا پەرھات كەبى غەيرەتنى يار قىلساڭ،
شېرىن ۋەسلىگە يەتكەيسەن پىسەنت قىلماي خەتەر ـ تەسكە.

ئەگەر سەن بىر ئۆمۈر پەنگە چېتىپ مېھرىڭنى شان قۇچساڭ،
ياشايسەن مەڭگۈ دىللاردا، كېتىپ قالساڭمۇ كەلمەسكە.

2

نازلىما، دىلبەر كۆڭۈل ئىشقىم ساڭا مۇشتاق ئەمەس،
كەچكىنىم كەچكەن سېنىڭدىن بۇ گېپىم چاقچاق ئەمەس.

قالدىنىپ سېھرىڭگە، تارتتىم مەن جاپانى يەتكۈچە،
ھولمىدىك دەردىمگە دەرمان يۈرىكىمۇ ساق ئەمەس.

باشتا قىلغان ئەھدىنى قىلدىك بىكار يېرتىپ ئۆزۈڭ،
كەلمىدى رەھىمىڭ ماڭا، مەن ياتىكەن، قامىغاق ئەمەس.

چىن ساداقەت بىلدۈرۈپمۇ مەن ئاتالدىم بىۋاپا،
ئويلىغاندەك مەن بىلەن سەن ھېچقاچان ئورتاق ئەمەس.

مىڭ پۇشايمان ئەيلىدىم كۆڭلۈمنى بەرگەنگە ساڭا،
ئەمدى بىلدىمكى سېنىڭ كۆڭلۈڭ قارادۇر، ئاق ئەمەس.

ئابدرۇھىم ھېكىمى

قىلايلى تاقەت

كۆزۈڭ ماڭا تەلمۈرەر شۇنچە،
لېكىن تىلىڭ قىلمايدۇ ئىقرار.
بولدى جېنىم، قىينالما بۇنچە
مەنمۇ شۇ تاپ ئىشقىڭدا دىشۋار.

كۆزۈڭ ماڭا تەلمۈرەر ھەر چاغ
ئۆز بەختىنى ئىزدەپ مېنىڭدىن.
ئۆمرۈم بويى ئېتىممەن باغ - باغ،
ئۇرۇن ئېلىپ مەڭگۈ دىلىڭدىن.

كۆزۈڭ ماڭا تەلمۈرەر قىزچاق،
غۇرۇرۇڭغا قىلماي ئىتائەت.
قىلىشمايلى ھاياتقا چاقچاق،
جان ساۋاقداش، قىلايلى تاقەت!

«قەشقەر ئەدەبىياتى» ژۇرنىلىغا مۇشتىرى بولغايسىز

ژۇرنىلىمىز قوش ئايلىق بولۇپ، جۇپ ئايلارنىڭ ئاخىرىدا نەشىردىن چىقىدۇ. مەملىكەت ئىچى ۋە چەت ئەللەرگە ئاشكارە تارقىتىلىدۇ.

ژۇرنىلىمىزغا ھەر يىلى 11 - ئاينىڭ 1 - كۈنىدىن 15 - كۈنىگىچە، 5 - ئاينىڭ 1 - كۈنىدىن 15 - كۈنىگىچە مەملىكەت ئىچىدىكى ھەرقايسى پوچتا تىخانىلار يىللىق ۋە يېرىم يىللىق مۇشتىرى قوبۇل قىلىدۇ.

باھاسى 1.00 يۈەن. پوچتا ۋەكالەت نومۇرى: 62 — 58.

«قەشقەر ئەدەبىياتى» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى

تەھرىر ئىلاۋىسى:

شىنجاڭ نېفىت باشقۇرۇش ئىدارىسى، قاراماي شەھەرلىك ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى 1991 - يىلى 7 - ئاينىڭ 22 - كۈنىدىن 8 - ئاينىڭ 8 - كۈنىگىچە مايتاغ كان رايونىدا نېفىتلىك قەلەمكەشلەر ئەدەبىي ئىجادىيەت كۈرسى ئاچقانىدى. ژۇرنالىمىزنىڭ بۇ سانىدا مايتاغ رايونىدىكى ئاپتورلارنىڭ كۈرس جەريانىدا مۇھاكىمە قىلىنغان بىر قىسىم ئەسەرلىرىنى تاللاپ ئېلان قىلدۇق.

تۇرنىسا مەنسۇر

چۆلدە ئېچىلغان گۈل

(ئەدەبىي ئاخبارات)

تاڭ سەھەردە چىلىنغان زاۋۇت گۈدۈكى بىلەن تەڭ ئويغىنىپ، ساپ ھاۋادىن نەپەسلەنمەكچى بولۇپ بالكونىغا چىقتىم. نېفىتلىكتىكى جۇشقۇن ھايات شاۋقۇنى قۇلىقىمغا گويا شىلدىرلاپ ئېقىۋاتقان سۈپسۈزۈك بۇلاق سۈيىمدەك يېقىملىق، يېراقتىن كېلىۋاتقان مۇزبەكدەك لەززان ئاڭلاندى. ئەنە قاراڭ، كۆك بىلەن يوي تالاشقان نېفىت ئايرىش مۇنارلىرى كۆمۈشتەك يالتىراپ، گىلتاڭ باغلىرىدا ھەيۋەتلىك قەد كۆتۈرۈپ تۇرماقتا، نېفىت ئايرىش زاۋۇتىنىڭ شەرقىدە 140 مېتىرلىق تونناسلىق شىنجاڭ نېفتلىن زاۋۇتىنىڭ قۇرۇلۇش ئىشلىرى جەدىدىي ئىشلەنمەكتە؛ يېقىندىلا يۇتكەن ئىككىنچى ئېلېكتر ئىستانسىسى ھەيۋەتلىك گۈزەل كەرىمەكتە؛ قاتار سېلىنغان بىنالارنىڭ بالكونلىرىغا رەتلىك تىزىلغان تەشتەكتەكى ھەر خىل گۈللەر چىرايلىق ئېچىلىپ، كىشىنىڭ زوقىنى تارتماقتا. گەرچە لىشىپ كەتكەن تۇرۇبا لىنىيىلىرى ئاستىدىكى ئاسفالت كوچىلار، يول بويلىرىدىكى ھۆپپىدە ئېچىلغان قىپقىزىل گۈللەر ئارىسىدا دەرس تەكرارلاۋاتقان ئوقۇتقۇچىنىڭ، كېلىچەكنىڭ ئىگىلىرى...

قۇياش ئالتۇن تاۋاقتەك ۋالىلداپ، شەرقتىن كۆتۈرۈلۈپ گىلتاغ ئېتىكىگە قىزغۇچ نۇرىنى چاچتى. ئىشقا ماڭغان نېفىت ئىشچىلىرى كەلكۈندەك يۇپۇرۇلۇپ زور ئېقىم ھاسىل قىلىپ، نېفىت ئايرىش زاۋۇتىغا قاراپ ئاقماقتا؛ مانا بۇلار — سەكىزىنچى كىزمىنىڭ ھەر مىللەت ئىشچى - خىزمەتچىسى

بار، 28 يۇرۇش ئىشلەپچىقىرىش قۇرۇلمىسىغا ئىگە، يىللىق ئىشلەپچىقىرىش ئىقتىدارى 3 مىليون 300 مىڭ تونىنى ئاشىدىغان، 130 خىل مەھسۇلات ئىشلەپچىقىرالايدىغان زامانىۋى كارخانا — مايتاغ نېفىت ئايرىش زاۋۇتىنىڭ خوجايىنلىرى. ئۇلارنىڭ ئىچىدە يېشى 30 غىمۇ توشمىغان، چىرايىدا تەبەسسۇم جىلۋە قىلىپ تۇرىدىغان ياش ئىشچى مۇھەممەت ئىلىگە ئوخشاش ئەمگەك نەمۇنىچىلىرى، ئەۋلاد تەربىيىلەش يولىدا بىر ئۆمۈر ئەجىر سىڭدۈرگەن زەيتۇنە نىزامىدىن، لەتىپە ئىمىرھەسەنگە ئوخشاش مەملىكەتلىك مۇنەۋۋەر ماتارىپ خىزمەتچىلىرىمۇ بار.

ئارقامغا قارىدىم. خىيال كەپتىرىم مېنى يىراق ئۆتمۈشكە — 50 - يىللارغا، شىنجاڭ نېفىت سانائىتىنىڭ بۆشۈكى — ئانا نېفىتلىك مايتاغدا ئىككى بىلىكىگە تايىنىپ ئىگىلىك يارىتىپ، ئەۋلادلار ئۆچۈن يول ئاچقان پېشقەدەم نېفىتچىلار قوشۇنىغا ئىلىپ كەتتى. ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى تۇنجى ئايال ماتورىست — ئايسىخان نىڭ تەسىرلىك ئىش - پائالىيەتلىرى مېنى چوڭقۇر ھاياجانغا سالدى. مەن ئىختىيارسىز قولۇمغا قەلەم ئالدىم.

1954 - يىل 1 - ئاي. تۇن كېچە. ئاي قاراڭغۇسى بولغاچقا، ئاسمانىدا يۇلتۇزلارمۇ كۆرۈنمەيتتى. قار - شۇرغانلىق دالىدا ئاچچىق سوغۇق ئۇشقىناتتى. بېشىغا قۇلاقچىنى چۆكۈرۈپ كىيگەن، ئوچۇق يەرگە كۆك رەختىن تىكىلگەن شىرىق چاپان، پۇتىغا كالتە قونجىلىق ئۆتۈك كىيگەن 21 ياشلار چامىسىدىكى ئاق پىشا ھاققىنا، ئاكىلىگەن بىر ئايال ئىيادەمزاتنىڭ بۇ چۆلدە 203 - نومۇرلۇق بورىۋايىدىكى غۇۋا كۆرۈنگەن يورۇقلۇقنى نىشان قىلىپ تېز - تېز كېلىۋاتاتتى. نەدىندۇر بۆرە نىڭ دەھشەتلىك ھۇۋلىغان ئاۋازى ئاڭلىنىدى. ئۇنىڭ تەنلىرى شۇركىنىپ، پات - پاتلا ئارقىسىغا قاراپ قويياتتى. قېلىن قار يولنى توسۇۋالغاچقا، نىشانىنى پەرق ئەتكىلى بولماي قالدى. ئۇ چىلىق - چىلىق تەرگە چۆمۈلدى. ئۇ ئېگىز بىر دۆڭگە يامىشىپ چىقتى. مۇشۇ دۆڭدىن ئۆتسىلا بورىۋايغا يېتىپ بارغىلى بولاتتى. ئۇشتۇمتوت گۈلدۈر - غالاپ قىلىغان ئاۋاز بىلەن تەڭ ئۇ دۆڭدىن جىرىغا چۈشۈپ كېتىپ قار ئاستىغا كۆمۈلۈپ قالدى. ئۇنىڭ يۈرىكى كۆكرەك قەپىسىدىن چىقىپ كېتىدىغاندەك ئەنسىز سوقاتتى. ئۇ شۇنچە تىرمىشىپمۇ جىرادىن چىقالمىدى. ھارغىنلىق دەستىدىن ھوشىدىن كېتىپ يىقىلدى.

ئاڭ سۈزۈلگەندە 3 - سېمېنىدىن چۈشكەن ئىشچىلار ئۆيلىرىگە قايتىۋېتىپ، جىرادىكى قېلىن قارنىڭ ئىچىدە بىرسىنىڭ بەشى چىقىپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ يۈگۈرۈپ كېلىشتى ۋە قار ئاستىدىكى ئايسىخاننى تونۇپ چۆچۈپ كېتىشتى.

— ۋۇي ئايسىخانغۇ بۇ؟

— چاققان بولۇڭلار ئاغىنىلەر، تېز نىقى بارمۇ - يوق، تىلڭشاپ بېقىڭلارچۇ.

— تىنىقى بار ئىكەن، تېز بولۇڭلار، كۆتۈرەيلى.

ئىشچىلار ئايسىخاننى كۆتۈرۈشۈپ بورىۋايغا ئېلىپ كەلدى - دە، دەرھال ئۆتۈكىنى يەشتۈرۈپ، پۇت - قوللىرىغا قار تاكىدى. ئاستا - ئاستا ھوشىغا كەلگەندىن كېيىن قولتۇقىدىن يۆلەشتۈرۈپ

ماڭدۇردى.

شۇ كۈنى 3 - سېمېنىغا چىقىدىغان ئايسىخان بالىسىنى ئۇخلىتىۋەتىپ يېتىپ، كۆزى ئۇيقۇغا كەتكەنلىكىنى تۇيماي قالدى. بىر كەمدە چۆچۈپ ئويغىنىپ سائىتىگە قارىغانىدى، ئىشقا ماڭىدىغان ۋاقتىتىن تۆپتۇغرا 20 مىنۇت ئۆتۈپ كېتىپتۇ. بۇ چاغدا ئۇنىڭ ھەمراھلىرى ئاللىقاچان ئىشقا كېتىپ بولغانىدى. قانداق قىلىش كېرەك؟ ئايسىخان يالغۇزلۇقنى باھانە قىلىپ ئىشقا بارمىسۇ يوللۇق ئىدى، لېكىن ئالدىنقى سېمېنىدىكى ماتۇرىست ئاچ قورساق، سوغۇق تا تۆشلاپ يەنە سەككىز سائەت ئىشلەيدىغان گەپ. مۇشۇلارنى ئويلىغان ئايسىخان نېمە بولسىمۇ ئىشقا بېرىشىم كېرەك، ئۆمىلەپ بولسىمۇ بېرىشىم كېرەك، دېگەن نىيەتكە كەلدى - دە، ھاپىلا - شاپىلا ئىش كىيىمىنى كىيىپ، بورىۋايغا قاراپ يول ئالدى...

1947 - يىلى 14 ياشلىق ئايسىخان ئىبراھىم ئاخۇن بىلەن تۇرمۇش قۇرۇپ مايتاغقا چىققاندا، بۇ يەر دەل - دەرەخ، ئۆي - ئىمارەتنىڭ تايىنى يوق قاقاسلىق ئىدى. ئايسىخاننىڭ بۇ يەرگە زادى كۆڭلى چۈشمىدى. بەزى كۈنلىرى ئىبراھىم ئاخۇن ئىشقا چىقىپ كەتكەندە يالغۇزلۇقتىن تولا يىغلاپ، قاپاقلىرى ئىشىشىپ كېتەتتى.

1948 - يىلى مايتاغ نېفىت كانىنى باشقۇرۇۋاتقان ئوچ ۋىلايەت مىللىي ئارمىيىسى بۇ يەردە باشلانغۇچ مەكتەپ ئاچتى. شۇخۇدا 2 - سىنىپقىچە ئوقۇغان ئايسىخان بۇ مەكتەپنىڭ 3 - سىنىپىغا قوبۇل قىلىنىپ ئوقىدى. 1949 - يىلى شىنجاڭ تىنچلىق بىلەن ئازاد قىلىندى. مايتاغدا قايناق يېڭى ھايات باشلاندى. ئوقۇشتىن توختاپ قالغان ئايسىخان ئانىسى خەلىچىخانغا يارەملىشىپ مەھەللە خىزمىتىنى ئىشلىدى. ئەينى يىللىرى، بولۇپمۇ 47 -، 48 - يىللىرى مايتاغنىڭ تۇرمۇش شارائىتى ئىنتايىن ناچار بولۇپ، ھەتتا ئېچىدىغان سۇمۇ ھازىرقى كۆيىتۇن دەريا سىدىن قول ھارۋىسى بىلەن توشۇلاتتى. ھازىرقى ئاھالىلەر 1 - رايونىنىڭ ئورنىدا سەككىز كورپۇس، ئاھالىلار 2 - رايونىنىڭ ئورنىدا تۆت كورپۇس ئاددىي ئۆي بولۇپ ئىشخانا، ياتاق، ناۋايخانا، ئائىلىلىكلەرنىڭ ئولتۇراق ئۆيلىرى شۇنىڭ ئېچىدە ئىدى. كاندا پەقەت 50 — 60 لا ئىشچى - خىزمەتچى بار ئىدى. ھازىرقى نېفىت ئايرىش زاۋۇتىنىڭ ئورنى بولسا بوزۇرۇپ ياتقان تۆزلەڭلىك ئىدى. كېچىك تېپتىكى كونا زاۋۇت ھازىرقى نېفىت ئايرىش زاۋۇتىنىڭ غەربىدە بولۇپ، بورىۋايدىن خۇددى قۇدۇقتىن سۇ تارتقاندەك چۆگمە لىتىپ ماي ئېلىناتتى. ھازىرقى ترانسپورت شىركىتىنىڭ ئورنى كېچىك تېپتىكى تراكتور بازىسى ئىدى. ئۇنىڭ يېنىدا كېچىك تېپتىكى بىر ئېلېكتر ئىستانسىسى، بىر چويۇنخانا، موزدۇزخانا، بىر داۋالاش پونكىتى بار ئىدى.

1949 - يىلى 12 - ئايدا جۇڭگو خەلق ئازادلىق ئارمىيىسى كانىغا كەلگەندىن كېيىن بىرلەشمە كومىتېت قۇرۇلدى. ئۇلار ئەڭ ئاۋۋال قۇدۇق كولاپ تۇرۇبا ئورنىتىپ، ئىچىدىغان سۇنى ھەل قىلدى. شۇ يىلى سوۋېتتىن نېفىت مۇتەخەسسىسلىرى كېلىشكە باشلىدى. 1951 - يىلى ئۇرۇمچىدىن، يۇمىن يۇكاڭ بورىۋايدىنمۇ

ىبر تۈركۈم ئىشچىلار كەلدى.

1952- يىلى 11- ئاي.

1946- يىلدىن باشلاپ توختىتىپ قويۇلغان نېفىت قۇدۇقلىرىنى بۇرغىلاش خىزمىتىنى باشلاندى. ئۇ چاغلاردا كاندا ئىشچى كۈچى يېتىشمەيتتى. قىشتا بورىۋايلارنىڭ پار قازىنىسى ماڭدۇرۇشتا ۋاقىتلىق ئىشچى قوبۇل قىلىشقا تىرىشاتتى. ئانىسىغا يارەملىشىپ مەھەللە خىزمىتىنى ئىشلەۋاتقان ئايسىخانمۇ بۇ خىزمەتكە قوبۇل قىلىندى. ئۇلار ئۈچ سېمېنا بولۇپ ئىشلەيتتى، ئۆي بىلەن بورىۋاينىڭ ئارلىقى يىراق بولغاچقا كېچىلىك سېمېنىغا يالغۇز مېڭىش بەكمۇ خەتەرلىك ئىدى. بۆرىلەرنىڭ ھۇۋلىشىپ يۈرگىنىنى داۋاملىق ئاڭلىغىلى بولاتتى. شۇڭلاشقا سېمېنىغا چىقىشتا ھەمراھ بولمىسا، ئايسىخان ئىنىسىنى بىللە ئېلىپ كېتەتتى - دە، ئەتىسى ئىشتىن چۈشكەندە ئىنىسىنى مەكتەپكە ئۇلىغۇرتۇپ ئېپكېلىپ قويىاتتى. پار قازىنىدا پەقەت تۆتلا ئىشچى بولۇپ، ئۇلار بىر تەرەپتىن ئۆگىنىپ، بىر تەرەپتىن ئىشلەيتتى. ئارىلىق يىراق بولغاچقا، ئىشقا بېرىپ كەلگۈچە 10 سائەتتىن ئارتۇق ۋاقىت كېتەتتى. شۇ كۈنلەردە ئايسىخاننىڭ بەش ئايلىق بولغان بالىسىنى ئېمىتىش ئىمكانىيىتى يوق ئىدى. ئانىسىنى 10 سائەتلەپ ئېمەلمىگەن بوۋاقنىڭ تولا يىغلاپ ئۇنلىرى بوغۇلۇپ كېتەتتى. بەزى كۈنلىرى بالىنىڭ يىغىسىغا چىدىمىغان خەلچىخان ئانا بالىنى كۆتۈرۈپ، ئايسىخاننىڭ قېشىغا ئېمىتكىلى ئېلىپ باراتتى.

1953 - يىلى 4 - ئايدا ھاۋا يىللىپ، پار قازىنىسى ئىشتىن توختىدى. ۋاقىتلىق قوبۇل قىلىنغان ئىشچىلارمۇ ئائىلىسىگە قايتۇرۇلدى. ئايسىخاننىڭ خىزمەت ئېپادىسى ئالاھىدە ياخشى بولغاچقا بۇرغىلاش ئەترىتىمىزدە رەسمىي ئىشچىلىققا قوبۇل قىلىنىپ، ماتورىستلارغا شاگىرت بولدى. مانا شۇنىڭدىن باشلاپ، ئايسىخان نېفىت ئىشچىلار قوشۇنىنىڭ رەسمىي ئەزاسى سۈپىتىدە يېڭى ھاياتقا قەدەم قويدى.

ماتورىستلىق خىزمىتى ئاياللارغا نىسبەتەن ئېغىر خىزمەت بولۇپ، ئەتىگەندىن كەچكىچە مايغا مىلىنىپ ئىشلەشكە توغرا كېلەتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە، تېخنىكىلىق ئاتالغۇلارنىڭ ھەممىسى ۋاسى رۇسچە بولۇپ، باشلانغۇچ مەكتەپ سەۋىيىسىگە ئىگە بولغان ئايسىخاننىڭ رۇسچە، خەنزۇچە سۆزلەرنى ئۆگىنىپ ماتور تېخنىكىسىنى ئىگىلىشى قىيىن ئىدى. ئايسىخان بىر مەزگىل ئىدىيىدە سەل تەۋرىنىپ قالدى. ئۇ قايتا - قايتا ئويلىنىپ، بىز ئايالىلار پەقەت قازان بېشى ئۇچۇنلا يارالغانمۇ؟ ئۆتمۈشتىكى ئايالارنىڭ جەمئىيەتتە ئىجتىمائىي ئورنى بولمىغان، مەنمۇ كىچىك چاغلىرىمدا خەقنىڭ بالىسىنى بېقىپ ئازار يەپ چوڭ بولغانىدىم. بۈگۈنكى كۈندە پارتىيە بىزنى ئازادلىققا ئېرىشتۈرۈپ، قەدىمىزنى كۆتۈردى، يەنە تېخى بىز ئايالارغا ئىشىنىپ، تېخنىكىلىق خىزمەتلەرنى ئىشلەش پۈرسىتى يارىتىپ بەردى. شۇڭا ئاز - تولا جاپا چەكسەم نېمە بوپتۇ؟ دېگەن قەتئىي ئىرادىگە كەلدى. ئۇيلىغانلىرىنى ئەمەلدە كۆرسەتتى. ئۇچ ئاي ئىچىدىلا تېخنىكا ئىگىلەپ، مۇستەقىل مەشغۇلات ئېلىپ بارالايدىغان بولدى. تەشكىل ئۇنى ئۇچىنچى دەرىجىلىك ماتورىست

قىلىپ بېكىتتى. 1954 - يىلغا كەلگەندە، ئۇ تېخنىكا ئىستېھانىدا ئەلا نەتىجىگە ئېرىشىپ تۆتىنچى دەرىجىلىك ماتورىست بولدى ھەم ئىككى شاگىرت ئالدى. ئايسىخان ئىككى شاگىرتى بىلەن كۆيىتۈن دەريا-سىدىن كانىغا سۇ يەتكۈزىدىغان ماتوردا ئىشلەپ، شاگىرتلىرىنى مۇستەقىل مەشغۇ-لات ئېلىپ بارالايدىغان دەرىجىگە يەتكۈزگەندىن كېيىن، 80 - بورۇغا ناسوس ماتورىستى قىلىپ بەلگىلەندى. بۇ بورۇ-غا بورۇلچىك، يارداملىچى بورۇلچىك، ئېرخۇاي، ئىككى ئىشچى، لىبوتكا ماتورىست ۋە ناسوس ماتورستتىن ئىبارەت يەتتە كىشى بولۇپ، ناۋادا بۇلاردىن بىرەر ئىشچى ئىشقا كېلەلمىسە، زاپاس ئادەم بولمىغان-لىقتىن، 16 سائەتتىن 24 سائەتكىچە ئىشتىن چۈشكىلى بولمايتتى. مۇشۇنداق چاغلاردا ئايسىخاننىڭ ماڭغۇدەك مادارى قالمايتتى. تۇرمۇش شارائىتى ئىنتايىن ناچار بولۇپ، ئىشچىلار قىش كۈنلىرى بوتكا ئۆيىدىكى مەشىنىڭ ئوتىدا قايناق سۇ قاينىتىپ ئىچەتتى ۋە ئۆيلىرىدىن ئېلىپ بارغان تاماقلىرىنى ئىسىتىپ يەيتتى. يېز كۈنلىرى ئوت يېقىلمىغاچقا تاماقلىرىنى ئىسىتىپ يېيەلمەي، سوغۇق سۇ بىلەن نان يېيىشكە مەجبۇر بولاتتى.

ئايسىخان بورۇغا ئىشلەش جەر-يانىدا يازنىڭ بوران - چاپقۇن، يامغۇر - يېشىنلىرىغا، قىشنىڭ جاندىن ئۆتىدىغان سوغۇقلىرىغا چىدىدى. ئەمەلىي قىيىنچىلىق-لارغا دۇچ كەلگەندە، تەمتىرەپ بەل قويۇ-ۋەتمىدى، تەدبىرلىك بولدى.

1954 - يىل قىش كۈنلىرىنىڭ بىرى شۇنىرغان ئاپتاق قارلارنى ئۇچۇرۇپ خوددى چىلىۋىرىدەك ھۇۋلايتتى. مۇشۇ تاپتا دالدا ئىشلەۋاتقان بورۇغاي ئىشچىلىرى لاۋۇل-داپ يېنىۋاتقان يالقۇنلۇق ئوتقا نەقەدەر تەشنا - ھە؟! مانا بۇگۈن ئايسىخاندىن سېمېنتا تاپشۇرۇۋالمىدىغان ئىشچى نېمە سەۋەبتىندۇر ئىشقا كېلەلمىدى. ئايسىخان-نىڭ كۆكسى چىڭقىلىپ ئىچ كىيىمىنى ھۆل قىلمۇەتتى. قورساق ئاچقانسېرى سوغۇقمۇ ئۆز كۈچىنى كۆرسەتمەكتە ئىدى. لېكىن ماتورنى تاشلاپ كېتىشكە بولمايت-تى. شۇڭلاشقا ئايسىخان ئۆچىنچى سېمېنىمدا داۋاملىق ئىشلەپ قالدى. قاتتىق سوغۇق تەسىرىدىن ماتورنىڭ رادى-ياتورى خوددى ئايسىخان بىلەن قېرىش-قاندەك توڭلاپ قالدى. بۇنى تېز بىر تەرەپ قىلمىسا، ماتورنى سوۋۇتمىدىغان سۇ يېتىشمەي قىلىپ، ماتورنىڭ كۆيۈپ كېتىش خەۋپى تۇغۇلاتتى.

ئايسىخان ماتورنى ئاجرىتىپ، ئۇنى تۆۋەن ئايلىنىشتا ماڭدۇرۇپ تۇرۇپ، رادى-ياتورنى پار بىلەن ئېرىتىشكە باشلىدى. بورۇغايدا ئىش توختىدى. بورۇلچىكمۇ كېلىپ ئايسىخانغا يارداملىشتى. بىھۇدە ئۆتكەن ھەربىر مىنۇت بۇرغىنى يەر ئاستىدا قىسىۋېلىش خەۋپىنى ئاشۇراتتى. ئەگەر مۇنداق خەتەرلىك ئەھۋال يۈز بېرىپلا قالسا، بۇرغىنى چىقىرىۋېلىش ئۇچۇن بىر نەچچە ئاي، ھەتتا بىر نەچچە يىل ۋاقىت كېتەتتى. ھەتتا چەت ئەلدىن نۇرغۇن پۇل خەجلەپ سېتىۋالغان نەچچە يۈز، نەچچە مىڭ مېتىر ئۇزۇنلۇقتىكى بۇرغىلاش تۇرۇبىلىرىنى كېرەكسىز قىلىپ تاشلاپ، بورۇغايىنى باشقا ئورۇنغا يۆتكەشكە توغرا كېلەتتى.

بىرمۇنچە ئاۋارىچىلىقلاردىن كېيىن، رادىياتور ئېرىپ، ماتورنىڭ خىزمىتى

دورمالاشتى، بورىۋايدا نورمال خىزمەت باشلاندى. ئۇھ دېدى ھاردۇقى چىقىتان ئايسمخان يېنىك تىنىپ ۋە رادىياتورنىڭ قايتا توڭلاپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭ ئالدىنى بىر پارچە كىگىز بىلەن چۈمكەپ قويدى. شۇ ئەسنادا بىرى ئۇنى چاقىردى.

ـــ ئايسمخان! ناسوس ماتورى توختاپ قالدى، ـــ دېدى يارەمچى بورۇل چىك ناسوسخاندىن چىقىپ.

بۇگۈن ئاخشام ئىككى ماتوردىست ئىشقا كېلەلمىگەنلىكتىن، تۆت ماتورغا تەڭ قاراۋاتقان ئايسمخاننى كەينى ـ كەينىدىن يۈز بەرگەن كاشىلىلار ھالىدىن كەتكۈزۈۋەتكىلى تاس قالدى. ماتور دەرھال ماڭدۇرۇلۇپ، سېغىزلىق ئېرىتمە ناسوسى ئىشقا سېلىنمىسا، قۇدۇقتا سېغىزلىق ئېرىتمە يەتكۈزۈپ بېرىدىغان تۇرۇبىلارنىڭ ئىچىدىكى سېغىزلىق ئېرىتمە مۇزلاپ كېتىپ، تۇرۇبىلارنى يېرىۋېتەتتى ـ دە، ناھايىتى چوڭ زىيان كەلتۈرۈپ چىقراتاتتى. پۇتلىرىنى تەستە يۆتكەپ ھېڭىۋاتقان ئايسمخان «ماتور توختاپ قالدى!» دېگەن خەۋەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن بىر غايىبىي كۈچ ـ قۇدرەتنىڭ تۇرتكىسىدە چاقماق تېزلىكىدە ناسوسخاندا پەيدا بولدى. ئۇ ماتورنى ماڭدۇرماقچى بولۇپ ستاتورنىڭ كۇنۇپكىسىنى باستى. ماتور غارقىراپ ماڭدى، لېكىن ئۇت ئالمىدى. ئايسمخان خېلى ھەپىلىشىپ، ئاخىرى تۇرۇبا ئىچىدىكى سالىيارکا توڭلاپ قالغانلىقىنى، ماتورغا كېرەكلىك يېقىلغۇ ماي يېتىپ كېلەلمىگەنلىكىنى ئېنىقلاپ چىقتى. سالىيارکا قاچىلانغان باكتىن ماتورغا ئۇلانغان 20ـ30 مېتىر ئۇزۇنلۇقتىكى ماي تۇرۇبىسىنىڭ توڭلاپ قالغان قىسمىنى تېپىپ ئېرىتكۈچە بىرمۇنچە ۋاقىت ئۆتۈپ كەتتى. ماينى راۋانلاشتۇرغاندىن كېيىن، ئايسمخان ماتورنى ئۇت ئالدۇرماقچى بولۇپ، ستاتورنىڭ كۇنۇپكىسىنى باسقانىدى، ئاككۇمۇلياتورنىڭ توكى يەتمىدى. قانداق قىلىش كېرەك؟ ئەمدى بەقەت ئاككۇمۇلياتورنى ستاتورغا يېقىن ئەكىلىپ، 48 ۋولتقا چېتىپ، تەلەي سىناپ بېقىشلا قالغانىدى، بىراق تېخنىكا قائىدىسى بويىچە ئادەتتىكى ماتوردىستلارنىڭ مۇنداق مەشغۇلات قىلىش ھوقۇقى يوق ئىدى. باشقا بورۇلايلاردىن ئاككۇمۇلياتور ئېلىپ كېلىشكە ۋاقىت يار بەرمەيتتى، ئەگەر ۋاقىت ئۇزىراپ كەتسە، بورۇلاينىڭ توڭلاپ قېلىش خەۋپى بار ئىدى. سۈكۈت قىلىپ تۇرۇۋېرىش كېرەكمۇ؟ بورۇلاينى قوتۇلدۇرۇپ قېلىش ئۈچۈن بېشىمغا كەلگەننى كۆرەي، دەپ ئويلىغان ئايسمخان ئاككۇمۇلياتورنى 48 ۋولتقا چېتىپ، توكنى ستاتورغا بىرلا ئۇرغاندى، ماتور گۈر قىلىپلا ئوت ئالدى. ئۇ دەرھاللا ماتورغا گاز بېرىپ، ناسوسنى ئىشقا سالدى. سېغىزلىق ئېرىتمە تۇرۇبىلار ئارقىلىق قۇدۇق ئىچىگە ئۇرۇلۇپ، ئايلىنىپ چىقىپ، سېغىزلىق ئېرىتمە ئېھتىياجلىرىدا شارقىراپ ئېقىشقا باشلىدى. بۇرغىلاش ساداسى قايتا ياڭرىدى! بورۇلاي بىر قېتىملىق چوڭ خەتەردىن ساقلاپ قېلىندى. سەھەردە سېمېنا تاپشۇرۇۋالىدىغان ئىشچىلار بىلەن بىرلىكتە ئىش مەيدانىغا يېتىپ كەلگەن ئۇستام بۇ ئەھۋالدىن خەۋەر تاپقاندىن كېيىن ھايجانلانغان ھالدا:

ـــ يارايسىز ئايسمخان! ئەقلىمىزگە بارىكاللا! ـــ دېدى.

شۇ يىلى 3 ـ ئايدا ئايسمخان شەرەپ

بىلەن كومموئنستىك ياشلار ئىتتىپاقىغا ئەزا بولۇپ كىردى.

يازنىڭ تونۇردەك ئىسسىق كۈنلىرىنىڭ بىرى. قۇياش خۇددى ئوت شارىغا ئوخشاش ئەتراپىنى قىزدۇرۇۋەتكەنىدى. ئايسىمخاننىڭ سېمېنتسىمدا گاز پارتلاش ۋەقەسى يۈز بەردى. ئوت 24 سائەتكىچە كۆيدى. ئايسىمخان ئەر ئىشچىلار بىلەن بىرلىكتە سېمونت خالتا كۆتۈرۈپ، ئوت ئۆچۈرۈش جېڭىگە قاتناشتى. ئوت ئۆچۈرۈلگەندىن كېيىمن ئىشتىن قايتقان ئايسىمخان يول ئۈستىدە يىغلاپ كۆكرىپ كەتكەن بالىنى كۆتۈرۈپ كېلىۋاتقان خەۋىنى ئانا بىلەن ئۇچرىتىپ قالدى. ئانىنىڭ كۆزى ياشقا تولغانىدى، بالىنىڭ كۆزلىرى ئولتۇرۇشۇپ كەتكەنىدى، خىجىللىقىنى يوشۇرالمىغان ئايسىمخان كۆڭلى يېرىم بولغان ھالدا گۇناھكارلارچە بېشىنى تۆۋەن سالدى. بۇ ئۇنىڭ ئىككىنچى بالىسى ئىدى.

7 - ئايدا 130 - بورىۋاي قۇرۇلۇپ، ھەرقايسى بورىۋايلاردىكى تېخنىكىسى يۇقىرى، خىزمەتتە ئاكتىپ ئىشچىلار تالىلىنىپ، «ياش زەربىدارلار ئەترىتى» تەشكىللەنىدى. ئايسىمخان بۇ ئەترەتتە ناسوس ماتورىستى بولدى. شۇ كۈنلەردە ئايسىمخانلارنىڭ سېمېنتسى بىر سوتكىمدا 130 مېتر بۇرغىلاپ، مەملىكەت بويىچە يۇقىرى رېكورت ياراتتى. ئۇلارنىڭ ئەترىتىگە «قىزىلبايراقدار زەربىدار ئەترەت» دەپ نام بېرىلدى.

قىش كۈنلىرىنىڭ بىرى، ئايسىمخان كېچىلىك سېمېنتىدا ئىشلەۋاتاتتى. تۇيۇقسىز لىبوتكا ماتورى توختاپ قالدى. ئايسىمخان تەكشۈرۈش ئارقىلىق سالىيركا تۈرۈبىسى توڭلاپ قالغانلىقىنى بىلدى. پار بىلەن ئېرىتىشكە ۋاقىت يار بەرمەيتتى. ئۇ كىچىك بىر تۈرۈبىنى ئاغزىغا سېلىپ تۈرۈپ، سالىيركىنى سۇمۇرۇپ كاچات قىلىش ئارقىلىق ماتورنى ئوت ئالدۇرۇۋالدى. ئۇنىڭ ئىككى قولى قاتتىق توڭلاپ كەتكەنلىكتىن، ھېچنەرسىنى سەزمەس بولۇپ قالغانىدى.

ئايسىمخاننىڭ جاپالىق ئەمگىكى بىكار كەتمىدى. ئۇنىڭ ئىش - ئىزلىرى «خەلق گېزىتى»، «شىنجاڭ گېزىتى» دە تونۇشتۇرۇلدى. يۇمىن قاتارلىق ئورۇنلاردىكى ئىشچىلار ئايسىمخاندىن ئۆگىنىدىغانلىقىنى بىلدۇرۇپ خەت يېزىشتى. 1954 - يىلى يەنە بۇرغىلاش باشقارما مايتاغ كان رايونلۇق كومموئنستىك ياشلار ئىتتىپاقى كومىتېتى ئايسىمخانغا «نەمۇنچى ياشلار ئىتتىپاقى ئەزاسى» دەپ نام بەردى ھەم ئۇنى مۇكاپاتلىدى. 1955 - يىلى ئۇ شىنجاڭ ئۆلكىلىك كومموئنستىك ياشلار ئىتتىپاقى قۇرۇلتىيىغا ۋەكىل بولۇپ قاتناشتى. شۇ يىلى شەرەپ بىلەن جۇڭگو كومموئنستىك پارتىيىسىگە ئەزا بولۇپ كىردى.

ئايسىمخان 203 - بورىۋايدا ئىشلەۋاتقان كۈنلىرىنىڭبىردە ناسوس ماتورىنىڭ سىلىندىرى بۇزۇلۇپ قېلىپ، ئۇنى مانتيور رېمونت قىلىۋاتاتتى. ئايسىمخان بولسا ماتورنى توختاتماستىن تاستا خوتتا ماڭدۇرۇۋاتاتتى. چۈش بولغاندا مانتيور ئايسىمخانغا ماتورنى توختاتماسلىقنى تاپىلاپ قويۇپ، تاماققا كېتىپ قالدى. ماتور قىزىپ كېتىپ، گىرادۇسى ئۆلچەمدىن ئېشىپ كەتكەنلىكتىن، سۇ قاينىاپ كەتتى. ئەگەر ماتور توختىتىلسا، پاچمىنىك كۆيۈپ كېتىدۇ. ماتورنى توختاتماي تۇرۇپ، سۇ

قويۇشقا ھېچى بولمايدۇ. ئەمما بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ماتورنى ساقلاپ قېلىشىم كېرەك، دەپ ئويلىغان ئايسىخان ماتور-نىڭ ئۇستى كردىشكىسىنى ئاچقاندىن كېيىن ئەمدىلا رادىياتورنىڭ ئاغزىنى ئېچىشىغا پۇرۇقلاپ قاينىۋاتقان سۇ چاچراپ چىقىپ، ئۇنىڭ پۈت قوللىرىنى كۆيدۈرۈۋەتتى. ئايسىخان بەرداشلىق بېرىپ تۇرۇپ، چىلەك-تىكى سوغۇق سۇنى ئاز-ئازدىن قۇيۇپ قاينىۋاتقان سۇنى سوۋۇتۇۋالغاندىن كېيىن، رادىياتورنىڭ ئاغزىنى يېپىۋالدى. چۈشتىن كېيىن ئەھۋالدىن خەۋەر تاپقان مانتيور سەل كايمغان قىياپەتتە:

— ئايسىخان، جېنىڭىز بىلەن ئويناشسىڭىز بولامدۇ؟ ماتور كۆيۈپ كەتسەڭۇ يەڭگۈشلىگىلى بولىدۇ، لېكىن ھاياتىڭىز خەۋپىكە ئۇچرىسا ئائىلىڭىزدىكىلەرگە نېمە دەپ جاۋاب بېرىسىز؟ — دېدى ۋە ئۇنىڭ دەرھال دوختۇرغا ئەۋەتتى. دوختۇر ئۇنىڭ-غا بىر ھەپتىلىك دەم ئېلىش قەغىزى بەرگەنىدى، لېكىن ئۇ يارام ئۇنچە ئېغىر ئەمەس، دەپ ئۇچ كۈن دەم ئېلىپلا ئىشقا چۈشۈپ كەتتى.

1955 - يىلى 4 - ئايدا پارتىيە تەشكىلى ئايسىخاننى خىزمەت ئېھتىياجى تۈپەيلىدىن كادىرلىققا ئۆستۈردى. ئايسى-خان ئۆزى چەكسىز مېھر-مۇھەببەت باغلاپ ئىشلەۋاتقان تېخنىكىلىق خىزمەت-تىن كۆڭلى قېيمىغان ھالدا ئايرىلىپ، ئەمگەك ئىش ھەققى بولۇمىدە (بۇرغىلاش باشقارمىسىنىڭ قارىمىقىدىكى) ئارخىپ باشقۇرۇش ۋەزىپىسىنى تاپشۇرۇۋالدى. ئەمەلىي خىزمەت داۋامىدا ئايسىخان ئۆزىنىڭ مەدەنىيەت سەۋىيىسىنىڭ بەكمۇ تۆۋەنلىكىنى يەنە بىر قېتىم چوڭقۇر ھېس قىلدى. ئىدارە، ئورگانلاردا پۈتۈن-لەي دېگۈدەك رۇسچە، خەنزۇچە تىل-يېزىق قوللىنىلاتتى. بۇ خىزمەت تېخنىكا خىزمىتىگە قارىغاندىمۇ ئىنچىكە ئىشلىنەتتى. ئايسىخان ئىزچىل تۇرىدە ئۆزلۇكسىز بېرىلىپ ئۆگىنىپ، ئۆز خىزمىتىنىڭ ھۆددىسىدىن تولۇق چىقالايدىغان بولدى.

1956 - يىلى 5 - ئايدا تەشكىل ئايسىخاننى ئىنسپېكتور قىلىپ بېكىتتى. ئۇنىڭ ۋەزىپىسى ئىلگىرىكىگە قارىغاندا نەچچە ھەسسە ئېغىرلاشتى. بورىۋاي باش-قارمىسىدا ئۇچ مىڭدىن ئارتۇق ئىشچى-خىزمەتچى بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئىچىدە مىل-لىي ئىشچى - خىزمەتچىلەر خېلى كۆپ سانىنى تەشكىل قىلاتتى. بۆلۈمدە پەقەت ئىككىلا مىللىي كادىر بار ئىدى. شۇ-چاغدىكى ئىشچىلارنىڭ مەدەنىيەت سەۋ-يىسى بىرقەدەر تۆۋەن بولغاچقا، ھاراق ئىچىپ ماجىرا تۇغدۇرۇش، خىزمەتكە كېچىكىش، بالدۇر قايتىش، سەۋەبسىز ئىش تاشلاشتەك ئەھۋاللار داۋاملىق سادىر بولۇپ تۇراتتى. ئەمدىلا يىگىرمە نەچچە ياشقا كىرگەن، خىزمەت تەجرىبىسى كەمچىل ئايسىخان ئۆچۈن ئۇلارغا ئىنچىكە ئىدىيىۋى خىزمەت ئىشلەش ئاسان چۈشت مەيتتى. ئايسىخان بىر تەرەپتىن، كۆرسىلاردا ئوقۇپ، مەدەنىيەت سەۋىيىسىنى تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ سەۋىيىسىگە يەتكۈزدى. يەنە بىر تەرەپتىن، تىرىشىپ نەزەرىيە ئۆگىنىپ، سىياسىي ئاڭ - سەۋ-يىسىنى ئۆستۈردى.

1958 - يىلى 8 - ئايىنىڭ ئوتتۇرى-لىرى. مايتاغ كان رايونىدىن بىر تۈركۈم كادىرلار تارىم كان ئىدارىسىگە يۆتكىلىپ ئىغان بولدى. كان پارتكوم شۇجىسى

ئايسىمخاننى چاقىرتىپ، تارىمغا بارالايدىغان - بارالمايدىغانلىقىنى سورىغاندا، ئۇ قەتئىي قىلىپ بارالايمەن دەيدى. لېكىن ئىبراھىم ئاخۇن ئايسىمخاننىڭ تارىمغا بېرىشىغا قەتئىي قوشۇلمىدى. ئايسىمخان ئانىسى خەلچىخان بىلەن بىرلىكتە ئىبراھىم ئاخۇنغا قايتا - قايتا ئىلتىماسىنى خەزمەت ئىشلەپ يۈرۈپ، ئاخىرى ئۇنى ماقۇل كەلتۈردى.

ئايسىمخان ئۈرۈمچىگە قاراپ يولغا چىقتى. مايتاغ، قاراماي ۋە نۇرباغدىن تەشكىللەنگەن 70—80 كادىرغا شىنجاڭ نەپىت تېخنىكوم ئىتتىپاق كومىتېتىنىڭ شۇجىسى بىلەن ئايسىمخان قاتارلىق ئۇچ يولداش يېتەكچىلىك قىلىپ ماڭدى. 8-ئاينىڭ ئاخىرلىرىدا ئۇلار تارىم كان ئىدارىسىگە يېتىپ باردى. بۇ يەر توپا-نۇمانلار توزۇپ تۇرىدىغان چۆللىنىڭ ئۆزى ئىدى. كان ئىدارىسى پەقەت تۆتلا كۆرپۈس بولۇپ، كۈندۈزى ئىشخانا، كەچتە ياتاق قىلىناتتى.

ئايسىمخانلار چېدىرىدىن ياساللىغان ياتاقتا ئورۇنلاشتى - دە، بىر - ئىككى كۈن ئارام ئالغاندىن كېيىن جەددىي ئەمگەككە كىرىشىپ، ئوڭغۇل - دوڭغۇل يەرلەرنى تۈزلەپ يول ياسىدى. كېسەك قۇيدى. بىر مەزگىل ئۆتكەندىن كېيىن نەپىت ئىدارىسىدىن رەھبەرلەر كېلىپ، قۇرۇلۇش چوڭ ئەتىرىتى قۇردى. بۇ ئەترەتنىڭ ئاساسلىق ۋەزىپىسى قۇرۇلۇش قىلىش، ئاندىن قالسا پولات تاۋلاش ۋەزىپىسىمۇ بار ئىدى. ئايسىمخان يەنىلا ئادەم ئىشلىرىغا مەسئۇل بولدى.

ئەترەتتە مىڭغا يېقىن ئىشچى - خىزمەتچى بولۇپ، پەقەت 15 لا كادىر بار ئىدى. ئايسىمخان بىلەن بىللە بارغان 70—80 كادىردىن 7 - 8ى ئىدارىدە ئېلىپ قېلىندى، قالغانلار پولات تاۋلاشقا كەتتى. ئىشچىلارنىڭ ھەممىسى جەنۇبىي شىنجاڭدىن قوبۇل قىلىنغان شاگىرت ئىشچىلار بولۇپ، ئايلىق مائاشى ئاران 35.00 يۈەن ئىدى. بۇ پۇل ئۇلارنىڭ تۇرمۇش خىراجىتى ئۈچۈن ئارانلا يېتەتتى، بەزى ئىشچىلار مائاشىنى يەتكۈزەلمەي قېيىداپ ئىشقا چىقماي يېتىۋالاتتى. ئۇلارغا قۇتقۇزۇش بېرىدىغان ئۇيۇشما تەشكىلمۇ يوق ئىدى. بۇنى كۆرگەن ئايسىمخان ئىشچىلارغا ئىدىيەۋى خىزمەت ئىشلىدى. بەزىلىرىگە ئۆز يېنىدىن پۇل چىقىرىپ تاماق بېلىتى ئېلىپ بەردى. ھەر كۈنى 30—40 ئىشچى ئالمىشىپ پولات تاۋلاشقا ماڭاتتى. ئۇلارنىڭ ئاشلىق ۋە نوپۇس رەسمىيەتلىرىنى ئايسىمخان ئاقسۇغا بېرىپ ھەل قىلىپ كېلەتتى. رەسمىيەت بېجىرىلمىگەندە، ئەقەللىسى تاماق مەسلىسىنىمۇ ھەل قىلغىلى بولمايتتى. ماشىنا قىس بولغانلىقتىن، ئايسىمخان نۇرغۇن يوللارنى پىيادە يۈرۈشكە مەجبۇر بولاتتى. ئۇ يەنە بەزىدە ئىشچىلار بىلەن ئەمگەككە قاتنىشاتتى، ئىشچىلارنىڭ ماشىنى تارقىتاتتى. ئايلىق، پەسىللىك، يىللىق ستاتىستىكا جەدۋەللىرىنى ئىشلەيتتى، ئۇمۇمەن ئۇ قايسى ئورۇندا ئادەم يېتىشمىسە شۇ يەردە ھازىر بولاتتى. ئىشنىڭ ئېغىر - يېنىكىنى تاللىماي ئىشلەيتتى.

1959 - يىلى 2 - ئايدا نەپىت باشقۇرۇش ئىدارىسى ئايسىمخان بىلەن بىللە تارىمغا بارغان بىر تۈركۈم كادىرلارنىڭ ئۆز ئورۇنلىرىغا قايتىپ كېلىشىنى ئۇقتۇردى. باشقىلار بىر - بىرلەپ - قايتتى. لېكىن تارىم كان ئىدارىسى «ئايسىمخان

مۇشۇ ئورۇندا قالسا، دەپ يۇقىرىغا ئىلىنىپ ماس قىلدى. كېيىن ئىداره رەھبەرلىكى ئايسىخاننى تېز قايتۇرۇۋىلار، دەپ تېلېگرامما يوللىغاندىن كېيىن، ئامالسىز ئۇنى يولغا سېلىپ قويدى.

تارىمدىن قايتقاندىن كېيىن ئايسىخاننى تەشكىل بۇرغىلاش باشقارمىسىغا تەقسىم قىلدى. باشقارما چىگو دېگەن يەردە ئىدى. ئۇ يەرنىڭ تۇرمۇش شارائىتى تېخىمۇ جاپالىق بولۇپ، بورۇنۋايلارنىڭ ئارىلىقلىرى يىراق، ئىشخانا، ياتاقلارنىڭ ھەممىسى چېدىر ئىدى. كۈندە دېگۈدەك يامغۇر يېغىپ تۇرغاچقا، يول يۇرۇشمۇ قىيىن ئىدى. سۇ ئىنتايىن قىس بولۇپ، ماشىنا بىلەن توشۇلىدىغان سۇ پەقەت ئاشخانىغىلا يېرىلەتتى. قىش كۈنلىرى ئىشچى - خىزمەتچىلەر يۇز - كۆزلىرىنى قار بىلەن يۇيۇشقا مەجبۇر ئىدى. يازدا يامغۇر يېغىپلا تۇرغاچقا، رېزىنكە ئۆتۈكتىن ئايرىلغىلى بولمايتتى. ئىشچىلارنىڭ كۈنى نەملىك ئىچىدە ئۆتەتتى.

ئايسىخان ئۆزىنىڭ ھايات مۇساپىسىدە ئاز بولمىغان جاپالارنى چېكىپ، ئاددىي خىزمەت ئورۇنلىرىدا ئۆچمەس تۆھپىلەرنى ياراتتى. بارلىقىنى ۋەتىنىمىزنىڭ نېفىت سانائىتىگە بېغىشلاپ، بالام، ئۆيۈم دېمەي، مايتاغ، تارىم، قىزىلتاغ قاتارلىق نېفىتلىكلەردىكى چۆل - جەزىرە، تاغ - باياۋانلاردا ئۆچمەس ئىزلارنى قالدۇردى. ئۇ بېسىپ ئۆتكەن دالىلاردا ھازىر نېفىت فونتانلىرى ئېتىلىپ چىقىپ، زامانىۋى شەھەرلەر قۇرۇلدى. ئايسىخان چۆلدە ئېچىلغان گۈل سۈپىتىدە ئاشۇ نېفىتلىكلەرنىڭ تارىخىدىن پەخىرلىك ئورۇن ئالدى.

ناماقۇلۇق

(ھېكايە)

ئايگۈل كېچىلىك سېمىنىدىن چۈشۈپ، ئۆيىگە بەكمۇ ھارغىن قايتتى. ئۇيقۇسىزلىقتىن كۆز جىيەكلىرى ئېچىشىپ، بېشى زىڭىلداپ، چېكە تومۇرلىرى ئېتىلىپ كېتىدىغاندەك ئاغرىيتتى. ئۇستىخانلىرىمۇ ئۇگە - ئۆگىلىرىدىن ئاجراپ كېتىۋاتقاندەك قىلاتتى. شۇڭا بىنانىڭ 4 - قەۋىتىدىكى ئۆيىگە چىقىپ بولغىچە ھالىدىن كېتەيلا دەپ قالدى. ئۇنىڭ سەككىز ياشلىق ئوغلى دىلشات ئىشىكنى ئېچىپلا چاقناپ سۆزلەشكە باشلىدى:

— ئاپا، ئاپا، تۇنۇگۈن سەن ئىشقا كەتكەندە ئۆيگە دادامنىڭ ئاغىنىلىرى كېلىشتى، ئۇلار كېچىچە ھاراق ئىچىشتى...

— جىم... — ئايگۈل بېگىز بارمىقىنى لەۋىگە تەگكۈزۈپ، دىلشاتنى سۆزلەشتىن توختىتىۋالدى، — بۈگۈن دادىڭنىڭ دەم ئېلىش كۈنى، ئۇيقۇسىنى بۇزۇۋەتمەيلى، ئوبدانراق ئارام ئالسۇن.

— ئايگۈل! ھەي ئايگۈل!

نۇردۇننىڭ گۈلدۇرمامىدەك قوپال ھەم بوم ئاۋازى ئايگۈلنى چۆچۈتۈۋەتتى.

— هه، مانا مەن.

ئايگۈل قولىدىكى قاچىنى شىرە ئۈستىگە قويىدى - دە، ئاۋاز چىقىقان تەرەپكە بۇرۇلدى. ئۇشتۇمتوت چاك قىلىپ تەگكەن شاپىلاق بىلەن تەك ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ۋاللىدە ئوت چاقناپ، بۇرنىدىن ئوقتەك قان كەتتى. ئايگۈل قول ياغلىقى بىلەن ئاغزى - بۇرنىنى مەھكەم تۇتقىنىچە نۇردۇنىغا چەكچىيىپ قاراپلا قالغانىدى. نۇردۇنىڭ قارامتۇل چىرايى تۆمۈردەك كۆكىرىپ، ئەزەپلىك كۆزلىرى ئايگۈلگە مىخ تەك قادالدى.

— ھۇ ئاناڭنى... تۆنۈگۈن ئىشقا كېتىپ، بۈگۈن كېلەمسەن؟ ھە دېسىلا سېخىتا ئۇنداق ئىش چىقىپ قالدى، مۇنداق مۇھىم ئىش چىقىپ قالدى، دەيسەن، سېنىڭ راست، دەپ قويسام بېشىمغا دەسسەي دەۋاتامسەن؟ مەن دېگەن ئەر جۇمۇ، ئانام مېنى ئوغۇل بالا دەپ تۇغقان، ئاكىلاپ قوي، بۈگۈندىن باشلاپ نېمە دېسەڭ ماقۇل دەپ تۇرۇۋەرمەيمەن.

نۇردۇنىڭ كېيىنكى سۆزلىرى ئايگۈلنىڭ قۇلىقىغا زادىلا كىرمىدى. ئۇ ھوشىدىن كەتكىلى تاس قالغانىدى.

نۇردۇن ئايگۈلنى پۈخادىن چىققۇچە تىللىغاندىن كېيىن، ئىشىكنى جالاقىدە يېپىپ سىرتقا چىقىپ كەتتى. ئايگۈل تامغا يۆلەنگىنىچە بىر ھازا تۇرۇپ قالغاندىن كېيىن ئاستا - ئاستا ھوشىنى يىغىۋالدى، ئۇنىڭ ئوغلى دىلىشات بىلەن بەش ياشلىق قىزى زۇلپىيە ئۆيىنىڭ بۇلۇڭىغا تىقىلىۋېلىپ ئۇنسىز يىغلىشىۋاتاتتى. ئۇ دىلشاتنى مەكتەپكە يولغا سالدى. قىزىنى كۆتۈرۈۋېلىپ باغرىغا باستى. پۈتلىرىنى تەستە يۆتكەپ، مېھمانخانا ئۆيىدىكى دىۋانغا ئۆزىنى تاشلىدى. خورلۇقتىن ئۇنىڭ يۈرىكى مۇزلاپ كەتكەندەك بولدى. ئېڭەكلىرى جاقىلداپ تىترەپ كەتتى.

ئايگۈلنىڭ كۆزلىرى ئېچىشىپ، بېشى چىڭقىلىپ ئاغرىپ تۇرسىمۇ، ئۇنىڭ يەنىلا ئارام ئالغۇسى كەلمىدى. بېشىغا ھاۋارەڭ گۈللۈك ياغلىقىنى چېگىپ، بېلىگە پەرتۇق تارتىپ، ئۆيىنى تازىلاشقا تۇتۇندى. ئۇستەلدىكى تەخسە، پىيالىلەرنى، رومكىلارنىسى يىغىشتۇردى، يەردىكى تاماكا قالدۇقلىرىنى سۈپۈردى.

ئۇ، نۇردۇنىڭ نېمىشقا بۇنچىلىك قوپاللىق قىلغانلىقىنى بىلەلمىدى. ھاراق ئىچكەنلىكى ئۈچۈنلا قوپاللىق قىلدى، دېگىلى بولمايتتى. چۈنكى، ئۇ ئىلگىرىمۇ ھاراق ئىچەتتى، لېكىن، قوپاللىق قىلمايتتى. ئايگۈل چوقۇم ئۇقۇشماسلىق يۈز بەرگەنلىكىنى قىياس قىلدى.

چۈشلۈك تاماق ۋاقتىدا ئايگۈل ئىرگە ئەھۋالنى سەممىيلىك بىلەن چۈشەندۈرمەكچى بولدى:

— نۇردۇن، سىز نېمىشقا مۇنچىۋالا چېچىلىسىز؟ مەن ئاخشام ئىشتىن چۈشەي دەپ تۇرۇشۇمغا...

ئايگۈل ئەدىلا گەپ باشلىۋىدى، نۇردۇن قولىدىكى تەخسىنى شىرە ئۈستىگە تاقىدە قويۇپلا چىقىپ كەتتى. ئايگۈلنىڭ كۆزىگە قاراڭغۇلۇق تىقىلدى، يەر-ئاسمان قوشۇلۇپ ئايلىنىۋاتقاندەك بىلىندى.

تۆنۈگۈن چۈشتىن كېيىن نۇردۇنىڭ بىر توپ ئاغىنىلىرى مېھمان بولۇپ كېلىشكەنىدى. نۇردۇن ئۇلارنى قىزغىن كۈتۈۋالدى. ھەش - پەش دېگۈچە بىر-نەچچە خىل قورۇما تەييارلاپ ئۈستەلگە

ئەزدى، ئېسىل ھاراقلىرىنى چىقاردى. شۇنىڭ بىلەن ھاراق ئىچىش باشلىنىپ كەتتى.

شۇ سورۇندا قۇربان ئىسمىلىك بىر يىگىت بار ئىدى. ئۇ دائىم جېدەل چىقىرىپ يۈرگەچكە، ئۇنىڭغا جودا دېگەن لەقەم سىڭىپ قالغانىدى.

— ھەي ئاداش، ئابايا مەن ساڭا تاماقنىڭ گېپىنى قىلسام، ئالدىرىما، ئايگۈل ئىشتىن كەلسۇن، دەۋاتاتتىك، باشقىلارنىڭ خوتۇنلىرى سەككىز سائەت ئىشلىسە، سېنىڭ خوتۇنۇڭ بىر سوتكا ئىشلەمدۇنېمە، — دېدى قۇربان جودا رومكىسىدىكى ھاراقنى غورتتىدە يۇتۇۋەتكەندىن كېيىن چىرايىنى پۈرۈشتۈرۈپ. نۇردۇن ئۇنىڭ سۆزلىرىنى چاقچاققا بۇراپ ئۆتكۈزۈۋەتتى. لېكىن قۇربان جودا توختاپ قالمىدى.

— نۇردۇن، مەن سېنىڭ مۇشۇ ھالىڭغا چۈشۈپ قالىدىغانلىقىڭنى ئويلاپمۇ باقماپتىكەنمەن، خوتۇنۇڭ مۇشۇ چاققىچە قايتىپ كەلمىسە بېشىڭنى ئىچىڭگە تىقىپ يۈرۈۋېرەمسەن؟ ئۇيقۇڭنى ئاچ جۇمۇ، ئات ئايلىنىڭغا، يول ساراڭغا بولۇپ قالمىسۇن يەنە.

نۇردۇن شەلپەردەك قىزىرىپ كەتتى. راستىنى ئېيتقاندا، قۇربانىنىڭ سۆزلىرى ئۇنىڭ ئەرلىك غۇرۇرىغا تەگكەنىدى. مېھمانلار كەتكەندىن كېيىن ئۇنىڭ غەزىپى تېخىمۇ ئۆرلىدى، ئۇ خوتۇنىنى راسا ئەدەبلەپ، ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ تونۇتۇپ قويغۇسى بار ئىدى. لېكىن توي قىلغاندىن بېرى خوتۇنىغا قول تەگكۈزۈپ باقمىغانلىقى ئۈچۈن، بىر شاپىلاق ئۇرۇپلا توختاپ قالغانىدى.

نۇردۇنىڭ مۇشۇ ئىشلارنى ئويلاپ ئۆلتۈرغىنىغا بىر نەچچە سائەت بولغانىدى. تۈيۈقسىز ئىشىك چېكىلىپ، پېشقەدەم ئىشچى ئەخمەت ئاكا كىرىپ كەلدى.

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، قانداق ئەھۋالىڭ ئۇكا؟

— كېلىڭ ئەخمەت ئاكا، قېنىنى يۇقىرى ئۆتۈڭ.

ئەخمەت ئاكا ئايگۈلنىڭ سېمىنا باشلىقى بولۇپ، مۇشۇ ئاھالىلەر رايونىدا ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ يېشى 50 كە يېقىنلىشىپ قالغىنىغا ياقماي، چىرايىدىن ساغلاملىق، خاتىرجەملىك چىقىپ تۇراتتى. ئىشتا ياشلاردىن قېلىشمايتتى. باشقىلارغا قولىدىن كېلىشچە ياردەم قىلاتتى. شۇڭا، مەھەللىدىمۇ، سېخىتمۇ ھەممە ئادەم ئۇنى ھۆرمەتلەيتتى.

ئەخمەت ئاكا كىرىپلا كېلىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن، ئايگۈلنى سورىدى.

— ھېلى بار ئىدى، قوشنىلارنىڭ ئۆيگە چىقىپ كەتتىمكىن، چاقىرايمۇ؟

— ياق، بولدى، چاقىرىپمۇ يۈرمەس، ئايگۈلنىڭ ئەھۋالى قانداقراق؟

نۇردۇننىڭ يۈرىكى جىغ قىلىپ قالدى.

— خېلى ياخشى.

— ھە، مەن تېخى ئاغرىپ يېتىپ قالدىمىكىن، دەپ ئويلىغانىدىم.

ئەخمەت ئاكىنىڭ ئېيتقىنىچە تۇنۇگۈن ئايگۈل قاتتىق يۆتەلىپ بەكمۇ بىئارام بولغان. قېرىنىشقانىدەك ئۇنىڭدىن سېمىنا تاپشۇرۇۋالىدىغان ياش ئىشچى تۇرغۇن ئۇيغۇرچە ئاغرىپ قالغانلىقى ئۈچۈن، ئىشقا كېلەلمىگەن. باشقا زاپاس ئادەم بولمىغاچقا ئەخمەت ئاكا ئايگۈلنى تۇرغۇنىڭ ئورنىدا يەنە بىر سېمىنا ئىشلەشكە

ئورۇنلاشتۇرغان.

نۇردۇن ئەخمەت ئاكىنىڭ سۆزلىرىنى جىمجىت ئولتۇرۇپ ئاڭلىدى. ئۆزىنىڭ ئايگۈلگە قىلغان قوپاللىقىنى ئويلاپ بەكمۇ بىئارام بولدى.

ئەخمەت ئاكا سائىتىگە بىر قارىۋەتكەندىن كېيىن، ئالدىراش ئىشى بارلىقىنى، بۈگۈن پەقەت ئايگۈلنى ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالدىمىكىن دەپ ئەنسىرەپ كەلگەنلىكىنى ئېيتىپ، نۇردۇن بىلەن خوشلاشتى.

ئەتىگەندە يۇز بەرگەن كۆڭۈلسىزلىك تۇپەيلىدىن ئايگۈلنىڭ كۆزلىرى تولۇتۇرۇشۇپ، رەڭگى - روخسارىدىن قىزىللىق ئۆچكەنىدى. پۈت - قوللىرىمۇ سىقىراپ ئاغرىپ تۇراتتى. شۇنداق بولسىمۇ قېيىن ئانىسىنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىشنى ئۇنتۇمىدى. قېيىن ئانىسىنىڭ ئاغرىپ قالغىنىغا بىر نەچچە ئاي بولغانىدى. ئايگۈل ئۇنىڭ دورىلىرىنى ئىچكۈزۈپ قويدى. كىر - قاتلىرىنى يۇيۇپ بەردى. ئۆيلىرىنى تازىلىدى، ئۇ، نۇردۇننىڭ ئەتىگەنكى قىلىقلىرىنى زادىلا ئېسىدىن چىقىرالمىغانىدى. شاپىلاق تەگكەن مەڭزىنى پات - پاتلا سىلاپ قويياتتى.

تام سائىتىنىڭ جاراڭلىشى ئۇنىڭ خىيالىلىرىنى بۆلۈۋەتتى. ئۇ، بۇرۇلۇپلا سائەتكە قارىدى. ئۇنىڭ سېمېنا تاپشۇرۇۋېلىشىغا پەقەت 40 مىنۇتلا ۋاقىت قالغانىدى. ئۇ قېيىن ئانىسى بىلەن خوشلىشىپ ۋېلىسىپىتكە مىنىدى - دە، ئۆيگە قاراپ چاپتى. ئەمدى ئۇ تاماق تەييارلىۋېلىشقا زادىلا ئۇلگۈرەلمەيتتى. شۇڭا تاماق قاچىسىغا بولكا ۋە پىرەنىكلەرنى سېلىۋالماقچى بولدى. ئۇ قاچىنىڭ ئاغزىنى ئېچىپلا ھەيران بولۇپ قالدى. ئۇنىڭغا ئىسسىق قازان كاۋىپى قاچىلانغانىدى. ئايگۈل ئىتتىكلا بېشىنى كۆتۈردى. نۇردۇن ئۇنىڭ ئۇدۇلىدا يېقىملىق كۈلۈمسىرەپ قاراپ تۇراتتى.

گۈلباھار سىدىق

كۆيۈۋاتقان شام

(ھېكايە)

ياخشىمۇسەن، نىگارئاي؟

دوستۇم، ئېسىڭدىمۇ؟ بىر چاغلاردا مەن ساڭا قايسىبىرىنىڭ ھالىنى ئېيتىپ بېرىپ، نىگار، تۇرمۇش نېمانچە مۇرەككەپ، ھايات نېمانچە سىرلىقتۇ؟ دېگىنىمدە، سەن ماڭا: چىنار، ئاشۇ تۇرمۇشنى مۇرەككەپلەشتۈرگەنۇ، ھاياتنى سىرلىقلاشتۇرغانمۇ ماڭا ۋە ساڭا ئوخشاش ئادەملەر، دەپ جاۋاب بەرگەنىدىڭ. شۇ چاغدا بۇ گەپنى بەكمۇ توغرا ئېيتقان ئىكەنسەن. مانا ھازىر مەن ئاشۇ ئادەملەرنىڭ تەرىپىدىن مۇرەككەپلەشكەن تۇرمۇش قايسىنامىلىرىدا، ھاياتنىڭ سىرلىق سىناقلىرى ئىچىدە تېڭىرقىماقتىمەن.

دوستۇم، شۇ تاپتا مېنىڭ نېمە دېمەكچى ئىكەنلىكىمنى بىلىشكە ئالدىرا-

ۋاتقانسەن؟ بولىدۇ، مەن ساڭا سەن تەتىلىنى تۈگىتىپ كەتكەندىن كېيىنكى ئىشلارنى سۆزلەپ بېرەي:

ئۇھ، دوستۇم، شۇ تاپتا چىنارلىق گەپنى نەدىن باشلاشنى بىلمەي ئالقانلىرى بىلەن بېشىنى چاڭگاللاپ چۆكتۈرۈۋالغىلارغا چۆكتى.

— چىنارگۈل ئۈخلىمىدىڭمۇ؟

يان ئۆيدىن كىرىپ كەلگەن ئاپامنىڭ ئاۋازى مېنى خىيال دېڭىزىدىن سۈزۈۋالدى، ئاپام ئۆيگە كىرىپ مېنىڭ يېزىق ئۈستىلى ئالدىدا مۈكچىيىپ ئولتۇرغىنىمنى كۆرۈپ كايىپ كەتتى:

— قارا سېنى، تېلېۋىزور تۈگەپ، پۈتۈن بىنادىكىلەر ئۇيقۇغا كەتتى. ئەتە گەندىن كەچكىچە كىتاب - دەپتەرلەر ئارىسىدا بول، كەچتىمۇ بىردەم ئارام ئالمايسەن قولۇڭغا قەلەم ئېلىۋاپسەنغۇ؟ جېنىڭنى ئېتىزلىققا تېرىۋالغانمىدىڭ؟ بۇ چاغقىچە ئۈخلىمىساڭ ئەتە ئۇيقۇسىز قانداق دەرس بېرەلەيسەن؟! قوپ ئورنىڭغا بېرىپ ئۈخلىغىن!

ئاپام مەقسەتلىك ھالدا ئۈستەل چىرىغىنى ئېلىپ چىقىپ كەتتى.

ئۆينى دېرىزىدىن چۈشۈپ تۇرغان ئاي نۇرى غۇۋا يورۇتۇپ تۇراتتى. بۇ ئۆينىڭ لامپۇچكىسى كۆيۈپ كېتىپ تېخى ئالماشتۇرمىغانىدۇق. تۇنۇگۈندىن بۇيان ئۈستەل چىرىغىدىن پايدىلىنىۋاتقانىدىم. ئەمدى ئۇنىڭدىنمۇ ئايرىلدىم. خۇداغا شۈكرى، تەلىيىمگە تېخى ئىشلىتىلمىگەن بىر تال شام تېپىلدى. شامنى ئالدىمغا قويۇپ سەرەڭگە ياقتىم، ئۆي ئۇچى پاللىدە يورىدى. ئۇھ! مەن يېنىڭ تىنىدىم. ئۈستەلدە تىڭ تۇرۇپ كۆيۈۋاتقان شامغا قارىغىنىچە خىيالغا پاتتىم.

قارىغىنا دوستۇم، شام جىمجىت قاراڭغۇ تۇندە تىك قەد كۆتۈرۈپ تۇرىدۇ. ئۇنىڭ پىلىكى كۆيۈپ كۆل بولىماقتا، جىسمى ئوتنىڭ ھارارىتىدىن ئېرىپ تۆۋەنگە ئاقماقتا. بەزىدە ئېقىپ شامنىڭ ئوتتۇرىغا كېلىپلا قېتىپ قالماقتا. شامنىڭ بۇ ھالىتى قىزلارنىڭ غۇبارسىز يۈرىكىنىڭ ئازابتا بەرداشلىق بېرەلمەي، مىسكىن كۆزلىرىدىن تۆكۈۋاتقان ياشلىرىنىڭ مەڭزىدە تۇرۇپ قالغان ۋاقتىنى ئەسلىتىدۇ. دوستۇم، شۇڭا مەن كۆيۈۋاتقان شامنى قىزلار قەلبىدىكى يوشۇرۇن مۇھەببەت دەپ جاكارلايمەن.

كۆيۈۋاتقان شام... مۇشۇ كېچىلەردە يەنە قانچىلىرى نەلەردە كىملەر ئۈچۈن كۆيۈۋاتقاندۇ، ھە؟! دوستۇم، خېتىم ئۇزۇنغا سوزۇلۇپ كېتىدىغان ئوخشايدۇ. شۇنداقتىمۇ سېنىڭ سىر ساقلىيالايدىغانلىقىڭغا ئىشىنىپ، كۆز ياشلىرىم بىلەن بېسىپ كېلىۋاتقان خۇشالىق ۋە ئازابنى بۇ خېتىمدە بايان قىلماقچىمەن.

سېنىڭ قىشلىق تەتىل مۇناسىۋىتى بىلەن كەلگىنىڭ ۋە تولۇقسىز ئوتتۇرىدىكى ساۋاقداشلىرىڭ ئىلدارنىڭ قارامايدىن خىزمىتىنى يۆتكەپ كەلگەنلىكى مۇناسىۋىتى بىلەن دىلزاتنىڭ دوستلارغا ئولتۇرۇش قىلىپ بەرگەن كۈنى ئېسىڭدىمۇ؟ شۇ كۈنى بىز ئىلدار بىلەن قىزغىن كۆرۈشتۇق. ئوقۇغۇچىلىق دەۋرىمىزدىكى قىزىق ئىشلارنى ئەسلەپ قاتتىق - قاتتىق كۈلۈشتۇق. تانسا باشلىنىش بىلەنلا ئىلدار بىرىنچى بولۇپ مېنى تانسىغا تارتتى. بىز ۋالىسقا لەززان پېرقىرىدۇق. راست گەپنى قىلسام مەن تانسا ئويناشنى

بىلىگەندىن بۇيان تانسا ئويناشنىڭ راھەتلىكىنى شۇ كۈنى ئاشۇ تانسىدىلا ھېس قىلغانىدىم. ئىلدار ۋالىسنى بەكۇ ياخشى ئويناياتتى. ئۇ تانسا ئويىنسا بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلماي قەددىنى تىك تۇتۇپ ئەتراپقا پەرۋاسىزلارچە قاراپ يېنىك پرقىرىتاتتى. ئاھ!... ئاشۇ كۈنى بىز نەقەدەر خۇشال ئىدۇق - ھە؟!

شۇ كۈنى مەن خۇشاللىقتىنمۇ ئىشقىلىپ خېلى ئۇزۇنغىچە ئۇخلىيالمىغانىدىم. سەن ئورۇمچىگە كەتكەندىن كېيىن دوستلار ئارا ئولتۇرۇشلار داۋاملىشىپ تۇرىدى. بۇ ئولتۇرۇشلاردىمۇ ئىلدار ھەدىسلا ماڭا يېقىنچىلىق قىلدى. تانسا باشلانسلا مەيداننى بىز كۆتۈرىگە ئالغانىدەك مەيداندىن چۈشمەي ئويناياتتۇق. بالىلارچە قىلىقلارنى قىلىپ قانغۇچە كۈلۈشتۇق. قايتقاندا ئىلدار تەشەببۇسكارلىق بىلەن مەھەللەمگىچە ئاپىرىپ قويىاتتى، يول بويى قىزىق گەپلەرنى قىلىپ ھېنى قىزىقتۇرۇچە كۈلدۈرەتتى. شۇنداق ئارىلىشىلار ھېنى ئىلدارغا بارغانچە يېقىنلاشتۇرۇپ قويۇۋاتقانلىقىنى ئۆزۈمۇ سەزمەي قالدىم. كېيىنكى كۈنلەردە مەن ئېچىپ ئېيتىشقا بولمايدىغان نازۇك نەرسىلەرنى ئۇنىڭدىن كۈتۈشكە باشلىدىم. ئۇنىڭ سەۋەبى ئىلدارنىڭ چاقچاق ئارىلاش قىلغان گەپ - سۆزلىرى ۋە مەنىلىك قاراشلىرى ئىكەنلىكىنى يوشۇرمايمەن. مۇرادىللارنىڭ ئۆيىمدىن يەنە بىللە قايتىتۇق، ئېلېكتر چىراغ نۇرىدا يورۇپ كەتكەن يولنى بويلاپ ئۇنسىز كېتىپ باردىمىز. بۇ سۈكۈتكە مەن چىداپ تۇرالماي جىمجىتلىقنى بۇزدۇم:

— ھەي،— دېدىم مەن جەينىكىم بىلەن ئۇنى ئۇقۇپ،— گەپ قىلغاچ ماڭە!

— ھەي، چىنار، گەپنى نەدىن باشلاشنى بىلمەي بېشىم قېتىۋاتىدۇ،— دېدى ئۇ گەدىنىنى قاشلاپ، كۆزىنى يەردىن ئۈزمەي تۇرۇپ.

يۈرىكىم يوشۇرۇن بەختتىن تىترىدى.

— بېشىڭنى قاتۇرۇپ كەتكۈدەك نېمە گەپكەن ئۇ؟

— دوستۇمنىڭ ھاۋالىسى...

ئۇنىڭ ئاۋازى تىترەپ چىقتى. بەختتىن ئالدىراپ خۇش بولغان يۈرىكىم ئېغىز يارىدىن چۈشۈپ كەتكەندەك ئېغىپ كەتتى، بەدىنىمگە تىترەك ئولاشتى.

— چىنار، ئەلچىگە ئۆلۈم يوق، بۇنى بىلىسەن، دىلزات خېلى بۇرۇنلا ساڭا تەلەپ قويۇپ كېلىۋاتقانىكەن، مەن بۇنىڭدىن بۇگۈنلا، پەقەت بۇگۈنلا خەۋەر تاپتىم. دىلزات شۇ گەپلەرنى قىلىپ سەن چىنار بىلەن يېقىن، يەنە بىر گەپ قىلىپ باقساڭ، دەپ بىچارىلەرچە ھال تۆكتى. دوستۇمنىڭ دەردىگە دەرمان بولۇش ھېنىڭ مەجبۇرىيىتىم، شۇڭا مەن دىلزاتقا...

ئۇنىڭ سۆزى تۈگىمەيلا ئاۋازى ئېچىگە چۈشۈپ كەتتى. ئۇنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ بېشىم قېيىپ، پۈتلىرىم ماغدۇرسىزلىنىپ، كۆزلىرىمگە قاراڭغۇلۇق تىقىلدى. مەن تەستە ئۆزۈمنى تۇتۇۋالدىم.

— چىنار، بىر نەرسە دېمەمسەن؟

— سېنىڭچە نېمە دېسەم بولار؟

ئۇ ھودۇقتى.

— بۇ ئويىنىشىدىغان ئىش ئەمەس، ئۆمۈر سودىسى، بۇنى ئۆزۈڭ ئويلىشىڭ كېرەك. مېنىڭچە دىلزات بولىدىغان يىگىت. ئۇنىڭ ئۇستىگە ئوقۇغان، بىلىمى بار،

— بولدى قىل! — مەن ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتىم، — سەن ئۇنى چۈشەندۈرمىسەڭمۇ، مەن ئۇنى تولۇقى بىلەن چۈشىنىمەن. ئۇنىڭ بىلەن باشلانغۇچىتىن تا سەھەڭگىچە بىرگە ئوقۇدۇم. ئۇ ماڭا ئۇرغۇن ياردەملەرنى بەرگەن، بۇنىمۇ بىلىمەن.

— ئەمىسە ئۇنىڭغا نېمانچە قاتتىق قىلىسەن؟

— مەن ئۇنىڭغا قاتتىقلىق قىلمىغىنىم ئۈچۈن مۇشۇ ۋاقىتچە ئارقامدا يۈرۈدىغاندۇ؟

— ئۇنى قىينىمىغىن، ئىچىڭ ئاغرىسۇن.

— ماڭا كىمنىڭ ئىچى ئاغرىپتىكەن؟ مەنمۇ سېنىڭ نەچچە يىللىق ساۋاقدىشىڭغۇ؟ ئۇنىڭغا ئىچىڭ ئاغرىيدىكەن، ئەجەب ماڭا ئىچىڭ ئاغرىمايدىكەنغۇ؟!

ئۇ كۆزلىرىمگە قارىدى، ئۇنىڭ مەغرۇرلۇق يېغىپ تۇرىدىغان كۆزلىرىدىن بۇگۈن قانداقتۇر بىر خىل غەمكىنلىكنىڭ شولىسىنى كۆردۈم. بەلكىم ئۇمۇ مېنىڭ كۆزلىرىمدىن ھەسرىتىمنى سەزگەندۇ.

— چىنار سەن، نېمىگە ئازابلىنىسەن؟

— مەنمۇ ئادەم تۇرسام، مېنىڭمۇ ئازابىم ۋە خۇشاللىقىم بولىدۇ — دە.

— چىنار، باغرى تاشلىق قىلما، كېيىن قىيناسىغا قالىسەن!

بۇ گەپنى ئاڭلاپ بەدىنىم تىكەنلەشتى.

— راست دېدىڭ ئىلدار، كېيىن ئەمەس ھازىرلا تارتىۋاتقان قىيناسىمۇ ئاز ئەمەس!..

— گەپلىرىڭ سىرلىنىقمۇ؟

— ئادەملەر مېنى شۇنداق قىلىشقا مەجبۇرلاۋاتسا.

— سىلەر قىزلار نېمە ئۈچۈنكىن ئۆزۈڭلارنى سىرلىق تۇتۇۋېلىپ، ئۆزۈڭلارنىمۇ، باشقىلارنىمۇ قىينايسىلەر.

— سىلەر ئوغۇللارمۇ ئۆزۈڭلارنى ئاجايىپ ئۇلۇغ بىلىپ ئۆز غۇرۇرىڭلار بىلەن شەخسىيەتچىلىكىڭلارنىلا ئويلايسىلەر. قىزلاردىمۇ كۆڭۈل دېگەن نەرسىنىڭ بارلىقىنى، چوقۇم ياخشى كۆرگەن ئادەمگە بىر ئۆمۈر ئەقىدە باغلىيالايدىغانلىقىنى ئەسلا ئويلاپ قويمايسىلەر، مەن بۇرۇنلا ئۇنىڭ تەكلىپىنى رەت قىلغان.

— نېمە ئۈچۈن؟

— مەن ئۇنى ياخشى كۆرمەيمەن! — دېدىم. ئاغزىمدىن شۇ گەپ چىققىچە كۆزلىرىمگە يىغا ياماشتى. شۇنچە غەيرەت قىلسامۇ ھېسسىياتىم ئىرادەمدىن غالىپ كەلدى، كۆزۈمدىن تۆكۈلگەن ياش يۈزۈمنى يۇيۇشقا باشلىدى.

— چىنار، نېمىگە يىغلايسەن؟ — ئۇ ئەنسىز سورىدى.

مەن جاۋابسىز ياش تۆكۈۋەردىم.

— سىلەر قىزلار ئۆز ھېسسىياتىڭلارنى يوشۇرىسىلەر، دەردىڭلارنى كۆز يېشىڭلارغىلا زورلايسىلەر، بۇنىڭ نېمە پايدىسى؟

— توغرا دېدىڭ، بىزنى رېئال تۇرمۇشتىكى قائىدىلەر شۇنداق ياشاشقا ئادەتلەندۈرگەن، بىز ساپ ھېسسىياتىمىزنى سىلەرنىڭ ئالدىڭلاردا ئاشكارىلاپ قويساق، ئۆز قىممىتىمىزنى چۈشۈرۈپ، نەزەرىڭلاردا ئەرزىمەس نەرسە بولۇپ، مۇھەببىتىمىزنى قوبۇل قىلماي ئايلىنىپ قالىمىز. كونىلاردىن قالغان «قاچقاننى قوغلا، قوغلىغاندىمىن قاچ» دېگەن ماقالىمۇ شۇنىڭ

تىپمك مسالىغۇ؟

بىز ئاساسىي تېمىدىن ھالقىپ، قىزىلار ۋە ئوغۇللار توغرىسىدا مۇنازىرىلىشىپ مەھەللىگە كېلىپ قاپتۇق. بىز تەڭلا سۆزدىن ۋە مېڭىشتىن توختىدۇق، ئىلدار ماڭا غەمكىن كۆزلىرىنى تىكتى ۋە تېزلا كۆزىدىنى باشقا ياققا يۆتكەپ:

— ئەمىسە دىلزاتنىڭ تەكلىپىنى ياخشىراق ئويلىنىپ باقارسەن،— دېدى.

مەن كەسكىنلا:

— ئەمدى ئويلىشىدىغان يېرى يوق!— دېگىنىچە خوشۇمۇ دېمەي بىناغا يۈگۈرۈپ كىرىپ كەتتىم. دەرمانسىز قولۇمنى بىلەن ئىشمكنى ئېچىپ ئۆز ھۇجرامغا كىردىم - دە، ئۆزۈمنى دىۋانغا تاشلاپ يىغلىدىم. يۈرىكىم «چىنار، يىغلىۋال، ئىچىڭ بوشىغىچە يىغلىۋال، مەن ئازابتىن قۇتۇلاي، مېنىڭ غۇبارسىز تېنىم جاراھەتلەنمىسۇن!» دەپ خىتاب قىلاتتى. مەن ئۇنى راستىنلا ياخشى كۆرۈپ قالدىممۇ؟ راست ئوخشايدۇ. بولمىسا يۈرىكىم بۇنچە ئازابلانماس ئىدى. ئاھ، خۇدا! مەن ئۇنى ياخشى كۆرسەم ئۇ مېنى باشقا بىرىگە زورلاۋاتىدىغۇ! ئۇچۇ؟ مېنى ياخشى كۆرمەيدىغان ئوخشىمامدۇ؟ ياق! ياق! بۇنداق بولۇشى زادى مۇمكىن ئەمەس، ئۇ ئۆزى باشتا مەنسىدە مۇشۇنداق... خۇدايىم ئۇ نېمە ئۈچۈن دىلزاتقا ئەلچى بولۇپ كېلىدۇ؟ دۇنيادا بۇنىڭدىنمۇ ئېغىر ئازاب يوقتۇ نېمىدېگەن چۈشىنىكسىز ئىشلار بۇ؟ بۇ مېنىڭ ئۆمرۈمدىكى ئەڭ چوڭ ئازاب چەككەن كۈنۈم ئىدى. شۇندىن كېيىن ئۆز رېتىم بىلەن كېتىۋاتقان كۆڭۈللۈك تۇرمۇشۇمغا غەشلىك قوشۇلدى. ياخشى كۆرۈش بىر خىل تاتلىق ئازاب ۋە كىشىنى قىينايدىغان خۇشاللىقكەن. مەن بۇ ئازابلارنى ئۇنتۇش ئۈچۈن ئۆزۈمنى خىزمەتكە قاتتىق ئۇردۇم. كۈن بويى ئوقۇغۇچىلىرىمدىن ئايرىلمىدىم، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا يۈرگىنىمدە ئۆزۈمنىمۇ شۇ بالىلىق دەۋرىمگە قايتىپ قالغاندەك ھېس قىلىمەن. ئوقۇغۇچىلىرىمنىڭ سەبىي قىلىقلىرىنى كۆرگەندە، بەزىدە قاقاقلاپ كۈلىمەن، بەزىدە ئۆزۈمنىڭ ئۇلارغا ئوخشاش ئەمىسز چاغلىرىمنى سېغىنىپ مەيۈسلىنىمەن. ئاھ! جېنىم دوستۇم، بالىلىق دەۋر نېمىدېگەن ياخشى - ھە! ئازابنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلمەيسەن، غەمسىز كۈلەلەيسەن، خالىغانچە سەكرەپ ئويناليالايسەن، باشقىلارنىڭ نېمە دېيىشىدىن قورقۇپ يۈرمەيسەن، چۈنكى سەن بالا - دە.

كۈندۈزلىرىنىغۇ بالىلار بىلەن ئۆتكۈزدۇم، بىراق تۈنلىرى خىيال ۋە ئازابتىن زادى قۇتۇلالمىدىم، ئۇنسىز يىغلىدىم. راستىنى ئېيتسام ئىلدارنى ھەمىشە سېغىناتتىم، بىراق ئۇنى كۆرسەم تەمتىرەپ، دۈدۈقلاپ قىينىلاتتىم. بىر كۈنى بەرنا بىزنىڭ ئۆيىگە كەپتۇ. ئۇ مېنى كۆرۈپلا:

— چىنار، مىجەزىڭ يوقمۇ؟ چىراىڭ ئەجەب...— دەپ ماڭا تىكىلىپ قارىدى.

— ياق دوستۇم، خىزمەت ئالدىراش، چارچاپ قالدىممىكىن.

بەرنا ئىككىمىز كەچلىك تاماق يەۋاتاتتۇق، بەرنا تۇيۇقسىز شۇنداق قاتتىق كۈلدىكى، مەن ئاغزىمنى ئاچقىنىچە قاراپ قالدىم. ئۇ قاتتىق كۈلۈۋەرگەندىن كېيىن نېرۋا سەزگۈلىرىم بەرداشلىق بېرەلمەي بالكونغا چىقىپ كەتتىم. بىر چاغدا ئۇنىڭ

كۆلكىسىگە ئالماشقان يىغىسى مېنى چۆچۈتۈۋەتتى.

— نېمە بولدۇڭ؟ نېرۋاڭ جايىدىمۇ؟ بىردەم ئەسەبىيلەرچە كۈلسەن، ئەدى سەۋدايىدەك يىغلايسەن، — دېدىم تېرىكىپ.

— ساراڭ بولغان ئوخشايسەن، — ئۇ شۇ گەپنى دەپ ئالقانلىرى بىلەن يۈزىنى توسۇپ تېخىمۇ قاتتىق يىغلاپ كەتتى.

— ھەي بەرنا، بىرەرسىگە ئاشىق بولدۇڭمۇ نېمە؟ — مەن ئۇنى كۈلدۈرۈش ئۈچۈن شۇنداق دېگەنىدىم، — بۇپتۇ يىغلىۋال! ئازابلىرىڭ كۆز ياشلىرىڭ بىلەن ئېقىپ تۈگىسۇن!

مەن ئۆيگە كىرىپ ئۇنىئالغۇنى قويۇپ، ئۇنىڭ كىرىشىنى كۈتتۈم. ئۇ بىر چاغدا قىزارغان كۆزلىرىدىكى ياشلىرىنى سۈرتۈپ ئۇدۇلۇمدىكى كىرېسلودا ئولتۇردى.

— گەپ قىل دوستۇم، سېنى بۇنچە يىغلاتقان كىم ۋە نېمە؟

— بىلمەيمەن.

— شۇنىڭدىن قارىغاندا سەنمۇ مەجنۇندەك سەۋدايى بوپسەن - دە؟

بۇ گەپلەر بىلەن ئۇنى ئەمەس ئەمەلىيەتتە ئۆزۈمنى بەزلىمەكچى ئىدىم.

— ئەگەر مەجنۇن بولغان بولسام مەيلى ئىدى، لەيلىنىڭ ۋىسالىغا يېتىشكە ھەرىكەت قىلاتتىم، ئەپسۇس...

— نېمە بولدۇڭ، لەيلى بولدۇڭمۇ-يا؟ — مەن شۇنداق دەپ ئۆزۈمنى تۇتالماي كۈلۈپ كەتتىم. بەرنامۇ ماڭا قوشۇلۇپ كۈلدى. كۆز يېشىمىز تەڭلا تۆكۈلدى.

— راست ئېيتتىڭ ئاداش، مەن لەيلى بولغان ئوخشايمەن. شۇڭا ياش تۆكۈۋاتىمەن. بەرنانىڭ مەجەزىگە يات بۇ گەپلىرى مېنى ھەيران قالدۇردى ھەم سەگەكلەشتۈردى:

— دوستۇم، راست گېپىڭنى دېگىن، زادى نېمە بولدۇڭ؟

— خۇددى سەن دېگەندەك...

— بىرسىنى ياخشى كۆرۈپ قالدىڭمۇ؟

— شۇنداق ئوخشايدۇ.

— كىمنى؟

— سەن تونۇيسەن!

— ئۇ كىم؟

— ئىلدار.

— نېمە؟! — بەرنانىڭ ئاۋازى پۈتۈن بەدىنىمنى گويا توك سوقۇۋەتكەندەك زىلىدىتىۋەتتى، ھېچنېمىنى سەزمەيلا قالدىم. يۈرىكىمدە ئاچچىق ئازاب ھۆكۈم سۈرەتتى، — مەن سېنىڭ بۇ ھالىڭنى سەزمەپتىمەنغۇ؟

— سەنمۇ ئۆز ئىشىڭ بىلەن بولۇپ كەتكەن تۇرساڭ مېنىڭ ھالىمنى قايسى ۋاقىتتا سېزەتتىڭ؟

— مەن قايسى ئىشىم بىلەن بولالىدۇم؟ — ئەنسىز سورىدىم مەن.

— دىلزات بىلەن بولغۇسى ئىشىڭنى چۈ، ئۇنى قىينىمىچە، ھامان بولىدىغان ئىش بولغاندىكىن ئۆزۈڭنىغا سوزماي ماقۇل دەۋەتسەڭ بولمامدۇ؟

— قارا گېپىڭنى، سەن كىچىكىمىدىن بىرگە چوڭ بولغان سىرداش دوستۇم تۇرۇپ مېنى چۈشىنىشىڭ شۇنچىلىك بولغاندىكىن ئوغۇل دوستلىرىمدىن رەنجىمىسەم بولغۇدەك...

بەرنا ئېغىر ئۇھ تارتىپ ئاندىن:

— مۇشۇ كۈنلەردە ئۆزۈمنىڭ ئوغۇل بالا بولۇپ قالمىغىنىمغا شۇنچىلىك پۇشايمان قىلىمەن، — دېدى.

— نېمىشقا؟

— ئەگەر ئوغۇل بالا بولغان بولسام، بۇنداق يىغلىماي ئالدىنى توسۇپلا ئۆيمگە كىرگۈزمەي تۇرۇۋالسام ئاخىرى ماقۇل دەيتتى، هامان ئۇنى ئۆزۈمنىڭ قىلىۋالالايتتىم.

بىز قاقاقلاپ كۈلۈشتۇق.

— راست دېدىڭ بەرنا. ئوغۇللار بۇ جەهەتتە بىزگە قارىغاندا كۆپ ئەركىن. كونىلاردىن قالغان« ئوغۇل بالا ئالىمەن دېسە ئاسماندىكى ئايىنىمۇ ئالالايدۇ. قىز بالا پەرىزات بولسىمۇ تېگىمەن دېگىنگە تېگەلمەيدۇ » دېگەن سۆز بىكارغا ئېيتىلمىغان - دە؟ بىزدە پەقەت ئالدىمىزغا كەلگەننى تالىلاش هوقۇقى بار. بەرنا، سەن خاتىرجەم بول. مەن ئىلدار بىلەن سۆزلىشىپ باقاي، — دېدىم.

— ئەگەر ئۇ بىلىپ قالسا ...

— بىلسە نېمە بوپتۇ؟ سۆيگۈ هوقۇقى قىز - ئوغۇللاردا باراۋەر بولۇشى كېرەك قۇ؟ بىز ئۆزىمىزنى ئۆزىمىز مۇشۇنداق تۆۋەن كۆرسەك باشقىلار تېخىمۇ ...

— ئامال بار ئۇنىڭغا بىلدۈرمىگىن!

— بۇنى بىلمەن.

ئۇنى ئۇزىتىپ قويۇپ يەنە يىغلىدىم. بىز تۆت دوست كېچىكمىزدىن بىر مەهەللىدە چوڭ بولدۇق. تەقدىر بىزنى تەرەپ-تەرەپكە چاچقان بولسىمۇ، دوستلۇق رىشتىمىز يەنىلا بىر. شۇڭا بىر - بىرىمىزنىڭ خۇشاللىق ۋە خاپىلىقىغا ئورتاقلىشىدىغان دوستلار بولۇپ كېلىۋاتىمىز. «دوستلۇق هېسسىياتىنىڭ ئالماشتۇرۇلۇشى يىللارنىڭ سىنىقىدىن ئۆتكەن جىڭ ئالتۇن»... مەن قايسىمىز كىتابتىمەن بۇ سۆزنى ئوقۇغان هەم خاتىرەمگە يېزىۋالغان. مانا ئەمدى شۇنى ئۆز ئەمەلىيىتىمگە باغلايدىغان ۋاقىت كەلدى. قەلبىمدە دوستلۇق بىلەن مۇهەببەت كۈرەش قىلاتتى. ۋىجدانىم مېنى پىداكار بولۇشقا ئۇندىسە، هېسسىياتىم مېنى چەكسىز بەختكە ئىنتىلدۇرەتتى. ئاخىرى مەن ۋىجدانىمغا بويسۇندۇم.

بەرنانىڭ ئىلدارنى ياخشى كۆرۈپ قېلىشى بۇ ئىشلارنى تېخىمۇ مۇرەككەپلەشتۈرۈۋەتتى. ئاھ خۇدا! مەن نېمانچە بەختسىز قىزدىمەن؟! ياكى بۇمۇ تەقدىرنىڭ ئويۇنىمىدۇ؟ جېنىم بەرنا، ماڭا ئىشەن، مەن بىر ئۆمۈرلۈك ئازابىم هېسابىغا سېنى بەختلىك قىلىشقا تىرىشىمەن!

بەرنا بىلەن كۆرۈشۈپ بىر هەپتىدىن كېيىن بىز تانسىغا باردۇق. قايتىشىمىزدا ئىلدار بىلەن بىرگە قايتتىم، بەلكىم ئۇ مەندىن دىلىزاتىنىڭ تەكلىپىگە جاۋاب ئېلىش مەقسىتىدە كېيتۇاتقاندۇ. مەنمۇ ئۇنى دوستۇمغا ئۆمۈرلۈك ...

ئۇنىڭ سۆز باشلىشىنى كۈتمەيلا سۆز ئاچتىم:

— سېنىڭچە بەرنا قانداق؟

— ياخشىغۇ.

— بەرنا هەقىقەتەن ياخشى قىز. بىز كېچىكمىزدىن بىرگە ئوقۇپ چوڭ بولدۇق، هازىر ئۇنىڭ بېشى گاڭگىراپ قالدى. نىگار بولسا سىرتتا ئوقۇۋاتىدۇ، ئاينۇر توي قىلىپلا ... پەقەت مەنلا ئۇنىڭ هالىغا يېتەلەيمەن. سەن يارەم بېرەلەمسەن؟

— قولۇمدىن كەلسىلا يارىمىمنى ئايمايمەن، قانداق يارەمنى؟

— بەرنانى بىلسەن، ئۇ ئۆيىنىڭ چوڭى، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئاپىسى يوق. هاممىسىنىڭ ئېيتقىنىچە، ئۇنى ئۆيدىكىلەر بىر يۈرتلۇقنىڭ بالىسىغا تونۇشتۇرماقچى بوپتىكەن. بەرنا قوشۇلماپتۇ. ئۆزۈڭ خالىغانغا بېرەيلى دېسە، ئۆزۈڭ بىلسەن، شۇ بىرسىدىن

زەربە يېگەندىن كېيىن باشقىلارنىڭ تەكلىمىنى رەت قىلىپلا كېلىۋاتىدۇ. سىگىلىسىنىڭ لايىقى بار ئىكەن، ئوغۇل تەرەپ تالدىرىستۇبتىپتۇ. شۇڭا بەرنانى باشقىلارغا تارتقۇزۇپ قويغىچە ساڭا ...

— مەقسىتىڭنى چۈشەندىم، — دېدى ئىلدار تىترەك ئاۋازدا.

— چۈشەنگەن بولساڭ ياخشى، — دېدىم مەنمۇ تەستە.

— چىنار، بۇ جاھان ئۆتىنە جاھان دەپ سەنمۇ ئۆتىنىسىنى ياندۇرۇۋاتامسەن؟

— ياق ئىلدار، مەن ئۇنداق قىساس كار ئەمەس، دوستلۇق مېنىڭ قەلب تۆرىمدىكى جىڭ ئالتۇن. ئۆمۈرلۈك دوستلىرىمغا سەممىي ھۆرمەتلە قىلىش مېنىڭ بۇرچۇم، بۇنىڭ ئۈچۈن بارلىق خۇشاللىقىمدىن ۋە بەختىمدىن كېچىشكىمۇ تەييارمەن دەپ ئويلايتتىم، مانا كۆز ئالدىمدىكى رېئاللىق مېنى شۇ ئارزۇيۇمنى ئورۇندىشىقا بۇيرۇدى.

— توغرا ئېيتتىڭ چىنار، دوستلۇق — ئۇشەخسىيەتسىزلىككە موھتاج. ئۆز بەختىدىن كېچىپ دوستى ئۈچۈن خۇشاللىق بېغىشلىغان ئىنسانلار دوستلۇق تەختىدىن ئورۇن ئېلىپ، دوستلۇق تاجىنى كىيەلەيدۇ. بىز رەشتى باغلانغان دوستلار ئۆز مەنپەئىتىمىزنى دەپ دوستلىرىمىزنىڭ ئازابىغا ھەمدەم بولمىساق، ئۇ چاغدا دوستلۇقنىڭ نېمە قىممىتى. مەنمۇ ساڭا ئوخشاش دوستۇم ئۈچۈن گۈزەل كەلگۈسىمگە مۇناسىۋەتلىك بولغان نەرسىلىرىمدىن كەچتىم. چىنار، مەندىن رازىمۇسىز؟

— ياق، ئېھتىمالغا رەنجىيمەن.

— سەن يەنىلا ساپ ھېسسىياتىڭنى يوشۇرۇۋاتىسەن. بىراق سېنىڭ كۆزلىرىڭ ماڭا ھەممىنى سۆزلەپ بېرىۋاتىدۇ. مېنىڭ ئازابىمنى سېنىڭكىگە ئوخشاش. ئەگەر ئىشلار بىز ئويلىغاندەك ئارمانلىرىمىزغا بويسۇنۇپ ماڭغان بولسا، بىز ئازاب ۋە كۆز يېشى ئورنىغا تېرىمىزگە سىغماي كۈلكەن بولاتتۇق. ئەپسۇس رېئال تۇرمۇشتىكى ئىشلار بىزنىڭ ئارمانلىرىمىزنى ئۇچۇرۇپ كەتتى، بۇنى تۇرمۇشنىڭ بوران - چاپقۇنلىرى مۇھەببەت بىلەن دوستلۇقنىڭ ئاچال يولىدا سىنىماقتا. بىز بۇ سىناق ئالدىدا قىينىلىۋاتىمىز، ياش تۆكۈۋاتىمىز، ھەتتا ئۆزىمىزنىڭ بەختىنى قۇربان قىلىۋاتىمىز. تۇرمۇش يولى مانا مۇشۇنداق بولىدۇ. بىرلىرى كۈلسە، بىرلىرى يىغلايدۇ. ئىنسانلار ئۆز ئارمانلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن جاپالىق كۈرەش قاينىمىغا چۆكسە، يەنە بەزىلىرى ئېغىزغا ئالغۇسىز پەسكەشلىك بىلەن خۇشال كۈلىدۇ، غەلبە قىلىدۇ. بەزىلەرچۇ؟ ئۆزىنىڭ ھالال ئەمگىكى، ئېسىل خىسلىتى بىلەنمۇ مەغلۇپ بولىدۇ. ھاياتنىڭ مۇرەككەپلىكى ۋە قىزىقمىمۇ مانا شۇنىڭدا.

ئىلدارنىڭ سۆزلىرى مېنى قاتتىق ھاياجانلاندۇردى. ئاھ خۇدا! ئۇمۇ مېنى ياخشى كۆرەتتىكەن - دە! دۇنيادا ئۆزى ياخشى كۆرگەن كىشىسىنىڭ مۇھەببىتىگە ئېرىشىشتىن ئارتۇق بەخت بولمىسا كېرەك. ئۇنىڭ ئۈچۈن تۆككەن كۆز ياشلىرىم بىكار ئاقماپتۇ. شۇ تاپتا ئۇنىڭ ئۈچۈن بارلىقىمنى قۇربان قىلىشتىنمۇ يانمايتتىم، مەن ئۇمرۇمدە ئۇنىڭ ۋەسالىغا يېتەلمىسەممۇ ئاشۇنداق مەرد، ۋىجدانلىق يىگىتنى ياخشى كۆرگەنلىكىم ئۈچۈن بەخىرلەنسەم بولىدۇدەك. بىز ۋىسالغا يېتەلمىگەن بەخت ئۈچۈنكى

ۋىجدانىمىز ئالدىدا بىز پاك.

كۆز ياشلىرىم تۆكۈلۈشكە باشلىدى.

— چىنار، ماڭا قارىغىنا يىغلاۋاتامسەن؟

— ھەئە، مەن سېنىڭ مەردلىكىڭدىن تەسىرلىنىۋاتىمەن، ئوغۇللاردىن تىلەيدىغان پەزىلەتلەرنى سەندىن كۆرۈپ ... سەن ھەقىقەتەنمۇ ... ئىلدار، سەنمۇ مەندىن رەنجىدىڭمۇ؟

— ياق! مەن سەندىن ئىلھام ئېلىۋاتىمەن، قىزلاردا تاز كۆرۈلىدىغان ئالىيجانابلىقنى، قەيسەرلىكنى سەندىن كۆرۈۋاتىمەن. سەن ھەقىقەتەنمۇ ياخشى كۆرۈشكە ئەرزىيدىغان قىز ئىكەنسەن.

— سەنمۇ شۇنداق، — مەن سۆزۈمنىڭ ئاخىرىنى دېيەلمەي يىغلىۋەتتىم.

بىز خېلى ئۇزۇن سۈكۈت قىلدۇق.

— چىنار ئىشەن، دىلىزات سېنى چوقۇم بەختلىك قىلىدۇ، ئۇنى بەختلىك قىلىشمۇ سېنىڭ قولۇڭدىن كېلىدۇ.

— ئۆزۈڭچۇ؟

— ماڭا ئىشەنگىن، دوستۇڭنى بەختلىك قىلىشقا تىرىشىمەن.

— ساڭا ئىشىنىمەن، سەن شۇنداق قىلالايسەن.

— سەنچۇ؟

— مەن؟ — يۈرىكىم ئەنسىز دۈپۈلدىدى. ئاغزىمغا گەپ كەلمەي قالدى.

— گەپ قىلساڭچۇ.

— مەنمۇ تىرىشىمەن، — مەن بەكمۇ قىينىلىپ شۇنداق دېدىم.

— ئەكەل قولۇڭنى بىز خوشلىشۇالايلى! ئىلدار ماڭا قولىنى ئۇزاتتى، مەنمۇ مۇزلاپ كەتكەن قوللىرىمنى سۇندۇم. ئۇ ئىككى قولۇمنى مەھكەم قىستى. بىزنىڭ كۆزلىرىمىز ئۇچراشتى. ئۇنىڭ كۆزلىرى ياشتىن پارقىراپ ھازىرلا تېشىپ كېتىدىغاندەك لىغىرلاپ تۇراتتى. بۇ ھالىنى كۆرۈپ ئۆپكەم ئۆرلىۋىپ كۆزلىرىمدىن يەنە ياش تۆكۈلۈشكە باشلىدى. ئىلدارنىڭ ئالدىدا غەيرەتسىزلىك قىلىشقا پېتىنالماي قىينىلاتتىم.

— چىنار، بىز رېشتى باغلانغان دوستلار، مەڭگۈ بىرگە ياشايمىز، ھەرگىز بىر-بىرىمىزدىن قېچىپ يۈرمەيلى، بولامدۇ؟

— بولىدۇ.

— چىنار كۆلە ... كۆلگىنىڭنى كۆرمەسەم سېنى قويۇپ بەرمەيمەن.

— تويۇڭدا چوقۇم كۆلۈپ بېرىمەن.

— تويۇمدا ئەلۋەتتە كۆلسەن. سېنىڭ تويۇڭدا مەنمۇ كۆلىمەن. بىراق ماڭا كېرەك بولغىنى ھازىرقى كۆلكەڭ.

— ئىلدار، بەختلىك بول! — مەن شۇنداق دېدىم - دە، ئۇنىڭ قوللىرىدىن ئاجراپ يىغلىغىنىمچە بىناغا كىرىپ كەتتىم.

— چىنار! چىنار گېپىم تۈگىمىدى.

ئۆيگە كىرىپ مېھمانلارنا بالكونىدىن ئۇنىڭ يەنىلا بىز خوشلاشقان جايدا داڭ قېتىپ تۇرغانلىقىنى كۆردۈم. ئۆينىڭ چىرىغى ئۆچۈك، شۇڭا ئۇ مېنى كۆرەلمەيتتى. يول بويىدىكى چىراغنىڭ غۇۋا نۇرىدا ئۇنىڭ چىرايىنى ئېنىق كۆرەلمىدىم. ئۇ خېلى ئۇزۇنغىچە شۇ ھالەتتە تۇردى، مەن بولسام ئۇنىڭغا قارىغىنىمچە ئۇنسىز يىغلايتتىم. ئۇ يانچۇقىدىن بىر تال تاماكا ئېلىپ ئوت تۇتاشتۇردى - دە، قاتتىق - قاتتىق شورئۇالغاندىن كېيىن بىز كەلگەن يولنى بويلاپ ئاستا كېتىپ قالدى.

خەير ئىلدار، بەختلىك بول! سېنى بۇگۈن قەلبىمدىن مەڭگۈگە ئۇزاتتىم، ئەمدى سەن مېنىڭ ئەمەس، دوستۇمنىڭ كۆڭلىدىن

ئورۇن ئېلىشىك كېرەك. سېنىي ئۆزىتىش بۇنداق ئاسان بولغىنى بىلەن سېنى ئۇنتۇش بۇنداق ئاسانغا چۈشمەسلىكى مۇمكىن ... مەن سېنى قانداقمۇ ئۇنتارمەن؟ سېنى بىر ئاق كۆڭۈل دوستۇم سۈپىتىدە دائىم ئەسلەپ تۇرىمەن...

بۇ ئىشتىن بىر ھەپتە ئۆتكەندىن كېيىن بەرنا ئۆيگە كەپتۇ. ئۇ مېنى يېنىك قۇچاقلاپ: دوستۇم، بەرنايىمك بەختلىك بولدى! دەپ، خۇشال پىچىرلىدى. ئۇنىڭ مۇرىسىدىن تارتىپ ئۆزۈمگە قاراتتىم، ئۇنىڭ ئۆتكەنكى يىغىدىن قىزارغان غەمكىن كۆزلىرى بۇگۈن بەختتىن نۇرلىنىپ كېتىپ تۇ. بەرنانىڭ يۈزىنى ئاستا نوقۇپ:

— بەختىنى قەدىرلە دوستۇم! — دېدىم.

— شۇندىن كېيىن ئۇلار بەختلىك جۈپلەردىن بولۇپ قالدى. دىلىزاتمۇ مېنى كۆپ ئىزدەيدىغان بولۇۋالدى. مەنمۇ بۇ رۇتبىدەك قوپاللىق قىلماس بولدۇم. ئۇلار يۇرۇپ ئۇزۇنغا بارماي ئىلدارنىڭ چوڭ ئاپىسىنىڭ كېسىلى ئېغىرلىشىپ قېلىپ، تويىنى 15 - مايغا بېكىتىتى. ساڭا خەۋەر قىلماقچى بولغاندا سېنىڭ ئىككىنچى خېتىڭ كەلگەنىدى. خېتىڭدە 13 - مايدىن باشلاپ باسقۇچلۇق ئىمتىھان باشلىنىدۇ، دەپ يېزىپسەن. شۇڭا ساڭا خەۋەر قىلمىدۇق. سېنىڭ قاتنىشالمىغىنىڭنى ھېسابقا ئالمىغاندا توي كۆڭۈلدىكىدەك ئۆتتى. مەن بەرنانىڭ قولداش بولدۇم. بەرنانى كۆچۈرۈپ ماڭغاندا ئۆزۈمنى ھەرقانچە تۇتۇشقا تىرىشساممۇ بەرنا بىلەن تەڭ كۆز ياشلىرىم تۆكۈلدى. تووا مەن نېمانچە يىغلايمەن؟ بەرنانىڭ يىغىسى ئۇچۇنمۇ؟ ياكى ئىلدارىدىن پۈتۈنلەي ئايرىلغىنىم ئۇچۇنمۇ؟ بەرنانى سەرتقا ئىبلىپ چىقىپ كەچمىك ماڭغاندا ئالغاندا ئاينۇر ماڭا:

— تووا چىنار، سەن بەرنانى بەزلىمەي ئۇنىڭدىنمۇ بەك ئېسەددىپ يىغلىغىنىڭ نېمىسى؟ — دېدى.

مەن سەرىم ئاشكارىلىنىپ قالغاندەك قىزاردىم. ئۇلارنى ھۇجرىسىغا ئاپىرىپ قويغاندىن كېيىن دىلىزات بىلەن بىرگە قايتتىم. يولدا جىمجىت ماڭدۇق. يا ئۇ سۆزلىمەيتتى، يا مەن سۆزلىمەيتتىم.

— تووي دېگەنىمىلەن كۆڭۈللۈك ئۆتتى، — دېدى ئۇ ئاخىرى جىملىقنى بۇزۇپ.

— شۇغىنىسى نىگار يوق بولۇپ قالدى، — دېدىم مەن.

— كۆڭلۈڭنى يېرىم قىلما، بۇلار- نىڭكىگە قاتنىشالمىسا، بىزنىڭكىگە قاتنىشىپ قالار، — دېدى دىلىزات تەمتىرەپ تۇرۇپ.

— شۇنداقمۇ بولارمۇ؟ — مەن چۈشىنىكسىزلا سورىدىم.

— سەنلا خالساڭ چوقۇم شۇنداق بولىدۇ.

— مەن گەپ قىلماي ماڭدىم. بىلمەيمەن، يۈرىكىم نېمىشقىدۇر ئەنسىز دۈپۈلدەيتتى. ماي ئېيىنىڭ مەيمن شامالىلىرى چاچلىرىمنى يەلپۈپ-ئۆتەتتى. كۆزلىرىمدىن ئىختىيارسىز ياش تۆكۈلۈشكە باشلىدى. نېمانچە غەيرەتسىزدىمەن؟ يەنە نېمىنگە يىغلايمەن؟

— چىنار نېمە بولدۇڭ؟ يىغلايسەنغۇ؟

— ياق يىغلىمىدىم.

— ئەمسە نېمىشقا؟

— قورقۇۋاتىمەن.

— مەندىنمۇ؟

— ياق ئۆزۈم تاللىغان يولدىن.

— توغرا ئېيتتىڭ. ھەرقانداق ئادەم تۇرمۇشىنىڭ تۇنجى قەدىمىنى باسمىغان چاغدا قورقىدۇ. ئاخىرى قانداق بولار دەپ تەشۋىشلىنىدۇ. چۈنكى بۇ يولنىڭ ئۇزۇن مۇساپىسىنى بېسىش جەريانىدا نېمىلەرگە يولۇقىدىغانلىقىنى ئالدىن بىلگىلى بولمايدۇ - دە! مەنمۇ بۇ يولنى تاللىغاندا تەشۋىشلەنگەنىدىم، دېگەندەك باشتا زەرىگە ئۇچرىدىم، ھەم ئىرادەم غالىپ كېلىپ بۇ يولنى چىدام بىلەن بېسىپ كېلىۋەردىم. مانا ئەمدى كۆز ئالدىمدا يېرۇقلۇق پەيدا بولغاندەك قىلىۋاتىدۇ. بەلكىم خۇدا نېسىپ قىلسا خەلىمۇ قىلىپ قالارمەن دېگەن ئۈمىدتىمەن. چىنار، شۇنىڭغا ئىشەنگىنكى، مەن سېنى بۇ يولدا ماڭغىنىڭ ئۈچۈن ھەرگىز پۇشايمانغا قويمايمەن.

— ساڭا ئىشىنىمەن دىلزات، بىراق ...

— بىراق دېگىنىڭ نېمىسى؟

— ئۆزۈمگە ئىشىنەلمەيمەن.

— ئۆزىگە ئىشەنمەسلىك ئۆزگىگە ئىشەنمەسلىكنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. چىنار، ماڭا ئىشەنگەنمەكنەسەن، ئەلۋەتتە ئۆزۈڭگىمۇ ئىشىنىشىڭ كېرەك. چىنار تەقەززا قىلماي جاۋابىنى بېرەسەڭچۇ؟

— دىلزات، بىزنىڭ بىر - بىرىمىزنى سىنايدىغان ۋاقتىمىز ئۆتۈپ كەتتى، قالغان ئىشلارنى چوڭلار دېيىشسۇن.

— راستمۇ چىنار؟

— راست.

— گېپىمىزدىن يېنىۋالمايدىغانسەن؟

— مەن كىچىك بالا بولمىسام...

— بۇ چۈشۈم ئەمەستۇ، چىنار؟

دىلزاتنىڭ ھاياجان تۇرغان سۆزلىرىنى ئاڭلاپ ئۇنىڭغا ئىچىم ئاغرىپ قالدى. يۈرىكىمنىڭ بىر پەرلىرى ئۇنىڭ ئۆچۈن مۇڭلاندى. ئۆزۈمۇ ياخشى كۆرۈشىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى بىلمىگىنىم ئۈچۈن ئۇنىڭ ھازىرقى خۇشاللىقىنى چۈشەندىم. مەن ئۆيگە كىرگەندە ئۆيدىكىلەرنىڭ ھەممىسى شېرىن ئۇيقۇغا كەتكەنىدى. مەن ئۆز خانەمگە كىرىپ ئۆزۈمنى دېۋانغا تاشلاپ ئۇنسىز ئۆكسۈشكە باشلىدىم. مەن يىغلاۋاتىمەن، كۆزۈملا ئەمەس يۈرىكىم يىغلاۋاتىدۇ. «كۆز ياش يۈرەكتىكى جاراھەتتىن ئاققان قان» دەپتىكەن. مېنىڭ يۈرىكىم راستىنلا جاراھەتلەنگەنمىدۇ؟ بىراق مەن ئۆز مەيلىم بىلەن بۇ ئازابنى چېكىشكە رازى بولغانغۇ؟ يىغلاپ ئازابلىرىمنى كۆز ياشلىرىم بىلەن چىقىرىۋېتەي، بەلكىم بۈگۈنكى بۇ يىغام دوستۇم ئۈچۈن قۇربان قىلغان بەختىمنىڭ ئەڭ ئاخىرقى مۇسىبەتىدۇر. ئەڭ ئاخىرقى مىنۇتلاردا پۈخادىن چىققۇچە يىغلۇالاي ... دوستۇم، يىغمۇ ئادەمگە ئازار بېرىدىكەن، مانا مەن يىغلىغانسېرى ئۆزۈمنى يېنىكلەپ قالغاندەك ھېس قىلۋاتىمەن. بېشىمدىكى ماموق ياستۇقۇم كۆز يېشىم بىلەن ھۆللەندى. سەن ياخشى كۆرىدىغان قارا كۆزلىرىم تولا يىغىدىن قىزىرىپ ئىششىدى. مەن نېمانچە چىدىسىماسمەن؟ دوستۇم ئۈچۈن قۇربان قىلغان بەختىم ئۈچۈن چىدىسايۋاتامدىغاندىمەن؟ ياق! بۇ چىدىماسلىق ئەمەس، ئۆز بەختىنى قۇربان قىلىش بەدىلىگە دوستۇمنى بەختكە ئېرىشتۈرەلىگەن غەلىبەم ئۈچۈن تۆكۈلۈۋاتقان تەنتەنە ياشلىرىم. مەن شۇ كۈنى ئورۇنسىزغۇ بىلىنمای، كىيىملىرىم بىلەنلا دېۋانغا قوپۇلغان ياستۇقىغا قىيشىيىپ، كۆز يېشىم قۇرۇمايلا ئۇيقۇغا قاپتىمەن. ئەتىسى ئايىنۇر دىلزات بىلەن ئۈچكەكمېزلىك

يېڭى مۇھەببىتىنى مۇبارەكلەپ ئۆيىدە ئالتىمىزگە ئولتۇرۇش قىلىپ بەردى. مەن، بەرنا، دىلىزات، مۇرات، ئاينۇر بەشىمىز كۆڭۈلدۇك ئولتۇردۇق. ئىلدار كەچلىك سىمفونىغا چىقىدىغان، دەپ كەلمەپتۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن بىردە كۆڭلۈم يېرىم بولسا، بىردە ئۇنىڭ ئەقلىگە ئاپىرىن ئوقۇدۇم. بىلىمەن دوستۇم، سەنمۇ دىلىزات بىلەن بىرگە بولۇشۇمنى تىلەيتتىڭ. ئەمدى مېنى خۇشال لىق بىلەن تەبرىكلەيدىغانسەن؟

قارا مېنى، ئۆزۈمنىڭ ھالىنى تۆكۈپ، سېنىڭ ئەھۋالىڭنى سورىمىغىنىمنى! ئۆزۈڭ چۈ؟ يەنىلا شۇ كىتاب - دەپتەرلەر ئارىسىدىن چىقالماي يۈرەمسەن ياكى ئۆزۈڭگە ئوخشاش كىتاب خالتىسىدىن بىرەرنى تاپتىڭمۇ؟ ئىگارئاي، سەندىن پەخىرلىنىمەن. سەن بەختلىكسەن، ئۆزۈڭ سۆيگەن كەسپىڭگە ئېرىشتىڭ، شۇڭا باشقا ئىشلار سەن ئۈچۈن ئەھمىيەتسىزدەك كۆرۈنىدۇ. سېنىڭ مۇشۇ كۈنلەردىكى روھىي ھالىتىڭنى بىلگۈم كېلىۋاتىدۇ. ھازىر بەلكىم ئىلمىي ماقالەڭ ئۈچۈن ئىزدىنىۋاتقانسەن، سېنىڭ پات ئارىدا غەلىبە بىلەن قايتىپ كېلىشىڭنى كۈتۈۋاتىمىز. مايتاغ نېفىتلىكىنى ساقلا ئوخشاش بىلىم ئەھلىلىرىگە موھتاج. نېفىتلىكىمىزنىڭ كەلگۈسى ئەۋلادلىرىنى پۈتۈن كۈچىمىز بىلەن بىرلىكتە يېرۇدىش قىلايلى!

ئىگارئاي، ھازىر كېچە سائەت 3 تىن ئېشىپتۇ. كۆزلىرىم ئۇيقۇسىزلىقتىن ئېچىشىۋاتىدۇ، ئالدىمدىكى شام يەنىلا بىر خىلدا كۆيۈۋاتىدۇ. ئاستا پەچىرلىدىم:

كۆيۈۋاتقان شام!... كۆيگىن، قارا ئاغۇ تۇندە كىشىلەر كۆرمەستە كۆيۈۋال! خەير دوستۇم، ئوقۇشۇڭغا ئۇتۇق تىلەپ؛

چىنارىڭ

مايتاغ.

ئادىل يۈسۈپ

سۇ ئىچىدۇ كۆڭۈلدىن كۆڭۈل

دوستلۇق

سۇ ئىچىدۇ كۆڭۈلدىن كۆڭۈل
دەريادىن دوستلۇقنىڭ قېنىپ.
سەمىمىيەت كېپىلدۇر ئاڭا،
قالار چوقۇم ساختىلىق چېنىپ.

دوستلۇق دېمەك، ئىناقلىق دېمەك،
ئىناق ئۆتكەن كېرىيدۇ كۆكسىرەك.

ياشىماقتىن ئەۋزەلدۇر ئۆلۈم
بولۇپ قالسا ئەگەر كىشى يەك.

دوستلۇق بىلەن بىرلىشەر ئىنسان
ۋە گۈللىگەي ئۇندىن كەڭ جاھان.
ئۇگىمەيدۇ تەرىپى ھەرگىز
تا بىر ئۆمۈر قىلسامۇ بايان.

پەرۋىش

بىر ساپ ئۇزۇم ئۇزاتتىم ساڭا،
دېگىنىڭمۇ دۇرۇس ۋە لېكىن،
ھەشقالالا، دەپ ئالدىڭ ۋە يېدىڭ.
ئۇنتۇمايلى بىر نۇقتىنى بىز.
«ئىككىمىزنىڭ مۇھەببىتىمۇ،
مۇھەببەتنى پەرۋىش قىلمىساق،
بۇ ئۇزۇمدىن مىڭ تاتلىق» دېدىڭ.
پەرۋىش تاپماس تەكلەرمۇ ھەرگىز.

ماۋزۇسىز

ئالقىنىمدا دۇمىلايدۇ شار،
چىڭراق تۇتسام بوشاپ قالدۇ،
مەن قارايمەن ئاڭا زوقلىنىپ.
بوشراق تۇتسام كېتىدۇ قېچىپ.

(«شىنجاڭ نەپىسىگەزىتى» دىن ئېلىندى)

ئابلىمىت زەۋقى

ئىككى شېئىر

كۆزىڭىز...

چاقتى چاقماق، دىلدا ئوتلۇق كۆزىڭىز،
ئەسلىسەم ھەر تاڭدا سىزنىڭ سۆزىڭىز.
پارە - پارە بولدى زەپ كۆيگەن يۈرەك،
بۇ كۆيۈككە بىر سەۋەبكار ئۆزىڭىز.
ئاھ ... نېمانچە تەلمۈرەر بۇ جۈپ كۆزۈم،
مەھلىيا قىلغان مېنى شۇ كۆزىڭىز.

ئايمۇ سىز، چولپانمۇسىز؟

ئايمۇسىز، چولپانمۇسىز چاقنايدىغان،
نۇر ئىچىدە يار كۆڭلىنى ساقلايدىغان.
مەن بولۇپ قالدىم ئەجەپ سىزنى كۆرۈپ،
ئوي - خىيال بىلەن ئىشىم ئاقمايدىغان.
بولمىغاچ ئۆتكەن ئۆمۈرنىڭ لەززىتى،
قالدى بوپ كۆڭلۈمگە ھېچ ياقمايدىغان.

(«ئىشچىلار ۋاقىت گېزىتى» دىن ئېلىندى.)

رەيھانگۈل مامۇت

خىيالىمدىكى ئۇزەر ساماداۋ

باھار ئاخشىمى

يېقىملىق باھارنىڭ يىللىق ئاخشىمى
گۈلزارلىق ئىچىدە زوقلىنىپ شۇنچە،
ئۇزەتتى كۆكتە ئاي كۈمۈش قېيىقتەك.
باھارغا قوزغالدى قەلبىمدە ھەۋەس.
كۆزلەرنى چاقنىتىپ ساماداۋ يۈلتۇز
گۈپۈلدەپ پۈرىغان خۇش بۇي گۈللەرنىڭ
باقاتتى زېمىنگە تويماي شۇنچە بەك.
پۈرىقى ئاھ، مېنى قىلدى شەيدا - مەست.

مېنىڭ كۆڭلۈم چەكسىز بىر دەريا

مېنىڭ كۆڭلۈم گويا چەكسىز بىر دەريا،
خىياللىرىم ئۆزۈپ بارار يىراققا.
ساھىللارغا ئۇرۇلىدۇ چايقىلىپ،
ئۆزۈپ بارار دولقۇن يېرىپ قىرغاققا.

مېنىڭ كۆڭلۈم گويا چەكسىز بىر دەريا،
چاچرىتىمدۇ ئۇنچىلەرنى ھەر ياققا.
نۇر قوينىمدا توسۇن تايدەك ئويناقلاپ
ئېقىپ بارار توختىماستىن يىراققا

«ئىشچىلار ۋاقىت گېزىتى» دىن ئېلىندى

مۇھەممەت ۋەلىيۇ

مايتاغ

ئەجەب كۆركەم بولدى مايتاغ گۈللىنىپ،
يېزىلدى كۆپ ناخشىلاردا كۈيلىنىپ.
مايتاغ دېسە كېتەر قەلبىم سۆيۈنۈپ،
ئۆتكەچ ئۆمرۈم تامچە مايغا كۆيۈنۈپ.

كۆلەر ئىشچى شادلىق پاتماي دىلىغا،
بال قوشۇلغاچ تۇرمۇشىغا، تېنىغا.

ئېلىنىپ كەتتى قەلبىمنى شادلىنىپ،
ئېلىنىپ كەتتى ئېلىنىپ كەتتى ئېلىنىپ.

ئېلىنىپ كەتتى ئېلىنىپ كەتتى ئېلىنىپ،
قەدىمكى چۆل ئاۋات يۇرتقا ئايلىنىپ.
مايتاغ دېسە كۆلەر قەلبىم شادلىنىپ،
ئىلھام ئالدىم نېفىتلىكنى ئايلىنىپ.
چېگىلگەچكە رىشتىم ئاڭا باغلىنىپ،
روناق تاپتىم تاغدەك مۇشكۈلنى يېڭىپ.

ئالىيە مۇسا

خۇش چىراي ئىدىك

گويا كى ئاپتاپتەك خۇش چىراي ئىدىك،
ئۆزگىرىپ كېتىپتۇ شۇنچە تېز چېھرىك.
ئايلىنىپ پەرۋانە كەبى ئۆزۈڭنى
ئاتاتتىك باغرىمغا قىغاتقان پېتىك.

بىر ئېغىز سۆزۈملا قىلدى سېنى يات،
پەقەت نەپ ئۈچۈنلا بولغانمىدىك لال.
تاشلىدىك ئۇستۈڭدىن گۈللۈك تونۇڭنى،
كۆرسىتىپ ئەسلىڭنى شۇنچە بىمالال.

ئېگىز بىر شاختىكى پىشقان شاپتۇلنى
دەپتىكەن بىر ئەخمەق ئالالماي ئاچچىق.
ناۋاتقا ئوخشاتقان ئىدىك تىلىمنى،
ھەي! ئەمدى بوپتىمەن شۇنچىلىك قائىسىق.

يۇرىكىك پوكۇلداپ قورقاسىك تىكەندىن،
ئۇزىمەن گۈلنى دەپ قولۇڭنى سوزما.
رىيازەت چەكمىگەن ئاشقىغا ھەرگىز
چېھرىڭنى ئاچمايدۇ گۈلمۇ پەقەتلا.

«شىنجاڭ نېفىت گېزىتى»دىن ئېلىندى

ئاسىرجان مۇھەممەت

گۈڭگا شېئىرلار ئۈستىدە قىسقىچە مۇلاھىزە

دىنىي ئېتىقاد، پەلسەپە، تارىخ، ئەخلاق، ئىلىم-پەن، تىبابەتچىلىك قاتارلىق جەھەتلەردىكى بىلىم ۋە قاراشلىرىنى، ھاياتقا، گۈزەللىككە بولغان ئىنتىلىش، ئارزۇ-ئۈمىدلىرىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ، خەلقچىللىق، ۋەتەنپەرۋەرلىك، ئىنسانپەرۋەرلىك روھىنى ئىزچىل تۈردە بېيىتىپ كېلىۋاتقان ئۇيغۇر شېئىرىيىتى يېقىنقى يىللاردىن بۇيان شەكىل ۋە مەزمۇن جەھەتتىن باشقىچە بولغان بىر خىل شېئىر لارغا دۇچ كەلدى. بۇ شېئىرلار ئېلان قىلىنغاندىن كېيىن بەس-مۇنازىرە قوزغىدى. بۇ شېئىرلار ئۆز ئىجادكارلىرى ۋە ئۇنى يېڭىلىق ھېس قىلغۇچىلار تەرىپىدىن قوللاشقا ئېرىشكەندىن باشقا زور كۆپچىلىك كىشىلەر، جۈملىدىن كىتابخانلىرىمىز تەرىپىدىن قوللاشقا ئېرىشەلمىدى.

«گۈڭگا شېئىر»، «تۈتۈق شېئىر»، «غۇۋا شېئىر» دەپ ئاتالغان بۇ شېئىرلار ئەدەبىياتنىڭ دەۋرىمىز ۋە خەلقىمىز بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنى يىراقلاشتۇرۇپ، ئەدەبىيات بىلەن كىتابخانلار ئوتتۇرىسىدىكى باغلىنىشنى ئۈزۈپ تاشلاپ، ئۇلار ئوتتۇرىسىدا چوڭقۇر بىر ھاڭ پەيدا قىلىپ قويىدى، ئېستېتىك زوق ئېلىش پائالىيىتى ئارىلىقىنى يىراقلاشتۇرۇۋەتتى، ئەدەبىياتنىڭ خەلق ئۈچۈن، ئىنسانىيەت ئۈچۈن مەنپەئەت يەتكۈزۈش ئىمكىنىنى يوققا چىقاردى. «گۈڭگا شېئىر» لارنىڭ مەيدانغا كېلىش سەۋەبىنى بۇ خىل

نىياسەم مەجىت

يۇلغۇن چېچىكى

چېچەكلەپسەن قىپقىزىل يۇلغۇن
چۆل-دالىغا زىننەت بېغىشلاپ.
سەپەر يولۇم ئالدىراش بىراق،
قارايمەن ساڭا يېنىش-يېنىشلاپ.

بويۇڭ زىلۋا، شاخلىرىڭ كۆركەم،
قىزغۇچ گۈلۈڭ يەلپۈنەر چۆلدە.
پەرۋىشلەردىن تەمەسىز تامام،
ئاشۇ تۇرقۇڭ گۈللەرگە ئۈلگە.

ئېيتقىنا ئەي يۇلغۇن چېچىكى،
نەدىن كېلەر سەندىكى غەيرەت.
مايىتاغ روھى يېتىلدۇرگەنمۇ
يىلتىزىڭدا ئېسىل بىر خىسلەت.

ماي بىلەن تەڭ كۈلسەن گۈللەپ،
يوقالمايسەن چۆللەردە قىشلاپ.
ئېغىتچىنىڭ قەلبىدەك قەلبىڭ،
مەن قارايمەن يېنىش-يېنىشلاپ.

بۇ سانىدىكى شېئىرلارنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى مەمتىمىن بارى

شېئىرنىڭ بەزى ئىجادكارلىرى «قېلىپلىشىپ قالغان، رامكا ئىچىگە كىرىپ قالغان، زاۋال-لىققا يۈز تۇتقان ئەنئەنىۋى ئۇيغۇر شېئىرىيىتىنىڭ ھالىتى بەلگىلىگەن» دەپ قارىسا، يەنە بەزىلىرى بۇ شېئىرلارنى «خەلقىمىزنىڭ ئېستېتىك تەلىپى ۋە زامانىۋىلىشىشنىڭ ئېھتىياجى تەرىپىدىن ئۇيغۇر شېئىرىيىتى زېمىنىدىن ئۈنۈپ چىققان مايسا» دەپ قارىدى، لېكىن نۇرغۇن كىتابخانلار بۇ شېئىرلارنى ئۇيغۇر شېئىرىيىتىنىڭ زاۋاللىققا يۈز تۇتقانلىقى ئەتىجەسىدە مەيدانغا كەلگەن دەپ قارىمىدى.

مەن بۇ ماقالەمدە مەزمۇن ۋە شەكىل جەھەتتىن يېڭى، ئىنسانىيەتنىڭ سۇبېيكتىنى ئىپادىلەپ بېرىدىغان شېئىر دەپ قارىلىپ كېلىۋاتقان بۇ شېئىرلارنىڭ نېمە ئۈچۈن زور كۆپچىلىك كىشىلەر تەرىپىدىن قىزغىن قارشى ئېلىنىشقا، قوللاپ-قۇۋۋەتلەشكە ۋە سۆيۈپ ئوقۇشقا مۇيەسسەر بولالمىغانلىقىنىڭ سەۋەبى ئۈستىدە يۈزەكى توختىلىپ ئۆتۈمەن.

بىرىنچىدىن، بۇ خىل شېئىرلارنىڭ ئىجادكارلىرى ۋە ئۇنى ياقلىغۇچىلار ھازىرقى شېئىرىيەت سۇبېيكتىپ ماھىيەتنى يوقىتىپ، ئىنسانىيەتنىڭ ئوبېيكتىپ دۇنياسى ئۈزۈ-گەرتەلەيدىغان ئىجادىي ئىقتىدارىنى كەمسىتىدىغان چاكىنا ۋە يالغان ئىقتىدار بىلەن تولۇپ تاشتى، ئەجەلگە يۈز تۇتقان بۇ خىل شېئىرىيەت تەبىئىي ھالدا ئىنسانىيەتنىڭ سۇبېيكتىپ مەنىۋى ئىقتىدارىنى كۆيلەيدىغان، ئادەمنىڭ ئوبېيكتىپ شارائىتتىن ھالقىپ كېتىدىغان ئىجادىي ئىقتىدارىنى مۇقىملاشتۇرىدىغان ياكى ھەقىقىي مەنىسى بىلەن شېئىرىيەتتىكى ئۆلگەن ئادەمنى تىرىلدۈرىدىغان يېڭىچە شېئىرىيەتنىڭ مەيدانغا كېلىش زۆرۈرىيىتىنى بەلگىلىدى ھەمدە كىشىلەرنىڭ مادداي ۋە مەنىۋى جەھەتتىكى تۈرمۇش سەۋىيىسىنىڭ ئېشىشىغا ئەگىشىپ، ئۇلارنىڭ ئېستېتىك تەلەپ-ئېھتىياجىدۇ ئېشىپ بار-دى، مۇشۇ ئېستېتىك تەلەپ-ئېھتىياجغا ئۇيغۇنلىشىش ئەدەبىي ئىجادىيىتىمىزدە مۇشۇنداق يېڭىچە بىر خىل شېئىرلارنى مەيدانغا كەلتۈردى، دەپ قارايمىز، بۇ شېئىرلارنىڭ مو-دېرنىزملىق ئەدەبىياتنىڭ تەسىرىنى قوبۇل قىلىش ئاساسىدا مەيدانغا كەلگەنلىكىنى ئىنكار قىلىدۇ. بۇنىڭ پاكىتلىرى تۆۋەندىكىدەك:

بىرىنچى، پارتىيە 11-نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتى 3-ئومۇمىي يىغىنىدىن كېيىن ئەدەبىياتىمىزنىڭ، جۈملىدىن شېئىرىيىتىمىزنىڭ رېئالىزملىق روھى ئەسلىگە كېلىپ، ئەدەبىياتىمىز ئەسلى ماھىيىتىگە قايتتى ھەم ئەدەبىياتىمىزدا قايتىدىن گۈللىنىش مەنە-زىرىسى بارلىققا كەلدى، شۇنىڭ بىلەن بىللە ئۇزۇن مەزگىل بېكىنىۋېلىك ھالىتىدە تۇرۇپ كەلگەن جۇڭگونىڭ دەرۋازىسى سىرتقا، جۈملىدىن غەرب ئەللىرىگە كەڭ ئېچىۋېتىلگەندىن كېيىن، غەربنىڭ ھەر خىل پىكىر ئېقىملىرى ھەم مەدە-نىيىتى جەمئىيىتىمىزنىڭ كۆپ ساھەلىرىگە تەسىر كۆرسەتتى. غەرب ئەدەبىياتى بىر قىسىم شېئىر ھەۋەسكارلىرىمىزغا ناھايىتى يېڭى تۇيۇلۇپ، ئۇلارغا گويا رېئالىزملىق ئەدەبىياتنىڭ ئېستېتىك پرىنسىپلىرىنىڭ ۋە مارکسىزملىق ئىنكاس نەزەرىيىسىنىڭ ۋاقتى ئۆتكەندەك تۇيۇلدى. شۇ مەزگىللەردە مەركەزدىكى «شېئىرىيەت»، «خەلق ئەدەبىياتى»، «ئەدەبىي ئوبزور» قاتارلىق ئەدەبىي ژۇرناللار غەرب مودېرنىزم ئەدەبىياتىغا تەۋە بولغان ئون نەچچە خىل ئەدەبىي ئېقىمنىڭ ئالاھىدىلىكلىرىنى ۋە بۇ

ئېقىملارغا مەنسۇپ ئەسەرلەرنى كۆپلەپ تونۇشتۇردى. 1980 - يىللىدىن باشلاپ غەرب مودېرنىزم ئەدەبىياتىنىڭ تەسىرىنى قوبۇل قىلغان بىر قىسىم ياش ئەنزۇ شائىرلىرىنىڭ كۆچلۈك مودېرنىزملىق ئالاھىدىلىكىكە ئىگە شېئىرلىرى نوپۇزلۇق ئەدەبىي ژۇرنال- «شېئىرىيەت» تە ئېلان قىلىندى، ئۇزاق ئۆتمەي باشقا گېزىت - ژۇرناللاردىمۇ بۇنداق ئەسەرلەر كۆپلەپ ئېلان قىلىنىشقا باشلىدى. كېيىنچە مودېرنىزم ئۇقۇمى شېئىرىيەتتىن پىروزىغا ئۆتۈپ، مەركەزدىكى ژۇرنالىلاردىن يەرلىك ئەدەبىي ژۇرنالىلارغىچە مودېرنىزملىق ئەسەرلەر كۆپلەپ ئېلان قىلىندى. بۇ ئەھۋال 1985 - يىلى يۇقىرى دولقۇنىغا كۆتۈرۈلدى. ئوەۇمەن 80 - يىللارنىڭ باشلىرىدا رېئالىزملىق ئەدەبىيات مودېرنىزملىق ئەدەبىياتىنىڭ رىقابىتىگە دۇچ كەلدى. رىقابەت شېئىرىيەت ساھەسىدىكى بېيداۋ، شۇتىنىڭ، گۇچىڭ قاتارلىقلارنىڭ سىناق تەرىقىسىدىكى «گۇڭگا» شېئىرلىرى ۋە ۋاڭمىڭ، زۇلەيخا قاتارلىقلارنىڭ ئاڭ ئېقىمى ۋاستىلىرىنى قوللىنىپ يازغان ھېكايىلىرىدىن باشلاندى. ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا «گۇڭگا شېئىرى» ئاپتورلىرى غەرب مودېرنىزم ئېقىمىنىڭ تەسىرىنى قوبۇل قىلىپ، ئەنزۇ ئەدەبىياتىدا مەيدانغا كەلگەن بېيداۋ، شۇتىنىڭ، گۇچىڭ قاتارلىقلارنىڭ مودېرنىزملىق «گۇڭگا» شېئىرلىرىنى كۆرۈپ يېڭىلىق ھېس قىلىپ، يېڭى بىر شېئىرىيەت ئېقىمىنى مەيدانغا كەلتۈرمەكچى بولدى. 1986 - يىلىنىڭ كېيىنكى يېرىمىدىن باشلاپ مودېرنىزملىق شېئىرلار ئېلان قىلىندى ۋە ھازىرغىچە داۋاملىشىپ كەلمەكتە. مانا بۇ پاكىت «گۇڭگا» شېئىرلارنىڭ ئەنزۇ ئەدەبىياتىدىن ئۇيغۇر ئەدەبىياتىغا كىرگەن مودېرنىزم ئېقىمىغا مەنسۇپ شېئىر ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. مۇبادا گۇڭگا شېئىرلار ئۇلارنىڭ ئىجادكارلىرى ئېيتقاندەك، «بۇگۈنكى دەۋر كىشىلىرىنىڭ ئېستېتىك تەلەپ- ئارزۇلىرىنىڭ ئېھتىياجىغا ئاساسەن ئەجەلگە يۈزلەنگەن ئەنئەنىۋى شېئىرىيەت زېمىنىدىن ئۈنۈپ چىققان مايسا» بولىدىغان بولسا، شۇنداقلا بىرقانچە تالانتلىقلار مەيدانغا كەلتۈرگەن زامانىۋى تەپەككۇرنىڭ مەھسۇلى بولىدىغان بولسا، 1986 - يىلىدىن بۇرۇن نېمە ئۈچۈن مەيدانغا كەلمەيدۇ؟ يېڭىلىققا ئىنتىلگۈچى شائىرلارنىڭ ئەنئەنىۋى شېئىرىيەتنىمزدىكى «ۋەدىنامە»، «قەسىدىنامە» تەرىقىسىدىكى شېئىرلاردىن ئاللىبۇرۇن زېرىكىكەن ئىدىغۇ؟! مانا بۇ يوشۇرغىلى بولمايدىغان ئەھۋالدۇر.

ئىككىنچى، ئۇيغۇر شېئىرىيىتىمزدىكى «گۇڭگا» شېئىرلارنىڭ مەزمۇن ۋە شەكىل جەھەتتىكى ئالاھىدىلىكى غەرب مودېرنىزم ئەدەبىياتى بىلەن ماسلىشىشچانلىقىغا ئىگە. بۇ ئەھۋال «گۇڭگا» شېئىرلارنىڭ غەرب ئەللىرىدىن كىرگەن مودېرنىزملىق ئەدەبىيات ئېقىمىغا مەنسۇپ ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ. بۇنى ئىسپاتلاشتىن ئاۋۋال غەرب مودېرنىزم ئەدەبىياتىنىڭ خۇسۇسىيىتىگە نەزەر سېلىشقا توغرا كېلىدۇ.

مودېرنىزم ئەدەبىياتى — بىرىنچى دۇنيا ئۇرۇشىنىڭ ئالدى - كەينىدە ياۋروپا ۋە ئامېرىكىدا پەيدا بولغان، غەرب دۇنياسىنىڭ ساقايماس كېسەللىكلىرىنى، شۇنىڭدەك كاپىتالىستىك ئىجتىمائىي مۇھىتتىكى كىشىلەرنىڭ ئالاھىدە پسىخىكىسىنى سىزىپ بەرگەن ئىپادىچىلىك، ئاڭ ئېقىمى، سىمۋولىزم، ئۈستۈن رېئالىزم، فۇتۇرىزم، بىسمەنە تېياتىرچىلىق، يېڭى پىروزىچىلىق، قارا يۇمۇرچىلىق قاتارلىق نۇرغۇنلىغان تارماق ئېقىملارنىڭ

ئومۇمىي نامى. مودېرنىزملىق ئەدەبىياتنىڭ مەزمۇن جەھەتتىكى ئالاھىدىلىكىگە قاراپ باقايلى:

مودېرنىزمچى يازغۇچى، شائىرلار ئەسەرلىرىدە كاپىتالىزم جەمئىيىتىنىڭ بىر - بىرىگە گىرەلىشىپ كەتكەن كەسكىن زىددىيەتلىك ئەھۋالىنى، يەنى كىشىلەر بىلەن جەمئىيەت، كىشىلەر بىلەن تەبىئەت، كىشىلەر بىلەن كىشىلەر، كاپىتالىستلار بىلەن ئەمگەكچى خەلق ئوتتۇرىسىدىكى زىددىيەتلەرنى ئىپادىلەش بىلەن بىللە، ئاشۇ خىل مۇناسىۋەتلەرنىڭ ساختىلىشىپ، رەزىللىشىپ كەتكەنلىكىدىن زارلىنىش، شۇ زىددىيەتلىك ئەھۋالىلار ئىچىدە تېڭىرقاش، رېئاللىقتىن، كەلگۈسىدىن، ئىجتىمائىيلىقتىن ئۈمىد ئۈزۈپ، تەركىيدۇنياچىلىق، يەككە - يېگانىلىقنى خالاش، ھاياتتىن، دۇنيادىن، ئىنسانىيەت جەمئىيىتىدىن بېزىش، يىرگىنىش، زارلىنىشتىن ئىبارەت شەخسىي خاھىش ۋە ئۈمىدسىزلىكنى ئەكس ئەتتۈرگەن.

شەكىل جەھەتتىكى ئالاھىدىلىكىگە قارايدىغان بولساق، سىمۋول ۋە ئوخشىتىشقا بېرىلىش، چىنلىققا ۋە تېپىكلىككە ئېتىبار بەرمەسلىك، ئوبېيېكتىپ شەيئىلەرنى بۇرمىلاش يولى بىلەن سۇبېيېكتىپ ئىدىيىۋى ھېسسىياتنى ئىپادىلەش، شېئىرىي مۇھىتنى كۆپتۈرۈش رۇش ئارقىلىق مەزمۇننى يوشۇرۇش، مەزمۇننىڭ ساغلاملىقىغا، شەكىل قۇرۇلمىسىنىڭ مۇكەممەللىكىگە ئەھمىيەت بەرمەسلىك، شېئىرىي مۇھىت ۋە تەسەۋۋۇر كۆپ، ئۆزگىرىشچان بولۇش، ئادەمنى نەرسىلەشتۈرۈش، شەكلىنى ئۆزگەرتىش، ئىپادىلىمەكچى بولغان ئوبېيېكتىپ ياكى ئوبراز بىلەن ئاپتور ياكى كىتابخان ئوتتۇرىسىدىكى ئېستېتىكىلىق ئارىلىقنى يىراقلاشتۇرۇۋېتىش، بىمەنە ۋە غەلىتە مۇھىتنى يېزىش، تەسەۋۋۇردىكى ئۆزگىرىش ئۇشتۇمتۇت بولۇش، ئوبرازلار تىزچىلى ۋە مۇكەممەل بولماسلىق، مەزمۇن ئابستراكت بولۇشتەك ئالاھىدىلىككە ئىگە.

ئەمدى مودېرنىزم ئەدەبىياتنى نەزەرىيە ۋە بەدىئىي ئۇسۇل جەھەتتىن تەمىنلىگەن نەزەرىيىچىلەرنىڭ كۆز قاراشلىرىغا قاراپ باقايلى.

ئاۋستىرىيە نېرۋا كېسەللىكلىرى مۇتەخەسسىسى فروئىت ئاك، تۇغما ئاك ۋە ئاگسىزلىق ئادەمنىڭ پۈتۈن روھىي تۇرمۇشىنى بەلگىلەيدۇ» دەپ كۆرسەتتى. مودېرنىزمچىلار ئۇنىڭ نەزەرىيىسىنىڭ تۈرتكىسىدە ئىنسانىنىڭ يوشۇرۇن ئېڭىنى ئىپادىلەشكە كىرىشتى. فروئىت يەنە «سەنئەت دېمەكلىك چۈش دېمەكلىك» دەيدۇ. ئۇنىڭ بۇ ھۆكۈملىرى بىلەن مودېرنىزمچىلار چۈشنى يېزىش ئومۇملىشىپ كەتتى. مەۋجۇدىيەتچىلىك پەلسەپىسىنىڭ بېشىتقۇچىسى فرانسىيە پەيلاسوپى ۋە يازغۇچىسى پائول سارتىر «مەۋجۇدىيەت ماھىيەتنىڭ ئالدىدا تۇرىدۇ»، «ئەركىن تاللاش» دېگەندەك ئىككى خىل نۇقتىنەزەرنى ئوتتۇرىغا قويدى. ئۇ مەۋجۇدىيەت، ئەمەلىيەتتە، يوقلۇقتىن ئىبارەت، كىشىلىك تۇرمۇش مەنىسىز، دۇنيا بىمەنە، دەپ قاراپ، بۇ بىمەنىلىكتىن خالىي بولۇش ئۈچۈن شەخسنىڭ قىممىتى بولۇش كېرەك، بۇ قىممەت ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرۇشى كېرەك، دەپ كۆرسەتتى. بۇنىڭ بىلەن ئەقىلنى سىغمايدىغان بىمەنە تېياتىرلار، ئەقىل ۋە ھېسسىيات قارىمۇ قارشى قىلىنغان

شېئىر ۋە ھېكايىلەر مەيدانغا كەلدى. مودېرنىزم چىلار جەمئىيەتكە تۇتقان پوزىتسىيە سىدە «ئۆز» نى جەمئىيەتنىڭ سرتىدا قويۇپ، ئۆزى ياشاپ تۇرغان جەمئىيەتكىلا ئەمەس، بەلكى بارلىق جەمئىيەتكە قارشى تۇردى. ئەنگلىيە شائىرى دايلان تۇماس ئۆزىنىڭ بىر شېئىرىدا «ئۇيۇق گويا جەسەت خالىتسى، زېمىن كۆمۈر ۋە كۆلىنىڭ دۆڭىسى» دەپ تەسۋىرلەيدۇ. مودېرنىزم ئەدەبىياتىنىڭ پېشىۋاسى، فرانسىيە پەيلاسوپى چارلىز بۇدىلارنىڭ «بىر سەنئەتكارنىڭ ئەڭ مۇھىم ۋەزىپىسى.... تەبىئەتكە نارازىلىقنى ئىپادىلەش (يىلدۇرۇش)» دېگەن قارىشىنىڭ تەسىرى بىلەن تەبىئەتتىن زارلىنىدىغان، تەبىئەت قانۇنىيەتلىرىنى ئۆزلىرىنىڭ خاھىشى بويىچە بۇرمىلاپ ئەكس ئەتتۈرىدىغان شائىرلار مەيدانغا كەلدى. يەنە مودېرنىزملىق ئەدەبىياتنى نەزەرىيىۋى ئاساس بىلەن تەمىنلىگەن ھازىرقى زامان پسىخولوگىيىسى «ئۆز» نىڭ يادروسى ئەقىل ئەمەس، بەلكى ئۆزگىرىپ تۇرىدىغان، تەكتىگە يەتكىلى بولمايدىغان ھەۋەس ۋە يوشۇرۇن ئاڭ، دەپ قارايدىغان بولغاچقا، مودېرنىزمچىلار ئىنسان ئېڭىنىڭ مۇرەككەپ ئۆزگىرىشلىرىنى ئەكس ئەتتۈرۈشكە بېرىلدى. «ئۆز» نى يوقىتىپ قويۇشنىڭ قايغۇسى، «ئۆز» نى ئىزدەشنىڭ مەغلۇبىيىتى نۇرغۇنلىغان مودېرنىزمچىلارنىڭ يازىدىغان مۇھىم تېمىسى بولۇپ قالدى. سەنئەتنىڭ تۇرمۇش چىنلىقى ۋە بەدىئىي چىنلىق بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىدە مودېرنىزمچىلار مەنىۋى تۇرمۇشنى ۋە پسىخىك چىنلىقنى تەكىتلەيدۇ. ئۇلار مۇھىتنى يازىدۇ، ئېكىن بۇ مۇھىت پەقەت ئاپتورنىڭ سۇبيېكتىپ تەسىراتىنى ئىپادىلەشنى مەقسەت قىلىدۇ. سەنئەتنىڭ ئىپادىلەش ۋە تەقلىد قىلىش بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىدە بولسا، سەنئەتنى ئىپادىلەيدۇ، ئىجاد قىلىدۇ، ئەكس ئەتتۈرمەيدۇ، تەقلىد قىلمايدۇ، دەپ قارايدۇ، مەزمۇن بىلەن شەكلىنى ئايرىۋېتىشكە بولىدۇ دەپ قاراپ، مەزمۇننىڭ شەكىلنى بەلگىلەيدىغانلىقىدىن ئىبارەت ئەنئەنىۋى كۆز قاراشقا تۆپەتتىن قارشى ھالدا مەزمۇن دېمەك شەكىل دېمەك، شەكىل دېمەك مەزمۇن دېمەك دەپ قارايدۇ. يۇقىرىقىلار مودېرنىزملىق ئەدەبىياتنىڭ ئاساسىي گەۋدىسىنى تەشكىل قىلىدىغان مەۋجۇدىيەتچىلىك، ئاڭ ئېقىمى، ئىپادىچىلىك، سىمۋولىزم، ئۆستۈن رېئالىزم، فۇتۇرىزم، يېڭى پروزىچىلىق، بىمەنە تىياتىرچىلىق قاتارلىق تارماق ئېقىملارنىڭ ماھىيىتى، نەزەرىيىۋى ئاساسى ۋە بەدىئىيلىك جەھەتتىكى ئالاھىدىلىكىدۇر.

ئەمدى بىزنىڭ ئۇيغۇر شېئىرىيىتىمىزدە مەيدانغا كەلگەن «گۈڭگا» شېئىرلارغا مەزمۇن، شەكىل جەھەتتىن قارايدىغان بولساق، ئۇلاردا مودېرنىزملىق ئەدەبىياتنىڭ شەكىلگە ئەھمىيەت بېرىش، ئىپادىلەش ۋاستىلىرىنى يېڭىلاش، مۇھىمت ئەلىتە، ئاجايىپ غارايىپ بولۇش، مەزمۇن جەھەتتىكى تۇتۇقلۇق، خاھىش جەھەتتىكى ئارىسالدىلىق، ئۇمىدسىزلىك، گاڭگىراش، يەككە - يېگانىلىق، ھاياتنى مەنىسىز دەپ قاراش، روھىيەرەسىلىك، رېئاللىقتىن ئاشقىرىلىق خۇسۇسىيەتلىرى بار. «گۈڭگا» شېئىر ئاپتورلىرىنىڭ ئىدىيىسىدىكى فىروئىت، سارترې، دايلان تۇماس قاتارلىقلارنىڭ يۇقىرىدا كۆرسىتىپ ئۆتۈلگەن نەزەرىيە ۋە كۆز قاراشلىرىنىڭ تەسىرى ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇرۇپتۇ.

ئۇچىنچى، مودېرنىزم ئەدەبىياتىغا مەنسۇپ بولغان «گۈڭگا» شېئىرلارنىڭ پەيدا

بولۇش شەرت - شارائىتى بىزنىڭ زېمىنىمىزدا مەۋجۇت ئەمەس. غەرب مودېرنىزملىق ئەدەبىياتىنىڭ شەكىللىنىش ئەھۋالىغا قاراپ باقساق بۇ مەسىلە ئايدىڭلىشىدۇ.

غەرب مودېرنىزملىق ئەدەبىياتىنىڭ شەكىللىنىش تارىخىغا نەزەر سالغىنىمىزدا، بۇ دەۋردە كاپىتالىنىڭ ئادەتتىن تاشقىرى توپلىنىشى ۋە مونوپول قىلىنىشى كاپىتالىستىك ئىشلەپچىقىرىش مۇناسىۋەتلىرىنىڭ چېرىك خاراكتېرىنى تېخىمۇ روشەنلەشتۈردى. بىرىنچى ۋە ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشى ئىقتىسادىي كرىزىسنى جەمئىيەتنىڭ ھەممە قاتلاملىرىغا كېڭەيتىپ، جاھانگىرلىك بىلەن مۇستەملىكىلەرنىڭ، كاپىتالزم بىلەن ئەمگەكچى خەلقنىڭ، ئىجتىمائىيلاشقان كاپىتال بىلەن خۇسۇسىي كاپىتالىستىك ئىشلەپچىقىرىش ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەت ۋە ھەربىر شەخسنىڭ ئۆزى ھەم ئۆز ئەتراپىدىكى كىشىلەر بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنى تېخىمۇ كەسكىنلەشتۈردى. بۇنىڭغا يەنە يادرو قورالليرىنىڭ ۋەھىمىسى كېلىپ قوشۇلۇشى بىلەن كىشىلەرنىڭ ئېڭىدا ئۆزى مەيدانغا كەلتۈرگەن (ياساپ چىققان) ماددىنىڭ تەمزگىنلىشىگە چۈشۈپ قالغانلىقى، ئۆزى ياسىغان نەرسىنى ئۆزى باشقۇرالمايدىغان دەرىجىگە كېلىپ قالغانلىقى ھالەت شەكىللىنىپ قالدى. قىسقىسى، كاپىتالزم جەمئىيىتىدىكى ھەر خىل زىددىيەتلەرنىڭ ھەل قىلغىلى بولمايدىغان دەرىجىدە گىرەلىشىپ كېتىشى، كىشىلەر بىلەن كىشىلەر، كىشىلەر بىلەن جەمئىيەت، كىشىلەر بىلەن تەبىئەت ئوتتۇرىسىدا ياتلىشىش مەنزىرىسىنىڭ شەكىللىنىشى كاپىتالزم دۇنياسىدىكى كىشىلەرنى گاڭگىرىتىپ قويدى ۋە ئۇلارنى چۈشكۈنلەشتۈرۈۋەتتى. بۇ مەسىلىدىن قانداق قىلغاندا قۇتۇلغىلى بولىدىغانلىقى ئۇلارنىڭ بېشىنى قاتۇردى. بۇ خىل ھالەت غەرب كاپىتالزم دۇنياسىدىكى كىشىلەرگە، جۈملىدىن بىر قىسىم يازغۇچى، شائىرلارغا روھىي جەھەتتىن زەربە بولۇپ، ئۇلارنى مەنئۇي جەھەتتىن جاراھەتلەندۈردى، ئۇلارنى ھەر خىل غەم - ئەندىشىگە سالدى. مانا مۇشۇنداق ئىجتىمائىي رېئاللىق مودېرنىزملىق شېئىرلارنىڭ مەيدانغا كېلىشىگە سەۋەبچى بولدى. بۇنىڭدىن كۆرۈنۈپ تۇرۇپتىكى، ھەر قانداق بىر ئەدەبىي ئېقىم، ئىجتىمائىي ئاڭ، ئىجتىمائىي شەكىل ئۆزىنىڭ مەيدانغا كېلىش شەرت - شارائىتى جەمئىيەت قوينىدا پىشىپ يېتىلگەن ئەھۋال ئاستىدىلا پەيدا بولىدۇ.

«كۆكىگا» شېئىرلار غەرب مودېرنىزملىق ئەدەبىيات ئېقىمىغا مەنسۇپ بولغانلىقى ۋە غەرب ئەللىرىدىن ئېقىپ كىرگەنلىكى ئۈچۈنلا خەلقىمىزنىڭ قوللاپ - قۇۋۋەتلىشىگە ئېرىشەلمىدىمۇ ياكى خەلقىمىزنىڭ ئېھتىياجىغا زوق ئېلىش، تەپەككۇر قىلىش ۋە تەسەۋۋۇر قىلىش ئىقتىدارى تۆۋەنمۇ؟ بۇ مەسىلىگە دانا، ئاقىل كىشىلىرىمىز توغرا جاۋاب بېرەلەيدۇ.

غەرب مودېرنىزم ئەدەبىياتىنىڭ تەسىرىدە مەيدانغا كەلگەن «كۆكىگا» شېئىرلىرى خەلقىمىز ئۇزاق تارىخىي تەرەققىيات جەريانىدا شەكىللەندۈرگەن، باشقا مىللەت يېزىقىدىن روشەن پەرقلىنىپ تۇرىدىغان مىللىي ئالاھىدىلىكىنى، باشقا ئېستېتىك ئالغا تەرەپلىرىنى قوبۇل قىلىش ئاساسىدا بېيىتىپ، تېخىمۇ رەڭدار تۈسكە كىرگەن قىلماسلىقى، ئەكسىنچە ئۇنىڭ مىللىي ئالاھىدىلىكىنى ساقلاشتۇرۇۋەتتى. بۇ ۋارىسلىق قىلىش بىلەن

ئىجادىي يېڭىلاشنىڭ مۇناسىۋىتىنى توغرا بىر تەرەپ قىلالمىغانلىقىنىڭ ئاقىۋىتى. شېئىر ئالدى بىلەن مىللىي خۇسۇسىيەتكە ئىگە بولىدۇ. مىللىيلىك بىر مىللەتنىڭ ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىكلىرى، ئەنئەنە ۋە ئۇسلۇبلىرىنىڭ شۇ مىللەت ئەدەبىياتىنىڭ مەزمۇن بىلەن شەكلىنىڭ، ئىدىيىۋىلىك بىلەن بەدىئىيلىكىنىڭ ئومۇمىي بىرلىكىدە ئىپادىلىنىشىدۇر. ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ مىللىي ئالاھىدىلىكى ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئۇزۇن يىللىق تارىخىي تەرەققىيات جەريانىدا شەكىللەنگەن ۋە مۇستەھكەملەنگەن تىل، ئىقتىسادىي تۇرمۇش، زېمىن، پسىخىك تۈزۈلۈش شەكلى، ئەنئەنىۋى ئۆرپ - ئادەت بىرلىكىدە ئىپادىلەنگەن ئۆزگىچىلىكلىرىنىڭ ئۇيغۇرلارنىڭ ھەرقايسى دەۋر ئەدەبىياتىدا ئىپادىلىنىشىدىن ئىبارەت. «گۈگگا» شېئىرلار ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ جەمئىيەتكە، تۇرمۇشقا، كىشىلىك مۇناسىۋەتكە بولغان قاراشلىرىنى؛ ھاياتقا، ئاتا - ئانىغا، دوستلۇققا، ئۆز يۇرتىقا، خەلقىگە بولغان مۇھەببىتىنى يورۇتۇپ بېرەلمىدى. ئۇنىڭدىن باشقا ئىنسانىيەت جەمئىيىتىدىكى ساختىلىق، ئىپلاسلىق، پاسكىنا نىيەتلىك، ئالدامچىلىق، ئادالەتسىزلىك، تەكسىزلىك قاتارلىق خەلقىمىزنىڭ ئەخلاق ئۆلچىمىگە، روھىيەت قۇرۇلمىسىغا ماس كەلمەيدىغان ئىللەتلەرنى چوڭقۇر پاش قىلىپ بېرەلمىدى، ئىسلاھات ۋە ئىشكىنى ئېچىۋېتىشتىن ئىبارەت دەۋر ئېھتىياجىنى، خەلقىمىزنىڭ تۇرمۇشىدىكى، ئىجتىمائىي قىياپىتىدىكى يېڭى يۈزلىنىش ۋە يۈكسىلىشىنى، ھاياتقا، گۈزەللىككە بولغان ئىنتىلىشلىرىنى ئېسىل مەدەنىيەت مىراسلىرىغا ۋارىسلىق قىلىش ئاساسىدا ئىپادىلەپ بېرەلمىدى. ئەكسىچە ئەرب مودېرنىزم ئەدەبىياتىنى مەزمۇن ۋە شەكىل جەھەتتىن ئەينەن كۆچۈرۈپ كېلىپ، ئىجتىمائىي قاراتمىلىققا ھەم مۇئەييەن مەقسەتكە ئىگە بولمىغان شەخسنىڭ (ئۆزنىڭ) زامانىدىن زارلىنىش، قاخشاش، ھاياتتىن، رېئاللىقتىن قول ئۈزۈشتەك ئۆمىدسىزلىك كەيپىياتىنى، شەخسىي خاھىشنى ئىپادىلىدى، بۇنداق خاھىش خەلقىمىزنىڭ بۈگۈنكى دەۋرىدىكى روھىي ھالىتىگە، تۇرمۇش قارىشىغا ۋە ئەخلاقىي قاراشلىرىغا ماس كېلەمدۇ؟!

قېنى بىز تۆۋەندىكى شېئىرغا قاراپ باقايلى:

تىقىلمىدۇ كۆزۈمگە
مىڭ - مىليون قارايغان كۆلەڭگىلەر قامچىسىنى سىلكىتەر تىنماي
چاڭقاق پادىلاردەك دىۋىلەپ كېلىپ. تۆكۈلىدۇ مايا قىلار
ئارقىسىدا پادىچى ئىلاھ بەدبۇي زېمىننى قاپلاپ ئاپ ئېتەر.

ئاپتور بۇ شېئىرنىڭ ئالدىنقى ئۈچ مىسرا سىدا ئىجتىمائىيلىقتىن، ئادەمىلەردىن زارلىنىش، قاخشاش، يىرگىنىشتىن ئىبارەت شېئىرىي مۇھىتنى ھاسىل قىلىپ، ئاخىرقى ئىككى مىسرا سىدا جەمئىيەتنىڭ كەلگۈسىگە پۈتۈنلەي ئۆمىدسىزلىك بىلەن قاراشتىن ئىبارەت كەيپىياتىنى ئىپادىلىگەن. بۇنى خەلقىمىزنىڭ ئىدىيىسىدە شەكىللەنگەن ئومۇمىي روھىي ھالەت دېگىلى بولمايدۇ.

«گۈگگا» شېئىرلار ئومۇمەن خەلقچىللىقتىن ئايرىلىپ قالدى. «گۈگگا» شېئىر ئىجادكارلىرى ئەسىرلىرىنىڭ سەۋىيىسىنى ھەددىدىن ئارتۇق يۇقىرى چاغلاپ، «ھازىر خەلقىمىزنىڭ ئېستېتىك زوقلىنىش ئىقتىدارى، تەپەككۇر قۇۋۋىتى تۆۋەن، بىزنىڭ يازغان

شېئىرلىرىمىزنى چۈشىنىپ زوق ئالالايدۇ» دەپ قاراپ، ھازىرقى دەۋر كىشىلىرى-نىڭ ئېستېتىك تەلەپ، ئېھتىياجىنى چىقىش قىلمىدى، خەلقىمىزنىڭ كۆندىن - كۈنگە ئېشىپ بېرىۋاتقان ئىدىيە جەھەتتىكى، مەنىۋى تۇرمۇش جەھەتتىكى ئۆزگىرىشلىرىنى ئىپادىلەپ بېرەلمىدى. شۇنداق تۇرۇقلۇق، ئۇلار ئۆز شېئىرلىرىنى شېئىرىيەتكە ماس لاشمايدىغان چاكنا تېمىلارنى چۆرۈپ تاشلاپ، ئىنسانىيەتنىڭ تەقدىرىگە مۇناسىۋەتلىك، ئىجتىمائىي خاراكتېرلىك چوڭ - چوڭ مەسىلىلەرگە جاۋاب بېرىشكە يۈزلەندى، دەپ بىھۇدە ماختاندى.

كىتابخانلارغا مەلۇم، خەلقچىللىق ئەدەبىياتنىڭ ياخشى - يامانلىقىنى ئۆلچەيدىغان بىردىنبىر ئۆلچەم. ئەدەبىي ئەسەرنىڭ ياخشى - يامانلىقى بىر - ئىككى شەخسىي خاھىشى بويىچە ئۆلچەنمەيدۇ. ئۇ يەنىلا كەڭ خەلق ئاممىسىنىڭ ئېستېتىك تەلىپى، ئېستېتىك باھاسى، ئېستېتىك غايىسى، بۈگۈنكى جەمئىيىتىمىزنىڭ، دەۋرىمىزنىڭ ئېھتىياجى تەرىپىدىن بەلگىلىنىدۇ. سەنئەت، جۈملىدىن شېئىرىيەت خەلق ئىچىدىن كېلىپ چىققانلىقىن، ئۇ ئۆز نۆۋىتىدە يەنىلا خەلققە قايتقىنى تۇزۇك. خەلقىمىز شائىرلىرىمىزنىڭ ئەسەرلىرى-دىكى رەڭگارەڭ شېئىرىي مۇھىت ئىچىدە ياربتىلغان ئوبرازلاردىن ۋە شۇ ئوبرازلارنىڭ خىيالىي كۆلەڭگىسىدىن ئۆزلىرىنىڭ ۋۇجۇددىكى ھەر خىل ئېسىل پەزىلەتلەرنى ۋە جەمئىيەتتىكى ئىللەتلەرنى كۆرۈشنى تەلەپ قىلىدۇ. خەلقىمىزنىڭ ھەممىسى شائىر بولمىسىمۇ، لېكىن ئۇلاردا شېئىرىي ئاڭ، شېئىرىي سېزىم، شېئىرىي ھېسسىيات، شېئىرىي دۇنيا زوق ئېلىش قابىلىيىتى بار. سىندى ئېيتقاندەك، خەلقىمىز ئىچىدە شېئىر يېزىپ شائىر ھېسابلانمىغان كىشىلەر بولغىنىدەك، شېئىر يازمىغان شائىرانە كىشىلەرمۇ مەۋجۇت.

«گۈڭگا» شېئىر ئىجادكارلىرى شېئىرىيەتتە لىروس بوشلۇقى دەيدىغان بىر خىل بوشلۇق بار، ئىنسان سۇبيېكتى مانا مۇشۇ بوشلۇق ئىچىدە سۆزلەشنى كېرەك، دەپ قارايدۇ. ئۇلارنىڭ نەزىرىدىكى لىروس بوشلۇقى بىز يۇقىرىدا ئېيتىپ ئۆتكەن ئوبيېكت بىلەن كىتابخان ئوتتۇرىسىدىكى ئارىلىقتىن ئىبارەت. «گۈڭگا» شېئىرلارنىڭ تولىسىدا قانداق ئىدىيىنىڭ، قانداق شەيئىي ھالىتىنىڭ ئىپادىلەنگەنلىكىنى بىلگىلى بولماسلىقىنىڭ سەۋەبى خەلقىمىز تەپەككۇرىنىڭ قاشاڭلىقىدىن، شېئىرىي سېزىمنىڭ، زوق لىنىش ئېقتىدارىنىڭ يوقلۇقىدىن، يىلنىم سەۋىيىسىنىڭ كەملىكىدىن ئەمەس، بەلكى لىروس بوشلۇقىنى ھەددىدىن تاشقىرى يېمراقلاشتۇرۇپ، باغلىنىشنى ئۈزۈپ قويغانلىقتىندۇر.

مىسال ئۈچۈن تۆۋەندىكى شېئىرنى كۆرۈپ باقايلى:

ساداقسىمان چۈش — روجمكىمدىن كىرمەكتە
پۈركىۋەتتى قارىچۇقلىرىمنى — قان تامچىغان سايىلەر...

ئاپتور بۇ شېئىردا لىروس بوشلۇقى (ئارىلىق) نى بەك يىراقلاشتۇرۇۋەتكەچكە، كىتابخان بىلەن ئوبيېكت ئوتتۇرىسىدىكى ئېستېتىك زوق ئېلىش پائالىيىتى ئارىلىقنى ئۈزۈپ تاشلاپ، ئىپادىلىمەكچى بولغان ئىدىيىنى بىلگىلى بولمايدىغان ھالەتكە كەلتۈرۈپ

قۇيۇشىدىن. «گۈڭگا» شېئىر ھەۋەسكارلىرى شېئىرنىڭ ئېستېتىك قىممىتىنى ئاشۇرۇش، ئۇيغۇر شېئىرىيىتىنى سەھنىسىدە كىشىلەرنى ئويغا سالىدىغان يېڭىچە بىر ئېقىمنى مەيدانغا كەلتۈرۈپ، ئۆزلىرىنى تالانتلىق ئىجادكار قەھرىمان قىلىپ كۆرسىتىش ھەقىقىتىدە ئەسەرلىرىنىڭ تىلىنى قەستەن سىرلىقلاشتۇرۇپ، شېئىرىي مۇھىتنى ئاجايىپ-غارايىپلاشتۇرۇپ، ئەسەر مەزمۇنىنى بەك تۇتۇق قىلۋەتتى. تاشقى شەكىلنى ھەددىدىن ئارتۇق بېزەپ، پىكىر ئېنىقلىقىغا بىر ئازمۇ ئەھمىيەت بەرمىدى. مەلۇمكى، خەلقىمىز شېئىرىي ئەسەرلەرگە رېئاللىق ئاساسىدا، چىنلىق ئاساسىدا، غايە ئاساسىدا ئىجتىمائىي قاراتمىلىقىغا، ئېنىق پىكرىگە قاراپ باھا بېرىدۇ. خەلقىمىز مىللىي ئالاھىدىلىككە ھۆرمەت قىلىدىغان ھەقىقىي يېڭىلىق تەرەپدارلىرىنى مۇئەييەنلەشتۈرۈش بىلەن بىرگە تىلى ۋە شېئىرىي مۇھىتى قەستەن سىرلىقلاشتۇرۇۋېتىلگەن، كىتابخانلارنىڭ قىممەتلىك ۋاقتىنى قۇربان قىلىدىغان ئەسەرلەرگە نىسبەتەن ئىنكار قىلىش پوزىتسىيەسىنى تۇتىدۇ.

ئومۇملاشتۇرۇپ ئېيتقاندا، «گۈڭگا» شېئىر بۆگۈنكى دەۋرىمىز كىشىلىرىنىڭ كۈندىن-كۈنگە ئېشىۋاتقان ئۇقۇشتىكى تەلەپ ئېتىياجىغا ئاساسەن «ئەجەلگە يۈزلەنگەن» شېئىرىيەت زېمىنىدىن ئۈنۈپ چىققان، زامانىۋى ئاك، تالانتنىڭ مەھسۇلى بولغانلىقتىن، خەلقىمىزنىڭ بۇ شېئىرلارنى چۈشىنىپ يېتىش ئىقتىدارىنىڭ تۆۋەنلىكىدىن ئەمەس، بەلكى خەرب مودېرنىزم ئەدەبىياتىنىڭ تەسىرىنى قارىقويۇق قىلىپ، ئۇيغۇر شېئىرىيىتىنىڭ مىللىي ئالاھىدىلىكىنى سۇسلاشتۇرۇۋەتكەنلىكتىن؛ دەۋرىمىز كىشىلىرىنىڭ ئارزۇ-ئۈمىدلىرىنى، ئىنتىلىشلىرىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرەلمىگەنلىكىدىن؛ تۇرمۇش چىنلىقىدىن يىراقلىشىپ كەتكەنلىكىدىن؛ ساغلام ھېسسىياتقا ئىگە ئەمەسلىكىدىن؛ شېئىرىي قۇرۇلمىسىنىڭ ئاجىزلىقىدىن؛ ئەسەرنىڭ تىلى ۋە مۇھىتىنى قەستەن سىرلىقلاشتۇرۇپ، ئەسەر ئىددىيىسىنىڭ ئېنىقلىقىغا ئەھمىيەت بەرمىگەنلىكىدىن خەلقىمىزنىڭ قوللاپ قۇۋۋەتلىشىگە ئېرىشەلمىگەن. خەلقىمىز ھەرقانداق مىللەتنىڭ ئەدەبىياتىغا ۋە ئەدەبىي ئېقىملىرىغا قارشى تۇرمايدۇ ۋە ئۇنى چەتكە قاقمايدۇ، شۇنداقلا باشقا مىللەت ئەدەبىياتىنىڭ ۋە ئېقىملىرىنىڭ ساغلام بولمىغان، قىممىتى بولمىغان ئالاھىدىلىكلىرىنى ئۆزۈن يىللىق تارىخىي تەرەققىيات جەريانىدا شەكىللەنگەن مىللىي مەدەنىيەت جەۋھەرلىرىنىڭ ئورنىغا دەسسىتىشنى ھۆۋاپمىق كۆرمەيدۇ. ئۆزلىرىنىڭ مىللىي مەدەنىيىتىگە ۋارىسلىق قىلىش بىلەن بىرگە باشقا مىللەت مەدەنىيىتى ۋە ئېقىملىرىنىڭ پايدىلىق تەرەپلىرىنى تەنقىدىي يوسۇندا ئىجادىي قوبۇل قىلىش ئارقىلىق ئىزچىل تۇرده داۋاملىشىپ كېلىۋاتقان مەدەنىيىتىنى تېخىمۇ گۈللەندۈرۈشنى ئەلەپ قىلىدۇ. ئاخىرىدا شۇنى ئېيتىپ قويۇش لازىمكى، «گۈڭگا» شېئىرلار ئۇيغۇر شېئىرىيىتىنىڭ ئىسلاھ قىلىنىشىمۇ ياكى بۇ خىل شېئىر ئۇيغۇر شېئىرىيىتىنىڭ تەرەققىيات ئىستىقبالىنى بەلگىلەمدۇ؟ بۇ مەسىلىگە ئاخىرقى ھېسابتا يەنىلا كەڭ خەلق، تارىخ ئادىل جاۋاب بېرىدۇ.

مۇختەر مەخسۇت

ئەخمەتجان ئوسمانىنىڭ شېئىرلىرى توغرىسىدا

ئۇ كىشىدىك قېنى تۆكۈلگەن ئانا تۇپراقتا ئۆزىگە خاس تەن، ئۆزىگە خاس سۆز-خەن بىلەن تۇغۇلدى. ئۇنىڭ شېئىرلىرى تىنچ ئېقىۋاتقان شېئىرىيەت دەريا-سىدا كۆچ-لۈك بىر داۋالغۇش پەيدا قىلدى - دە، نۇرغۇنلىغان كۆزلەر ئۇنىڭغا ھەيران-لىق، تەئەججۇپ ۋە زوقلىنىش نەزىرى بىلەن تىكىلدى. ئەتراپتىن ئالقىش چۇقانلىرى ياڭرىدى. رەنجىش ۋە نەپرەت ئوقلىرىمۇ ئېتىلدى. بۇنىڭ بىلەن خۇددى ئۇ ئۆز شېئىرىدا يازغاندەك: « بەزەن، ئويغانسام پەسىللەرنى قۇچاقلاپ، گۈللەر بەرگىسى ئۈستىدە كۆردۈم ئۆزۈمنى»، «بەزەن، سەھەردە چىقىپ كېتىدۇ شېئىرلىرىم، يەلكىسىگە تاشلاپ چاپانىنى، قايتىپ كېلەر ئاخشىمى، بويىلىپ قانغا يۇز - كۆزى» دېگەندەك ئوخشاشمىغان ئىككى خىل باھانى ئارقا كۆرۈنۈش قىلغان بەس - مۇنازىرە كەيپىياتى شېئىرىيەت سەھنىسىزدە تۇنجى قېتىم بىر ھادىسە سۈپىتىدە مەيدانغا كەلدى.

نۇرغۇنلىغان ئادەملەر بىر شېئىر بىلەنلا تالانتلىق شائىر بولۇپ كېتىدۇ. ھالبۇ-كى، بىز ئەخمەتجان ئوسمانغا ئوخشاش ئۆزىنى ئۆزلۈكسىز يېڭىلاپ بېرىۋاتقان شائىر-غا باھا بەرگىنىمىزدە ئۇنىڭ ۋەزنىنى ۋە خاسلىقىنى ئۇنىڭ بىر پۈتۈن ئىجادىيەت جەر-يانىدىن ئىزدەشكە تىرىشىشىمىز كېرەك. ئۇنىڭ شېئىرلىرى تېماتىك دائىرىسىنىڭ كەڭلە-كى، بەدىئىي پىكىر يۈرگۈزۈش نۇقتىلىرىنىڭ ئۆزگىچىلىكى، مەنە قاتلاملىرىنىڭ چوڭ-قۇر ۋە كېڭىيىشچانلىقى، بەدىئىي غايىسىنىڭ يېڭى، يېقىملىقلىقى، تىلىنىڭ يەڭگىل، ئاددىي - ساددا، گۈزەللىكى، قۇرۇلمىسىنىڭ ئەركىن ۋە مۇكەممەللىكى، ئومۇمىي كەيپى-ياتىنىڭ ھەرىكەتچانلىقى ۋە كىتابخانغا بېغىشلايدىغان بوشلۇقنىڭ كەڭلىكى قاتارلىق ئالاھىدىلىكلىرى بىلەن مېنى چوڭقۇر ئويغا سالدى. سەۋەبىم چەكلىك بولسىمۇ يۈ-زەكى تەسىراتلىرىمنى بايان قىلىپ ئۆتكۈم كېلىۋاتىدۇ.

1

ۋەتەنپەرۋەرلىك قەدىمىي ھەم مەڭگۈ يېڭى تېما. پەقەت ئۇنى خاس ئۇيغۇر ئالە-مىدە تۇرۇپ ھايقىيالىغان شائىر ئۇچۇنلا.

«ئاخشاملىرى چىقىپ تالاغا،
قەلبىمنى پاك ھېسقا ئورايمەن.
مەغرىپ تامان ئۇچقان شامالنى،
ھۆزۈرلىنىپ ئۇزاق پۇرايمەن.
شەبنەم تامغان كىرپىكلەر ئارا
مېھرىم بىلەن ئايغا قارايمەن.
ئاسمىنىڭنى كەزگەن شۇئايدىن —
تۇپرىقىڭنى سۆيگەن شامالدىن
ئاھ، ۋەتىنىم، سېنى سورايمەن.»
(«سېنى سورايمەن.»)

ئەخمەتجاننىڭ ۋەتەن تۇپرىقىدىن ئايرىلىپ، ئىككىنچى بىر ئەلدە ئىلىم تەھسىل قىلىۋاتقان دەسلەپكى چاغلىردا يازغان بۇ شېئىرىدا ئانا تۇپراقتا تۇغۇلۇپ ئۆسۈۋاتقان ياش يۇرەكنىڭ كۈچلۈك سېغىنىش ھېسسىياتى تەسىرلىك كۆرۈنۈش ئىچىدە ئىپادىلىنىدۇ. بىز ئۇنىڭ شەبنەم تامغان كىرپىكلىرىدىن چوڭقۇر، ھەقىقىي مۇھەببەتنىڭ سىمۋولىنى كۆرسەك، ئۇنىڭ ئاي ۋە شامالغا دالالەت قىلىشلىرى بىزنى تەبىئەت بىلەن ئىنسان ئورتاق تۇيغۇ ۋە تىلغا ئىگە بولغان ھالقىغان ساماۋى ئالەمگە باشلاپ كىرىدۇ. شۇ دەقىقىدە ئۇنىڭ تۇيغۇلىرىدىكى تولۇن ئاي ۋەتەننىڭ ھۆسنى - جامالىنى سۆزلەپ بېرەلەيدۇ، مەشرەق ياقتىن كەلگەن شامال ئانا تۇپراقنىڭ ھىدىنى ئېلىپ كېلەلەيدۇ. ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى، ئۇنىڭ بەدىئىي ئىقتىدارىنىڭ يېتىلىشىگە ئەگىشىپ، بىز ئۇنىڭ كۆچىيىۋاتقان ۋەتەن مۇھەببىتىنىڭ تېخىمۇ كېچىك ھۈجەيرىلىرىدە ئىنتايىن نازۇك بەدىئىي سۈرەت ئارقىلىق نامايان بولۇۋاتقانلىقىنى بايقايمىز.

ئەخمەتجاننىڭ ۋەتەنپەرلىك تېمىسىدىكى شېئىرلىرى ئىچىدە «ۋەتەن لىرىكىسى» بىلەن «بالىلىقتىكى ۋەتەن» ھېسسىيات چوڭقۇرلۇقى ۋە بەدىئىي غايىسىنىڭ ئىپادىلىنىش ئۇسلۇبى جەھەتتىن ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىككە ئىگە شېئىرلىرى ھېسابلىنىدۇ. ئۇنى ئوقۇغان كىشىدە بىرخىل ئەسلەش، ئۆز ھېسسىياتىدىن ھالقىش تۇيغۇسى پەيدا قىلىدۇ.

بىز نۇرغۇن سورۇنلىرىمىزدا ۋە ماقالىلىرىمىزدە شېئىرىيەتنىڭ ئادەمگە يۇزلىنىشىنى كۆپلەپ دالالەت قىلىدۇق. ئەپسۇسكى، بۇ خىل يۇزلىنىشنىڭ يېڭى بەدىئىي ئۇقتىسى ئۇستىدە كۆپ ئويلىنالمىدۇق. قانداق قىلغاندا شېئىرىيەتتە ئىنسانلارنىڭ روھىي چوڭقۇرلۇقىغا بۆسۈپ كىرگىلى بولىدۇ؟ ئۇنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى، مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇش قىممىتىنى نەدىن ئىزدەيمىز؟ بىز «ئۆز» نىمز ھەقىقىدە ئويلىنىۋاتامدۇق ياكى ئاللىقاچان مۇزېيلاردىن ئورۇن ئالغان ئالدىنقى بىر نەچچە يالتىراق ئىزىمىزغا زوقلىنىپ، شۆكرى - قانائەت تەختىراۋانى ئۇستىدە مەغرۇر كۆلۈپ ئولتۇرىمىزمۇ؟

«ھەمىشە ئۇخلاشتىن بۇرۇن
تۆكمەن ئەخلەت ساندۇقىغا
ئېسىمدىكى بارچە ئۇتۇقنى.
يېڭى بىر تاڭ چۈشەيمەن ھەمدە
قۇچاقلايمەن ئۇپۇقنى»
(«ھەمىشە»)

«چىقىشىم كېرەك
ۋۇجۇدىدىن ئەكس سادانىڭ.
چاقاي ئەمدى بارچە ئەينەكنى
قالدۇ ئۇ
كۆرسىتەلمەي سىزنىمنى»
(«روبىنسون كىروزو»)

«يېپرىپ چىقتىم تۇتەك ئىچىدىن
تاشلاپ ئۇلدا
كۈللىرىنى ئېسىمنىڭ.
ئۆچۈردۇم بارچە يوللارنى
سىزىپ چىقتىم قايتىدىن.»
(«چۈش»)

مانا بۇ مىسرالارنى ئوقۇغىنىمىزدا بىزمۇ ئىختىيارسىز ھالدا قايتا ئويلىنىشقا مەجبۇر بولىمىز.

«ئۆز» نى ئىزدەش ئەخمەتجاننىڭ شېئىرلىرىغا باشتىن - ئاخىر سىڭىپ كەتكەن بىر ئىزچىل خاھىش. لېكىن ئۇ «ئۆز»نى ئىزدەش بىلەنلا چەكلىنىپ قالمايدۇ، «ئۆز»نى ئىزدەش بىلەن «ئۆز» نىڭ ھالقىشىنىڭ ئورگانىك بىرلىكى ئۇنىڭ ئېستېتىك ئېڭىدىكى بىر ئۇستۇنلۇك. ئۇ «ئۆز» نى قاچان، قەيەردىن تاپىدۇ؟ تارىخىي مۇزېيلاردىنمۇ؟ بۇلبۇللارنىڭ سايرىشىدىنمۇ؟ قىزىلگۈلنىڭ جۇلاسىدىنمۇ؟ دەريانىڭ شارقىرىشىدىنمۇ؟ ياكى خانلارنىڭ تاجسىدىنمۇ؟ ياق! ئۇ «ئۆز» نى پەقەت «ئۆز» نىڭ ھالقىغانلا تاپىدۇ. شۇڭلاشقا ئۇ «يوچۇن مەخلۇق»، «مۇمكىنسىز ئولجا».

«ھەر كۈنى سەھەر مەخلۇقمەن يوچۇن،
ئۇۋۇنسىدىن چىقىدۇ يوللار سوئال ئۇنەر ماڭغان ئىزىمدىن»
ئۇۋلاشقا مېنى. («مۇمكىنسىز ئولجا»)

شېئىردا ئەسلىدىكى ماددىي تەۋەلىكىدىن ھالقىپ كۆپ خىل مەنە يۈكلىمىسىگە ئىگە بولغان «يول» دىن ئىبارەت بۇ ھېسسىي ئوبراز بەلكىم «مەن» نىڭ ئۆز ئېڭىدا دائىم تۇغۇلۇپ تۇرىدىغان «مەن» گە تەسەللى بەرگۈچى قانائەت ئېڭى؛ بەلكىم «مەن» ئىنتىلىدىغان ھەم ئۆزىنى قاچۇرىدىغان بىر خىل تەكەممۇلۇق. «يوللار» غا «تۇتقۇن بولۇش» ئۇچقاندەك كېتىۋاتقان قەدەمگە چېكىت ياكى ئۇندەش بەلگىسى قويۇلغان بىلەن باراۋەر. شۇڭلاشقا «مەن» «يوچۇن مەخلۇق» ھەم «مۇمكىنسىز ئولجا». شۇڭا ئۇنىڭ ئىزلىرىدىن «سوئال بەلگىسى ئۇنىدۇ»، بۇ سوئال قايتا ئويلىنىش، ئۇزلۇكسىز ئىزدىنىشنىڭ بەلگىسى.

«ئۆلۈم» تېمىسى ئەخمەتجاننىڭ يۇقىرىقى ئېستېتىك خاھىشىغا ياندىشىدىغان يەنە بىر مۇھىم ئامىل. ئۇ «ئۆلۈم» نى گۈزەل، مۇقەددەس، ئۇلۇغ دەپ ھېسابلايدۇ. چۈنكى ئۇنىڭ چۈشەنچىسىدىكى «ئۆلۈم» بىئولوگىيىلىك جەھەتتىكى ھەرىكەتتىن توختاش ئەمەس، بەلكى روھىي جەھەتتىكى تېپىلىنىش، يارىلىشىنىڭ بەلگىسى. تامامەن ئىجابىي، ئاكتىپ مەنىدىكى ئۇقۇم. تۆۋەنكى مىسرالارغا قاراپ باقايلى:

«تۇغۇلدۇم شۇنداق، ئىزدەيمەن ھېلىغىچە
ئانام تەۋرەتكەن قەبرەمدىن بۆشۈك ئۇچۇن
سەپىرىمنى ياراتتىم. تۇغۇمىمغا سۆز بەرگەن ئۆلۈمنىمۇ...»
(«ئۆلۈمنى ئىزدەش»)

مەيلى قايسى تارىخىي باسقۇچتا بولمىسۇن، ماددىي، مەنىۋى بايلىقلارنىڭ يارىتىلىشى بولغان ئادەملەرنى يېزىش، شۇ ئادەملەرنىڭ تۇرلۇك مۇرەككەپ مۇناسىۋەتلەر جەريانىدىكى روھىي قىيابەتلى، ئىنتىلىشى، خىيال - تۇيغۇلىرى، خۇشاللىقى، غەم - قايغۇسى قاتارلىقلارنى بەدىئىي يۇكسەكلىكتە تۇرۇپ يورۇتۇپ بېرىش سوتسىيالىستىك شېئىرىيىتىمىزنىڭ ئىزچىل تەشەببۇسى. ئەخمەتجان ئوسمان شېئىرلىرىدا!

«ئۆز» ياكى «مەن»نى رۇجەك قىلىپ تۇرۇپ، يۇقىرىقى بەدىئىي غايىسىگە چوڭقۇرلاپ كىرىشكە ئۇزلۇكسىز ئۇرۇندىدۇ. ئۇ «مەن»نى ئىپادىلەيدۇ، لېكىن «مەن» بىلەن چەكلىنىپ قالمايدۇ. «مەن»نىڭ تۈيغۇسى، تەسەۋۋۇرىنى ئوبيېكتىپ ئالەمگە يەتكۈزۈپ «مەن» بىلەن دۇنيانى بىر تەن ئىچىدە قۇچاقلاشتۇرىدۇ. مەۋجۇدات ئالەمدىن ماس ماددا ئىزدەۋاتقان شەخسىي ئاڭنى تەدرىجىي ھالدا كوللېكتىپ ئاڭغا كېڭەيتىدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ شېئىرلىرىدىكى «مەن» نوقۇل شەخس دائىرىسىدىن ھالقىپ چىقىپ، ئومۇمىي خەلقنىڭ يۈرەك تېۋىشلىرىغا قوشۇلىدۇ. بۇ خىل خۇسۇسىيەتلەرنى بىز بولۇپمۇ ئۇنىڭ «بۇلۇت ئۈستىدە»، «پەسىللەر لىرىكىسى»، «شامال لىرىكىسى» قاتارلىق شېئىرلىرىدىن ئېنىق كۆرۈۋالالايمىز.

ئەخمەتجاننىڭ شېئىرىيەتتە دۇنيانى كۆزىتىشتىكى ئۆزىگە خاس بىر ئالاھىدىلىكى ئۇنىڭ چۆچەك ۋە رىۋايەت ئېڭى، يەنى ئۇ دۇنيانى بىرخىل بالىلارغا خاس نەزەر بىلەن كۆزىتىدۇ. بەلكىم بۇ ئۇنىڭ شېئىرىيەتكە بالىلار شېئىرى بىلەن كىرىپ كەلگەنلىكىنىڭ بىر يالدامىسى بولسا كېرەك. ئۇ تەبىئەتنى قەلب ۋە ۋۇجۇدى بىلەن كۆزىتىش ئارقىلىق ئېھتىياتسىزلىق جەھەتتىكى بۇاسىتە بايقاش ئىقتىدارىنى ئۆستۈردى. تەبىئەتتىكى سىرلىق ئۆزگىرىشلەردىن ھاياتلىقنىڭ يەنە بىر ئەركىن مەنزىلىنى كۆرەلىدى. شۇنىڭ بىلەن تەبىئەت ئۇنىڭ قەلب مۇسكۇللىرىدا ئاسسىملاتسىيە قىلىنىپ، ئۇنىڭ ئىچكى ھاياتلىقىنىڭ مۇھىم بىر تەركىبىي قىسمىغا ئايلاندى. ئۇنىڭ دۇنياغا بولغان ئېھتىياتسىزلىقى ۋە شۇ خىل پىسخىك قۇرۇلمىنىڭ تەسىرىدە پارتلايدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ شېئىرلىرىدا قويۇق غايىۋى تۇس جەۋلان قىلىپ تۇرىدۇ. رېئاللىقتىن ئۈنۈپ چىققان ھەرخىل تەشۋىش تۈيغۇلىرىمۇ بىرخىل نەپس، گۈزەل كەيپىيات تەرىپىدىن يېتەكلىنىپ، ئاخىرى كىرىستالدەك تىنىق چۆچەك ئالىمگە يېتىپ كېلىدۇ. ئوقۇغان كىشىدە ئاددىي، ئەمما چوڭقۇر خىيالىي، ئەمما تولىمۇ ھەقىقىي بولغان ئېھتىياتسىزلىق تەسىرات شەكىللىنىدۇ. تۆۋەندىكى مىسرالارغا قاراپ باقايلى:

«... راستىمۇ ئانا،
داغ چۈشتى دەيدۇ
يۈزىگە ئاينىڭ
ئارمىنىدا
ئۇچۇپ كەتكەن گۈزەللىكىنىڭ؟
.....
بىر كۈنى
ئىزدەپ كەلسە سېنى پەرىشتە
كېتەرسەنمۇ ئېھمىتكىلى
بالىلىرىنى جەننەتىنىڭ؟
يىغلارمىكىن پەرىزات
ئۆتۈۋېلىپ قۇياش كەينىگە
رومال قىلسام دەپ كېپىنمىگىنى...»
(«ئانا لىرىكىسى»)

مانا بۇ ساپ بالىلارچە كۆزىتىشتىن كەلگەن تۈيغۇ، بالىلارنىڭ سەبىي نەزىرىدە ئانىلار ئۆلمەيدۇ، ئۇخلاپ قالىدۇ. يەنە قايسىدۇر بالىلارنى ئېھمىتكىلى كېتىدۇ، بۇ چۆچەك، ۋاپادار ئىنسانلار ئۇچۇنمۇ ئانىلار ئۇلارنىڭ قەلبىدە مەڭگۈ ھايات، بىز ئانىلارنى قانداقمۇ ئۆلدى دېيەلەيمىز؟ مانا بۇ چىنلىق، بۇ خىل ئېھتىياتسىزلىق ئاڭ ئەخمەتجاننىڭ «ئۇيغۇر قىزى لىرىكىسى»، ناملىق شېئىرىدا تېخىمۇ گەۋدىلىك ئىپادىسىنى تاپىدۇ.

«ئۆمىلىدىك
توپلاشتى چۆرەڭگە يۇلتۇزلار.
پەسىلىەر سېنى تە - تە قىلىشتى،
ۋىلىق - ۋىلىق كۆلەتتىك
كەلدى ئالدىڭغا يۈگۈرۈشۈپ
گۈل - چېچەكلەر.
چىقتىك كوچىغا
كىيىپ ئۇچاڭغا ھەسەن - ھۈسەننى
دېرىزىلەر ئېچىلدى ساڭا
رەستىلەرىگۈزۈشۈپ كەلدى ئارقاڭدىن.
.....
كۆزۈڭدە ئاي
ئاي بۇلۇت ئىزدەپ چىقار سەپەرگە
قالار ئارقىدا قاقاس تاغلار
پۇلاڭلىتىپ قوللىرىنى
ۋادىلىرىڭ چاقىرغا تەشنا
يامغۇرغا تەشنا...»

چۆچەك ئېڭىنىڭ گەۋدىلىك ئالاھىدىلىكى — ئېستېتىك سۈبيېكتىنىڭ پائال ئىجادچانلىقىنى كۈچلۈك گەۋدىلەندۈرۈشتىن ئىبارەت، يەنى خاتا تۈيغۇ، خىيالىي تۈيغۇ، ئومۇمىي تۈيغۇ قاتارلىق تۈيغۇ شەكىللىرىنى ھەرىكەتكە كەلتۈرۈپ، ئاشكارا ئاڭ مەزمۇنىنى يەتكۈزۈش ئالدىنقى شەرتى ئاستىدا، ئىنسانلارنىڭ يوشۇرۇن ئاڭ ئالسىمگە تېخىمۇ كۆپ ئىچكىرىلەپ كىرىپ، فىزىكىلىق دۇنيانىڭ كونكرېت چەمبىرىكىنى بۇزۇپ تاشلاش، سېھرىلىك گۈزەل، ئۆزگىرىشچان بولغان يارقىن مەنزىرە بەرپا قىلىش، فىزىكىلىق ماكان ۋە زاماندا زور پەرقلىق ئۆزگىرىش ياساپ، ئۇنىسۈبيېكتىپ چۈشەنچە ئارقىلىق يېڭىدىن قۇراشتۇرۇش ئارقىلىق پىسخىك ماكان، زامان ئۇستىدە يورۇتۇپ بېرىشتىن ئىبارەتتۇر. بۇخىل شېئىرلاردىكى ھېسسىيات ئېقىنى، ئەمەلىيەتتە، ئېستېتىك سۈبيېكتىنىڭ زامان چۈشەنچىسى ئۇستۇنلۇكى بويىچە ئاقىدۇ ۋە ئۆزگىرىدۇ. يۇقىرىقى مىسرالاردىكى تەبئىي كۆرۈنۈشلەر دەل چۆكۈر پىسخىك ئىنتىلىشكە ماسلىشىپ، باشتىن - ئاخىر ئېستېتىك سۈبيېكتىنىڭ ھايات ھەققىدىكى چوڭقۇر ئويلىنىشلىرىنى ھەرىكەتچان رەۋىشتە سىلجىتقان. بىز بۇ شېئىرنى ئوقۇغاندىن كېيىن «ئۇيغۇر قىزى»نى ئەنئەنىۋى تەسۋىرلىرىمىزدىكى «قەلەم قاشلىق، سۈمبۈل چاچلىق، شەھلا كۆزلۈك، يۈرەككە ئوت ياقىدىغان» نوقۇل فىزىئولوگىيىلىك جەھەتتىكى گۈزەل قىز سۈپىتىدە ئەمەس، بەلكى ئۆلمەس ھاياتنىڭ بىر پۈتۈن سىمۋولى — ئانىسى سۈپىتىدە بايقايمىز.

«سادىر يېتىم قالغان بەش بالىسىنى ئىزدەپ» ناملىق شېئىر ئەخمەتجاننىڭ چۆچەك ۋە رىۋايەت ئېڭىدىن ھالقىپ، ھايات ھەققىدىكى يەنە بىر قەدەم چوڭقۇر ئويلىنىشى ئەپسانە تۈسىدە ئىپادىلەنگەن نەمۇنىلىك شېئىرلىرىدىن بىرى ھېسابلىنىدۇ. شېئىردا ماكان ۋە زامان چېگرىسى پۈتۈنلەي بۇزۇپ تاشلىنىدۇ. كۆرۈنۈشلەر تامامەن خىيالىي رەۋىشتە، ئەپسانە قىياپىتىدە ئورۇنلاشتۇرۇلىدۇ. شېئىرنىڭ ماۋزۇسىلا بىزنى چوڭقۇر بىر ئويغا سالىدۇ. سادىرنىڭ بەش بالىسى ھادىسىنى ئىزدەپ يېتىم قالمايدۇ، بەلكى دادىسى بەش بالىسىنى ئىزدەپ يېتىم قالدۇ. بىزگە زۆرۈرى ئەۋلادلارنىڭ سادىر دەۋرىدىكى روھنى ئىزلىشى ئەمەس، بەلكى سادىر روھىنىڭ ھازىرقى زامان ئېڭىنى ئىزدىشى. سادىرچە قەھرىمانلىق روھى بىلەن ھازىرقى ئاسايىشلىق، تەرەققىياتنىڭ قوغداش ئېڭى — مانا بۇ شېئىرنىڭ ماۋزۇسى ۋە بىر پۈتۈن مەزمۇنى بىزگە بېرىدىغان بېشارەت. ۋەھالەنكى

سادىر بەش بالىسىنى قانداق تاپمدۇ؟ شېئىرىدا بەش بالا بەش خىل ئۆزگىرىشتە ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا نامايان بولىدۇ؛ بەش ۋاق ناماز — دىنىمىز ئاساسىنىڭ ئىسكەنجىسى؛ كاۋاپىدان — قالاق ئىشلەپچىقىرىش ۋاسىتىسى ۋە ئۇششاق تىجارەت ئېكىسى؛ شەپەرەڭ — نادانلىق، ساۋاتسىزلىق، قاششاقلىق؛ جۇدۇن — روھىيەت ۋە ئىجتىمائىيەتتىكى تەرەققىياتقا زىت، توسقۇنلۇق ئېكىسى؛ مىراس سۆزى يېزىلىغان قەبرە — تارىخىمىز شۆھرەتلەرنى كۆز - كۆز قىلىپ، ئۆز - ئۆزىدىن پەخىرلىنىش، تەرەققىياتقا ئىنتىلمەسلىك، توختاپ قېلىش، سادىرنىڭ كۆرمەكچى، تاپماقچى بولغىنى ئەلۋەتتە بۇ نەرسىلەر ئەمەس ئىدى. شۇ نەرسە ئايدىڭ بولۇشى كېرەككى، بۇ ھەرگىزمۇ مىللىي ئىنكارچىلىق ئەمەس، بەلكى مىللىي روھ- تىكى ئىللەت، رەزىللىكلەرگە بولغان ئۆتكۈر تەنقىد. قالاق مەۋجۇت ھالەتلەرگە بولغان ئازابلىنىش تۇيغۇسى ۋە مىللىي تەرەققىيات ئېڭىنىڭ ۋاسىتىلىك، تەقەززاسىز ھالدا جىددىي ئوتتۇرىغا قويۇلۇشى. بىز بۇ شېئىرنىڭ ئەپسانە پەردىسىنى قايرىپ تاشلاپ، روھىي ما- ھىيىتىگە ئېچكىرىلەپ كىرىدىغان بولساق، «شامال ۋە ئاي» شېئىرىدا:

«ھېلىغىچە تارىم چۆلىدە بوغدا كۆلىدە
داپ ئۇسسۇلى ئويناماۋ شامال؟ چاچلىرىنى ئۆرۈپ قىرىق تال؟»
ئولتۇرامدۇ تولۇن ئاي

دېگەن سوئال شەكلىدە ئوتتۇرىغا قويۇلغان مىللىي روھنىڭ يېڭىلىنىشىغا ئىنتىلىش ۋە ئىزتىراپ ئېڭىنىڭ «سادىر» شېئىرىدا تېخىمۇ چوڭقۇرلىغانلىقىنى بايقايمىز.

2

شېئىرىي گۈزەللىك مەلۇم مەنىدىن ئالغاندا گۈڭگا گۈزەللىك دېمەكتۇر. ھەر قان- داق نەرسە روشەنلەشكەن ھامان ئۆزىنىڭ جەلپ قىلىش سېھرىي كۈچىنى يوقىتىدۇ. مېنىڭچە، شېئىر ئۆزىدىكى ئوبيېكتىپ مەنىدىن باشقا يەنە ئۇرغۇن نەرسىلەردىن بېشارەت بېرەلىشى، زوقلانغۇچىنىڭ باغلىما تەسەۋۋۇرىنى ئۇزلۇكسىز قوزغىيالىشى كېرەك. چۈنكى بىر شېئىرىدىكى مەنە مەنزىلى زوقلانغۇچىغا تولۇق ئاشكارا بولغان ھامان بۇ شېئىردىن زوقلىنىش پائالىيىتى تاماملانغان بولىدۇ. بىر شېئىرنىڭ كىتابخانىنىڭ روھىي دۇنياسىنى ئۇزاققىچە زىلزىلىگە سالالىشىمۇ شېئىرىدىكى يوشۇرۇن بېشارەتلەرنىڭ كىتابخانىنىڭ ھايات كەچۈرمىشىگە، تەجرىبىسىگە نىسبەتەن كاتالىزاتورلىق تەسىر كۆرسىتىپ، ئۇنى قاتلاممۇ- قاتلام چوڭقۇرلاپ ئويلىنىشقا يېتەكلىگەنلىكىنى نەزەرىسى، بىز ئەخمەتجانىنىڭ ھەربىر شېئىرىنى ئوقۇغىنىمىزدا ئۇنىڭدىن ھايات پائالىيەتلىرىنىڭ مەلۇم خۇلاسىسىنى، مەلۇم بىر ئىلمىي نەزەرىيىنىڭ شەرھىسى ياكى دېداكتىكىنىڭ ۋەزنى ئەمەس، بەلكى روھىمىزدا خىلمۇ خىل چاقناش ھاسىل قىلىدىغان نۇرغۇن بېشارەتلەرنى ھېس قىلىمىز. بۇ ئۇنىڭ شېئىرلىرىدىكى لىروس بوشلۇق سەنئىتىنىڭ بىزگە بېرىۋاتقان ئېستېتىك ئېنېرگىيىسى. ئۇنىڭ كۆپىنچە شېئىرلىرى ئىدراكىمىز ھاشلىنىدۇ. لېكىن ئىدراك ياكى شائىر ئەمەلگە

ئاشۇرماقچى بولغان شېئىردىكى نۇرغۇن ھېسسىي ئوبرازلارغا (ئىما ـ ئىشارىلەرگە) سىڭىپ كىرىپ، ئۇلارنىڭ ئەركىن ھەرىكىتى نەتىجىسىدە چەكسىز ئىھتىماللىققا قاراپ كېڭىيىدۇ. شۇڭلاشقا بىز ئۇنىڭ شېئىرلىرىدىن ئالدىراپ مۇقىملاشقان بىر يەكۈنىنى چىقىرالمايمىز. ئەمەلىيەتتىمۇ ئۇ شېئىرلىرىدا پىكىرنى بىۋاسىتە، يالىڭاچ ئوتتۇرىغا قويماستىن، نۇرغۇن نەرسىلەرنى بىزنىڭ ئويلىنىشىمىزغا، تەپەككۇر قىلىشىمىزغا قالدۇرىدۇ.

دېمەك، ئەخمەتجاننىڭ ئەسەرلىرىدىكى شېئىرىي مەنە بەئەينى ئۇچۇپ كېتىۋاتقان بىر قۇش، بىز ئۇنى ئېتىپ چۈشۈرۈپ كۆككە يەنە قارىغىنىمىزدا ئۇ قۇش داۋاملىق ئۇچۇپ كېتىۋېرىدۇ. بۇ ئۇنىڭ بەدىئىي ئۇسلۇبىدىكى بىرىنچى ئالاھىدىلىك. ئىككىنچى، ھېسسىي ئوبرازلار بىرىكمىسى ۋە سەكرەتمىلىك. ئېپىك شېئىرلىرىمىزدا بولسۇن ياكى لىرىك شېئىرلىرىمىزدا بولسۇن، سىۋژېتلىق قۇرۇلما، باغلىنىشچانلىق ۋە ئىزچىللىق ناھايىتى مۇستەھكەم بىر ئەنئەنگە ئايلىنىپ قالغانىدى. بىزنىڭ ھېسسىياتىمىز ھامان شېئىردا مەلۇم بىر مۇقىملاشتۇرۇلغان ئوبرازلىق مۇھىت ئىچىدىلا ئىپادىلىنەتتى. ئەمدى ئەخمەتجاننىڭ شېئىرلىرىغا قارىساق، ئۇنىڭ سەزگۈر ئۆزلۈك تۇيغۇسى خىلمۇ ـ خىل ھېسسىي ئوبرازلارنى بىر شېئىر ئىچىگە «خالىغانچە» ئەركىن ئۇيۇلاپ كىرگەنلىكىنى بايقايمىز. بىرەدەك باغلىنىشچانلىق بولمىغان بۇ نەرسىلەر خىلمۇ خىل رەڭدە چاقناپ، سەكرىشىپ، بىزگە ئاپتور خۇددى خىيالىغا كەلگەننى دەۋاتقاندەك مۇقىمسىز تۇيغۇ بېرىدۇ. لېكىن ئەستايىدىل ئويلىنىپ قارايدىغان بولساق، ئوخشاش بولمىغان ماكانىدىكى بۇ «چۈۋالچاق» كەيپىيات، كۆرۈنۈش، تۇيغۇلار ھېسسىيات ئېقىمىنىڭ مەنتىقىسى بويىچە بىر ئومۇمىي ئوبراز تەرتىپىگە مۇجەسسەملىنىدىغانلىقىنى بايقايمىز. مەسىلەن، «بۇركۇتسىز ئۇۋا» ناملىق شېئىر ـ «كۆلەڭگە»، «غازاك»، «شامال»، «ئاي»، «پويىز ئاۋازى»دىن ئىبارەت بىر بىرىگە مۇناسىۋەتسىز بولغان بەش ھېسسىي ئوبرازنىڭ ئوخشاش بولمىغان ماكانىدىكى ھەرىكىتىدىن تۇزۇلىدۇ. «ياپراقلار» ناملىق شېئىرىنى ئوقۇغىنىمىزدىمۇ خۇددى خىلمۇ خىل ئىرقتىكى بالىلارنى بىر ئۆيگە سولاپ قويغاندەك ھېس قىلىسىز. ئەمەلىيەتتە ئۇلار ئورگانىك ئىچكى باغلىنىشقا ئىگە بولۇپ، ھەر تەرەپتىن ئېتىلىپ كىرگەن نۇر يەنىلا بىر نۇقتىدا كېسىشىدۇ. بۇ خىل بەدىئىي ئۇسۇلنى ئېستېتىك ئوبيېكتنى ھەر تەرەپلىمە كۆزىتىشىمىزگە يارىدەم بېرىپ، شېئىردا ستېرېئولۇق، كۆپ قاتلاملىق بەدىئىي سۈرەت بەرپا قىلىدۇ. ئەخمەتجاننىڭ ئېستېتىك تەپەككۇرىدىكى بۇ ئالاھىدىلىك بىۋاسىتە ئۇنىڭ شېئىرلىرىدىكى سەكرەتمىلىكنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. نەتىجىدە كۆپلەت بىلەن كۆپلەت، مىسرا بىلەن مىسرا، ھەتتا سۆزلەر ئوتتۇرىسىدىكى مەنتىقىي ۋە سىۋژېتلىق باغلىنىش ئۇزۇپ تاشلىنىپ كۆرۈش تۇيغۇلىرى ئۇزلۇكسىز ئالمىشىدۇ، ئوتتۇرىدا ئاقلىق (بوشلۇق) پەيدا بولىدۇ.

ئۇچىنچى، لىرو ـ ئېپىكلىك ۋە ھەرىكەتچانلىق، ئەخمەتجاننىڭ شېئىرلىرىدا مەۋھۇم ھالەتتىكى ھېس ـ تۇيغۇلارغا جان ئاتا قىلىپ تۇرغۇچى بىر ئامىل بار. ئۇ بولسىمۇ ئۇ تەبىئەت، تەبىئەت مەۋجۇداتلىرىنىڭ ھەرىكىتى. ئۇلار شۇ قەدەر ئورگانىك ھالدا

گارمونيىلىككە ئىگە بولغانكى، سىز زادى روھنىڭ تەن ئارقىلىق جەۋلان قىلىۋاتقىنىنى ياكى تەننىڭ روھ ئارقىلىق جانلىنىۋاتقىنىنى، قايسىسىنىڭ ئەسلى تەبىئىتى، قايسىسىنىڭ ئەسلى ئىنسان ئىكەنلىكىنى ئايرىيالماي قالىسىز. لىرىكىلىق بىلەن ئېپىكىلىك بىرلىشىپ كەتكەن ھەربىكەتچان، ئويناق مىسرالار سىزنى تولىمۇ تەبىئىي يېتەكلەپ، روھ ماددا تۈسىگە كىرگەن، تەبىئەت ئادەمىيلەشكەن شېئىرىي ئېستېتىك دۇنياغا باشلاپ كىرىدۇ:

«شامال
سەرگەردان بالا
.....
ئاخشام
كېزىپ چىقتى كوچىلارنى
ئېيتىشتى ئاڭا دەردلىرىنى
تۆكۈلگەن ياپراقلار...
بىر كېچە
ئويغاتتى ئۇنى بوۋاق يىغىسى
دېرىزىدىن باقتى
كۆردى ئېڭىكى چۇشكەن ئانىنى
بۆشۈك يېنىدا...
شامال
يۆتىلىدۇ ئۇزاققىچە
ئولتۇرىدۇ ئۇ
شېخىدا سۆگەتنىڭ...
چۈشەپ قاپتۇ يىلتىز بۇ كېچە
سادىر پالۋاننى...
يامغۇرلۇق كېچە
ئورمان ئىچىدە يىغلايدۇ شامال...»
(«شامال لىرىكىسى»)

شۇ نەرسىنى ھېس قىلىش قىيىن ئەمەسكى، بۇ مىسرالاردىكى كونكرېت، جانلىق، ھەربىكەتچان بەدىئىي ئۇنۇمدارلىق ئىستىلىستىكىلىق ۋاسىتىلەر تەرىپىدىن ئەمەس، بەلكى پېئىللارنىڭ ماھىرلىق بىلەن ئىشلىتىلىشىدىن ھاسىل بولغان. بىز ئەخمەتجانىنىڭ ئەڭ كىچىك لىرىك شېئىرلىرىدىنمۇ بۇ خىل ھەربىكەتچان ئىپىك مۇھىتىنى كۆرۈۋالالايمىز. مەسىلەن:

«قاچقىن ئىسسىم كەت،
ئىشىكىڭنى چەكتى ھەقىقەت»

ھەقىقەتنىڭ ئىشىك چېكىشى بىلەن ئەسىنىڭ قېچىشقا ھازىرلانغان جىددىي ھەربىكەت كەيپىياتى — بۇ كۆزىمىزگە كۆرۈنۈپ، قۇلىقىمىزغا ئاڭلىنىپ تۇرىدىغان ئېپىك كۆرۈنۈش. تۆتىنچى، شەكىل ئۆزگىرىشى. شېئىر رېئاللىقتىن ھامان ئۈستۈن تۇرىدىغان سەنئەت. شائىر ئېڭىنىڭ تاللىشى، پىششىقلاپ ئىشلىشىدىن ئۆتمىگەن بىرلەمچى ھايات كۆرۈنۈشىنىڭ مېخانىكا كۆچۈرۈلمىسى مەڭگۈ شېئىر بولالمايدۇ. شېئىرنىڭ پەۋقۇلئاددە قىممىتىمۇ شائىر ھېسسىياتىنىڭ مۇئەييەن ماددىي تەنچە ئارقىلىق يارىتىلىشى، سۇبېيېكتىنىڭ ئوبىيېكتقا بولغان پائال ئاسسىملياتسىيىسىنىڭ ئەمەلگە ئېشىشىدا كۆرۈلىدۇ. ئەگەر شائىر رېئاللىق بىلەن پاراللېل بولغان مەلۇم بىر تۇرمۇش كۆرۈنۈشىنى تەسۋىرلەپ قويۇش بىلەنلا چەكلەنسە، تەبىئەت ۋە تۇرمۇشنى قىسمەنلىكتىن تالىلاپ، ئۇنى پارچىلاپ،

مەلتىقمي تەرتىپى، ھەربىكەت ئادەتتىنى ئۆزگەرتىپ قايتىدىن قۇراشتۇرۇپ چىقالمىسا، تۇر-مۇش چىنلىقىدىن ھەقىقمي سەنئەت چىنلىقىغا ئۆتەلمەي قالىدۇ. بۇنى ۋۇجۇدقا كەلتۈ-رىدىغان ئېستېتىك ۋاسىتىنىڭ ئەڭ مۇھىم ھالقىسى ئاپتورنىڭ سۈبيېكتىپ تەسىراتى بىلەن ئوبيېكتىپ چىنلىق ئوتتۇرىسىدىكى قارىمۇ - قارشىلىقنى قانداق قىلىپ «مەنتىقسىز-لىك ئىچىدىكى مەنتىقە» گە ئايلاندۇرۇشتا.

«يۇلتۇزلار
ناخشىلىرى ئانامنىڭ
بۆشۈكىمدە ئەللەيلەتكەن
ئاي
چۈشۈمدۇر مېنىڭ
ئاسمان ئەينىكىدە ئەكس ئەتكەن.
كېچە
ئانام غېمىنىڭ قالدۇق كۆيۈكى»

(«كېچە لىرىكىسى»)

يۇلتۇزلار بىلەن ناخشا، ئاي بىلەن چۈش، كېچە بىلەن غەم كۆيۈكى بىر - بىر-سىگە تەبىئىي مەنتىقە جەھەتتىن ئازراقمۇ باغلاشمايدىغان نەرسىلەر، لېكىن ھېسسىيات مەنتىقىسى بويىچە كۆزەتكىنىمىزدە، ئانىنىڭ بۆشۈكتىكى بالىسىنى ئەللەي ئېيتىپ ئېيتى-قان ناخشىلىرى يۇلتۇزلاردىن ئازمۇ؟ غەمسىز بوۋاقنىڭ چۈشلىرى ئايدەك پاك ۋە غۇبار-سىز ئەمەسمۇ؟ ئانىنىڭ پەرزەنت ئۈچۈن قىلىدىغان غەملىرى كېچىدەك پايانسىز ۋە ئېغىر ئەمەسمۇ؟ بۇ يەردە شائىرنىڭ بۇ ئاسىتە تۇيغۇسى، خىيالىي تۇيغۇسى ۋە ئەقلىي تەپەككۇرى بىرلەشمە رول ئويناپ، شەيئىيلەرنىڭ تەبىئىي باغلىنىشلىق ھالىتىنى پارچە-لايدۇ، رەڭ، ئاۋاز، ئوبراز چېگرىسى ۋە ماكان ھەم زامان چېگرىلىرى يوقايدۇ، ھەممە نەرسە قايتىدىن قۇراشتۇرۇلۇپ، شەكىل ئۆزگىرىشى پەيدا بولىدۇ. بۇنىڭ بىلەن شائىر دۇنيانىڭ، ھاياتنىڭ ۋە ئىنسان ماھىيىتىنىڭ چىنلىق سىرىنى يېشىشتەك بەدىئىي غايىگە يېقىنلىشىدۇ. مانا يۇقىرىقىلار ئەخمەتجاننىڭ بەدىئىي ئۇسلۇبىدىكى ئۆزىگە خاس يېڭىلىق ئالامەتلىرى.

3

ھاياتىي كۆچكە ئىگە بولغان ھەر قانداق سەنئەت ئەنئەنىگە بولغان ۋارىسلىق قىلىش ۋە ئۇنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئالاھىدىلىكى بىلەن ئۇستۇنلۇكە ئىگە. بۇ يەردىكى ۋارىسلىق قىلىش بىر خىل شەرتلىك مۇئەييەنلەشتۇرۇش بولسا، تەرەققىي قىلدۇرۇش شەرتلىك ئىنكار دېمەكتۇر. ئۇ ئەنسىدىن ئالغاندا، ۋارىسلىق نىسپىي، تەرەققىي قىل-دۇرۇش مۇتلەق بولىدۇ. تەرەققىيات بولمىغان ۋارىسلىق تۇرغۇن ھەم ئۆلۈك تەقلىدتىن

باشقا نەرسە ئەمەس. شېئىرىيەتتىكى تۈپ مەسىلىلەرنىڭ بىرى بولغان مەزمۇن بىلەن شەكىلنىڭ مۇناسىۋەتىدە ئەخمەتجان ۋاربىلىق قىلىش بىلەن تەرەققىي قىلدۇرۇشنىڭ مۇناسىۋىتىنى ئۇنۇملۇك بىر تەرەپ قىلدى. ئۇنىڭ شېئىرلىرىدىكى مىللىي زامانىۋى تەپەككۇرنىڭ ئەنئەنىۋى شەكىللەرگە بولغان ئىنكار كۆچى خۇددى روھنىڭ تەنگە بولغان ئىنسىيانىغا ئوخشاش ئۇنى قاپمىيە، تۇراق، ۋەزن ۋە تەرتىپلىك تەكرارلىنىش ئۆزاچەملىرىدىن ھالقىپ چىقىشقا ئېلىپ باردى. ھەر بىر شېئىر دېگەندەك ئۆزىگە خاس شەكىل قۇرۇلمىلىرىغا ئىگە بولدى. بىز ئۇنىڭ شېئىرلىرىدىكى مۇزىكىدارلىقنى قاپمىيە، تۇراق، ۋەزىنلەر ئارقىلىقلا ئەمەس، بەلكى ئەڭ مۇھىمى، مۇرەككەپ، ئۆزگىرىشچان ھېسسىياتنىڭ دولقۇنلىنىپ ئېقىشى ئارقىلىق بايقايمىز. مانا بۇ ئۇنىڭ يېڭىلىشى ۋە تەرەققىي قىلدۇرۇشى.

ھەر قانداق بىر شەيئىي ئۇچۇن ئېيتقاندا، ئۇنىڭ مەزمۇنىدىكى يېڭىلىنىش ھامان ئۇنىڭ شەكىل جەھەتتىكى ئۆزگىرىشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ، مەزمۇنغا ماس كەلمىگەن شەكىل بەربىر چېقىپ تاشلىنىدۇ. لېكىن شەكىل يوقىمايدۇ، پەقەت قىياپەت ئۆزگىرىشى ھاسىل قىلىدۇ. چۈنكى ئۇ مادىدا ياكى تەن. بىز ئەخمەتجاننىڭ شېئىرلىرىنى ئوقۇغىنىمىزدا سۆزلەر، مىسرالار ۋە كۈبلېتلار قالايمىقان، خالىغانچە قۇراشتۇرۇپ قويۇلغاندەك تۇيۇلىدۇ، ئەمەلىيەتتە، مۇشۇ شەكىلسىزلىك ئىچىدە بىر خىل مۇكەممەل شەكىل يەنىلا مەۋجۇت. مەسىلەن، «رەڭلەر لىرىكىسى» ناملىق شېئىرغا قاراپ باقايلى:

«خانىمەڭ بىگە باقتىم
كۆز ئالدىمدا رەڭلەر شاھلىرى
چوققىسى ئاق،
تاغلىرى قارا،
يېشىل ۋادىلار.

چوققىغلا ياغمۇ دېمە
قار ياغمۇ چاچقىمۇ.
بەزەن
كۆردى قىشنى يىلدا ئىككى رەت
بىزنىڭ بوۋىلار.

دولقۇن يۈرەك
ئۇيغۇر ياشلىرى،
بۇركۈت قىزغانغان كۆزلىرى قارا،
قارا ھەم چاچلىرى.
تۇغدى ئۇلارنى قارا تولغاقتا
قارا كۆزگە ئامراق ئانىلار.

بارمۇ خۇشاللىق بۇندىن ئارتۇق؟
كارى نېمە
يىتمىپ كەتسە ئاياغلىرى
سەن ئويلىمىغاننى ئويلايدۇ ئۇلار،
قالامدۇ ئەستە
ئانىلارنىڭ ئاياقلىرى،
ئۇلار يېشىل باللار.
ئەتە...
سەھەر تۇرۇپ باققىنىمدا
سىزار يۈزۈمگە ئانار چېچەكلىرىنى

تالۇ شەپەقكە بۆلەنگەن قارا تاغلار،
تاق چوققىلار، يېشىل ۋادىلار»

بۇ شېئىردىكى تاق، قارا، يېشىللىدىن ئىبارەت ئۈچ خىل رەڭ پۈتۈن شېئىرنىڭ گەۋدىسىنى تۇتاشتۇرۇپ تۇرغۇچى رىشتە بولۇپلا قالماستىن، بەلكى ئېستېتىك تەپپەككۇرنىڭ بىرددىنبر ئوبيېكتى ۋە ۋاستىسى بولغان. شائىر كونكرېت رەڭ تۈيغۇسىدىن ئىنسان خاراكتېرىنىڭ مايىللىقىغا ئېچىرىلىپ كىرىپ، ئىنتايىن گۈزەل، سەھىتەنەتلىك شېئىرىي كارتىنىنى بەرپا قىلغان. رەڭ ئۇقۇمى ئىنتايىن چوڭقۇر تارىخىي سەرگۈزەشتىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان تۈپ خاراكتېرلىك ئىجتىمائىي مەزمۇنغا ئىگە قىلىنغان، شۇنداقلا شېئىرنىڭ باش ئاخىرى ۋە ئاساسىي گەۋدىسى بىر - بىرىگە زىچ ماسلىشىپ، مۇستەھكەم قۇرۇلما شەكىللەنگەن.

ئەخمەتجاننىڭ شېئىرلىرىدىكى ئەنئەنىۋى شېئىرلىرىمىزغا ئوخشايدىغان ئۆزگىچىلىك، يېڭىلىقلارنى مەيدانغا كەلتۈرۈۋاتقان مۇھىم بىر ئامىل ئۇنىڭ شېئىرىي تىل قۇرۇلمىسى جەھەتتىكى ئىزدىنىشىدىن ئىبارەتتۇر. ھەممىزگە مەلۇمكى، تىل ئەدەبىياتنىڭ ئاساسلىق ئاساسلىق ئامىلى. تىلدا ئۆزگىرىش، يېڭىلىنىش بولماي تۇرۇپ، باشقا تەرەپلەردىكى تۈپكى ئۆزگىرىشكە يول ئېچىش مۇمكىن ئەمەس. تىل بىلەن ھېسسىياتنىڭ مۇناسىۋىتىنى تەن بىلەن روھقا ئوخشاتساق، بىز بۇرۇن تەننى ئازابلاپ، روھنى ئەركىن پەرۋاز قىلدۇرۇشتەك زاھىرلىق روھنى كۆپ تەكرارلىدۇق، يەنى ھەددىدىن زىيادە مۇقىملاشقان، قېلىپلاشقان تىل شەكلى ئارقىلىقلا ھېسسىياتنىڭ چەكسىز مۇساپىسىنى قوغلىشىپ كەتتۇق. تىل مۇھىتى قايرىپ قويۇلۇپ سۆزلەرنىڭ سىمۋولىلۇق مەنىسىرى ھەر قانداق جايدا زورمۇ - زور مۇقىملاشتۇرۇلدى. ئۇلار ئەركىن بىرىكىش جەھەتتىكى دېموكراتىك ھوقۇقىدىن مەھرۇم قىلىندى، ھەتتا سۆزلەر ياخشى سۆز، يامان سۆز دەپمۇ ئايرىلدى. مەسىلەن، «كېچە» ئۆتمۈشنىڭ، زۇلمەتنىڭ سىمۋولى بولۇپ، ئۇ جەزمەن قارا بولدى. «گۈگۈم» زاۋاللىقنىڭ، چۈشكۈنلۈكنىڭ، خۇنۇكلۇكنىڭ سىمۋولى بولدى؛ «شەپەق» ئازادلىق ۋە ئۈمىدنىڭ سىمۋولى سۈپىتىدە جەزمەن قىزىل بولدى. «گۈلخان» ئىسيانىنىڭ، «شامال ۋە بوران» توپىلاڭ، مالىمانچىلىقنىڭ سىمۋولى بولدى ۋە باشقىلار. دېمەك، بىز تىل مەنىلىرىگە ئىنتايىن تار رامكا بېكىتىۋېلىپ، ئۆزىمىزنى چۈشەپ قويدۇق. ئەمەلىيەتتە، سۆز ئىنتايىن ئەركىن نەرسە بولۇپ، ئۇلار ئوخشاش بولمىغان تىل مۇھىتى ۋە قۇرۇلمىسى ئىچىدە خىلمۇ خىل مەنىلەرنى بەرھەلىيدۇ ۋە تامامەن ئەركىن بىرىكەلەيدۇ. «ياخشى سۆزلەر» بىلەن «يامان سۆزلەر» تامامەن بىر زامان، بىر ماكاندا كېلىشەلەيدۇ ۋە بىرلىشەلەيدۇ. بۇ شېئىرىيەتىمىزنى تەرەققىي قىلدۇرۇشتا ئويلىنىشىمىزغا ۋە تەتقىق قىلىشىمىزغا تېگىشلىك ناھايىتى مۇھىم بىر نۇقتا.

ئەخمەتجان بۇ جەھەتتە ئۆز قەلىمىگە تولۇق ئەركىنلىك بېرىدۇ. ئۇنىڭ شېئىرىيەتتىكى ئىستىلىستىكىسى ئوخشىتىش، سۈپەتلەش، تەمسىل قىلىش، مۇبالىغە قىلىش بولماستىن، بەلكى تىلنىڭ ئۆزىدىكى سەنئەتچانلىقىنىڭ كېڭىيىشى، پارتلىشى، مەنىتىقىي

خاسلىققا ئاسمىلىق قىلىنىپ، بىر - بىرىگە يات، ھەتتا زىت مەنىدىكى سۆزلەرنىڭ ئەركىن بىرىكىشىدىن ھاسىل بولىدۇ. يەنى ئۇ، چوڭ بىلەن كىچىكلىك (بۈيۈكلۈك بىلەن ئەر- زىمەسلىك)، يىراق بىلەن يېقىنلىق، مەۋھۇملۇق بىلەن ھەقىقىيلىق، ئوبيېكتىپ بىلەن سۇبيېكتىپ، كونكرېتلىق بىلەن ئابستراكتلىقتىن ئىبارەت ماس شەيئىلەر ئوتتۇرىسىدا ماھىرلىق بىلەن «ياراشتۇرۇش» ئېلىپ بېرىپ، شېئىرىي جۈملىلەرنى كەڭلىك جەھەتتىن- مۇ مەنە قاتلاملىرىغا تويۇندۇرىدۇ. بۇ خىل ياراشتۇرۇش شېئىرىي تىلنى كۈچلۈك ئېلاستىكلىققا، تىل مەنىلىرىنى چوڭقۇر قاتلاملىققا ئىگە قىلغان. ھىراكلىت مۇنداق دېگەن: «ئۆز ئارا تېپىشمىدىغان نەرسىلەر بىرلەشكەندە ھەر خىل ئاۋازلار قوشۇلۇپ، ئەڭ گۈزەل گارمونىيەنى بارلىققا كەلتۈرىدۇ.» راست ئەمەسمۇ؟ «چوغدەك قۇياش»، «زۇلمەتلىك كېچە» دېگەنگە ئوخشاش تەبىئىي جۈپلەشتۈرۈشكە قارىغاندا، بۇلارنىڭ بىز- گە بېرىدىغان ئېستېتىك تەسىرى تېخىمۇ سېھىرلىك، تېخىمۇ جانلىق، تېخىمۇ چوڭقۇر بولمامدۇ؟ دەرۋەقە تىل تەپەككۇرىدىكى بۇ چوڭقۇرلۇق ئەخمەتجاننىڭ چوڭقۇر قاتلام- لىق پىكىر يۈرگۈزۈشىنىڭ بىۋاسىتە مەھسۇلى.

شېئىرىيەت ھەرگىزمۇ پۈرسەتلىك بىر نەرە تارتىش بىلەن ئەمەس، بەلكى ئۆزە- ىدىكى يۈكسەك گارمونىيەلەشكەن رەڭگارەڭ ئېستېتىك دۇنيا ئارقىلىق مەڭگۈ ئۆزىنىڭ سېھىرلىك قۇدرىتىنى ساقلاپ قالالايدۇ. ئۇ بىر دۇنيا، ئۇ مۇئەييەن بىر تاشقى ئامىلغا بېقىنمايدىغان، رېئاللىقتىن ھالقىغان پەۋقۇلئاددە دۇنيا. شائىر تەرىپىدىن يارىتىلغان بۇ ئېستېتىك ۋە بەدىئىي دۇنيا شائىرنىڭ ئۆزىگىلا مەنسۇپ بولمايدۇ، ئۇ تەبىئەتتىن، ماكان ۋە زاماندىن، شائىرنىڭ «ئۆزىدىكى مەن»دىن ھالقىغان بولىدۇ. ئۇ چەكسىزلىككە سوزۇلىدۇ. بىر شائىر ئۆزلۈك رۇجىكىدىن چىقىپ، پۈتۈن مىللەت ۋە ئىنسانىيەتنىڭ قەلبىگە چوڭقۇرلاپ كىرەلىگەندىلا، ئۇنىڭ شېئىرلىرى قەلبلەر قەسىرىدە يۈكسەك ئو- رۇنغا ئىگە بولالايدۇ. ئەخمەتجان ئوسمان ھەر بىر تاڭچىدا، ھەر بىر ياپراقتا، ھەر بىر تىنىقتا، ھەر بىر ئەكس سادادا ئۆزىگە خاس مەنىۋى دۇنيانى چاقنىتالىدى. ئۇنىڭ شېئىرلىرىنى بارغانسېرى نۇرغۇن ئادەملەر تونۇيدۇ، بارغانسېرى نۇرغۇن ئادەملەر ئۇنىڭ- دىن زوق ئالىدۇ، شېئىرىيەت ئەمەلىيەتى ئۇنىڭ قىممىتىگە تېخىمۇ يارقىن باھا بېرىدۇ.

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

چەتئەل ئەدەبىياتىدىن

ۋىلىيام سومېرسېت ماۇغېام (ئەنگلىيە)

چوشلۇق تاماق

(ھېكايە)

مەن ئۇنى تىياتىرخانىدا كۆرۈپ قالدىم. ئۇ مېنى چاقىرىۋىدى، ئويۇن ئارىلىقىدىكى تەنەپپۇستا ئۇنىڭ يېنىغا بېرىپ ئولتۇردۇم. ئۇچراشمىغىنىمىزغا ئۇزۇن بولغانىدى. ئەگەر بىرسى ئۇنىڭ ئىسمىنى ئاتىمغان بولسا، ئۇنى دەررۇ تونۇيالمىغان بولاتتىم. ئۇ مەن بىلەن ئوچۇق چىراي پاراڭلاشتى.

— ھوي، ھايت ـ ھۇيت دېگۈچىلا تالاي يىللار بويىقاپتۇ، ۋاقىت ھەقىقەتەن تېز ئۆتىدىكەن، جۇمۇ! دەسلەپ ئۇچراشقان چاغدىكى ئەھۋاللار ئېسىڭىزدىمۇ؟ سىز تېخى مېنى چوشلۇق تاماقنا تەكلىپ قىلغانتىڭىز!

بۇ ئىشنى ئېسىمگە ئالالارمەنمۇ؟

ئۇ يىگىرمە يىل بۇرۇن پارىژدا بولغان ئىش ئىدى. مەن ئۇ چاغدا لاتىن گىۋدىيات رايونىدا تۇراتتىم، تۇرمۇشۇمنى ئارانلا قامدىيالايتتىم. ئۇ مېنىڭ بىر كىتابىمنى ئوقۇپ، بۇ ھەقتە ماڭا خەت يېزىپتۇ. مەن ئۇنىڭغا جاۋاب خەت يېزىپ مىننەتدارلىق بىلدۈردۇم. ئاردىدىن ئۇزۇن ئۆتمەي ئۇنىڭ يەنە بىر پارچە خېتىنى تاپشۇرۇۋالدىم، ئۇ خېتىدە سەپەر ئۇستىدە پارىژدىن ئۆتكەندە مەن بىلەن پاراڭلىشىدىغانلىقىنى، ئەمما ۋاقتى زىچ ئىكەنلىكى، كېلەر يەكشەنبە كۈنى ۋاقىت چىقىرىپ لىيوكسېمبورگ ساربېينى يېرىم كۈن ئايلانماقا بولىمايدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ، شۇنىڭ بىلەن بىللە فىيوت مېھمانخانىسىدا ئۇنىڭ بىلەن چۈشلۈك تاماقتا بىرگە بولالايدىغانلىقىنى سوراپتۇ. فىيوت مېھمانخانىسى سىياسەتبازلار كېلىدىغان جاي ئىدى. مەن ئۇ يەرگە كىرىش تۇرماق ئۇنى ئويلاشقىمۇ پېتىنالمايتتىم. ئەمما مەن مۇنداق ئىشلاردىن باش تارتىشنى ئۆگەنمەپتىكەنمەن. مەندە ئاينىڭ ئاخىرىغا ئاران ـ ئاران يەتكۈدەك 80 فرانىك بار ئىدى. بىر ۋاقىلىق ئاددىي چۈشلۈك تاماقتا 15 فرانكمۇ كەتمەيتتى، 15 فرانىك ئاران ئىككى ھەپتىلىك قەھۋەنىڭلا پۇلى ئىدى.

مەن ئۇنىڭغا خەت يېزىپ، كېلەر يەكشەنبە كۈنى سائەت 12 يېرىمدا فىيوت مېھمانخانىسىدا ئۇچرىشىشقا ماقۇل بولدۇم. ئۇ مەن يەرەز قىلغاندەك ئۇنچە ياش ئەمەسكەن، گەرچە سالاپەتلىك بولسىمۇ، تەقتى ـ تۇرقىنىڭ ۋاھ دەپ كەتكۈچىلىكى يوقكەن. ئەمەلىيەتتە 40 ياشلارغا كىرىپ قاپتۇ، بۇ ئايالالارنىڭ تازا ۋايىغا يەتكەن ۋاقتى بولسىمۇ، لېكىن ئۇ كىشىنى جەلپ قىلالمايدىكەن، يوغان ـ يوغان ئاپئاق چىشلىرى گەرچە رەتلىك بولسىمۇ، كىشىگە سەل ئار تۇقچە تۇيۇلدىكەن.

ئۇ گەپدانلىق قىلىپ مەن توغرىلىق ھەدەپ سۆزلەرۋەرگەچكە، جىممىدە ئولتۇرۇپ ئاڭلىماي بولمىدى.

سەي تىزىملىكى كەلتۈرۈلۈۋاتىدى، يۇرىكىم دۈپۈلدەپ كەتتى، چۈنكى سەيلەرنىڭ باھاسى مەن ئويلىغاندىكىدىن قىممەت ئىدى. ئەمما ئۇ مېنى خاتىرجەم قىلىپ دېدى:

— مەن چۈشتە ئەزەلدىن بىر نەرسە يېمەيمەن.

— ئۇنداق دېمەڭ! — دېدىم مەن سېخىيلىق بىلەن.

— بىر خىل بولسىلا كۆپايە، مەن ئەزەلدىن تاماقنى كۆپ يېمەيمەن، قارىسام كىشىلەر ھازىر تاماقنى بەك كۆپ يەيدىغان بولۇپ كېتىپتۇ، بىر تەخسە بېلىق بولسىلا كۆپايە. كىتا بېلىقى بارمىدۇ؟

ھەي، كىتا بېلىقى يېيىشكە تېخى لىدۇرلۇق قىلاتتى، سەي تىزىملىكىدىمۇ وقكەن. نېمىلا بولمىسۇن، مەن يەنىلا ئۇنىڭ بار - يوقلۇقىنى سوراپ كۆردۇم. ماۋۇ كارامەتنى كۆرمەمسىلەر، ئۇلار تېخى بايىلا چىرايلىق كىتا بېلىقىدىن بىرنى ئېلىپ كەتكەن، بۇ كىتا بېلىقىنىڭ مېھمانخانىغا بۇ يىل تۇنجى قېتىم كىرگۈزۈلۈشى ئىكەن. مەن كۆتكۈچىگە ئۇنىڭدىن بىرنى كەلتۈرۈشنى بۇيرۇدۇم. كۆتكۈچى بېلىققا يەنە باشقا نەرسە قوشۇمەنمۇ، دەپ سورىدى.

— بولار، — دېدى ئۇ، — مەن ئەزەلدىن كۆپ نەرسە يېمەيمەن، بىر خىل بولسىلا كۆپايە، ئەمما ئازراق ئىكرا مۇرابباسى سېلىۋەتسىگىزمۇ مەيلى.

يۇرىكىم قارتىدەك قىلىپ قالدى. مېنىڭ ئىكرا مۇرابباسى بۇيرۇتۇشقا قۇربىم يەتمەيتتى. ئەمما بۇنى ئۇنىڭغا دېگىلى بولمايتتى. شۇڭا كۆتكۈچىگە ئىكرا مۇرابباسىدىن ئازراق سېلىشنى تاپىلىدىم، ئۇزۇمگە ئەڭ ئەرزان قوي قوۋۇرغىسىدىن بۇيرۇتتۇم.

— گۆش يېيىش ياخشى ئادەت ئەمەس، سىز نېمە يېيىش كېرەكلىكىنى تازا بىلمەيدىكەنسىز، — دېدى ئۇ، — سىزنىڭ تەستە ھەزىم بولىدىغان مۇنداق يېمەكلىكلەرنى يەپ قانداق ئىشلەيدىغانلىقىڭىزنى ھەقىقەتەن مۇ ئۇقالمىدىم. مېنىڭچە قورساقنى بولۇشىغا تۇيدۇرۇۋېلىش ياخشى ئىش ئەمەس.

ئارقىدىن ئازراق ئىچىملىك ئىچىشكە تۇغرا كەلدى.

— مەن چۈشتە ئەزەلدىن بىر نېمە ئىچمەيمەن، — دېدى ئۇ.

— مەنمۇ شۇ، — دېدىم ئۇنىڭ گېپىنى قۇۋۇتلەپ.

— بولمىسا ئازراقتىن ئاق ھاراق ئىچەيلى، — دېدى ئۇ گېپىمنى ئاڭلىمىغاندەك قىلىپ، — فرانسىيىنىڭ ھارىقى بوشراق، ھەزىم قىلىشقا ناھايىتى پايدىلىق.

— ئۇنداقتا نېمە ئالسام بولار؟ — دېدىم مەن يەنىلا قىزغىنلىق بىلەن، ئەمما سەل زورۇقۇۋاتقىنىم ئۈزۈمگە ئايان ئىدى.

ئۇ ماڭا قاراپ خۇشاللىق ۋە مۇلايىملىق بىلەن چىشىنىڭ ئېقىنى كۆرسىتىپ قويدى.

— دوختۇر ماڭا ھاراق ئىچمەڭ دېگەن، ئالسىڭىز ئازراق شامپان ئېلىڭ!

ھەي، قىممەت پۇللۇق شامپان ھارىقى، دېدىم ئىچىندە، ئېھتىمال، شۇ چاغدا چىرايىم تاتىرىپ كەتكەندۇ. مەن يەردىم بوتۇلكا شامپان ئالدۇرۇپ، خۇش ياقمىغان ھالدا دوختۇرنىڭ مېنى شامپان ھارىقى ئىچىشتىن چەكلىگەنلىكىنى ئېيتتىم.

— ئۇنداقتا سىز نېمە ئىچسىز؟ — دېدى ئۇ.

— ئازراق سۇ ئىچسەملا بولدى.

ئۇ ئىكرا مۇرابباسى بىلەن كىتا بېلىقىنى يېگەچ ئولتۇرۇپ، ئەدەبىيات،

گۈزەل سەنئەت، مۇزىكا توغرىسىدا ئەزۈەيلەپ سۆزلىگىلى تۇردى. ئەمما مېنىڭ غېمىم قانچە پۇل تۆلەشتە ئىدى. كۈتكۈچى مېنىڭ تامىقىمنى ئەكىلىپ بەردى. ئۇ، قوي قوۋۇرغىسىنىڭ ياخشى ئەمەسلىكى توغرىسىدا تېخىمۇ ئەزۈەيلىگىلى تۇردى.

ـ سىزنىڭ تاماق تالايدىغان ئادىتىڭىز بارلىقىنى بىر قاراپلا بىلمۇالغىلى بولىدىكەن، بۇنىڭ سالامەتلىككە پايدىسى يوق. نېمىشقا مەندەك بىر خىلىلا تاماق يېمەيسىز؟ شۇنداق قىلسىڭىز تېخىمۇ روھلۇق بولىسىز.

ـ مەنغۇ بىر خىللا تاماق يەيمەن،ـ دەپ جاۋاب بەردىم مەن. شۇ چاغدا كۈتكۈچى يەنە سەي تىزدىلىكىنى ئېلىپ كەلدى. ئۇ، كۈتكۈچىگە قولىنى پۇلاڭلىتىپ قويۇۋىدى، كۈتكۈچى ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ قول باغلاپ تۇردى.

ـ بولدى، ئەمدى بولار، مەن ئەزەلدىن كۆپ تاماق يېمەيمەن، مۇشۇنىڭ ئۆزىلا كۇپايە. مەن پاراڭلىشىپ ئولتۇرۇش ئۈچۈنلا ئازراق بىر نەرسە يەپ قويدۇم، بۇنىڭدىن باشقا مەقسىتىم يوق. بامبۇك نوتىسىنى ھېسابقا ئالمىغاندا ئەمدى ھېچ نەرسە ئۆتمەيدۇ. پارىژغا كېلىپ بامبۇك نوتىسىنى تېتىپ باقمىسام راستىنلا ئەپسۇسلىنارلىق ئىش بولىدۇ.

يۈرىكىم يەنە قارتتىدە قېلىپ قالدى. مەن ماگىزىنىدا بامبۇك نوتىسىنى كۆرگەنىدىم، ئۇنىڭ باھاسى ئادەم ھەيران قالغۇدەك دەرىجىدە قىممەت ئىدى. ئۇنى كۆرۈپ ئاغزىمغا سېرىق سۇ كەلگەنىدى.

ـ خانىم، بامبۇك نوتىسى بارمۇ ـ يوق دەپ سوراۋاتىدۇ، ـ دېدىم مەن.

بامبۇك نوتىسى بولمىغان بولسا قانداق ياخشى بولاتتى ـ ھە. ئەمما كۈتكۈچى قېرىشقاندەك خۇش خۇيلۇق بىلەن بار دەپ سالدى ۋە ئۆزلىرىدىكى بامبۇك نوتىسىنىڭ چوڭلۇقى، يېڭىلىقى، ناھايىتى تەسلىكتە تېپىلغانلىقىنى ئەسكەرتتى.

ـ قورسىقىڭىز تويۇپ كەتتى،ـ دېدى ئۇ خورسىنىپ قويۇپ،ـ سىز مۇنچە ۋالا هممەت قىلىۋاتقان يەردە ئازراق يەپ قويماسلىقا كۆزلۈم ئۇنىمايۋاتىدۇ.

مەن ئۇنىڭغا ئاتاپ بۇ سەينى بۇيرۇتۇپ قويدۇم.

ـ ئۆزىڭىز ئازراق يېمەمسىز؟

ـ ياق، مەن ئەزەلدىنلا بامبۇك نوتىسىنى يېمەيمەن.

ـ بىلمەن، بۇنى بەزىلەر ياقتۇرۇپ كەتمەيدۇ، چۈنكى ئۇلار گۆشنى جىق يەۋېلىپ ئىشتىينى بۇزۇۋالغان!

بىز بامبۇك نوتىسىنى كۈتتۇق. مېنى غەم ـ ئەندىشە قىينىغىلى تۇردى. چۈنكى ھازىر گەپ ئاينىڭ ئاخىرىدىغا يەتكۈزەلمەي گۇدەك پۇلنىڭ قالغان ـ قالمىغانلىقىدا ئەمەس، تاماقنىڭ پۇلىنى تۆلەش ـ تۆلەمەسلىكىتە ئىدى. ئەگەر مەن ئون فرانكتىن قىسلىپ قېلىپ مېھمىنىدىن سوراشقا مەجبۇر بولسام، تولىمۇ سەت ئىش بولغان بولاتتى. مەن مۇنداق ئىشنى ھەرگىز قىلالمايتتىم. پۇلۇمنىڭ سانى ماڭا ناھايىتى ئېنىق ئىدى، شۇڭا تاماق ھەققى يېنىمدىكى پۇلۇمدىن ئېشىپ كېتىپ قالسا، قولۇمنى يانچۇقۇمغا تىقىپ ھەيىنىم يىتمىپتۇ دەپ بىردىنلا سەكرەپ كەتمەكچى بولدۇم. مۇبادا پۇلۇم يەتمەي ئوسال بولسام، سائىتىمنى رەھنىگە قويۇپ قويۇشتىن باشقا ئامالىم يوق ئىدى.

چوڭ ۋە مەززىلىك بامبۇك نوتىسى كەلتۈرۈلدى، ئۇنىڭ مەززە قىلىپ يەۋاتقىنىغا قاراپ ئاغزىمغا سېرىق سۇ كېلىشكە باشلىدى، ئەمما ئەدەب يۈزىسىدىن ئۇنىڭ بىلەن بالقان يېرىم ئارىلىدىكى ئەللەرنىڭ تىياتىرلىرى توغرىسىدا پاراڭلىشىپ ئولتۇردۇم. ئاخىرى ئۇ يەيدىغىنىنى يەپ بولدى.

— قەھۋە ئالايمۇ؟ — دەپ سورىدىم مەن.

— ھەببەللى، قەھۋە بىلەن ماروزنە دىن ئازراق ئېلىك، — دېدى ئۇ.

بۇ چاغدا مەن ھېيىقمايدىغان بولۇپ قالغانىدىم، شۇڭا ئۇنىڭغا ئازراق ماروزنى، ئۆزۈمگە ئازراق قەھۋە بۇيرۇتتۇم.

— بىلىۋاتامسىز، مەن بىر نەرسىگە پۇتۇنلەي ئىشەنمىدىم، — دېدى ئۇ ئالدىدىكى نەرسىلەرنى يېگەچ، — ئادەم قانچىكى ئاز يەيمەن دېگەنسېرى شۇنچە ئىشتىھالىق بولۇپ كېتىدىكەن.

— كۆڭلىڭىز يەنە بىر نېمە تارتامدۇ؟ — دەپ سورىدىم مەن بوشاشقان ھالدا.

— ياقەي، ئادەم دېگەن ئەتىگىنى بىر ئىستاكان قەھۋە ئىچىۋالسا، چۈشتە ئادەتتىكىچە ئوزۇقلىنىۋالسا، ئاندىن كەچلىك ناماقنى ساقلىسىلا بولغىنى، قانداق دەيسىز؟

— ھە، چۈشەندىم!

ئەمما يەنە ئاۋارىگەرچىلىك تۇغۇلدى. بىز قەھۋە كۈتۈپ ئولتۇرغاندا كۈتكۈچىلەر باشلىقى ھېجايغىنىچە يوغان بىر سەۋەت شاپتۇللىنى كۆتۈرۈپ كەلدى. بۇ شاپتۇللار بەئەينى قىز بالىنىڭ قىپقىزىل مەڭزىگە، ئىتالىيە مەنزىرە رەسىملىرىنىڭ شوخ رەڭگىگە ئوخشايتتى. ئەمما شۇ چاغدا تېخى شاپتۇل بازارغا رەسمىي چىقمىغانىدى، باھاسىنىڭ قانچىلىك قىممەتلىكىنى خۇدانىڭ ئۆزىلا بىلەتتى. مېھمىنىم پاراڭ سالغاچ ئولتۇرۇپ پەرۋاسىزلىق بىلەن شاپتۇلدىن بىرنى ئالدى.

— قارا، سىزنىڭ ئاشقازىنىڭىز گۆش بىلەن تەرشۇپ كەتكەچكە (ھەي، يەپ قويغان شۇ كىچىككىنە قوي قۇيرۇقىغۇ)، ئۇنىڭغا ئەمدى ھېچ نەرسە پاتمايدۇ، ئەمما مەن ئازراقلا بىر نەرسە يېگەچكە يەنە بىر شاپتۇل يېسەم بولۇپىرىدۇ.

ئاخىرى ھېسابات تالونى كەلتۈرۈلدى. پۇل تاپشۇرىدىغان چاغدا ئېشىپ قالغان تەڭگىلىرىمنىڭ ئاپان ھەققىمۇ يەتمەيدىغانلىقىنى بايقىدىم. مەن كۈتكۈچىگە ئۈچ فرانىك تاپان ھەققى بەردىم، ئۇ ناھايىتى پىخسىق نېمىكەنسەن دېگەندەك ئالايدى. مېھمانخانىدىن چىققىنىمدا يېنىمدا بىر تىيىنمۇ پۇل قالمىدى، ئەمدى بۇ ئايىنى قانداقمۇ ئۆتكۈزەرمەن؟

— سىزمۇ ئازراق ئۆگىنىپ قويۇڭ، — دېدى ئۇ قول ئېلىشىپ خوشلاشقان چاغدا، — چۈشلۈك تاماقنى ئىمكانقەدەر ئاز يەڭ، بىر خىللا بولسا كۈپايە.

— مەن بۇنىڭدىنمۇ بەكرەك قالماشتۇرۇۋېتىمەن، — دېدىم، — مەن كەچلىك تاماقنى يېمەيمەن!

— ئەجەبمۇ قىزىققەنسىز! — دەپ ۋارقىرىۋەتتى ئۇ خۇشاللىق بىلەن، — ھەقىقەتەنمۇ تالانتلىق قىزىقچىكەنسىز!

بىراق مەن ئاخىرقى ھېسابتا دەردىمىنى چىقىرىۋالدىم. مەن ئۆزۈمنىڭ قىساخور ئەمەسلىكىگە ئىشىنىمەن، ئەمما خۇدايىم بۇ ئىشقا ئارىلىشىپ ئۇنىڭ نەتىجىسىنى كۆرسەتكەنده، ئەجەبا، مەن كەچۈرۈم قىلىنمامدىكەنمەن؟ چۈنكى ھازىر بۇ دوستۇمنىڭ بەدىنى ئېغىرلىقى 294 قاداققا يەتتى.

(«چەت ئەل ئەدەبىياتىدىن زوقلىنىش» ژۇرنىلىنىڭ 1989 - يىللىق 4 - سانىدىن)

غۇپۇر قادىر تەرجىمىسى

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئايدۇرايىم

تۇرمۇش ۋە ئاپتور